

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

STUDII ȘI CERCETĂRI DE
ISTORIE VECHIE
ȘI ARHEOLOGIE

3—4

TOMUL 46
IULIE - DECEMBRIE
1995

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

<https://biblioteca-digitala.ro>

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor șef : MIRCEA BABEȘ

Redactor șef adjunct : ALEXANDRU PĂUNESCU

Membri : PETRE ALEXANDRESCU, ALEXANDRU AVRAM,
ALEXANDRU BARNEA, ION CHICIDEANU,
NICULAE CONOVICI, ANTAL LUKÁCS, SEBASTIAN
MORINTZ, CONSTANTIN C. PETOLESCU

Secretar de redacție : MIHAELA UDRESCU

În țară, revista se poate procura prin poștă, pe bază de abonament la:
RODIPET S.A., Piața Presei Libere nr. 1, Sect. 1, P.O. Box 33-57,
Fax 401-2226407, Tel. 6185103; 2224126, București; ORION PRESS
INTERNAȚIONAL S.R.L., Șos. Olteniței 35-37, Sect. 4, P.O. Box
61-170, Fax 401-3122425; 401-6347145, Tel. 6346345, București;
AMCO PRESS S.R.L., Bd. Nicolae Grigorescu 29A, ap. 66, Sect.
3, P.O. Box 57-88, Fax 401-3125109, Tel. 6439390; 3125109,
București.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru
schimb sau recenzare, precum și orice
corespondență se vor trimite Colegiului de
redacție pe adresa: str. Henri Coandă nr. 11,
RO- 71119 București; Tel. 6597152, Fax
401-6503410

APARE DE 4 ORI PE AN

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

Calea 13 Septembrie nr. 13, Sector 5, C.P. 5-42,
Tel. 4103846; 4103200/2107, 2119,
76117 București

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE

TOMUL 46

Nr. 3-4

iulie-decembrie 1995

SUMAR

CENTENAR ODOBESCU

ION NESTOR, Odobescu arheolog	207
-------------------------------	-----

STUDII

CORNELIA-MAGDA MANTU, Câteva considerații privind cronologia absolută a neoliticului din România	213
CONSTANTIN C. PETOLESCU, Unitățile auxiliare din Dacia romană (II)	237

NOTE ARHEOLOGICE

ADRIAN IONITĂ, Un topor de fier descoperit la Feldioara (jud. Brașov)	277
---	-----

CRONICA

Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1994 de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București (Al. Barnea)	281
---	-----

NECROLOG

Ecaterina Dunăreanu-Vulpe (Petre Alexandrescu)	291
Radu R. Henell (Mircea Babeș)	295

INDICELE REVISTEI SCIVA, tomurile 36. 1985 - 45. 1994

Introducere (Mircea Babeș)	299
Sumar general	303
Indice de autori	319
Indice de localități	325
Indice tematic-cronologic	334

NORME DE ÎNTOCMIRE A MANUSCRISELOR DESTINATE PUBLICĂRII ÎN REVISTA STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE

1. Introducere	343
2. Norme generale	343
3. Manuscrisele	345
4. Modul de citare	348
5. Ilustrația	349
6. Reguli speciale de punctuație	352
7. Corecturi	353

Anexa 1: Prescurtarea cuvintelor des folosite	355
Anexa 2: Lista titlurilor prescurtate de periodice și serii (colecții)	356
Anexa 3: Lista titlurilor prescurtate de <i>corpora</i> , tratate, manuale, enciclopedii	365
Anexa 4: Transcrierea cuvintelor din limbile care folosesc alfabetul chirilic, după normele internationale	370
<i>INDICELE tomului 46, 1995</i>	373

ÉTUDES ET RECHERCHES D'HISTOIRE ANCIENNE ET D'ARCHÉOLOGIE

TOME 46

N° 3-4

juillet-décembre 1995

SOMMAIRE

CENTENAIRE ODOBESCU

ION NESTOR, Odobescu - l'archéologue . . .	207
--	-----

ÉTUDES

CORNELIA-MAGDA MANTU, Some Considerations Concerning the Absolute Chronology of the Neo-Aeneolithic in Romania	213
CONSTANTIN C. PETOLESCU, Les troupes auxiliaires de la Dacie romaine (II)	237

NOTES ARCHÉOLOGIQUES

ADRIAN IONITĂ, Une hache de fer découverte à Feldioara (départ. de Braşov)	277
--	-----

CHRONIQUE

Chronique des recherches archéologiques effectuées en 1994 par l'Institut d'Archéologie «Vasile Pârvan» de Bucarest (Al. Barnea)	281
--	-----

NÉCROLOGIE

<u>Ecaterina Dunăreanu-Vulpe</u> (Petre Alexandrescu)	291
<u>Radu R. Heitel</u> (Mircea Babeş)	295

INDEX DE LA REVUE SCIVA, tomes 36, 1985 - 45, 1994

Introduction (Mircea Babeş)	299
Sommaire général	303
Index d'auteurs	319
Index des localités	325
Index thématique chronologique	334

NORMES POUR LA RÉDACTION DES MANUSCRITS À PUBLIER DANS LA REVUE «STUDII ŞI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHĂ ŞI ARHEOLOGIE»

1. Introduction	343
2. Normes générales	343
3. Manuscrits	345
4. Citations	348
5. Illustration	349
6. Règles spéciales de ponctuation	352
7. Corrections	353

Annexe 1: Abréviation des mots fréquemment employés	355
Annexe 2: Liste des titres abrégés de périodiques et séries (collections)	356
Annexe 3: Liste des titres abrégés de <i>corpora</i> , traités, manuels et encyclopédies	365
Annexe 4: Transcription de l'alphabet cyrillique	370
<i>INDEX tome 46, 1995</i>	373

ODOBESCU ARHEOLOG

de ION NESTOR

Anul 1995 ne prilejuiește aniversarea a două mari personalități, care, la distanță de câteva generații, au influențat hotărâtor destinele arheologiei românești. La 10 noiembrie se împlinesc o sută de ani de la moartea lui Alexandru Odobescu, iar la 25 august nouăzeci de ani de la nașterea lui Ion Nestor. Revista SCIVA îi omagiază pe cei doi conțineri ai arheologiei naționale publicând aici textul unei conferințe dedicate de Nestor lui Odobescu în anul 1943. Abstracție făcând de o notiță publicată anterior de I. Andrieșescu (RPAN I, 1931, 1, p. 11-15), avem aici de-a face cu prima încercare sistematică, adânc reflectată, a unui arheolog, de a fixa locul „precursorului” Odobescu în istoria acestei științe în România. Nu știm unde și în fața cărui public a prezentat Ion Nestor această conferință. Manuscrisul de 9 pagini, stângaci dactilografiat, purtând unele modificări minore (ștersături, adăugiri) operate de autor cu creionul, se păstrează în *Arhiva Ion Nestor* de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București. El a fost publicat postum, pentru întâia oară, în anul 1987 în revista *Magazin istoric* (anul XXI, nr. 3/240, p. 10-13), cu unele intervenții ale editorului (M. Babeș) și cu unele omisiuni motivate „politico-ideologic”, datorate redacției.

Restabilirea acestui text pe criterii exclusiv științifice și punerea sa în circulație într-o revistă de specialitate sunt considerentele pentru care Colegiul de redacție SCIVA a decis să îl republice în numărul de față. Se înțelege că, pornind de la manuscrisul dactilografiat, s-au operat modificările făcute cu creionul de autor, s-au corectat tacit greșelile de dactilografiere și s-a actualizat grafia cuvintelor. Textul fiind scris continuu, fără paragrafe, am procedat la o împărțire a sa, care să evidențieze structura logică a discursului lui I. Nestor. În mai multe locuri, marcate cu trei puncte [...], am eliminat cuvinte sau sintagme acceptabile în stilul colocvial, dar improprie, inutile sau chiar împovărătoare pentru un text scris. În general, este vorba de repetiții și de unele neglijențe de stil, pe care în eventualitatea unei publicări, la o revizuire serioasă a textului, Nestor însuși probabil le-ar fi eliminat. Oprim aici comentariul nostru, făcând trimitere la cel mai recent studiu despre *Odobescu, arheologul*, în SCIVA 43, 1992, 2, p. 119-126, cu bibliografia actuală (Mircea Babeș).

Sunt aproape 48 de ani - era la 10 noiembrie 1895 - de când soarta a aplecat și închis o pleopă tragică asupra existenței celui ce fusese scriitorul și eruditul Alexandru Odobescu. De atunci, dacă, poate, neastâmpărul vieții sale străbătute de pasiunea cunoașterii și a adâncirii aproape senzuale în cât mai multe taine ale firii a fost uitat și dacă silueta sa elegantă, strânsă chipes în știuta redingotă neagră de erudit [...], s-a estompat înghițită de umbrele tot mai negre și mai dese în care însuși s-a hotărât să se afunde, totuși, prin opera sa [...] mai stăruie pentru noi ceea ce timpul cu nedezmințită înțelepciune a cruțat de efectele unui gest pe care numai durerea l-a cugetat: creația sa spirituală, prin care el s-a așezat în locul necinstit îndeajuns de urmași [...] de precursor a tot ce există astăzi la noi în țară ca arheologie

propriu-zisă, istorie a artelor și preistorie. Trăind într-un secol, care [...] sub domnia lui Cuza Vodă și apoi a lui Carol I, înseamnă zidirea temeliiilor politice și culturale ale României moderne, într-o vreme când numeroase personalități, pe care pare că o iubitoare providență le dăruise țării de la gurile Dunării, creau în diferite domenii tiparele pentru dezvoltarea de apoi [...], Al. Odobescu și-a ales prin cea mai fericită vocație un sector, care, dacă el ar fi lipsit, ar fi rămas poate neîmplinit în paguba armoniei interioare a secolului nostru iluminat. Spre arheologie a fost îndemnat și a tins Odobescu prin toate fibrele firii sale complexe de iubitor de frumos, căruia i se adăuga un mare însetat de știință, în forma aceea pe care secolul occidental în care a trăit cu spiritul o determina, anume în forma erudiției. Faptul că Odobescu a fost și literat este - oarecum - mai mult un accident, datorat înzestrării aceleia dumnezeiești, căreia nimeni nu i se poate sustrage, așa cum nu i s-a putut sustrage de pildă nici Vasile Pârvan, care dă la noi răspunsul din primul pătrar al veacului al XX-lea precursorului Odobescu din secolul anterior. Între ei deosebirea esențială este aceea pe care vremea și dezvoltarea ideilor omenеști și a disciplinelor științifice o pune între oamenii mari ai diferitelor epoci. Odobescu a fost, sunt sigur că în înseși convingerile sale intime, numai arheolog - aceasta desigur în cuprinsul unei concepții a arheologiei care era aceea a vremii sale. Nuvelele sale istorice, pe care critica literară românească le revendică pentru literatură, sunt ele înșile concepute și scrise tot arheologic. Odobescu ne spune chiar el odată, că pentru a face mai ușor de înțeles și pentru a apropia mai mult de sufletul cititorilor sau auditorilor săi ideile și faptele arheologice pe care voia să le răspândească, s-a străduit să le prezinte în forma cea mai atrăgătoare.

Căci, trebuie să ne dăm seama, ori de câte ori ne aplecăm sufletul spre îndemnurile marilor oameni din secolul zidirii noastre, că - veniți din țările lumii din Apus, unde cu suflet românesc sorbisera înțelepciunea omului din acea vreme - ei au avut în fiecare clipă a vieții lor năzuința de a fi învățători și îndrumători al poporului lor [...]. Odobescu și-a adunat primele cunoștințe și a luptat cu primele gânduri proprii, ca mulți alții din vremea sa, la Paris. Și, aici, Paris înseamnă Occident, înseamnă locul de adunare a tot ce era pe acea vreme tresărare sau stăruitoare adâncire spirituală a lumii civilizate. Germania însăși, unde alți tineri români se formau în același timp, nu era nici ea prea mult altceva. În acel Paris al studiilor sale tinerești, Odobescu nu găsește altă temă de dezvoltat, atunci când la vârsta de numai 17 ani [...], a trebuit să vorbească la Cercul Românilor, decât aceea pe care a intitulat-o cu viziune de misionar „Viitorul artelor în România”.

Întâmplarea a voit ca, în vremea de formare și apoi de atât de împlinită realizare a lui Odobescu, studiile și preocupările ce aveau să-i umple atât de fericit și de folositor viața să treacă [...] printr-o criză, care abia după marele salt în neființă realizat de Odobescu, s-a limpezit. Potrivit cu concepțiile mediului în care s-a format, acela al umanismului și al arheologiei clasice, arheologia însemna pe atunci ceea ce Odobescu spune în cursul liber de la Facultatea de Litere din București, la care fusese chemat de Maiorescu în 1874 [...], curs pe care l-a intitulat *Istoria arheologiei*: „Arheologia, domnilor, este știința care cercetează datinele și monumentele ce au rămas din secolii trecuți și s-au păstrat până la noi, sau în relațiuni scrise, sau în tradițiuni orale, sau mai ales în obiecte reale, plastice sau

grafice; ea are sarcina de a aduna și de a controla aceste rămășițe, pentru a extrage din studiul lor, special sau comparativ, o cunoștință cât se poate mai deplină despre credințele, instituțiunile, practicele, uzurile, industriile și artele societăților vechi, adică despre starea morală și intelectuală a omenirii la diferitele epoci ale dezvoltării sale”. Înainte de a comenta puțin această concepție fundamentală a lui Odobescu despre arheologie, dați-mi voie să citez și propoziția imediat următoare [...]: “O astfel de știință, spiritele cele mai înalte, cele mai adânci, cele mai filosofice, nu o pot nesocoti”. Și nu mă pot reține, mai ales că aici se vedește una din slăbiciunile nu atât omenești, cât ideologice ale lui Odobescu, de a aminti că imediat după aceea el identifică drept stimul „principal și imediat” al arheologiei „acea curiozitate, adeseori exagerată”, care „furnică uneori și prin inteligențele cele mai mediocre”.

Reîntorcându-ne atenția asupra definiției pe care o dă Odobescu arheologiei, trebuie să reținem două lucruri. În primul rând pomenirea plină de înțeles a *dătinelor*, aceasta în legătură cu despărțirea pe care o va face el [...] între antichități etice și estetice și, apoi, neamintirea cu nici un cuvânt a rolului de prim ordin, de document pur istoric, al faptelor arheologice. Cred că în nici un alt fel nu se poate pune mai pregnant în relief concepția [...] arheologului Odobescu, decât prin această prescurtată comentare a definiției, pe care se simte obligat să o transmită auditorilor săi universitari. Era concepția vremii sale și el a socotit că, față de realitățile de la noi, față de lipsa oricărui cult al rămășițelor de orice fel ale trecutului, era dator să o întemeieze și teoretic, sprijinit pe acel prestigiu de înaltă civilizație al Occidentului, pe care noua țară de la Dunăre nu-l putea disprețui. Am amintit că Odobescu simțea și gândea prins în păienjenisul, atât de prețios, al umanismului și al arheologiei clasice. Și, deși Franța i-a fost și i-a rămas, sufletește și spiritual, fermentul ce l-a plămădit în cele mai amănunțite adâncuri ale sale, totuși lecturile-i atât de harnice l-au făcut să sufere și influența spiritului contemporan german, căruia puțin i-au putut scăpa în secolul plin de fierbere despre care vorbim.

Odobescu, care și-a ținut cursul în 1874 și l-a ținut în 1877, nu a putut, și în parte cred că nici nu a vrut, să știe de răsturnătoarele descoperiri ale lui Schliemann la Troia, Tirint și Micene, sau de ale lui Evans în Creta. În opera sa, care are un pronunțat caracter livresc, nu se întâlnește nici o mențiune despre Troia arheologică. Tradiția concepției, am putea spune aproape pur estetice, estetizante și puțin abstract-etnografice a lui Odobescu de la 1874 este păstrată cu îngrijire nu cumva de știința franceză, care a știut să evolueze și aproape să ia conducerea noii direcții arheologice, ci de cea germană, care, credincioasă idealismului întemeiat în secolele de formare a Europei moderne și stăpânită de idealul lumii antice, nu înțelege să renunțe cât de puțin la pozițiile ei de început.

Odobescu a putut vorbi despre Winkelmann. Dar iată că la atâta distanță de timp - sunt aproape o sută de ani - Institutul Arheologic German își menține poziția, pe care Odobescu la 1874 a pus-o atât de limpede în valoare. Când a fost vorba să se definească rosturile arheologiei pentru secolul al XX-lea, s-a dat cuvântul veteranului Ernst Buschor, în parte contemporan cu Odobescu, iar acesta - nu mult altfel ca Odobescu, dar mai luminat datorită atâtor experiențe arheologice câștigate între timp - a definit arheologia, după ce a subliniat caracterul cu totul personal al oricărei definiri de disciplină științifică, astfel: „Cuvântul arheologie înseamnă în

fond știința despre lucrurile de început, despre rădăcinile celor de astăzi - așadar istorie pur și simplu. Dar astăzi arheologia înseamnă numai un sector din acest domeniu, deși este vorba de un domeniu uriaș; este sectorul istoriei omenirii care se poate percepe cu ajutorul privirii, al ochilor". Și apoi: „Oglinda în care arheologul prinde viața istorică este reprezentată de rămășițele oamenilor care au fost. Arheolog este oricine care atribuie un lucru făcut de mâna omului unei epoci trecute". Și mai departe, pentru ca să ne apropiem de Odobescu: „În centrul preocupărilor stă arta plastică, ea fiind cea mai prețioasă moștenire, cea mai curată înveșnicire a omului". Atât de exactă este potrivirea între cele spuse de Odobescu la 1874 și cele gândite de Buschor în 1937, încât mi-ar fi ușor să amintesc istorisirea lui Odobescu despre Pietro, bătrânul săpător al lui Rossi din catacombele Romei, punând-o alături de observația lui Buschor, că latura de pură observație și înregistrare a arheologiei poate fi foarte bine împlinită de un simplu laborant.

Și astfel ne întoarcem la acțiunea de lămurire, puțin polemică, a lui Odobescu la noi în țară. În afară de marea mișcare de sentimente și de idei care în secolul al XIX-lea [...] pornea de la reînvierea culturii antice, același secol schița și o altă tendință științifică [...]. Erau frumoase desigur monumentele artei antice. erau înălțătoare gândurile pe care ele le puteau naște în mintea păturii conducătoare a unei țări în formare, dar în același timp, aproape subteran, creștea în această Europă, care orice s-ar spune va conduce pe vecie spiritual lumea, o nouă concepție despre cele mai vechi popoare, care nu erau nici greci, nici romani, nici egipteni și nici asirieni, ci erau pur și simplu așa-zisele popoare barbare ale Europei. Noi, românii, nu am avut din fericire, și aceasta în bună parte datorită lui Odobescu. o perioadă de manie arheologică, prin care au trecut toate națiunile culte din Europa. Este fericirea și, în parte, nenorocirea noastră, pentru că facem febră la vreme nepotrivită. În secolul trecut, interesul și cercetările cu privire la cele mai vechi rămășițe ale locuim omului pe pământul românesc, acele preocupări care astăzi sunt cuprinse în denumirea de preistorie, au luat chiar de la început, datorită unei sănatoase influențe venite din Apus, înfățișarea strict științifică pe care nu ar trebui să o piardă niciodată. Au fost desigur dibueli și greșeli, ca în orice început, dar elementul fantastic și uneori șovin care a caracterizat în celelalte țări europene aceste începuturi - celtomania, germanomania, slavomania - a lipsit la noi, el neintervenind decât târziu, prin opera postumă a lui Neculai Densușianu despre Dacia preistorică.

O seamă de amatori începuseră, îndemnați de cercetările asemănătoare care tocmai [...] luau avânt în Europa acelei vremi, să caute și să dezgroape din pământul țării noastre resturile celor mai îndepărtate epoci istorice. Un mare rol a jucat în această activitate talentatul amator și ziarist Cezar Bolliac, care înființase și o rubrică arheologică în ziarul său *Trompeta Carpaților*. Odobescu se alătură și acestor preocupări, chiar dacă nu prin proprii cercetări de teren. Se îngrijește însă să pună sistem și să limpezească principiile acestei noi ramuri de arheologie și istorie care se năște. Iată cum îl prezintă el în 1872 pe Cezar Bolliac, a cărui primă „excursie arheologică" fusese publicată în 1846: „Dar mai cu seamă dl. Cezar Bolliac, pe care am avut norocita idee de a-l face luător aminte la obiectele și la monumentele preistorice, într-o excursiune de 24 de ore ce am făcut împreună, la 1869, până la ruinele unei cetăți de pe malul Prahovei, la Pucheni și la Tinosu, dl. Bolliac a știut,

cu acel dar de lesnicioasă însușire și cu acel spirit de intuițiune, care poate până la oarecare punct să nu țină chiar seama de studii adânci și stăruitoare, să se inspire cu pasiune din acest nou ram al arheologiei”. Iar vorbind despre colecția de antichități a lui Bolliac, Odobescu face următoarea observație, de mare actualitate și astăzi încă: „Repejunea excursiunilor collectorului și multiplicitatea preocupărilor sale nu i-au permis a lua asupra fiecărei bucăți în parte, acele note minuțioase despre localitatea și despre circumstanțele descoperirii, care sporesc meritul antichităților și le prefac, întotdeauna, din simple curiozități, în documente științifice”. Această atitudine critică a lui Odobescu a avut efecte foarte bune, chiar dacă a dus la un moment dat la cunoscuta polemică, numai aparent glumeață, cu privire la „fumurile arheologice scormite din lulele preistorice” și l-a determinat apoi să facă acea distincție puțin răutăcioasă între simplul *anticar* și [...] arheolog.

Combătând exagerările sau nelimpezimea unor idei, Odobescu încerca să țină mereu o cumpănă cât mai dreaptă. Iată cum reacționează el, în conferința sa despre „Artele în România în periodul preistoric” față de unele tendințe ale vremii, pe care le socotea vătămătoare: „Sunt însă pretutindeni, dar mai ales la noi, și oameni... pentru care simțământul estetic este un ce fără patrie, o facultate colectivă, eclectică, cosmopolită, un ce în felul politicei comuniste și umanitare a adeptilor *Internaționalei*. Ei zic că *frumosul* este pretutindeni *frumos*, că *arta* este pretutindeni *artă*, și, cu aceste principii, le pare cu totul indiferent de a introduce în sânul unei națiuni gustul artelor astfel precum le pricepe și le execută un alt popor, fără chiar de a se îngriji dacă uzurile, dacă tradițiunile acelei națiuni n-ar prezenta ele înșile caractere mai apropiate de instinctul ei firesc, mai conforme cu gusturile ei, mai originale în fondul lor, într-un cuvânt mai *naționale*”. Suflul cald al lui Odobescu. pasiunea sa științifică mișcată de o mare iubire de țară și poporul său ni se vădesc cred mai bine ca oriunde. atunci când, vorbind despre marea dragoste a danezilor pentru antichitățile lor, el adaugă: „Știți domnilor, că acesta este un nobil mod de a-și iubi patria! El dovedește că o națiune care știe așa de mult să-și respecte datinele părintești nu voiește și nu poate să moară! Suflarea trecutului e încă atât de vivace în inima ei, încât o va conduce mereu cu aripile destinate către viitor! Aș dori să putem și noi să deșteptăm un astfel de simțământ în poporul nostru; aș dori să facem ca religiunea trecutului să se manifeste la dânsul printr-o preocupățiune constantă despre ceea ce au fost străbunii noștri”.

Această repede schițare a personalității și activității arheologului Odobescu nu poate fi completă dacă nu amintim încă două fapte ale sale. Prima este redactarea aceluia „un fel de *isvod* în limba poporană, un *Chestionar arheologic*”, după cum îl numește Odobescu, și care „s-a împărțit pe la învățătorii comunelor urbane și rurale din țară”. A fost o adunare, concepută pe plan mare, de date privind toate aspectele trecutului nostru. Dosarele cu răspunsurile învățătorilor s-au centralizat la minister și Odobescu a putut trata, folosind aceste dosare, în două studii, „Rămășițele antice din județul Dorohoi” și „Antichitățile județului Romanai”. Restul dosarelor așteaptă încă a fi despuiate și folosite.

Cea de-a doua însemnată faptă arheologică a lui Odobescu, despre care am amintit, este studierea îndelungă și atentă și publicarea într-o formă fastuoasă a tezaurului de la Pietroasa. România a figurat în analele arheologice ale secolului al XIX-lea în primul rând prin această mare și prețioasă descoperire, întâmplată în 1837, trei ani după nașterea lui Odobescu. S-ar putea aproape spune că providența

a dăruit țării noastre totodată și marea descoperire a „Cloștei cu puii de aur” și pe învățatul care avea să-i facă publicarea românească definitivă și completă. De la descoperire și până târziu spre sfârșitul secolului, tezaurul de la Pietroasa a preocupat pe nenumărați arheologi, istorici și istorici de artă din toate țările lumii. În 1867 tezaurul este transportat și expus la Expoziția Universală din Paris, în anul următor la muzeul South Kensington din Londra, iar în 1872 la Expoziția Universală din Viena. Încă din 1865 Odobescu face o comunicare despre el în fața unei societăți savante din Paris și începând din această vreme se ocupă în mod neîntrerupt de studiul acestei descoperiri, pe care, după multe piedici și lupte, reușește să o publice într-o formă monumentală în 1889 [...].

Studiul despre tezaurul de la Pietroasa reprezintă încoronarea cea mai splendidă ce se putea închipui a carierei arheologice a lui Alexandru Odobescu. Pentru tânărul regat al României această publicație constituie cea mai onorabilă intrare în arena mondială a științei despre monumentele ce s-au păstrat omenirii din vremile apuse. Țara noastră va avea apoi pe un Teohari Antonescu, un Grigore Tocilescu și apoi împlinirea cea mai armonioasă prin Vasile Pârvan, cu tot ce [...] aceștia au creat ca temeiuri pentru frumoasa dezvoltare pe care arheologia a luat-o la noi.

De dincolo de pragul veacului trecut însă, în care [...] a înfipt primele temelii de tradiție, ne străjuie figura de erudit, elegant și în haină și în spirit, a precursorului Odobescu și îndemnurile sale.

ODOBESCU - L'ARCHÉOLOGUE

RÉSUMÉ

À l'occasion du centenaire de la mort d'Alexandru Odobescu (1834-1895) et des neuf décennies écoulées depuis la naissance de Ion Nestor (1905-1974), on publie pour la première fois dans une revue spécialisée le texte de la conférence que Nestor consacrait, en 1943, au fondateur de l'archéologie scientifique en Roumanie. Cet écrit remarquable est le premier à entreprendre une analyse pénétrante et nuancée de la conception et de la méthode archéologiques professées par Odobescu, rapportées au niveau européen de l'époque. Y est également mise en lumière l'influence déterminante que l'action, plutôt théorique, de Odobescu exerça quant à l'orientation de la jeune archéologie roumaine, pendant les dernières décennies du siècle passé, sur une voie correcte. Enfin, l'auteur ne manque pas de relever la valeur exceptionnelle des écrits dus à Odobescu au sujet du célèbre trésor en or de Pietroasa, écrits constituant «le couronnement le plus resplendissant» de sa carrière d'archéologue. Pour le stade actuel du problème, avec la bibliographie la plus récente, voir SCIVA 43, 1992, 2, p. 119-126.

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND CRONOLOGIA ABSOLUTĂ A NEO-ENEOLITICULUI DIN ROMÂNIA

de CORNELIA-MAGDA MANTU

Interesul arheologilor față de cronologia absolută s-a manifestat constant de la apariția metodei radiocarbon, chiar dacă în regiunea care face obiectul lucrării de față s-au obținut un număr restrâns de date pentru perioada care ne interesează. Acest din urmă fapt are pe de o parte o justificare subiectivă (mai restrânsă în momentul de față), pe de altă parte una obiectivă, respectiv puținele laboratoare specializate din această zonă și prețul încă relativ ridicat al unei analize de acest fel. De aceea, datele radiocarbon existente nu acoperă toate culturile sau fazele definite arheologic și nici nu se referă la toate microzonele geografice. Ar fi de asemenea de adăugat faptul că în momentul de față, alături de datele radiocarbon, pe o scară mai mică, pentru cronologia absolută (sau uneori pentru verificarea datelor radiocarbon) se folosesc și rezultatele obținute prin termoluminescență sau prin arheomagnetism.

Trebuie să precizăm că, înaintea noastră, acest subiect a fost abordat cu rezultate notabile de diferiți alți cercetători români. Astfel, primele articole de acest gen se datorează regretatului prof. Vl. Dumitrescu, care a realizat și o primă sinteză asupra cronologiei absolute a eneoliticului românesc¹. Din lipsa datelor pentru neolitic el a fost obligat să abordeze doar tangențial această perioadă. Remarcăm de asemenea faptul că, dând dovadă de corectitudine științifică, el revenea asupra poziției inițiale pe care o avusese față de metoda radiocarbon² și demonstra chiar că doar folosirea acesteia, coroborată cu stratigrafia, oferă posibilitatea datării absolute a diferitelor culturi. Cea mai mare parte a observațiilor sale privind cronologia absolută a eneoliticului sunt valabile și astăzi.

Tot pentru eneolitic notăm și aportul lui D. Monah privind cronologia absolută a culturii Cucuteni, care a lărgit în același timp aria discuției, extinzând observațiile asupra întregului complex cultural Cucuteni-Tripolie³.

¹ Vl. Dumitrescu, *Apulum* 12, 1974, p. 23-40; idem, *Preistoria Alpina* 10, 1974, p. 99-105.

² Idem, *SCIV* 9, 1958, 1, p. 162-170.

³ D. Monah, *SCIV* 29, 1978, 1, p. 33-42; idem, în *La civilisation de Cucuteni en contexte européen*, Iași, 1987, p. 67-80 (mai departe *La civilisation de Cucuteni...*).

Nu putem încheia istoricul cercetărilor fără a consemna contribuția lui Al. Păunescu privind cronologia absolută a paleoliticului și mezoliticului din România, lucrările sale conținând de asemenea observații pertinente privind sfârșitul mezoliticului și începutul neoliticului⁴.

Relativ recent, datele radiocarbon pentru neolitic, eneolitic și perioada de tranziție la epoca bronzului din România (46 de date) au fost cuprinse în lucrarea de sinteză a lui P. Breunig, referitoare la cronologia radiocarbon a neoliticului dintr-o arie mai mare⁵. Deși deține un număr mai mare de informații, folosite și în studiul nostru, nu a făcut și o calibrare individuală a acestora.

Lucrarea de față, poate cu unele imperfecțiuni, conține stadiul actual al datărilor radiocarbon pentru neo-eneoliticul României. Am dori să precizăm de la început că analiza celor 20 de date noi pentru culturile Precucuteni-Cucuteni s-a făcut cu sprijinul generos al prof. dr. H. Hauptmann de la Universitatea din Heidelberg, căruia dorim să-i mulțumim călduros și pe această cale. În același sens aducem mulțumirile noastre dr. B. Kromer, sub conducerea căruia au fost efectuate analizele radiocarbon, ca și prof. dr. Ch. Strahm și dr. W. Schier pentru sprijinul constant acordat la realizarea acestui articol. Nu în ultimul rând mulțumim și altor colegi, dr. K. Rassmann, dr. M. Nica și dr. Fl. Drașovean, care ne-au pus la dispoziție rezultatele unor analize nepublicate încă.

Înainte de a aborda subiectul enunțat ținem să facem câteva precizări legate în mod special de datele radiocarbon. În lista anexă (Anexa 2) pe care am alcătuit-o, am ținut cont de felul în care au fost publicate datele, ani B.P. sau ani b.c., având în vedere deci deciziile luate pe plan internațional în legătură cu maniera de prezentare a datelor radiocarbon, pentru eliminarea eventualelor erori⁶. Atragem deci atenția asupra convenției internaționale de notare a datelor ¹⁴C: sigla B.P. se referă la vârsta radiocarbon, 1950 reprezentând anul „0”; sigla b.c. se referă la datele necalibrate, ce se obțin scăzând din anii B.P. 1950; siglele B.C. sau CAL B.C. indică datele calibrate. Trebuie să facem observația că la diferiți autori, modul în care au fost publicate datele nu a fost unitar și de multe ori s-au strecurat erori. Acolo unde în publicații sau din informații directe (buletinele de analiză radiocarbon) am aflat materialul folosit pentru datare, l-am menționat, așa cum am considerat că este firesc. Probele folosite au natură diversă, de la cărbune de lemn, boabe de cereale și până la oase de animale sau umane, ceea ce pune în discuție și valoarea unora.

Datele din Anexa 1 arată clar că există o discrepanță în ceea ce privește numărul lor pentru neolitic și eneolitic. Fără îndoială, acest lucru poate fi corectat cu timpul, dar presupune și o altă percepere a metodei radiocarbon de către arheologi.

Pe baza cercetărilor sistematice și a datelor ¹⁴C existente, Al. Păunescu

⁴ Al. Păunescu, SCIVA 35, 1984, 3, p. 235-265; idem, *Ripiceni-Izvor. Paleolitic și mezolitic. Studiu monografic*, București, 1993, p. 207-210. Diferite studii legate de cronologia absolută a paleoliticului i se datorează și lui K. Honea.

⁵ P. Breunig, *¹⁴C Chronologie des vorderasiatischen, südost- und mitteleuropäischen Neolithikums*, Köln-Viena, 1987, p. 117-120.

⁶ M. F. Pazdur, *ArhMold* 15, 1992, p. 191-212.

consideră că mezoliticul din România este reprezentat de două culturi: tardenoisianul (cu o singură datare, pentru Erbiceni, GX-9417, 7850±215 B.P., adică 7060-6450 CAL B.C. cu 1σ și Schela Cladovei (cu 9 date)⁷. După același autor, această ultimă cultură a evoluat între 8040±160 B.P. și 7695±80 B.P., sau 7565±100 B.P. (sfârșitul mileniului IX B.P. și prima jumătate a mileniului VIII B.P.)⁸.

Noua dată pe care o prezentăm pentru Schela Cladovei, 7195±100 B.P., poate fi interpretată, așa cum menționa și autorul săpăturii, V. Boroneanț, ca aparținând ultimei faze (probabil foarte tardive) a așezării⁹.

Din păcate, nici una dintre aceste culturi ale mezoliticului, care se apreciază că au supraviețuit încă o perioadă lungă de timp ca enclave izolate, nu a produs neolitizarea. Acest din urmă proces, cu implicații deosebite, se datorează unui fenomen de migrație culturală, desfășurat încă din cursul primei faze Starčevo-Criș, ce conține câteva repere devenite deja celebre: Gura Baciului (IB), Cârcea și Ocna Sibiului (Ic)¹⁰. Din păcate, acest moment nu este documentat și de date radiocarbon. Totuși, pornind de la datările ce se referă la începutul culturii Starčevo-Criș pentru Ungaria, 5140±100 b.c. și fosta Iugoslăvie, 5390±25 b.c.¹¹, putem fixa acest prim moment în jur de 5200 b.c. Pentru cultura Starčevo-Criș din România, avem unele date pe care le vom prezenta și ele provin din fazele III/IV, când se știe că avem de-a face și cu o extindere teritorială. Una din aceste date provine de la Valea Râii, 4530±75 b.c., iar o alta de la Trestiana, din nivelul III B (cel mai vechi nivel din Moldova), 4715 b.c. (anexa 2, poziția 4). Alte patru probe analizate provin din așezarea săpată de Marin Nica la Cârcea. Ele au fost încadrate de autorul săpăturilor în Cârcea III/Starčevo-Criș IV și au valorile: 4590±60 b.c., 448±60 b.c., 4445±60 b.c., 4910 b.c. (anexa 2, pozițiile 6-9). Ultima dată pare a fi prea ridicată pentru perioada la care se referă. Pe baza celorlalte, putem propune ca perioadă de dezvoltare pentru Cârcea III-Starčevo IV, 4600-4400 b.c., ceea ce ar fi în acord și cu faza Vinča A din fosta Iugoslăvie. Propunem de asemenea ca data de la Valea Râii, prin valoarea pe care o indică, să o integrăm tot fazei a IV-a a culturii Starčevo-Criș. Data obținută pentru Ogradena-Icoana, atribuită (V. Boroneanț în formularul probei) culturii Criș, 7445±80 B.P. ar putea fi încadrată mai degrabă în cursul evoluției culturii Schela Cladovei, așa cum bine observă și P. Breunig¹², sau este eronată.

⁷ Al. Păunescu, SCIVA 35, 1984, 3, p. 252-256. Prezentăm și calibrarea acestor date: Ostrovu Corbului Bln-2135A 7695 ± 80 BP = 6603 - 6442 CAL B.C. (1σ) și 6690-6400 CAL B.C. (2σ); Bln-2135 7710±80 B.P. = 6611/6447 CAL B.C. (1σ) și 6700/6410 CAL B.C. (2σ); Ostrovu Banului Bln-1079 7656±100 BP = 6594-6420 B.C. (1σ) și 6690-6230 CAL B.C. (2σ) Bln-1080 8040±160 nu s-a putut calibra cu programul Stuiver și Reimer 1986, versiunea 2.0. cu care am lucrat.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Precizăm că data nr. 1 din Anexa2 este publicată și de Al. Păunescu, *op. cit.*, dar cu un alt număr de buletin

¹⁰ Gh. Lazarovici, în *Atlas du Néolithique européen. L'Europe Orientale*, Études et recherches archéologiques de l'Université de Liège (ÉRAULT), Liège, 1993, p. 243, prezintă ultima încadrare culturală a acestor situri, diferită de cea anterioară.

¹¹ N. Kalicz, *Clay Gods. The Neolithic Period and the Copper Age in Hungary*, Budapesta, 1980, p. 74; P. Breunig, *op. cit.*, p. 101 și 293.

¹² P. Breunig, *op. cit.*, p. 117.

Considerăm că pe viitor ar fi necesare mai multe date chiar pentru Starčevo-Criș III, deoarece acest moment reprezintă începutul sfârșitului marii comunități culturale și apariția altei culturi, Vinča, cu urmări foarte importante pentru evoluția ulterioară a neoliticului pe teritoriul României¹³. Precizăm totodată că valorile pentru Starčevo-Criș sunt în bună concordanță cu cele obținute în zonele învecinate, fosta Iugoslavie și Ungaria¹⁴.

Cu multă prudență, propunem că după 4700/4600 b.c. are loc pătrunderea primelor comunități Vinča A₁¹⁵. Din păcate informațiile noastre în date radiocarbon asupra a ceea ce s-a întâmplat în continuare cu cultura Vinča sunt fragmentare.

Din Oltenia, tot de la Cârcea-„Viaduct“, din nivelul Dudești-Vinča (aparținând aspectului Dudești-Vinča) M. Nica deține patru date (anexa 2, pozițiile 12-15). 4635±65 b.c., 4150±60 b.c., 4300±40 b.c. și 4375 b.c. (dintre care prima pare să fie prea veche) și ele par să indice durata fazei Dudești-Vinča B cam de 300 de ani, între 4300-4000 b.c., dar în stadiul actual, cu datele de care dispunem, este greu să precizăm dacă faza Vinča B a avut aceeași durată în toate provinciile românești (Banat, Transilvania, Oltenia)¹⁶. Aici își găsește locul și data obținută pentru Liubcova și atribuită fazei Vinča B₂. În aceeași perioadă de timp evolua probabil și așezarea de la Fărcașul de Sus (anexa 2, poziția 20), încadrată în Dudești II-III (4130 b.c.). Unii arheologi consideră că acum, la începutul fazei Vinča B, comunitățile acestei culturi, în Banat și Transilvania, vin în contact cu altele Starčevo-Criș târzii (influențate deja de Vinča A1 și de calcoliticul balcano-anatolian) și Vinča A₂, dând naștere unor fenomene culturale complexe (cultura Banatului, grupul cultural

¹³ Gh. Lazarovici, *Banatica* 2, 1973, p. 35; S.A. Luca, *Banatica* 11, 1991, p. 152-154.

¹⁴ M. Garašanin, *Praistoria na t'lu S.R. Srbije* I, Belgrad, 1973, p. 38; R.W. Ehrich, *Chronologies in Old World Archaeology*, Chicago, 1965, ed. a II-a, p. 440. După încheierea lucrării de față am aflat de recent apărutele volume editate de regretatul R.W. Ehrich, *Chronologies in Old World Archaeology*, ed. a III-a, Chicago, 1992, I și II, în care se publică un mare număr de date (inclusiv calibrarea lor cu 1σ), referitoare la țara noastră, prelucrate de R.W. Ehrich, H.A. Bankoff și M. Gimbutas; P. Breunig, *op. cit.*, p. 101-102 și 134.

¹⁵ Reamintim că data de la Gornea din nivelul Vinča A₂ a dat o valoare inacceptabilă, așa cum a apreciat just și Gh. Lazarovici. J. Chapman, *The Vinča Culture of South Europe. Studies in Chronology, Economy and Society*, Oxford, 1981 (BAR, International Series), p. 17-18, fixează începutul fazei Vinča A în jur de 4500 b.c.

¹⁶ Precizăm că aprecierea noastră, precum că faza Dudești-Vinča B ar avea o durată de aproape 300 de ani, nu corespunde cu cea făcută de J. Chapman pentru faza Vinča B. Conform părerilor acestui cercetător, Vinča A a avut o durată de 210-240 de ani, între 4500/4450-4260/4240 b.c., Vinča B, una de 140 de ani, între 4260/4240-4100 b.c., Vinča C, una de 150-250 de ani, între 4100-3950/3850, iar Vinča D, cea mai lungă evoluție, de 550-650 de ani, între 3950/3850-3300 b.c.

Bucovăț, cultura Szákálhat și alte grupe tisoide)¹⁷ din păcate neilustrate încă cu informații ¹⁴C.

Datele pentru faza Dudești-Vinča B sunt susținute și de cele pentru Dudești-Vinča C ce provin tot de la Cârcea- „Viaduct“, 4040 b.c., 3915 b.c., 3960 b.c. și 4300 b.c. (anexa 2, pozițiile 16-19), din care ultima pare a fi totuși prea ridicată. În baza acestor date și ținând cont și de rezultatele obținute pentru Hodoni (Vinča C)¹⁸, putem presupune că Dudești-Vinča C (și suntem deja în eneolitic!) s-ar fi putut derula între 4000-3900/3800 b.c.

Pentru cultura Ciumești din vestul României este menționată data de 4330±100 b.c. (fără numele localității și informații despre buletinul de analiză), care pare să fie în bună concordanță cu cele obținute pentru Dudești-Vinča B și ar putea chiar indica, așa cum a notat E. Comșa și o contemporaneitate cu Starčevo-Criș târziu (IV)¹⁹.

Precizăm, de asemenea, că cele două date de care dispunem pentru cultura ceramicii liniare de la Târpești (4220±100 b.c. și 4295±100 b.c.)²⁰ sunt și ele în acord cu data pentru Ciumești (ce marchează contemporaneitatea sau evoluția ulterioară unei faze tardive Starčevo-Criș) și indică totodată un raport de contemporaneitate cu faza Vinča B.

În ceea ce privește cronologia eneoliticului, așa cum remarcam și la începutul articolului, ea a fost creionată în linii mari de Vl. Dumitrescu. Conform opiniilor sale, căroră ne alăturăm, următoarele culturi aparțin perioadei eneolitice din România: Boian, fazele III (Vidra) și IV (Spanțov), Gumelnița și Cernavoda I, în zona extracarpatică, între Munții Carpați și Dunăre; a doua parte a evoluției culturii Vădastra, Vinča III C și Sălcuța în Oltenia; Precucuteni II și III, Cucuteni, în Moldova; ultimele două faze ale culturii Hamagia, Gumelnița și Cernavoda I în Dobrogea; în Transilvania parțial Precucuteni și aspectul Cucuteni-Ariuşd, Petrești din centrul și sudul provinciei alături de Tiszapolgár, Bodrogkeresztúr și orizontul ceramicii cu torți pastilate²¹. Anexa I cuprinde comparativ datele existente în 1974 și cele care ne-au stat la dispoziție în 1994.

În continuare, pentru culturile Vădastra, orizontul ceramicii cu torți pastilate, Tiszapolgár și Bodrogkeresztúr, România nu deține nici o dată radiocarbon.

Observațiile făcute de Vl. Dumitrescu referitor la cronologia absolută a culturii Boian sunt în linii mari neschimbate. Pe baza celor 10 date (necalibrate) existente el a considerat că faza Boian-Spanțov de la Căscioarele se poate data între 4000-3800 î.e.n.²². În sprijinul afirmației sale vin și datele obținute pentru

¹⁷ Gh. Lazarovici, *Atlas...*, p. 251.

¹⁸ Fl. Drașovean, *Cultura Vinča târzie (faza C) în Banat. Relațiile cu vecinii*, Rezumatul tezei de doctorat, București, 1994.

¹⁹ E. Comșa, *Neoliticul pe teritoriul României. Considerații*, București, 1987, p. 31-32, consideră cultura Ciumești ca o simbioză a elementelor sudice, de origine Starčevo-Criș și cele locale, arătând totodată că există un raport de contemporaneitate între începutul acestei culturi și sfârșitul celei Starčevo-Criș. Indică, de asemenea, unele asemănări între materialele Ciumești de la Berea I și cele din faza veche Dudești, ceea ce conduce la concluzia că în parte au fost contemporane.

²⁰ Silvia Marinescu-Bilcu, *PZ* 46, 1971, I, p. 37.

²¹ Vl. Dumitrescu, *Apulum* 12, 1974, p. 23; idem, *Preistoria Alpina* 10, 1974, p. 99. Evoluția cercetărilor a permis identificarea și a altor grupe culturale, la care nu ne referim aici, din cauza lipsei datelor ¹⁴C.

²² *Ibidem*.

perioada de tranziție de la Boian la Gumelnița din așezarea de la Radovanu, ce se situează în jur de 3820 ± 100 b.c. și 3900 ± 70 b.c.²³. Pentru precizarea cronologiei fazei Vidra a culturii Boian, deși nu sunt nici acum date radiocarbon, putem apela la cele referitoare la cultura Hamangia, faza III și Precucuteni III, cu care observațiile stratigrafice indică sincronisme²⁴. Datările pentru Hamangia III, 3930 ± 70 b.c. și pentru Precucuteni II, 3870 ± 50 b.c. ar plasa această fază în jur de 3900-3800 b.c., ceea ce sugerează o suprapunere cu faza Spanjov, motiv pentru care considerăm că sunt necesare noi date pentru clarificarea situației. Începutul culturii Boian, apreciat de Vl. Dumitrescu ca post 4300 î.e.n. (datele pentru ceramică liniară) este susținut și de datele obținute pentru cultura Dudești 4130 ± 60 b.c. și Vinča B2, 4225 ± 85 b.c.²⁵.

Pentru cultura Gumelnița dispunem de o singură dată nouă față de cele analizate de Vl. Dumitrescu. Reamintim, deci, că toate cele 14 date, provenind de la Căscioarele, Vărăști și din așezarea eponimă se încadrează în faza A₂. Pe baza acestora, Vl. Dumitrescu considera că ea evoluează între 3700-3400 î.e.n.²⁶. Gumelnița A₁, cu o durată de doar 100 de ani, 3800-3700, era apreciată ca fiind prea scurtă. Situația fazei Gumelnița A₁ în jur de 3800 este sprijinită și de datele existente pentru Precucuteni III (3930-3830) și de observațiile stratigrafice ce indică o sincronizare parțială a celor două faze²⁷.

Noua dată radiocarbon de care dispunem, tot pentru Gumelnița A₂, provine din tellul de la Hârșova. Nivelul din care a fost recoltată proba conținea de asemenea și importuri Cucuteni A₃. După informațiile oferite cu amabilitate de cei doi colegi, deasupra acestui nivel a apărut ceramică de tip Cernavoda I, împreună cu importuri Cucuteni A₄ (cu bandă îngustă)²⁸. Valoarea acestei date, de 3430 b.c. (anexa 2, poziția 58) este în acord și cu cele obținute pentru Cucuteni A₃-A₄.

Deși pentru faza Gumelnița B₁ nu există date radiocarbon, noile datări referitoare la cultura Cucuteni (A₃-A₄ și A-B₁) și mai puțin cele cu privire la cultura Sălcuța, prilejuiesc câteva noi observații. Conform acestora, Cucuteni A₃-A₄ se grupează clar în jur de 3400-3200 (durata fazei A₃-A₄)²⁹, iar cele ale fazei A-B₁ o plasează în jur de 3200 b.c. Având în vedere sincronismul stabilit între Gumelnița B₁-Cucuteni A₃-A₄ - Cernavoda I-Vinča-Pločnik, pe baza importurilor ceramice și a tipurilor de topoare de cupru³⁰, putem aprecia că derularea fazei Gumelnița B₁ a avut loc în aceeași perioadă de timp ce cea Cucuteni A₃-A₄. Descoperirea materialelor

²³ Anexa 2, pozițiile 42 și 43

²⁴ E. Comșa, Pontica 5, 1972, p. 41-43; idem, *Thracica Praehistorica, Supplementum Pulpudeva* 3, 1982, p. 241; idem, *Istoria comunităților culturii Boian*, București, 1974, p. 242.

²⁵ *Ibidem* Anexa 2, pozițiile 20 și 11.

²⁶ Vl. Dumitrescu, *Apulum* 12, 1974, p. 28-29.

²⁷ Anexa 2, pozițiile 60-62. E. Comșa, în *La civilisation de Cucuteni...*, p. 81-88; M. Petrescu-Dîmbovița, în *Actes du II-e Congrès international des études du sud-est européen* II, Atena, 1972, p. 95-108.

²⁸ Informații oferite cu amabilitate de P. Hașotti și Dr. Popovici. Pentru aceeași așezare și tot pentru Gumelnița A₂ mai există o analiză radiocarbon efectuată la Lyon.

²⁹ D. Monah, în *La civilisation de Cucuteni...*, p. 76.

³⁰ E. Comșa, *op. cit.*; A. Vulpe, SCIV 15, 1964, 4, p. 461; idem, *Die Äxte und Beile in Rumänien* (PBF IX, 5), München, 1975, p. 20 și 23; Vl. Dumitrescu, Pontica 5, 1972, p. 45.

A₃-A₄ la Hârșova și Carcaliu în asociere cu cele Cernavoda I³¹ arată că primele pătrunderi se plasează la același orizont cronologic.

Cele șase date pentru Sălcuța provin de la Curmătura, jud. Dolj (Sălcuța II), din așezarea eponimă (Sălcuța II b și c), alte două provin din faza III b de la Ostrovul Corbului (Banat) și din aceeași așezare, fără specificație, mai este citată încă o dată³². În baza acestor informații, Sălcuța II, cu patru date radiocarbon (inclusiv aici și data de 3677±77 b.c.), a evoluat probabil între 3600-3400 b.c. În ceea ce privește durata fazei a III-a a acestei culturi vom face apel la alte informații. Astfel, având în vedere descoperirile de la Ostrovul Corbului, unde într-o așezare Sălcuța târzie (III a-c) se întâlnesc și elemente Tiszapolgár și Cernavoda I³³ și ținând cont de evoluția culturii Tiszapolgár (3800-3200 b.c.), putem aprecia că Sălcuța III s-a derulat între 3400-3200 b.c. Dacă avem în vedere și paralelismul dintre Gumelnița B₁ și Sălcuța III putem presupune că ele au evoluat în același timp. În ceea ce privește faza Sălcuța IV, evoluția cronologiei ei absolute este pentru moment greu de precizat.

Vom încerca să facem unele aprecieri și în legătură cu evoluția culturii Vădastra, din păcate fără date radiocarbon. Având în vedere datele existente pentru Dudești-Vinča B, Dudești-Vinča C și Dudești II-III și știind că Vădastra urmează direct culturii Dudești, am putea presupune că începutul ei se plasează în jur de 3800 b.c. În acest fel se asigură și sincronismul lor, postulat de M. Nica³⁴. În sprijinul aceleiași afirmații am putea aduce în discuție și datele radiocarbon referitoare la Vinča C de la Hodoni și din fosta Iugoslavie (fază cuprinsă între 4100-3800 b.c.), cea obținută pentru Vinča B₂ de la Liubcova, sau cele pentru începutul Vinča D (3800 b.c.)³⁵.

Pentru Transilvania deținem date radiocarbon doar pentru cultura Petrești și aspectul Ariușd, iar durata unor culturi ce sunt și pe teritoriul Ungariei vom încerca să o construim pe baza datelor de aici.

Prima la care ne vom referi este cultura Petrești. Pentru începutul acesteia, deosebit de importante sunt descoperirile din Banat ale lui Fl. Drașovean, care indică apariția la sfârșitul fazei Vinča C, a grupului Foeni/Petrești A (post 3920 b.c.³⁶). Descoperirile din această zonă, ca și unele din Transilvania se încadrează în orizontul foarte timpuriu. Același autor consideră că dislocarea comunităților Petrești A spre centrul și sudul Podișului Transilvaniei are ca rezultat și apariția grupului Iclod³⁷. Începutul culturii Petrești, ținând cont de datele de la Hodoni și de cele de la Daia Română (Faza Petrești A, nivelurile 1-3)³⁸ ar putea fi plasat în jur de 3900-3800 b.c. Având în vedere și sincronismele dintre Petrești, Cucuteni A₂ și Gumelnița A₂³⁹, se poate aprecia că această cultură a evoluat cu cele trei faze ale sale între 3800-3400 b.c.

³¹ E. Lăzurea, Peuce 10, 1991, p. 13-14; Dr. Popovici, Pontica 21-22, 1988-1989, p. 293-296.

³² P. Breunig, *op. cit.*, p. 289. Anexa 2, pozițiile 95-100.

³³ M. Simon, SCIVA 40, 1989, 2, p. 142.

³⁴ M. Nica, *Neoliticul timpuriu și mijlociu din zona răsăriteană a Olteniei*, rezumatul tezei de doctorat, p. 18.

³⁵ P. Breunig, *op. cit.*, p. 287; J.C. Champman, *op. cit.*, p. 444.

³⁶ Fl. Drașovean, *op. cit.*

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ I. Paul, *Cultura Petrești*, București, 1992, p. 127, Anexa 2, pozițiile 24-26.

³⁹ Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 35; D. Monah, *op. cit.*, p. 35.

Pe baza datelor radiocarbon obținute pentru Ungaria, presupunem că Tisa a evoluat pe teritoriul României între 4100-3800 b.c., cultura Tiszapolgár între 3800-2900 b.c.⁴⁰. Perioada de dezvoltare propusă pentru Bodrogkeresztúr este în acord și cu începutul fazei Sălcuța IV, care se știe acum că a contribuit la formarea acestei culturi și pledează pentru sincronismul dintre Cucuteni A-B, B și Bodrogkeresztúr⁴¹.

Pentru Dobrogea, la data prezentată de Vl. Dumitrescu pentru Hamangia III, se adaugă cea menționată de E. Neustupny, cu aceeași valoare, 3930 b.c. (Anexa 2, poziția 29), care nu schimbă cronologia acestei culturi. Alături de datele pentru Hamangia III, avem acum și rezultatul pentru Gumelnița A₂ de la Hârșova ce documentează totodată și cea mai timpurie penetrație Cernavodă I. Pentru această ultimă cultură, dispunem de încă o dată, 2760 b.c. (anexa 2, poziția 109), de altfel cu valoarea cea mai coborâtă. Descoperirile de la Hârșova și Carcaliu (datele pentru Cucuteni A₃₋₄, Cucuteni A-B și Gumelnița A₂) fixează acum începutul culturii Cernavodă I în jur de 3400⁴². Pe baza datelor anterioare existente și a celor prezentate putem presupune evoluția acestei culturi între 3400-2600/2500, așa cum a și fost apreciată de unii cercetători⁴³. Valoarea „ridicată” a datei de 2310 b.c., pe care Vl. Dumitrescu era tentat să o atribuie mai mult culturii Cernavodă III⁴⁴, ar putea fi legată și de vârsta materialului din care a provenit proba analizată (cărbune).

În Moldova, în derularea culturii Precucuteni, rămân valabile și în momentul de față precizările aduse de D. Monah la schema propusă de Vl. Dumitrescu⁴⁵. Astfel, Precucuteni I-II evoluează între 4200 (cultura ceramicii liniare cu note muzicale) și 3900, iar Precucuteni III între 3900-3750 b.c. Această evoluție este în acord și cu data radiocarbon existentă pentru Hamangia III (3930) și cu influențele exercitate de aceasta din urmă asupra fazei Precucuteni II, după cum propune P. Hașotti⁴⁶.

Etapă Cucuteni A₁, în stadiul actual al cercetării, rămâne în continuare să se desfășoare, așa cum s-a propus, între 3750-3700 b.c.⁴⁷.

Pentru etapa următoare A₂, situația este foarte bună în momentul de față, deoarece deține cel mai mare număr de probe analizate. O parte din date se referă la aspectul Ariușd, reprezentat în lucrarea noastră prin datările de la Malnaș-Băi.

⁴⁰ *The Late Neolithic of the Tisza Region*, Budapesta, 1987, p. 30, P. Breunig, *op. cit.*, p. 287; L. Benkő, F. Horvath, N. Horvatinčić, B. Obelic, *Radiocarbon*, 31, 1989, 3, p. 999.

⁴¹ Vl. Dumitrescu, *Apulum* 7, 1978, 1, p. 35-51.

⁴² Noile descoperiri de la Hârșova și Carcaliu fac caduce aprecierile lui Vl. Dumitrescu referitoare la Cernavodă I.

⁴³ P. Roman, *SCIVA* 32, 1981, 1, p. 27, propune dezvoltarea pentru Cernavodă I în intervalul cuprins între Cucuteni A₄ și B final.

⁴⁴ Vl. Dumitrescu, *Apulum* 12, 1974, p. 33; Vl. Dumitrescu, A. Vulpe, *Dacia înainte de Dromihete*, București, 1988, p. 41.

⁴⁵ *Ibidem*; D. Monah, *op. cit.*, p. 74.

⁴⁶ P. Hașotti, în *Le Paléolithique et le Néolithique de la Roumanie en contexte européen*, Iași, 1991, p. 252-253.

⁴⁷ D. Monah, *op. cit.*, p. 75.

Dintre acestea, singura distonantă ar fi cea de 5663 ± 42 B.P. ce ar putea fi pusă în legătură și cu vârsta copacului din care provine proba. Celelalte date pentru Cucuteni A₂, ce provin de la Mărgineni și Poduri, se încadrează în perioada propusă de evoluție, 3700-3400 b.c., ce coincide conform sincronismelor existente și cu sfârșitul culturii Petrești B⁴⁸.

În ceea ce privește Cucuteni A₃, avem la dispoziție alte 3 date noi. Una provine din așezarea de la Preutești-Haltă, iar alte două de la Scânteia (se referă la cei doi înhumați). Valoarea lor cronologică le plasază în faza de început a acestei etape, în timp ce realitățile arheologice sunt diferite. Pentru Scânteia cel puțin, tipologia ceramicii și analogiile cu descoperirile de la Dumești și Fedeleșeni ne determină să o încadrăm în etapa A₃ foarte târzie. Una din noile date pentru Drăgușeni-Ostrov, 5430 ± 100 B.P., indică un raport de contemporaneitate cu cea de la Preutești-Haltă. Până la noi datări însă, nu facem alte comentarii și considerăm că etapa A₃-A₄ se încheie, așa cum s-a afirmat, în jur de 3200 b.c.⁴⁹.

Faza Cucuteni A-B1 este reprezentată doar de 3 date provenind din cercetările de la Cucuteni-„Dâmbul Morii” (3296, 3046 și 3238 b.c. (anexa 2, pozițiile 88-90). Din păcate, cronologia etapei A-B₂, din lipsa datelor, este neclară. Având în vedere însă și valorile radiocarbon obținute pentru B1, presupunem evoluția acestei faze (A-B) între 3200-3000 b.c.

Nici evoluția fazei Cucuteni B nu este foarte clară, chiar dacă în acest moment dispunem de 3 date noi, alături de cea de la Valea Lupului (încadrată în B₂ de autorul săpăturii!). Două din aceste date provin din așezarea de la Mihoveni-„Cahla Morii” și sunt încadrate în B₁, valorile lor fiind de 2940 b.c. și 3212 b.c. (anexa 2, pozițiile 91-92). Din păcate datele obținute pentru așezările încadrate în B₁ se suprapun în timp cu cele încadrate în B₂ (Valea Lupului și Cucuteni-Cetățuia). În aceste condiții este riscant să facem prea multe presupuneri. Indică datele de care dispunem existența unei faze scurte B₁? Reflectă datele pentru B₁ situația doar dintr-o grupă de așezări ce ar aparține primei perioade a acesteia? Evident, un număr mai mare de probe analizate ar putea indica și răspunsul corect. În ceea ce privește etapa B₂, târzie, menționăm că există și părerea conform căreia în zona subcarpatică a Moldovei unele așezări au avut o durată mult mai lungă⁵⁰. Dacă într-adevăr s-ar dovedi că acest grup de așezări evoluează până în jur de 2700/2600 b.c. (presupunem că evoluția cucutenianului se încheie în jur de 2700/2600 b.c.), am avea situația fericită de a acoperi intervalul până la cultura Horodiștea.

În rândurile ce urmează ne vom referi foarte pe scurt la perioada de tranziție spre epoca bronzului, tocmai pentru a înțelege mai bine „limitele” cronologice ce departajează eneoliticul de această perioadă. Intenția noastră nu este deci de a rezolva toate problemele, ci doar aceea de a schița foarte sumar evoluția cronologiei absolute.

Dintre culturile acestei perioade (Horodiștea, Foltești, amforele sferice, Cernavoda III, Cernavoda II, Coțofeni, grupul Celei, Baden, Kostolac, Vučedol).

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Vl. Dumitrescu, *Apulum* 12, 1974, tabel 2.

⁵⁰ St. Cucos, *ActaMN* 19, 1982, p. 253-260; *idem*, *Carpica* 18-19, 1986-1987 (1987), p. 13-20.

deținem date radiocarbon doar pentru Horodiștea, grupul Celei și Coțofeni. Putem folosi și informațiile existente în zonele învecinate pentru Baden, Kostolac și Vučedol.

Revenind la cultura Horodiștea, menționăm faptul că ea deține acum trei date radiocarbon (anexa 2, pozițiile 103-105). Una din probe provine din faza Horodiștea I (2545 b.c.), iar celelalte două din a II-a (2427 și 3385 b.c.)⁵¹. Pe baza acestor date presupunem că Horodiștea, cu cele două faze de dezvoltare, a avut o evoluție de circa 300 de ani, în intervalul 2700/2600-2300 b.c. Având în vedere aprecierile conform cărora ea evoluează în timp paralel cu culturile Foltești-Cernavoda II și amforele sferice⁵², putem aprecia că acestea au o durată asemănătoare, fără a putea însă delimita sfârșitul lor.

Datele de care dispunem pentru grupul Celei (anexa 2, pozițiile 110-113), indică valori cuprinse între 2775-2705 b.c. și 2385-2185 b.c., deci ar acoperi un interval mare, de aproape 500 de ani, între 2800/2700-2200 b.c. Acest grup acționează asupra unei părți a populațiilor Cernavoda III determinând împingerea lor spre spațiul nord-vestic. În aceste condiții ar trebui să acceptăm faptul că Cernavoda III apare într-o perioadă anteroară 2600/2500 b.c.⁵³, cam în jur de 2700 b.c.

În ceea ce privește datele pentru Coțofeni, una se referă la faza a II-a (2510±90 b.c.) și aceluiași orizont credem că trebuie să-i integrăm și pe cea de 2620 b.c., în timp ce restul (anexa 2, pozițiile 116-120) aparțin fazei a III-a⁵⁴. Având în vedere aceste datări, putem propune ca perioadă de dezvoltare pentru Coțofeni II-III intervalul cuprins între 2550-2350 b.c., urmând să acceptăm ca începutul acestei culturi să fie în jur de 2700/2600 b.c., dacă avem în vedere și componenta sa Cernavoda III⁵⁵ și relațiile acesteia cu grupul Celei.

Rezultatele radiocarbon și cele obținute prin metoda termoluminescentă pentru cultura Baden indică evoluția acesteia între 2670-2360 b.c. (3620-3100 și 3040-2780 CAL B.C.)⁵⁶. Începutul culturii Kostolac este fixat prin date radiocarbon la 2400/2300 b.c., ceea ce coincide și cu cel Vučedol⁵⁷. Pentru această ultimă cultură, faza

⁵¹ Probele provin din săpăturile efectuate de M. Dinu la Horodiștea, iar atribuirea pe faze îi aparține.

⁵² M. Petrescu-Dimbovița, M. Dinu, *Dacia*, N.S. 17, 1974, p. 71; M. Dinu, AȘU Iași 26, seria a III-a, istorie, 1980, p. 3-8; idem, în *La civilisation de Cucuteni...*, p. 133-144; idem, în *Istorie și civilizație. Profesorului C. Cihodaru la a 80-a aniversare*, Iași, 1988, p. 6.

⁵³ P. Roman, *SCIIVA* 32, 1981, 1, p. 29-30, este de părere că Cernavoda III se plasează între 2600/2500-2400/2300 î.e.n.

⁵⁴ Idem, *Cultura Coțofeni*, București, 1976, p. 67, nota 11. În laboratorul La Jolla din S.U.A. s-au obținut următoarele rezultate pentru cultura Coțofeni: probele 6-7, 4470±50 B.P. (circa 3500 B.C.), proba 8, 4300±60 (circa 3200-3100 B.C.) și proba 10, 4360±60 (circa 3400-3000 B.C.). Prezentarea rezultatelor fiind incompletă, fără numărul buletinului de analiză, am preferat să folosim datele din lucrarea lui P. Breunig, ce se găsesc la noi, în anexa 2, la pozițiile 119-120. Nu excludem că poziția 115 din anexa 2 să se refere la data de 4470±50 B.C. menționată de P. Roman.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 70.

⁵⁶ L. Benkő, F. Horvath, N. Horvatinčić, B. Obelic, *op. cit.*, p. 998.

⁵⁷ A. Durman, B. Obelic, *Radiocarbon* 31, 1989, 3, p. 1004.

târzie atinge 1900/1800 b.c.⁵⁸. Aceste date sunt în acord și cu sincronismele între Coțofeni, Baden, Kostolac și Vučedol⁵⁹.

Încercând să sintetizăm datele prezentate în acest articol, observăm că, deși în momentul de față dispunem de un număr mai mare de datări, câteva momente importante sunt în continuare neclare, ele putând a fi doar presupuse. Astfel, perioada de timp cuprinsă între mezolitic și începutul neoliticului, circa 500-600 de ani, prezintă în continuare „pete albe”.

În ceea ce privește evoluția neoliticului, deși sunt cunoscute multe culturi și fazele lor de evoluție, pentru unele zone, am putea chiar spune pentru cele „cheie” (Banat, Transilvania), situația nu este foarte clară. Aceasta ar putea fi legată și de faptul că ne aflăm într-o arie cu imixtiuni succesive și transformări permanente, ce sunt ilustrate și arheologic de o mare fărâmițare culturală.

După datele de care dispunem, neoliticul pare să debuteze la noi în jur de 5300/5200 b.c. sau 6100 CAL B.C.

În linii mari, evoluția eneoliticului, așa cum se vede și din fig. 2, acoperă perioada 4000-2700/2600 b.c. sau 4700-3650 CAL B.C. (fig. 3). În etapa actuală de cercetare, zona Moldovei prezintă situația cea mai clară (fig. 2), dar chiar și aici sfârșitul eneoliticului și începutul perioadei de tranziție impune noi clarificări, pentru a acoperi mai bine cei circa 300 de ani (3650-3350 CAL B.C.) pentru care nu dispunem de date suficiente.

Pentru perioada de tranziție la epoca bronzului cronologia absolută nu se poate încă contura clar, din cauza faptului că datele de care dispunem sunt discontinue și nu acoperă nici geografic și nici temporal problema în discuție, moștenind întrucâtva neclaritățile de la sfârșitul eneoliticului. În aceste condiții, până la noi informații, vechile opinii referitoare la sfârșitul ei rămân valabile⁶⁰, deși după datele pe care le avem, acesta pare să se încheie în jur de 2200 b.c. sau 2750 CAL B.C.

Ar fi fost poate, necesară și o schemă cronologică a felului în care culturile neo-eneoliticului și din perioada de tranziție se corelează temporal și spațial cu zonele învecinate, dar avem în vedere reluarea acestei teme cu o altă ocazie, când sperăm că vom putea prezenta și noi date radiocarbon⁶¹.

Articolul nostru mai cuprinde în anexa 2 și calibrarea datelor prezentate (cu 1 și 2σ), conform programului elaborat de M. Stuiver și P.J. Reimer⁶², ca și reprezentarea grafică a valorilor obținute cu 1σ (fig. 3). De remarcat faptul că această reprezentare corespunde surprinzător de bine cu cea din fig. 1 ce conține datele b.c. cu standardul lor de deviație.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ P. Roman, *op. cit.*, p. 52-67; *idem*, SCIVA 32, 1981, 1, p. 32.

⁶⁰ Vl. Dumitrescu, A. Vulpe, *op. cit.*, p. 51, apreciază că sfârșitul perioadei de tranziție la epoca bronzului este la sfârșitul mileniului III; P. Roman, *op. cit.*, p. 35, tabel 1, plasează acest moment în jur de 2200, cum rezultă și din datele ¹⁴C pe care le prezentăm.

⁶¹ Precizăm că alte probe se află în curs de analiză la laboratoarele din Germania și Belgia.

⁶² M. Stuiver, P. J. Reimer, Radiocarbon 28, 1986, 2, p. 1022-1030.

ANI bc.	MOLDOVA	MUNTENIA	OLTENIA	DOBROGEA	TRANSILVANIA	BANAT	ANI bc.
2000							2000
2100							2100
2200							2200
2300							2300
2400		Cotofeni		Mormintele cu ocră	Cotofeni		2400
2500							2500
2600							2600
2700							2700
2800							2800
2900					Sălcuța IV-Cheile Turzii-Băile Herculane		2900
3000							3000
3100							3100
3200							3200
3300							3300
3400							3400
3500							3500
3600							3600
3700							3700
3800							3800
3900							3900
4000							4000
4100							4100
4200							4200
4300							4300
4400							4400
4500							4500
4600							4600
4700							4700
4800							4800
4900							4900
5000							5000
5100							5100
5200							5200
5300							5300
5400							5400
5500							5500
5600							5600
5700							5700
5800							5800
5900							5900
6000							6000

Fig. 2. Tabelul cronologic al culturilor neo-eneolitice și din perioada de tranziție la epoca bronzului, în conformitate cu datele radiocarbon (ani b.c.).

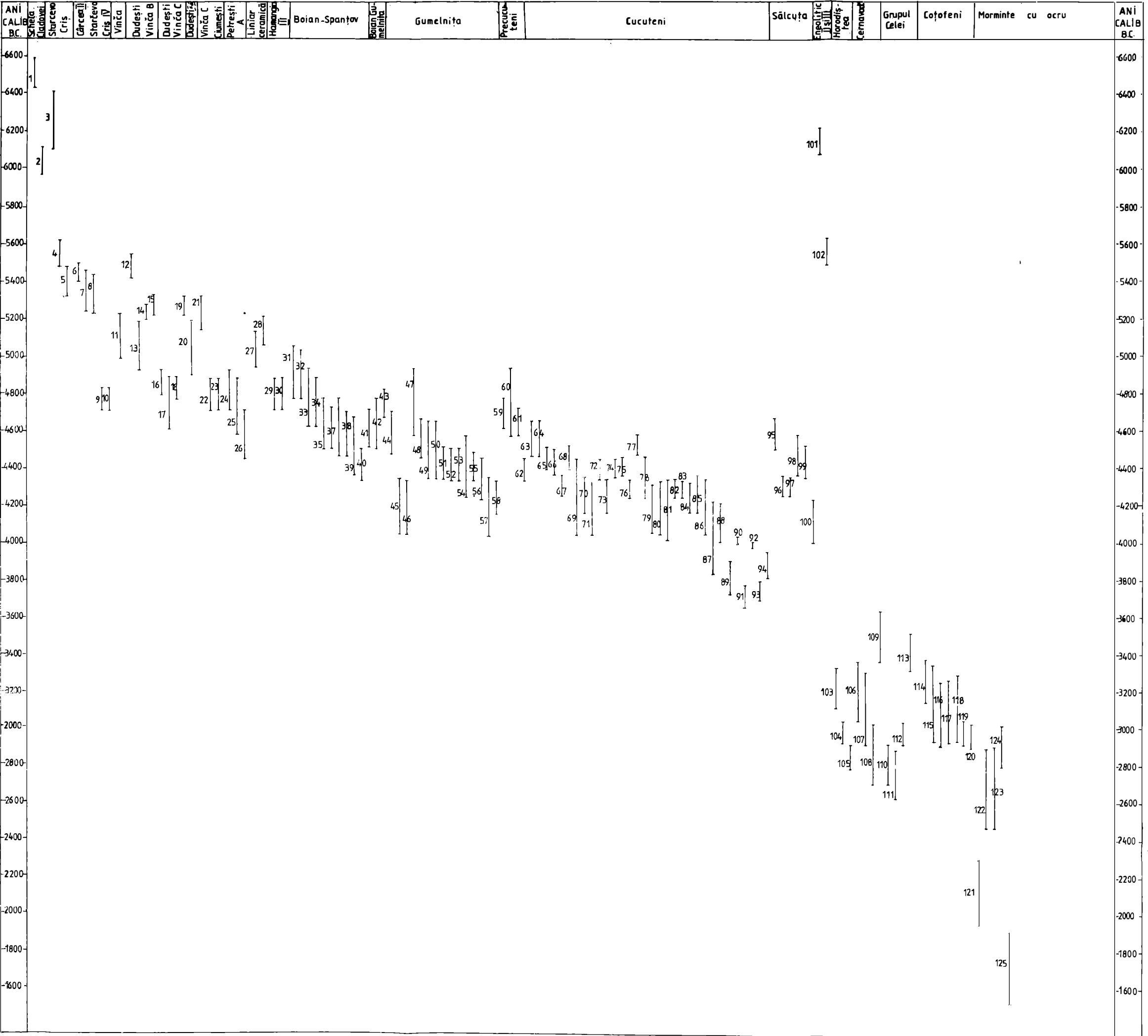

Fig. 3. Reprezentarea grafică a datelor radiocarbon calibrate b.c. (1σ).

În loc de încheiere am vrea să precizăm că metoda radiocarbon s-a perfecționat mereu și acest proces continuă, contribuind la îmbunătățirea rezultatelor obținute, pe care cei mai mulți arheologi le privesc cu încredere.

În aceste condiții, se pot folosi pentru datare și materiale provenind din săpături mai vechi, evident sistematice, în care observațiile arheologice au fost înregistrate corect. Avem deci în vedere materialele care pot fi folosite pentru viitoarele datări, motiv pentru care prezentăm și cantitățile necesare: cărbune 8-10 grame; lemn, turbă 15-20 grame; scoici, carbonași 40-50 grame; os, minimum 100 grame; cereale arse 30-40 grame⁶³.

Anexa 1

Culturile neolitice, eneolitice și din perioada de tranziție la epoca bronzului cu datări radiocarbon

1974

1994

	Starčevo-Criș	3 date
	Cârcea III-Starčevo-Criș	4 date
	Dudești-Vinča (B,C)	8 date
	Dudești II-III	1 dată
	Ciumești	1 dată
Cultura ceramicii lineare	= 2 date	
	Cultura ceramicii lineare	= 2 date
	Petrești	3 date
Hamangia III	= 1 dată	
	Hamangia III	= 2 date
Boian (Spanțov)	= 10 date	
	Boian (Spanțov)	= 11 date
	Tranziție Boian-Gumelnița	= 2 date
Gumelnița A2	= 14 date	
	Gumelnița	= 15 date
Precucuteni III	= 1 dată	
	Precucuteni (II-III)	= 4 date
Cucuteni	= 4 date	
	Cucuteni	= 32 date
Sălcuța	= 2 date	
	Sălcuța	= 6 date
	Horodiștea	= 3 date
	(eneolitic)	= 2 date
Cernavodă I	= 3 date	
	Cernavodă (I)	= 4 date
	Grupul Celei	= 4 date
	Coșofeni	= 7 date
	Morminte cu ocră	= 5 date

⁶³ Este oricum preferabil să avem cantități mai mari din materialele precizate, pentru a evita eșecul.

Nr.	Localitatea	Cultura și faza	Laborator C ₁₄ sigla și nr. bul.	Material analizat	Vârsta B P	Vârsta b.c.	Sursă	Date calibrate 1 σ	Date calibrate 2 σ
0	1	2	3	4	5	5	7	8	9
1	Ogradena-„Razvrata”	Epipaleolitic I tip Schela Cladovei	B1n-1057	Ch	7690±70	5740	14	6597-6443	6680-6410
2	Pescari-„Alibeg”	Schela Cladovei, ultima fază a așezării	B1n-1193	-	7195±100	5245	14	6120-5970	6221-5820
3	Ogradena-„Icoana”	Starčevo-Criș	B1n-1056	-	7445±80	5495	14	6417-6173	6450-6100
4	Trestiana	Starčevo-Criș IIIB	GrN-17003	-	6665±45	4715	13	5630-5494	5640-5480
5	Valea Râii	Starčevo-Criș	KN-I. 102	Ch	6480	4530±75	10	5485-5334	5550-5240
6	Cârcea-„Viaduct”	CârceaIII/Starčevo-Criș IV	B1n-1981	-	6540	4590±60	15	5506-5413	5615-5330
7	Cârcea-„Viaduct”	CârceaIII/Starčevo-Criș IV	B1n-1982	-	6430	4480±60	15	5474-5248	5490-5240
8	Cârcea-„Viaduct”	CârceaIII/Starčevo-Criș IV	B1n-1983	-	6395	4445±60	15	5454-5243	5480-5230
9	Cârcea-„Viaduct”	CârceaIII/Starčevo-Criș IV	B1n-2354	-	5860±60	4910	15	4835-4715	4900-4586
10	Gornea	Vinča A ₂ /Starčevo-Criș IV A	BM-1124	Ch	5871	3921±54	8	4837-4720	4900-4606
11	Liubcova	Vinča B ₂	B1n-2133	Bg+Ch	6175±85	4225	14	5235-5003	5317-4903
12	Cârcea-„Viaduct”	Dudești-Vinča B	B1n-1978	-	6585	4635±65	15	5556-5428	5630-5350
13	Cârcea-„Viaduct”	Dudești-Vinča B	B1n-1980	-	6100	4150±60	15	5204-4941	5230-4859
14	Cârcea-„Viaduct”	Dudești-Vinča B	B1n-2008	-	6250	4300±40	15	5293-5210	5325-5067
15	Cârcea-„Viaduct”	Dudești-Vinča B	B1n-2292	-	6325±60	4375	15	5338-5233	5463-5210
16	Cârcea-„Viaduct”	Dudești-Vinča C	B1n-2291	-	5990±55	4040	15	4943-4804	5060-4780
17	Cârcea-„Viaduct”	Dudești-Vinča C	B1n-22904	-	5865±95	3915	15	4896-4621	4993-4510
18	Cârcea-„Viaduct”	Dudești-Vinča C	B1n-2289	-	5910±50	3960	15	4896-4775	4937-4720
19	Cârcea-„Viaduct”	Dudești-Vinča C(?)	B1n-2287	-	6300±55	4350	15	5325-5229	5370-5088
20	Fărcașu de Sus	Dudești II-III	B1n-2285	Ch/W	6080±60	4130	14	5198-4906	5220-4847
21	?	Ciumești	-	-	6280	4330±100	7	5330-5148	5473-4946
22	Hodoni	Vinča C ₁	Deb.-1963	A	5880±60	3930	16	4892-4721	4935-4604
23	Hodoni	Vinča C ₁	Deb.-2018	A	5870±60	3920	16	4891-4718	4933-4591
24	Daia Română	Petrești A	B1n-1197	Ch	5900±100	3950	14	4933-4720	5060-4570
25	Daia Română	Petrești A	B1n-1199	Ch	5835±100	3885	14	4891-4586	4940-4470
26	Daia Română	Petrești A	B1n-1201	Ch	5710±100	3760	14	4720-4460	4831-4350

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
27	Târpești	Linear ceramică	B1n-800		6170	4220±100	4	5240-4947	5330-4853
28	Târpești	Linear ceramică	B1n-801	-	6245	4295±100	4	5319-5070	5410-4908
29	?	Hamangia III	GrN-1986		5880	3930±70	3	4894-4718	4939-4586
30	Baia Hamangia	Hamangia III	GrN-1980	Ch	5880	3930±70	4	4894-4718	4939-4586
31	Căscioarele	Boian, faza Spanțov	B1n-335	Ch	5985±120	4035	2	5060-4780	5230-4590
32	Căscioarele	Boian, faza Spanțov	B1n-798	-	5980	4030±100	4	5039-4780	5210-4680
33	Căscioarele	Boian, faza Spanțov	B1n-336	Ch	5895±120	3945	2	4937-4627	5197-4500
34	Căscioarele	Boian, faza Spanțov	B1n-598	Ch	5855±80	3905	2	4891-4626	4937-4530
35	Căscioarele	Boian, faza Spanțov	B1n-799	-	5765	3815±100	4	4780-4510	4897-4368
36	Căscioarele	Boian, faza Spanțov	B1n-334	Ch	5750±80	3800	2	4726-4509	4831-4406
37	Căscioarele	Boian, faza Spanțov	B1n-333	Ch/W	5740±120	3790	2	4780-4470	4900-4350
38	Căscioarele	Boian, faza Spanțov	B1n-602	Ch/W	5705±80	3755	2	4713-4466	4780-4360
39	Căscioarele	Boian, faza Spanțov	B1n-599	Ch	5670±100	3700	2	4675-4369	4780-4340
40	Căscioarele	Boian, faza Spanțov	B1n-796	-	5570	3620±100	4	4510-4340	4676-4240
41	Căscioarele	Boian, faza Spanțov	KN-I. 149	Ch	5750	3800±65	10	4722-4520	4780-4460
42	Radovanu	Tranziție Boian/Gumelnița	B1n-1233	-	5770±100	3820	14	4780-4510	4898-4369
43	Radovanu	Tranziție Boian/Gumelnița	B1n?	-	5850	3900±70	12	4834-4678	4932-4539
44	Gumelnița	Gumelnița A ₂	GrN-3025	Ch/W	5715	3765±70	4	4713-4481	4780-4370
45	Gumelnița	Gumelnița A ₂	GrN-3028	Bg	5400	3450±90	4	4351-4049	4457-4002
46	Vărăști	Gumelnița A ₂	GrN-1968	-	5360	3410±70	4	4336-4046	4350-4002
47	Căscioarele	Gumelnița A ₂	B1n-332	Ch	5865±150	3915	2	4936-4578	5205-4368
48	Căscioarele	Gumelnița A ₂	B1n-605	Ch	5675±80	3725	2	4667-4459	4772-4360
49	Căscioarele	Gumelnița A ₂	B1n-603	Ch	5620±120	3670	2	4661-4350	4780-4240
50	Căscioarele	Gumelnița A ₂	B1n-344	Ch	5620±120	3670	2	4661-4350	4780-4240
51	Căscioarele	Gumelnița A ₂	B1n-604	Ch	5580±100	3630	2	4520-4350	4712-4240
52	Căscioarele	Gumelnița A ₂	B1n-607	Ch	5560±100	3610	2	4510-4340	4669-4230
53	Căscioarele	Gumelnița A ₂	B1n-624	G	5660±100	3610	2	4510-4340	4669-4230
54	Căscioarele	Gumelnița A ₂	B1n-345	Ch	5555±150	3605	2	4575-4247	4780-4040
55	Căscioarele	Gumelnița A ₂	B1n-606	Ch	5545±100	3595	2	4490-4340	4663-4164
56	Căscioarele	Gumelnița A ₂	B1n-343	Ch	5485±120	3535	2	4460-4240	4656-4008

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
57	Căscioarele	Gumelnița A ₂	B1n-608	Ch	5400±120	3450	2	4360-4044	4490-3990
58	Hârșova tell	Gumelnița A ₂	GrN -	-	5380±45	3430	17	4335-4160	4347-4045
59	Poduri D. Ghindaru	Precucuteni II	B1n-2804	Ch/W	5820±50	3870	9	4780-4619	4836-4548
60	Poduri D. Ghindaru	Precucuteni III	B1n-2803	C	5880±15	3930	9	4940-4584	5210-4401
61	Poduri D. Ghindaru	Precucuteni III	B1n-2782	Ch/W	5780±50	3830	9	4726-4583	4780-4510
62	Târpești	Precucuteni III	GrN-4424	Ch	5530	3580±85	4	4465-4339	4574-4230
63	Poduri D. Ghindaru	Cucuteni A ₁ (?)	B1n-2783	Ch	5690±50	3740	9	4662-4469	4720-4404
64	Poduri D. Ghindaru	Cucuteni A ₁ (?)	B1n-2784	Ch	5680±60	3730	9	4662-4465	4720-4366
65	Mărgineni	Cucuteni A ₂	B1n-1536	Ch/W	5625±50	3675	9	4518-4398	4658-4360
66	Mărgineni	Cucuteni A ₂	B1n-1534	C	5610±55	3660	9	4510-4365	4655-4350
67	Mărgineni	Cucuteni A ₂	B1n-1535	C	5485±60	3535	9	4365-4264	4460-4240
68	Mărgineni	Cucuteni A ₂	B1n-1751	Ch/W	5635±50	3685	14	4526-4404	4661-4360
69	Poduri D. Ghindaru	Cucuteni A ₂	B1n-2802	Ch/W	5420±15	3470	9	4454-4042	4654-3970
70	Poduri D. Ghindaru	Cucuteni A ₂	B1n-2805	Ch	5400±70	3450	14	4346-4158	4360-4040
71	Poduri D. Ghindaru	Cucuteni A ₂	B1n-2766	Ch/W	5350±80	3400	9	4336-4042	4360-3990
72	Poduri D. Ghindaru	Cucuteni A ₂	B1n-2824	Ch	5500±60	3550	14	4452-4337	4470-4240
73	Poduri D. Ghindaru	Cucuteni A ₂	HD-15039	Bg	5385±37	3435	18	4335-4164	4345-4048
74	Poduri D. Ghindaru	Cucuteni A ₂	HD-15324	Ch	5529±29	3579	18	4452-4352	4460-4343
75	Poduri D. Ghindaru	Cucuteni A ₂	HD-15401	Ch	5575±35	3625	18	4464-4361	4500-4351
76	Malnaș-Băi	Cucuteni A ₂	HD-15082	B	5407±20	3475	18	4337-4240	4344-4167
77	Malnaș-Băi	Cucuteni A ₂	HD-14118	Ch	5663±42	3713	18	4576-4465	4667-4398
78	Malnaș-Băi	Cucuteni A ₂	HD-14109	Ch	5497±100	3547	18	4460-4244	4572-4047
79	Malnaș-Băi	Cucuteni A ₂	HD-15278	B	5349±40	3399	18	4306-4049	4338-4040
80	Hăbășești	Cucuteni A ₃	GrN-1985	Ch	5340	3390±80	4	4334-4040	4350-3990
81	Leca Ungureni	Cucuteni A ₃	B1n-795	C	5345	3395±100	4	4340-4008	4360-3980
82	Preutești-Haltă	Cucuteni A ₃	HD-14817	B	5423±26	3473	18	4342-4243	4350-4235
83	Scânteia	Cucuteni A ₃	HD-14701	B	5388±18	3438	18	4332-4236	4338-4161
84	Scânteia	Cucuteni A ₃	HD-14792	B	5370±26	3397	18	4322-4162	4337-4049
85	Drăgușeni Ostrov	Cucuteni A ₄	B1n-1195	Ch	5430±100	3480	14	4360-4158	4470-4005

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
86	Drăgușeni Ostrov	Cucuteni A ₄	Bl n-1060	Ch	5355	3405±100	4	4340-4040	4452-3980
87	Drăgușeni Ostrov	Cucuteni A ₄	Bl n-1194		5205±100	3255	14	4222-3827	4330-3790
88	Cucuteni Dâmbul Morii	Cucuteni A-B ₁	HD-14761	B	5246±24	3296	18	4214-4002	4221-3995
89	Cucuteni Dâmbul Morii	Cucuteni A-B ₁	HD-14831	B	4996±26	3046	18	3902-3715	3939-3703
90	Cucuteni Dâmbul Morii	Cucuteni A-B ₁	HD-14544	B	5188±18	3238	18	4032-3989	4037-3978
91	Mihoveni Cahla Morii	Cucuteni B ₁	HD-14791	B	4890±29	2940	18	3772-3646	3779-3635
92	Mihoveni Cahla Morii	Cucuteni B ₁	HD-14710	B	5162±37	3212	18	3999-3970	4038-3822
93	Valea Lupului	Cucuteni B ₂	GrN-1982	C	4950	2980±60	4	3787-3694	3945-3640
94	Cucuteni Cetățuia	Cucuteni B ₂	HD-15075	B	5065±19	3115	18	3951-3814	3966-3787
95	Curmătura	Sălcuța II	Bl n-1977	Ch	5710±45	3760	14	4668-4504	4719-4463
96	Sălcuța	Sălcuța IIb	GrN-1990	Ch	5475	3575±55	4	4361-4250	4459-4240
97	Sălcuța	Sălcuța IIc	GrN-1985	Ch	5450	3550±50	4	4354-4245	4451-4164
98	Ostrovu Corbului	Sălcuța	SMU-585	Ch	5627	3677±77	10	4575-4364	4712-4340
99	Ostrovu Corbului	Sălcuța IIb	--	--	5591	3641±82	11	4516-4354	4668-4265
100	Ostrovu Corbului	Sălcuța IIIB	--	--	5260	3310±60	11	4226-3998	4240-3980
101	Băile Herculane	Eneolitic	LJ-3531	--	7325	5375±80	5	6222-6087	6400-5988
102	Băile Herculane	Eneolitic II	LJ-3532	--	6660	4710±60	10	5631-5488	5650-5480
103	Horodiștea	Horodiștea	HD-14785	B	4495±18	2545	18	3331-3101	3340-3046
104	Horodiștea	Horodiștea	HD-15024	B	4377±21	2427	18	3035-2924	3091-2920
105	Horodiștea	Horodiștea	HD-14898	B	4235±30	2285	18	2908-2783	2916-2703
106	Cernavodă	Cernavodă I	Bl n-61a	Ch	4505±100	2600	1	3360-3040	3510-2920
107	Cernavodă	Cernavodă I	Bl n-61	Ch	4385±100	2400	1	3299-2910	3350-2706
108	Cernavodă	Cernavodă I	Bl n-62	Ch	4260±100	2310	1	3018-2701	3255-2590
109	Cernavodă	Cernavodă I	Bl n-1061	Ch	4710±100	2760	14	3633-3360	3770-3136
110	Corabia	Grupul Celei	Bl n-2014	--	4225±60	2775	15	2913-2702	3012-2619
111	Corabia	Grupul Celei	Bl n-2015	--	4135±45	2185	15	2875-2615	2888-2580
112	Corabia	Grupul Celei	Bl n-2016	--	4335±45	2385	15	3029-2913	3091-2892
113	Corabia	Grupul Celei	Bl n-2017	--	4655±55	2705	15	3508-3358	3620-3197
114	Ostrovu Corbului	Coțofeni	LJ-3797	--	4570±60	2620	6	3372-3137	3503-3047
115	Băile Herculane	Coțofeni II-Ilb	LJ-3533	--	4460	2510±80	10	3338-2929	3370-2910

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
116	Băile Herculane	Coțofeni IIIc	LJ-3534		4360	2410±100	10	3254-2900	3350-2701
117	Ostrovu Corbului	Coțofeni III	LJ-3799	Ch	4400±60	2510	6	3255-2922	3330-2910
118	Ostrovu Corbului	Coțofeni III	LJ-3798	Ch	4420±50	2470	6	3291-2928	3330-2920
119	Băile Herculane	Coțofeni III-IIIc	LJ-3535	-	4350	2400±60	10	3038-2913	3292-2788
120	Băile Herculane	Coțofeni IIIc	LJ-3536	-	4300	2350±60	10	3018-2891	3080-2705
121	Hamangia	Morminte cu ocru	KN-1038	-	3700	1830±120	3	2290-1940	2470-1760
122	Baia Hamangia	Morminte cu ocru	KN-38	-	4060±160	2110	3	2886-2640	3028-2124
123	Baia Hamangia	Morminte cu ocru	B1n-29	W	4090±160	2140	1	2900-2460	3040-2149
124	Hamangia	Morminte cu ocru	GrN-1995	Ch	4280±65	2330	1	3011-2785	3040-2669
125	Galați	Morminte cu ocru	B1n-2510	Ch	3400±150	1450	14	1900-1520	2133-1410

* Precizăm că datele din această anexă înregistrează fidel modul lor de publicare. De exemplu, la poziția I, publicarea s-a făcut în ani B.P.: 7690±70, în timp ce la poziția 5 s-au folosit ani b.c.: 4530±75.

Siglele laboratoarelor: Bln--Berlin; BM--British Museum; Deb.--Debreceen; GrN--Groningen; HD--Heidelberg, LJ--La Jolla; KN--Köln;

Semne convenționale folosite pentru a indica natura materialelor folosite pentru datare: Oase B; Cărbune Ch; Cereale arse Bg; Grăunțe G; Grâu C; Cărbune/lemn CH/W; Lemn W; Coarne de cerb A

Sursele datelor radiocarbon folosite:

1. G. Kohl, H. Quitta, *Berlin-Radiokarbonaten archäologischer Proben I*, AusgrFunde 8, 1963, 6, p. 282-301.
2. H. Quitta, G. Kohl, *Neue Radiokarbonaten zum Neolithikum und frühen Bronzezeit Südosteuropas und der Sowjetunion*, ZfA 3, 1969, p. 223-255.
3. E. Neustupny, *Absolute Chronology of the Neolithic and Aeneolithic Periods in Central and South-East Europe*, II, ArchRozhledy 21, 1969, 6, p. 783-810.
4. Vl. Dumitrescu, *Cronologia absolută a eneoliticului românesc în lumina datelor C_{14}* , Apulum 12, 1974, p. 23-39.
5. P. Roman, *Cultura Coțofeni*, București, 1976, p. 76.
6. P. Roman, I. Némethi, *Cultura Baden în România*, București, 1978, p. 71-72.
7. M. Petrescu-Dâmbovița, *Scurtă istorie a Daciei preromane*, Iași, 1978, p. 49.
8. Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, Cluj, 1979, p. 69, nota 507.
9. D. Monah, *La datation par C_{14} du complexe cultural Cucuteni-Tripolie*, în *La civilisation de Cucuteni en contexte européen, Session scientifique Iași-Piatra Neamț 1984*, Iași, 1987, p. 67-80.
10. P. Breunig, *^{14}C -Chronologie des vorderasiatischen südost- und mitteleuropäischen Neolithikums*, Köln-Viena, 1987, p. 117-121.
11. M. Simon, *Așezarea sălceeană de la Ostrovul Corbului*, SCIVA 40, 1989, 2, p. 142.
12. E. Comșa, *Complexul neolitic de la Radovanu*, în *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos* 8, Călărași, 1990, p. 115.
13. Al. Păunescu, *Ripiceni-Izvor. Paleolitic și mezolitic. Studiu monografic*, București, 1993, p. 210.
14. Informații oferite cu amabilitate de K. Rassmann.
15. Informații oferite cu amabilitate de M. Nica.
16. Informații oferite cu amabilitate de Fl. Drașovean.
17. Informații oferite cu amabilitate de Dr. Popovici și P. Hașotti.
18. Analize făcute de dr. B. Kromer în laboratorul de la Heidelberg.

SOME CONSIDERATIONS CONCERNING THE ABSOLUTE CHRONOLOGY OF THE NEO-AENEOLITHIC IN ROMANIA

ABSTRACT

In the first part of our paper we had presented the personalities of Romanian archaeological literature involved in absolute chronology: Vl. Dumitrescu for the Aeneolithic, D. Monah for Cucuteni-Tripolic Complex, Al. Păunescu for the Palaeolithic and Mesolithic. We also mentioned P. Breunig, who, in his synthesis on the Neolithic, has recently presented radiocarbon dating for Romania.

We would like to mention that the 20 new radiocarbon dates for Precucuteni-Cucuteni were obtained due to the generous support of Prof. Dr. H. Hauptmann (Heidelberg), to whom we express our gratitude. In the same respect we would like to thank dr. B. Kromer of the Radiocarbon Laboratory in Heidelberg, who carried out the analyses, to Prof. Dr. Ch. Strahm.

Dr. W. Schier, for their constant support in the making of this paper. We would also like to thank some other colleagues who offered us unpublished radiocarbon dates: K. Rassmann, M. Nica, Fl. Draşovean, Dr. Popovici and P. Haşotti.

Our paper records all the radiocarbon dates concerning the Neo-aeneolithic and transition period to the Bronze Age for Romania (Annex 2). For the first time these dates are calibrated, after the M. Stuiver and P.J. Reimer program, version 2.0. Fig. 1 gives the graphic representation of the B.C. values, and Fig. 2 the calibrated dates with 1σ . Fig. 3 gives the chronological evolution of the Neo-aeneolithic and transition period to Bronze Age cultures, in the light of the radiocarbon dates (B.C. years).

Annex 1 shows that, even if we have now more radiocarbon dates, they do not cover all the archaeological cultures or phases, nor do they refer to all geographical areas.

The period between the Mesolithic and the Neolithic, and even Early Neolithic itself has "blank spots". We suppose that the beginning of the Neolithic is around 5399/5200 B.C., or 6100 CAL B.C. For the Starčevo-Criş culture we have datings from phases III-IV, when from an archaeological point of view too, there is a manifest territorial expansion.

The dates coming from Cârcea "Viaduct", placed in Cârcea III/Starčevo-Criş IV (Annex 2, position 6-8) seem to indicate a 200-year duration of this phase, 4600-4400 B.C. (we believe that the date of position 9 is too high). In this respect the date from Starčevo-Criş III B from Trestiana is correct, but the one from Valea Râii reflects rather Starčevo-Criş IV. The evolution of Starčevo-Criş IV is also in keeping with the neighbouring areas (ex-Yugoslavia and Hungary), and with the beginning of Vinča culture, phase A. We suppose that the penetration of this culture in Romania occurred around 4700/4600 B.C.

Unfortunately, the information regarding the absolute chronology evolution of the Vinča cultures in Romania are not complete. For Dudeşti-Vinča B levels from Cârcea "Viaduct" we have 4 dates, of which one seems to be too old (Annex 2, position 12), and the others (Annex 2, positions 13-15) seem to show the length of this phase to be of about 300 years, between 4300 and 4000 B.C. In the actual stage it is difficult to say whether the length of this phase was similar in all Romanian provinces - Banat, Transilvania, Oltenia. Maybe there was simultaneous evolution of phase Dudeşti II-III, represented by the settlement of Fărcaşul de Sus (4130 B.C.). It seems that, at this cultural level, Vinča B₂, in the west of Romania complex cultural phenomena, unillustrated by radiocarbon dates (Banat culture, Cultural group of Bucovăţ, Székálhát culture, and some others Tiszoid groups), were being born.

Also from Cârcea "Viaduct", on the basis of the dates obtained for Dudeşti-Vinča C (which support those for Dudeşti-Vinča B), we could suppose that this occurred between 4000 and 3900/3800 B.C.

For Ciumeşti culture we have another date, 4330 \pm 100 B.C., which, by its own value, and by other archaeological finds, presupposes simultaneousness with Starčevo-Criş IV.

The dates for linear pottery (LBK) (Annex 2, position 27-28) show also a contemporaneous relation with phase Vinča B.

So, on the whole, the Neolithic ends its evolution around 4000 B.C. when the Aeneolithic, for which we have the biggest number of radiocarbon dates, starts. The absolute chronology of that period was specified by VI. Dumitrescu and most of his estimations are still valid today. Among the cultures that he ascribed to the Aeneolithic some do not have radiocarbon dates: Vădastra, cultural horizon of "tablet-ears", Tiszápolgár, Bodrogkeresztúr, to which may be added others, defined later, such as Bucovăț group, Cluj-Cheile Turzii/Lumea Nouă-Devent-Eszhár complex, Iclod group, etc.

VI. Dumitrescu dated the Spanțov phase of the Boian culture between 4000 and 3800 B.C., an opinion that is now also supported by the results offered by the transition period from Boian to Gumelnița, from Radovanu (Annex 2, position 42-43). For the chronological specification of the Vidra phase of the Boian culture, because of the missing radiocarbon direct information, we have resorted to those of Hamangia III and Precucuteni III, with which the stratigraphic observations show synchronisms. So, this phase could be placed around 3900-3800 B.C., which indicates a superposition with the Spanțov phase. The beginning of the Boian culture, post 4300 B.C. (linear pottery) proposed by VI. Dumitrescu is also supported now by the dates offered by the Dudești culture (4130 ± 60 B.C.) and by Vinča B₂ (4225 ± 85 B.C.).

As regards the Gumelnița culture, our information is not too different from those that VI. Dumitrescu had, and so, his opinions in this respect are still valid: Gumelnița A₁, 3800-3700 B.C., an evolution that is supported by the dates for Precucuteni III (3930-3830 B.C.), and by stratigraphic observations too: Gumelnița A₂, 3700-3400 B.C. For this last phase, the discoveries from Carcaliu and Hârșova, and the radiocarbon date for the latter (3430 B.C.), which is in good agreement with those obtained for Cucuteni A₃-A₄, show also the first penetration of Cernavoda I tribes. Even if for Gumelnița B₁ we have no radiocarbon dates, those for Cucuteni A₃-A₄ and A-B₁, and the synchronism Gumelnița B₁-Cucuteni A₃-A₄ -- Cernavoda I-Vinča Pločnik, established in keeping with the pottery imports and copper-axe types, led us to the conclusion that Gumelnița B₁ could develop partially in the same period of time, 3400-3200 B.C. It is also worth observing that some very late communities, such as those of the Brătești type, cannot help us too much as regards the end of this culture.

The datings for the Sălcuța culture refer especially to phase II, which is situated between 3600 and 3400 B.C., and phase III, with development between 3400 and 3200 B.C.

In order to establish the length of phase III, we also took into account the discoveries from Ostrovu Corbului, where, in a late Sălcuța settlement (III a-c) Tiszápolgár (3800-3200 B.C.) and Cernavoda I elements were found. If we also consider the parallelism between Gumelnița B₁ and Sălcuța III, we also suppose that they developed at quite the same time. For Sălcuța IV and the horizon of "tablet-ears" we have insufficient radiometric information at present.

We tried to sketch the absolute chronology of the Vădastra culture in keeping with dates for Dudești-Vinča B, Dudești-Vinča C and Dudești II-III. If we take into account the fact that Vădastra follows directly after Dudești, we suppose

their beginning to have been around 4100 B.C. and the end around 3800 B.C. In favour of this framing we could invoke the dates for Vinča C from ex-Yugoslavia, or those from Hodoni, and those for Vinča B₂ from Liubcova, or for the beginning of Vinča D.

The Aeneolithic from Transylvania is represented, in our work, by the dates for Petrești and Malnaș (which were integrated in the Cucuteni culture). Relatively recent discoveries from Banat, Hodoni (Vinča C), illustrated by two radiocarbon dates (Annex 2, position 22-23), show the appearance at the end of phase Vinča C (post 3920 b.c.) of the Foeni/Petrești A group. So, the Petrești culture, after the Hodoni dates and those from Daia Română (Annex 2, position 24-26), could start around 3900-3800 B.C. On the basis of the Petrești culture synchronisms with Cucuteni A₂ and Gumelnița A₂, we could estimate that the three phases of Petrești occurred in the period 3900/3800-3400 B.C.

For Tiszá, Tiszápolgár and Bodroghkeresztúr, Romania has no radiocarbon dates, and therefore we used those for Hungary.

In Dobrogea, although for Hamangia III we have now a new date, and for Gumelnița A₂, another one, Vl. Dumitrescu's observations are still valid. In the given situation, the discoveries from Carcaliu and Hârșova (and the radiocarbon dates) show the evolution of Cernavoda I between 3400 and 2600/2500 B.C.

In Moldova, Precucuteni I-II develop between 4200 and 3900 B.C., Precucuteni III between 3900 and 3750 B.C., and Cucuteni A₁ between 3750 and 3700 B.C. (D. Monah). Phase A₂, now with the biggest number of radiocarbon dates (Annex 2, positions 65-79), is included in the proposed period of 3700-3400 B.C. For Cucuteni A₃ the evolution is between 3400 and 3200 B.C. For A-B₁ phase, the new dates that we have (Annex 2, position 88-90), and those for A₃-A₄, show an evolution between 3200 and 3000 B.C. The evolution of Cucuteni B is not so clear, because of the fact that the dates for stage B₁ overlap those for B₂. The archaeological research should be intensified, and we need new datings. Even the dates for phase B stop around 2900, we consider that its end must have been around 2700/2600 B.C. We think that, in fact, that moment also represented the end of the Aeneolithic and the start of the transition period to the Bronze Age (3500 CAL B.C.). For that period, the dates that we have are discontinuous and do not cover, geographically and temporally, the problem we discuss.

The datings for Horodiștea (Annex 2, positions 103-105) show its evolution, with its two phases, between 2700/2600 and 2300 B.C. The Foltești-Cernavoda II and the spheric-amphorae cultures may have been of similar length, without possibility for us to fix their limits.

The Celei group of Oltenia (Annex 2, positions 110-113) seems to have evolved, after the radiocarbon dates, between 2800 and 2700 B.C. If we take into account the fact that it influences a part of Cernavoda III populations, which push north-west ward, we must accept that this occurred around 2700 B.C., in a period when Cernavoda I still existed.

The dates for the Coțofeni culture, which refer more to phase II-III (Annex 2, position 114-120) show an interval between 2550 and 2350 B.C. We propose 2700/2600 B.C. as the beginning of this culture, if we also consider its Cernavoda III component and the relations of the latter with the Celei group. The dates for Coțofeni, compared with those for Baden, Kostolac and Vučedol, sustain the established synchronisms.

The transition period to the beginning of the Bronze Age seems to have ended around 2200 B.C., or 2750 CAL B.C., after the radiocarbon dates that we have for the moment.

The problem of the relationship of the cultures in Romanian territory with those of the neighbouring areas will be discussed in another study, where we hope to make use of other new radiocarbon dates (which are being analysed at present).

Enclosed (in Annex 2) is also the calibration of the presented dates (with 1 and 2 σ) and a graphic representation of the values with 1 σ (Fig. 3). It is remarkable that this representation corresponds quite well to those of Fig. 1, which contains the B.C. dates with their standard deviations.

EXPLANATION OF THE FIGURES

Fig. 1. Graphic representation of radiocarbon dates in b.c. years.

Fig. 2. Chronological table of Neo-aeneolithic and transition period to Bronze Age in Romania after the radiocarbon dates (b.c. years).

Fig. 3 Graphic representation of calibrated radiocarbon dates (1 σ).

UNITĂȚILE AUXILIARE DIN DACIA ROMANĂ (II)

de CONSTANTIN C. PETOLESCU

Partea a doua a studiului nostru* înregistrează 46 de cohorte auxiliare din Dacia romană (catalog nr. 15-60); criteriul de prezentare este cel alfabetic, în funcție de etnicul trupei (v. totuși nr. 49 și 53).

Diplomele militare din anii 109-110 menționează în *Dacia* 21 de cohorte; câteva dintre acestea (nr. 17, 31, 37, 49, 51, 54, 55; unele menționate și de alte surse) au fost retrase după un timp și trimise în provinciile vecine (în special în Moesia Superior și Pannonia Inferior). După reorganizarea administrativă de la începutul domniei lui Hadrian, în *Dacia Superior* sunt cunoscute 18 cohorte (nr. 15, 16, 26, 27, 30, 32, 33, 35, 38, 40, 44, 45, 47, 52, 53, 56, 59, 60); dintre acestea, cinci erau *milliariae* (nr. 26, 27, 33, 53, 60), iar nouă *equitatae* (nr. 16, 30, 33, 38, 44, 45, 52, 53, 60). În *Dacia Inferior* sunt atestate 9 cohorte (nr. 19, 20, 24, 29, 36, 39, 41, 50, 58); dintre acestea, una singură era *milliaria* (nr. 24), iar trei erau *equitatae* (nr. 29, 41, 50). În sfârșit, din *Dacia Porolissensis* se cunosc 11 cohorte auxiliare (nr. 18, 21, 22, 23, 25, 28, 34, 42, 43, 48, 57), dintre care șapte erau *milliariae* (nr. 18, 21, 22, 25, 28, 34, 43), iar șase *equitatae* (nr. 18, 21, 22, 23, 43, 57).

II. COHORTES

15. *Cohors Afrorum*²⁵¹

O inscripție funerară de la Roma²⁵² prezintă cariera militară ecvestră (de fapt, doar primele două trepte) a lui Cn. Pompeius Pompeianus, *equo publico*, care a fost mai întâi *pr(a)efectus cohortis Afrorum in Daciam*, apoi *tribunus leg(ionis) III Italic(ae)*²⁵³. Este unica atestare sigură a acestei cohorte în Dacia;

*Prima serie a acestui studiu a apărut în SCIVA 46, 1995, 1, p. 35-49. Notele sunt numerotate în continuare.

²⁵¹ C. Cichorius, RE IV (1903), col. 237; V. Christescu, *Istoria militară a Daciei romane*. București, 1937, p. 182, 209; W. Wagner, *Die Dislokation der römischen Auxiliarformationen*, Berlin, 1938, p. 80; I. I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 67, nr. 16; J. Beneš, *Auxilia Romana in Moesia atque in Dacia*, Praga, 1978, p. 15, nr. 38/1.

²⁵² CIL VI, 3529.

²⁵³ Cf. H. Devijver, PME, P 64.

nu știm însă în care din cele trei provincii a staționat. Următoarea miliție și-a îndeplinit-o ca tribun al legiunii III Italică în Raetia²⁵⁴; cum această legiune a fost creată de Marcus Aurelius, am avea un *terminus post quem* pentru datarea acestei inscripții²⁵⁵.

V. Christescu atrăgea atenția asupra altei inscripții, de la Auximum (Italia, *regio V*)²⁵⁶, prin care este onorat cu o statuie L. Praesentius Paetus Lattius Severus, *praefectus coh(ortis) I Afr(orum)*; nu putem ști dacă a fost prefect al cohortei I Afrorum din Britannia²⁵⁷, sau al celei din Dacia²⁵⁸.

16. Cohors I Alpinorum equitata²⁵⁹

O *cohors Alpinorum* apare mai întâi într-o diplomă din 13 iunie 80 printre trupele Pannoniei²⁶⁰. În diplomele din anii 84 și 85 apar în această provincie două cohorte cu același număr de ordine²⁶¹; prezența a două cohorte alpine având același număr de ordine (*I*) se repetă în diplomele Pannoniei Inferior din anii 110²⁶² și 114²⁶³. Dar situația se limpezește în diplomele din anii 148²⁶⁴, 157²⁶⁵ și 151/160²⁶⁶, în care o *cohors I Alpinorum* este *equitata*, alta este *peditata*²⁶⁷.

În anul 103, o diplomă menționează o altă *cohors I Alpinorum* în Britannia²⁶⁸; s-ar putea să fie aceeași cu trupa menționată de diploma Moesiei Superioare din 103/107²⁶⁹ și cea comandată de M. Vettius Latro, *praef(ectus) coh(ortis) I Alpinor(um) equit(atae)*²⁷⁰, decorat de împăratul Traian în războiul cu dacii²⁷¹.

O *cohors I Alpinorum* apare în Dacia Superior în diplomele din anii 144²⁷² și 179²⁷³. De asemenea, o inscripție funerară de la Apulum menționează pe Aelius

²⁵⁴ Cf. E. Ritterling, RE XII (1925), col. 1538; G. Winkler, BVbl 36, 1971, p. 93, nr. 3.

²⁵⁵ H. Devijver (*loc. cit.*) opinează pentru sfârșitul sec. II - începutul sec. III.

²⁵⁶ CIL IX, 5841. Cf. H. Devijver, PME, P 106 (Suppl. I, p. 1693).

²⁵⁷ CIL XVI, 69.

²⁵⁸ S. Demougin, Ancient Society 6, 1975, p. 166, nr. 31.

²⁵⁹ C. Cichorius, RE I (1900), col. 328-329; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 182-183; J. Beneš, *Auxilia*, p. 15, nr. 39/2; K. Strobel, *Untersuchungen zu den Dakerkriegen Trajans*, Bonn, 1984, p. 119-120; I. Piso - D. Benea, ZPE 56, 1984, p. 279; I.I. Russu, IDR III/4, p. 165.

²⁶⁰ CIL XVI, 26.

²⁶¹ CIL XVI, 30-31; în diploma din 19 noiembrie 102 (CIL XVI, 47) este menționată în Pannonia o singură *cohors I Alpinorum*.

²⁶² CIL XVI, 164.

²⁶³ CIL XVI, 61; RMD, 87.

²⁶⁴ CIL XVI, 179-180.

²⁶⁵ RMD, 102-103.

²⁶⁶ CIL XVI, 112-113.

²⁶⁷ *Cohors I Alpinorum peditata* apare foarte probabil încă în anul 139 în diploma CIL XVI, 175, precum și în anul 167 în CIL XVI, 123.

²⁶⁸ CIL XVI, 48.

²⁶⁹ CIL XVI, 54.

²⁷⁰ AnnÉp, 1939, 81; 1951, 52.

²⁷¹ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 120, nr. 8. H. Devijver, PME, V 76, înclină spre *cohors I equitata* din Pannonia.

²⁷² CIL XVI, 90 = IDR I, 14; posibil și în diploma din 157 (IDR I, 15).

²⁷³ RMD 123 (= AnnÉp, 1987, 843; C.C. Petolescu, SCIVA 36, 1985, 4, p. 357-358, nr. 264).

Niger, *ve[t(eranus)] ann(or)um LXX c(o)hor(tis) I Alp(inorum) eq(uitatae)*²⁷⁴ - deci unitatea avea și efective de călăreți. Unitatea este atestată prin numeroase ștampile tegulare în castrale de la Sărățeni²⁷⁵ și Călugăreni²⁷⁶, precum și la Inlăceni²⁷⁷. Acestei trupe îi aparține foarte probabil inscripția fragmentară de la Sărățeni, menționând o *cohors* al cărei nume, căzut în lacună, este însoțit de supranumele [*Anto*]n[*in*]iana²⁷⁸. Apare și într-o inscripție de la Micia, unde, alături de alte trupe, participă la o importantă lucrare pe timpul lui Septimiu Sever²⁷⁹.

17. Cohors I Antiochensium²⁸⁰

Această trupă este menționată în Moesia în diploma de la Taliata din 27 aprilie 75²⁸¹; ulterior apare în Moesia Superior, în diplomele din 16 septembrie 93²⁸² și 8 mai 100²⁸³. A luat parte la războiul dacic al lui Traian²⁸⁴. În intervalul dintre cele două războaie construiește castrul de la Drobeta²⁸⁵. Într-o inscripție de la Album Intimilium (azi Ventimiglia, Italia, regio IX), apare un Bassus, [*prae]f(ectus) coh(ortis) pr(imae) Antioch(ensium), [prae]f(ectus) coh(ortis) pr(imae) Brittonu(m, prae]f(ectus) alae Moesic(ae) etc.*²⁸⁶; el este identic cu *M. Aemilius Bassus*, care apare în diploma de la Porolissum din 2 iulie 110²⁸⁷ în calitate de comandant al cohortei I Brittonum²⁸⁸ (înseamnă că și comanda precedentă, asupra cohortei I Antiochensium, datează din perioada sau îndată după ce trupa realizează opera constructivă de la Drobeta).

Nu apare în diplomele provinciei Dacia din anii 109-110, nici în cele ale Daciei Superioare. Dar în 160²⁸⁹ și 161²⁹⁰ re apare în Moesia Superioară (în diploma din 161 poartă indicația *sag(ittariorum)*); s-a emis părerea că după 165 s-ar fi combinat cu *cohors I sagittariorum* de la Tibiscum²⁹¹.

²⁷⁴ CIL III, 1183.

²⁷⁵ IDR III/4, 212-213.

²⁷⁶ IDR III/4, 220.

²⁷⁷ IDR III/4, 299; v. N. Gudea, *ActaMP* 3, 1979, p. 192-193.

²⁷⁸ CIL III, 7713 (= 6256 = 12553; IDR III/4, 206).

²⁷⁹ CIL III, 1343 (= IDR III/3, 77).

²⁸⁰ C. Cichorius, *RE* IV, col. 241; W. Wagner, *Dislok.*, p. 86-87; D. Tudor, *OR*⁴, p. 332;

J. Beneš, *Auxilia*, p. 16, nr. 41/4.

²⁸¹ RMD, 2.

²⁸² CIL XVI, 39.

²⁸³ CIL XVI, 46.

²⁸⁴ Strobel, *Untersuch.*, p. 120.

²⁸⁵ *AnnÉp.*, 1959, 309 (= IDR II, 14).

²⁸⁶ *AnnÉp.*, 1915, 58 (= ILS 9506).

²⁸⁷ CIL, XVI, 163 (= IDR I, 3).

²⁸⁸ H. Devijver, *PME*, A 75.

²⁸⁹ CIL XVI, 111.

²⁹⁰ RMD, 55.

²⁹¹ D. Benea, *SCIVA* 27, 1976, 1, p. 77-84; eadem, *Apulum* 16, 1978, p. 25; N. Gudea, *Drobeta* 4, 1980, p. 102; K. Strobel, *loc. cit.*, nota 15.

18. Cohors I Batavorum milliaria²⁹²

La început în Britannia, unitatea vine (împreună cu *legio II Adiutrix*) în 86 în Pannonia, unde este amintită în diploma din 20 februarie 98: *I Batavorum ∞ p(ia) f(idelis)*²⁹³. K. Strobel crede că a luptat în ambele războaie contra dacilor, ceea ce i-a adus dreptul de cetățenie - cum reiese din diploma din 16 decembrie 113 (descoperită la Regensburg), care o atestă în armata Pannoniei Superioare²⁹⁴.

Ulterior apare în Dacia Porolissensis în diplomele din anii 133²⁹⁵, 154²⁹⁶ și 164²⁹⁷.

Este atestată la Romita (Certiae) de inscripția funerară a centurionului C. Campanius Vitalis; el era nepotul lui Florius Virilis, *vet(eranus) ex dec(urione)*, posibil al aceleiași cohorte, care pare a fi fost *equitata*²⁹⁸. S-ar putea ca unitatea să fie menționată și într-o inscripție fragmentară de la Românași²⁹⁹. Mai este menționată de o inscripție, iarăși funerară, de la Potaissa³⁰⁰.

19. Cohors II Flavia Bessorum³⁰¹

Unitatea, creată în epoca Flaviilor, a staționat o vreme în zona Oescus³⁰². Apare în armata Moesiei Inferioare în anul 105³⁰³. A luat desigur parte la războaiele dacice (Strobel); din acest timp datează probabil ștampilele descoperite la Stolniceni, îndeosebi în therme³⁰⁴: *COH II FL BES*; un alt fragment de ștampilă provine de la Bârsești, din apropiere³⁰⁵. Unitatea este menționată și în *castellum* de la Rucăr, datând din timpul lui Traian, cum arată ștampilele de tipul *COH II FL B*³⁰⁶.

După reorganizarea provincială de la începutul domniei lui Hadrian, unitatea rămâne în cadrul provinciei Dacia Inferior, unde o atestă diplomele din 129³⁰⁷ și

²⁹² Wagner, *Dislok.*, p. 92-93 (crede că a fost adusă din Pannonia); V. Christescu, *Ist. militară*, p. 183; C. Daicoviciu - D. Protase, *ActaMN* 1, 1964, p. 169; D. Protase, *Dacia*, N.S. 17, 1973, p. 324; V. Wollmann, *Germania* 53, 1975, p. 166-174; K. Dietz, *BerRGK* 65, 1984, p. 242-246.

²⁹³ CIL XVI, 42.

²⁹⁴ RMD 86; cf. K. Strobel, *Untersuch.*, p. 121, nota 23.

²⁹⁵ IDR I, 11.

²⁹⁶ IDR I, 17 (= RMD, 54).

²⁹⁷ Diploma de la Palatovo (CIL XVI, 185 = IDR I, 19) are ca titular un *expedite* (sic) *Sextus Busturionis (tilius) Pann(onius)*, din cohorta de batavi; aceasta mai apare în diplomele din același an de la Gilău (IDR I, 18 = RMD, 64) și Cășei (IDR I, 20 = RMD, 63).

²⁹⁸ CIL III, 839 (= ILS, 2598).

²⁹⁹ CIL III, 841.

³⁰⁰ CIL III, 13766 + 13767; reconstituită în JÖAI 5, 1902 (Beibl.), col. 107.

³⁰¹ C. Cichorius, *RE* IV, col. 254; W. Wagner, *Dislok.*, p. 97; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 183; I.I. Russu, *ActaMN* 4, 1967, p. 86-88; D. Tudor, *OR*⁴, p. 335-336; J. Beneš, *Auxilia*, p. 18, nr. 50/13; Cr. M. Vlădescu, *Armata romană în Dacia Inferior*, București, 1983, p. 37, nr. 11; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 122.

³⁰² AnnÉp, 1957, 299 (apud Strobel).

³⁰³ CIL XVI, 50.

³⁰⁴ IDR II, 561-562; Gh. Bichir, *Thraco-Dacica* 6, 1985, p. 95-99.

³⁰⁵ IDR II, 571.

³⁰⁶ IDR II, 607.

³⁰⁷ CIL XVI, 75 (= IDR I, 10).

140³⁰⁸. Probabil acum a fost mutată pe cursul superior al Oltului, la Cincșor (jud. Brașov), unde o atestă ștampilele tegulare: *C I I F B*³⁰⁹; aici *L. [Car]vilius Rusticinus, praefectus coh(ortis) II Fl(aviae) Bess(orum)* ridică piatra de mormânt a fratelui său *Carvilius [Se]cun[dinus]*³¹⁰. Pe timpul lui Marcus Aurelius, T. Ant. Cl. Alfenus Arignotus, prefectul cohortei II Flavia Numidarum, staționată în castrul de la Feldioara, în apropiere, a cumulat, cu titlul de *praepositus*, și comanda cohortei II Flavia Bessorum³¹¹.

Tot acestei unități i se pot atribui ștampilele *CIIIBES* (ligatura *E+S*) descoperite la Olteni³¹², eventual și aplica de bronz cu inscripția punctată *CANDIDVS (centuria) MAXIMI*³¹³.

20. Cohors I Bracaraugustanorum³¹⁴

Unitatea a fost recrutată în Spania, probabil pe timpul lui Augustus. La început a staționat în Dalmatia³¹⁵; din acest timp datează comanda lui Ti. Claudius Claudianus asupra acestei unități³¹⁶. Ulterior este atestată în Moesia Inferior: în diploma militară din 14 august 99³¹⁷ și probabil în fragmentul de diplomă de la Adamclisi datată *ante* 114³¹⁸. După cum a sugerat B. Gero³¹⁹, în diploma din 2 aprilie 134 este menționată o unitate diferită, *cohors I Bracaram*³²⁰.

În anul 140, *cohors I Bracaraugustanorum* este menționată în Dacia Inferior (diploma de la Palamarcia)³²¹. Către 168-170, P. Aelius Marcianus, prefectul cohortei *I Augusta Bracarum*³²², cumulează, cu titlul de *praepositus*, și comanda unității *numerus Illyricorum*, care staționa în castrul de la Hoghiz³²³. Pe baza ștampilelor *COH I BRAC*³²⁴, unitatea a staționat în castrul de la Brețcu³²⁵.

³⁰⁸ RMD, 39 (IDR I, 13).

³⁰⁹ IDR III/4, 181; D. Isac - A. Isac, EN4, 1994, p. 111, fig. 5: ștampilele menționate, dar și *COB*...

³¹⁰ AnnEp, 1971, 379 (= IDR III/4, 179). Cf. H. Devijver, PME, C 85.

³¹¹ CIG III, 3497 (= IGR IV, 1213; ILS, 8853). Cf. C. Petolescu, Dacia, N.S. 31, 1987, p. 157-172; vezi mai departe, nota 722.

³¹² IDR III/4, 318. Cf. N. Gostar, ArhMold 4, 1966, p. 178-179; C.C. Petolescu, SCIVA 25, 1974, 4, p. 601-603.

³¹³ IDR III/4, 319.

³¹⁴ RE IV, col. 255-256; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 183; W. Wagner, *Dislok.*, p. 97-100; J. Beneš, *Auxilia*, p. 18-19, nr. 52/15; M. Zahariade, SCIVA 27, 1976, 4, p. 487, nr. 9; idem, SCIVA 28, 1977, 2, p. 262-263; Cr.M. Vlădescu, *Armata*, p. 33-34.

³¹⁵ AnnEp, 1907, 249; C. Patsch, în *Schriften der Balkankommission* V, 1907, 76: două inscripții funerare.

³¹⁶ CIL III, 1773 (= ILS, 3245) (Narona, Dalmatia); cf. H. Devijver, PME, C 133.

³¹⁷ CIL XVI, 44.

³¹⁸ CIL XVI, 58.

³¹⁹ Klio 37, 1959, p. 204-205.

³²⁰ CIL XVI, 78. M. Zahariade, în revenirea din SCIVA 28, 1977, 2, p. 263, este de părere că în diploma din 134 este vorba tot de *cohors I Bracaraugustanorum*. Pe de altă parte, o inscripție din Chersonesul Tauric, comemorând pe un anume M. Maecilius, *mil(es) c(o)ho(rtis) I Bra(-) (ILS. 9160)*, se referă probabil la *cohors I Bracaram*.

³²¹ IDR I, 13 (= RMD, 39).

³²² CIL VIII, 9358 (= ILS, 2738); cf. H. Devijver, PME, A 44.

³²³ IDR III/4, 243 (cu bibliografia).

³²⁴ IDR III/4, 336-338.

³²⁵ Despre castru: N. Gudea, ActaMP 4, 1980, p. 255-366.

21. Cohors I Britannica milliaria c. R. equitata ³²⁶

În diplomele din anii 80, 84 și 85, este atestată în Pannonia³²⁷, iar în 105 și 103/107 în Moesia Superior³²⁸: *I Britannica* ∞ *c.R.*; dreptul de cetățenie l-a primit probabil cu ocazia primului război dacic al lui Traian.

În diplomele din 17 februarie și 2 iulie 110 apare în Dacia (*I Britannica* ∞ *c.R.*)³²⁹. Ulterior este atestată în Dacia Porolissensis, în diplomele din 123, 133 și 154 - dar fără indicația *c(ivium) R(omanorum)*³³⁰; apoi în diplomele din anul 164 - fără indicația *milliaria*, dar fiind *equitata*³³¹. Unitatea a staționat la Cășei, unde este atestată prin câteva inscripții³³² (una din timpul lui Caracalla) și ștampile tegulare³³³. Diploma din 2 iulie 133, descoperită la Gherla, are ca titular un *expedite* (sic) al cohortei I Britannica milliaria, pe nume *Sepenestus Rivi filius*), originar probabil din Pannonia³³⁴; descoperirea diplomei în castrul de la Gherla se explică probabil prin faptul că un urmaș al acestui veteran a intrat în unitatea staționată la Gherla (ala II Pannoniorum³³⁵). Dintre tribunii acestei *cohors milliaria*, din perioada staționării în Dacia, sunt cunoscuți Ti. Claudius Fortis (din Capua), menționat în diploma de la Gherla³³⁶, și L. Iulius Corinthianus (originar din Thevestis, Numidia), atestat de o inscripție de la Apulum³³⁷.

22. Cohors I Brittonum milliaria ³³⁸

Este menționată în anul 85 în Pannonia³³⁹, apoi în Moesia Superior în diploma din 103/107³⁴⁰. A luat parte la războiul cu dacii, fiind gratificată pentru bravură de împăratul Traian, la 11 august 106 (diploma de la Porolissum), cu o serie de distincții, cum rezultă din numele ei: *cohors I Brittonum milliaria*

³²⁶ C. Cichorius, RE IV, col. 260; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 183; W. Wagner, *Dislok.*, p. 104-105; C. Daicoviciu - D. Protase, ActaMN 1, 1964, p. 168; J. Beneš, *Auxilia*, p. 20, nr. 56/19; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 123-124.

³²⁷ CIL XVI, 20 și 30: *I Britannica*, 31: *I Britannica milliaria*.

³²⁸ CIL XVI, 49, 54.

³²⁹ CIL XVI, 57 (= IDR I, 2), 163 (= IDR I, 3).

³³⁰ IDR I, 7, 7 a, 11, 17.

³³¹ IDR I, 18-20.

³³² CIL III, 821 (pentru doi împărați, ale căror nume au fost martelate), 829 (fragment), 7634 (fragmentară, funerară); Em. Panaitescu, în: Académie Roumaine. Bulletin de la Section Historique 15, 1929, p. 12-14 (extras) (supranumele imperial *Antoniniana*).

³³³ J. Szilágyi, *Die Besatzungen des Verteidigungssystems von Dazien und ihre Ziegelstempel* (DissPann II, 21), Budapesta, 1946 [abreviat: *Ziegelstempel*], p. 14-15 și 55 citea *C(ohors) I B(rittonum)*.

³³⁴ IDR I, 11.

³³⁵ Despre ala II Pannoniorum, vezi prima parte a acestui repertoriu, nr. 12.

³³⁶ H. Devijver, PME, C 141.

³³⁷ CIL III, 1193 (= ILS, 2746); cf. H. Devijver, PME I 49.

³³⁸ C. Cichorius, RE I, col. 263; W. Wagner, *Dislok.*, p. 106-107; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 184; C. Daicoviciu - D. Protase, ActaMN I, 1964, p. 168; N. Gudea, SCIVA 28, 1977, 1, p. 129-134; J. Beneš, *Auxilia*, p. 20-21, nr. 57/20; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 124.

³³⁹ CIL XVI, 31.

³⁴⁰ CIL XVI, 54.

*Ulpia torquata p(ia) fidelis) civium Romanorum*³⁴¹; cu același nume apare și în diploma din 2 iulie 110 (tot de la Porolissum)³⁴². După reorganizarea Daciei Porolissensis, apare între trupele acestei provincii: este menționată în diplomele din 133³⁴³ și 154³⁴⁴ cu numele de *I Ulpia Brittonum milliaria*, iar în diplomele din 164, simplu, *I Brittonum milliaria*³⁴⁵. Dintr-o inscripție votivă de la Porolissum aflăm că unitatea avea și efective de călăreți: *Apollini ex viso, coh(ors) I Brittonum (milliaria) eq(uitata) p(ia) fidelis) c(ivium) R(omanorum) [c]ui praeest [...]*judius...³⁴⁶; de asemenea, o inscripție funerară menționează pe Aelius Firmus, (*centurio*) *coh(ortis) I Brittonum*, care își îngroapă la Porolissum fiica de 10 ani³⁴⁷. Unitatea mai apare pe cărămizi ștampilate descoperite în castrul de la Bologa (*COH I/BRITTON*)³⁴⁸, precum și pe un bumb (aplică) de bronz din castrul de la Buciumi³⁴⁹.

Diplomele citate ne fac cunoscute și numele câtorva tribuni ai acestei cohorte: *M. Aemilius Bassus* (diploma din 2 iulie 110 de la Porolissum)³⁵⁰, *L. Nonius Bassus* (diploma din 154)³⁵¹ și *Laecanius Sc...* (diploma de la Cășei din 164)³⁵². Aceleași diplome sunt revelatoare pentru locul de recrutare a soldaților acestei trupe (sec. II): *M. Ulpio Adcobrovati f(ilio) Novanticoni Ratis* (din *Ratae Coritanorum*, Britannia) (care primește cetățenia aflat încă sub drapel, la 11 august 106), *M. Ulpio Sacci f(ilio) Longino Belgo* (diploma de la Porolissum din 2 iulie 110), *Ivonerco Molaci f(ilio) Britt(oni)* (diploma din 154), *Mucatrali Bit[hi] f(ilio) Besso*] (diploma de la Cășei din 164).

23. Cohors II Britannica milliaria³⁵³

În epoca Flaviilor, unitatea se afla în Germania Inferior, unde primește epitetul *pia fidelis*, după reprimarea revoltei lui L. Antonius Saturninus (anul 89)³⁵⁴; dintr-o

³⁴¹ CIL XVI, 160 (= IDR, I, 1).

³⁴² CIL XVI, 163 (= IDR, I, 3).

³⁴³ IDR I, 11 (= RMD, 35).

³⁴⁴ IDR I, 17 (= RMD, 47).

³⁴⁵ IDR I, 18 (= RMD, 64; Gilău), 19 (= CIL XVI, 185; Palatovo), 20 (RMD, 63; Cășei).

³⁴⁶ I.I. Russu, ActaMN 5, 1968, p. 453-454, nr. 2 (= N. Gudea, V. Lucăcel, *Inscripții și monumente sculpturale în Muzeul de Istorie și Artă Zalău*, Zalău, 1975, p. 12-13, nr. 9).

³⁴⁷ A. Buday, DolgCluj 6, 1915, p. 71, fig. 13; idem, ArchAnz 1925, p. 305; N. Gudea, SCIVA 28, 1977, 1, p. 130-131, nr. 4.

³⁴⁸ N. Gudea, ActaMN 9, 1972, p. 421, fig. 14/5; idem, SCIVA 28, 1977, 1, p. 129-130, nr. 1-2.

³⁴⁹ N. Gudea, SCIVA 28, 1977, 1, p. 130, nr. 3.

³⁵⁰ Personajul este menționat și de inscripția ILS, 9506 de la Album Intimilium (Italia, regio IX); cf. H. Devijver, PME, A 75.

³⁵¹ PME, N 11.

³⁵² PME, L 1.

³⁵³ C. Cichorius, RE IV, col. 261; W. Wagner, *Dislok.*, p. 110; C. Daicoviciu - D. Protase, ActaMN 1, 1964, p. 169-170, nr. 8; J. Beneš, *Auxilia*, p. 121, nr. 59/22; G. Alföldy, *Hilfsstruppen* (Epigraphische Studien 6, 1968), p. 49-50; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 69; N. Gudea, ActaMP 7, 1983, p. 153-157.

³⁵⁴ E. Stein, *Die kaiserlichen Beamten und Truppenkörper im römischen Deutschland unter dem Principat*, Viena, 1932, p. 179 (apud Wagner, *loc. cit.*, nota 219).

inscripție aflăm că era *equitata*³⁵⁵. În diploma din 8 mai 100, apare în Moesia Superior: *II Brittonum* ∞ *c.R. p. f.*³⁵⁶. A participat probabil la războaiele dacice³⁵⁷, rămânând în provincia nou constituită, unde o menționează diplomele din 14 octombrie 109³⁵⁸ și 2 iulie 110³⁵⁹: *II Britannor.* ∞ *c.R.p.f.* Încă din acest timp a staționat pe frontiera de nord a Daciei, unde o menționează ștampile tegulare la Ilișua³⁶⁰ și Căței³⁶¹: *COH II BR* ∞ (după D. Isac, această trupă ar fi construit castrele de la Căței și Ilișua în prima lor fază). După crearea Daciei Porolissensis, apare în *exercitus* acestei provincii: la 2 iulie 133 în diploma de la Gherla (*II Britton.* ∞)³⁶², la 27 septembrie 154 (?) în diploma de la Domașnea (*[I]I Britt.* ∞)³⁶³, precum și în cele patru diplome din 21 iulie 164 de la Gilău³⁶⁴, Palatovo³⁶⁵ (în acestea două: *II Britann.* ∞), Căței³⁶⁶ și Buciumi³⁶⁷ (în aceste două fragmente de diplome, numele trupei cade în bună parte în lacună). În acest timp, garnizoana ei era la Romita, unde este menționată de ștampile tegulare: *COH II BRITANN* (ligaturi: *I+T, A+N*)³⁶⁸

24. Cohors I Augusta Nervia Pacensis Brittonum milliaria³⁶⁹

Unitatea este menționată prima dată în diploma cu trupele Daciei Inferior din 13 decembrie 140³⁷⁰.

N. Gostar îi atribuia o ștampilă descoperită la Buridava (Stolniceni): *CO(ho)RS M(illiaria) B(rittonum)*³⁷¹. Tot ei i se poate atribui ștampila *CIB* de la Slăveni (din castru și terme)³⁷². D. Tudor o identifică, de asemenea, cu *cohors I F. M. Bryttonum*

³⁵⁵ CIL, XIII, 12425 (ștampilă) (*Fectio, Vechten*) (v. G. Alföldy, *Hilfstruppen*, p. 195, nr. 97)

³⁵⁶ CIL XVI, 46

³⁵⁷ K. Strobel, *Untersuch.* p. 125

³⁵⁸ AnnEp. 1990, 860 (= C.C. Petolescu, SCIVA 42, 1991, 1-2, p. 85-91, nr. 523).

³⁵⁹ IDR I, 3 (= CIL, XVI, 163)

³⁶⁰ C. Torma, ErdMuz 3, 1864-1865 (1866), p. 57, pl. XIV/5; lectură contestată de Mommsen, care o emendează *COH [I] BR* ∞ (CIL, III, 1633, 2); lectura lui Torma este acceptată de O. Hirschfeld (vezi CIL, III, 8074, 11 b) și întărită de D. Isac (v. nota următoare).

³⁶¹ D. Isac, ActaMP 11, 1987, p. 175-180, fig. 2 (descoperită în 1980, săpături în *praetorium*) (reprodusă de C.C. Petolescu, SCIVA 39, 1988, 4, p. 408, nr. 445). Ștampile ale acestei unități par a fi fost descoperite la Căței și în săpăturile lui Em. Pañaitescu: vezi și J. Szilágyi, *Ziegelstempel*, p. 14 urm., pl. XVIII/267 și p. 256 (cu explicație pentru nr. 267).

³⁶² IDR I, 11 (= RMD, 35).

³⁶³ IDR I, 17 (= CIL XVI, 110; RMD, 47).

³⁶⁴ IDR I, 18 (= RMD, 64)

³⁶⁵ IDR I, 19 (= CIL XVI, 185).

³⁶⁶ IDR I, 20 (= RMD, 63).

³⁶⁷ RMD, 116 (= N. Gudea, ActaMP 6, 1982, p. 60-61, nr. 3; C.C. Petolescu, SCIVA 34, 1983, 4, p. 380-381, nr. 178).

³⁶⁸ CIL III, 8074, 11 a; N. Guidea, ActaMP 7, 1983, p. 155 și pl. I.

³⁶⁹ D. Tudor OR⁴, p. 333; J. Beneš, *Auxilia*, p. 22, nr. 61/24; Cr.M. Vlădescu, *Armata*, p. 34, nr. 2 și p. 35, nr. 4.

³⁷⁰ IDR I, 13 (= AnnEp. 1962, 264; RMD, 39).

³⁷¹ CIL III, 14216, 25 (= IDR II, 560); cf. N. Gostar ArhMold 4, 1966, p. 182-183. Mai nou, Karlheinz Dietz, Germania 60, 1982, 1, p. 189, crede că această ștampilă trebuie citită *co(ho)rs m(illiaria) B(atavorum)* (vezi și Strobel, *Untersuch.*, p. 122).

³⁷² D. Tudor, SCIV 16, 1965, 2, p. 359, nr. 3; idem. SMMIM 7-8, 1974-1975, p. 18, nr. 6 (= IDR II, 527).

Malvensis, menționată de o binecunoscută inscripție de la Thessalonic³⁷³, precum și cu *cohors I Aurelia Brittonum milliaria* de la Bumbești³⁷⁴ (despre această trupă, vezi mai departe, nr. 26). N. Gostar considera că este vorba de trei unități diferite³⁷⁵. După părerea noastră, epigrafele de la Stolniceni și Thessalonic se referă la *cohors I Augusta Nervia Pacensis Brittonum milliaria*, dar la Bumbești este vorba de o unitate diferită³⁷⁶.

25. *Cohors II Augusta Nervia Pacensis Brittonum milliaria*³⁷⁷

Unitatea este menționată în Pannonia Inferior în diploma din 1 septembrie 114³⁷⁸: *II Aug(usta) Nervia Pacensis ∞ Brittonum*. C. Daicoviciu și D. Protase o considerau identică cu *cohors II Brittonum milliaria* din diploma de la Gherla din 2 iulie 133³⁷⁹ [vezi *supra*, nr. 23]. Apoi apare pe un fragment de diplomă militară de la Porolissum datat aproximativ 120/140 (în aceasta apare singurul prefect cunoscut al acestei unități, *Furius Felix*)³⁸⁰, în diploma din 154 de la Domașnea³⁸¹, precum și în cele din 21 iulie 164 de la Cășei³⁸², Gilău³⁸³ și Palatovo³⁸⁴ (unitatea mai apare pe trei mici fragmente purtând se pare aceeași dată, descoperite la Buciumi și Românași³⁸⁵; nesemnificative). Unitatea a staționat în castrul de la Buciumi, fiind menționată de o lespede din baza unei statui a împăratului Caracalla³⁸⁶; din același castru provine și o altă inscripție

³⁷³ CIL III, 13704 (= ILS, 9009; lectură ameliorată de I. I. Russu, AIIA Cluj 17, 1974, p. 41-45): inscripție dedicată de frații M. Aurelius Philippus, centurion, și M. Aurelius Cassianus, tribun al cohortei menționate (vezi H. Devijver, PME, A 218) tatălui lor M. Aurelius Cassianus, *praeses prov(inciae) Daciae Malvensis* (PIR², A 1476; Thomasson, *Laterculi praesidum*, Göteborg, 1984, col. 154, nr. 33). Vezi D. Tudor, OR³, p. 346-347; idem, OR⁴, p. 333.

³⁷⁴ CIL III, 14485 a (= ILS, 9179; IDR II, 174). Cf. D. Tudor, OR⁴, p. 333.

³⁷⁵ N. Gostar, *loc. cit.*, p. 183.

³⁷⁶ SCIV 22, 1971, 1, p. 414, nota 25. Vezi încă I.I. Russu, *loc. cit.*; Cr. M. Vlădescu, *Armata*, p. 35, nr. 4.

³⁷⁷ W. Wagner, *Dislok.*, p. 111-112; I.I. Russu, SCIV 10, 1959, 2, p. 305-317; C. Daicoviciu - D. Protase, ActaMN 1, 1964, p. 169-170; J. Beneš, *Auxilia*, p. 22, nr. 62/25; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 125.

³⁷⁸ CIL XVI, 61.

³⁷⁹ IDR I, 11 (= RMD, 35); vezi Acta MN 1, 1964, p. 169.

³⁸⁰ IDR I, 23: *VLP (?) NERV BRIT (?)*; lectură eronată, corectată de C.C. Petolescu, SCIVA 31, 1980, 1, p. 105-106 și M. Roxan, RMD, 40: [*coh(ortis) II Aug(ustae) Nerv(iae) Pac(ensis)*]...

³⁸¹ CIL XVI, 110 (= IDR I, 17; RMD, 47): *I AVG NERV[...]*, evident o eroare de gravare a numărului de ordine al cohortei, deoarece *I Augusta Nervia Pacensis Brittonum milliaria* staționa în Dacia Inferioară [nr. 25].

³⁸² IDR I, 20 (= RMD, 63).

³⁸³ IDR I, 18 (= RMD, 64).

³⁸⁴ IDR I, 19 (CIL XVI, 185).

³⁸⁵ RMD I, 66 și 116 (Buciumi), 117 (Românași).

³⁸⁶ I.I. Russu, SCIV 10, 1959, 2, p. 311-312 (= N. Gudea - V. Lucăcel, *Inscripții și monumente sculpturale*, p. 23-24, nr. 38).

(reconstituită din numeroase fragmente) dedicată aceluiași împărat de această trupă³⁸⁷. În castru au apărut și ștampile ale acestei unități³⁸⁸.

26. Cohors I Aurelia Brittonum milliară³⁸⁹

Unitatea este cunoscută numai din inscripția de reconstrucție a castrului de piatră de la Bumbești din anul 201, când împărații Septimius Severus și Caracalla *muros cesp[iticios] castro[ru]m coh[ortis] I A[u]reliae Brittonum (milliariae) Antoniniana(e) vetust(ate) dil[apsos] lapide eos restitue[r]unt*³⁹⁰.

După D. Tudor: "Apelativul *Aurelia-Antoniniana* din inscripția de la Bumbești nu indică pe Marcus Aurelius, ci pe Caracalla sau Elagabal (*Marcus Aurelius Antoninus*). Păreră noastră este că în locul vechii sale denumiri (Augusta Nervia Pacensis), unitatea și-a schimbat numele în cinstea împăratului Caracalla, motivată de construcția castrului, pentru care a și fost mutată la Stolniceni"³⁹¹. J. Fitz remarcă însă cu dreptate că pe inscripția de la Bumbești supranumele *Antoniniana* este un adaus ulterior (regravare), probabil în (sau după) 212³⁹², prin urmare nu are legătură cu *Aurelia* (acesta din urmă era chiar gentiliciul trupei, care trebuie să fie o creație a lui Marcus Aurelius). Prin urmare, *cohors I Aurelia Brittonum milliară* s-a așezat în acest castru cu mult înainte de anul 201 (cum rezultă din afirmația că s-au refăcut „zidurile de glijă ale castrului cohortei I Brittonum milliară rulate de vechime”), înlocuind pe *cohors IV Cypria* (v. nr. 32).

De acord cu W. Wagner și N. Gostar³⁹³, nu poate fi identificată cu *cohors I Augusta Nervia Pacensis Brittonum milliară* (despre aceasta, *supra*, nr. 24), care staționa pe Olt

27. Cohors III Campestris³⁹⁴

Unitatea este cunoscută în Moesia Superior prin diploma militară din 103/107³⁹⁵. După anexarea Daciei, este menționată în diplomele acestor

³⁸⁷ M. Macrea - E. Chirilă - N. Gudea - V. Lucăcel - C. Pop, StCom Sibiu 14, 1969, p. 287-297; E. Chirilă - N. Gudea - V. Lucăcel - C. Pop, *Castrul roman de la Buciumi*, Cluj, 1972, p. 115-116. Revizuită de C.C. Petoiescu, în *Epigraphica. Travaux dédiés au VIIe Congrès d'épigraphie grecque et latine*, București, 1977, p. 161, nota 16 (lectură preluată de I. Piso, ActaMN 15, 1978, p. 186-187, nr. 5; AnnEp, 1978, 690).

³⁸⁸ I.I. Russu, SCIV 10, 1959, 2, p. 315-316; C.C. Petoiescu, SCIVA 25, 1974, 4, p. 601. *COH(ors) II N(ervia) P(acensis)* (imprimare retrogradă); J.E. Bogaers, în *Limes. Akten des XI. Internationalen Limeskongresses*, Budapesta, 1977, p. 611-617: ultima siglă ar abrevia supranumele imperial *Antoniniana* (AnnEp, 1977, 709).

³⁸⁹ W. Wagner, *Dislok.*, p. 108-109; D. Tudor, OR⁴, p. 333; Cr.M. Vlădescu, *Armata*, p. 34, nr. 3.

³⁹⁰ CIL III, 14485 (= ILS, 9179; IDR II, 174).

³⁹¹ OR⁴, p. 333 (autorul o consideră aceeași cu *cohors I Nervia Pacensis Brittonum milliară*).

³⁹² StCI 24, 1986, p. 139; observația lui Fitz este confirmată de noi, după cercetarea pietrei: SCIVA 38, 1987, 2, p. 181.

³⁹³ W. Wagner, *loc. cit.*; N. Gostar, ArhMold 4, 1966, p. 182-183.

³⁹⁴ C. Cichorius, RE IV, col. 266; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 184; W. Wagner, *Dislok.*, p. 116; D. Tudor, OR⁴, p. 337; J. Beneš, *Auxilia*, p. 23, nr. 64/27; Cr.M. Vlădescu, *Armata*, p. 37; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 126; I. Piso - D. Benea, ZPE 56, 1984, p. 288-289.

³⁹⁵ CIL XVI, 54.

provinciilor din 14 octombrie 109³⁹⁶ și 17 februarie 110³⁹⁷. În anii 160³⁹⁸ și 161³⁹⁹ reappare în Moesia Superior, dar sub Marcus Aurelius este din nou atestată la nord de Dunăre, în Dacia Superior (diploma de la Drobeta din 1 aprilie 179)⁴⁰⁰.

De la sud de Dunăre se cunosc două inscripții funerare ale unor soldați ai acestei trupe, descoperite la Aquae (Prahovo)⁴⁰¹ și Cuppae (Golubac)⁴⁰²; de asemenea, este menționată de ștampila *COH III CAMP* de la Viminacium⁴⁰³.

În Dacia, cele mai multe urme lasă la Drobeta. Mai întâi, amintim o ștampilă tegulară de același tip cu aceea de la Viminacium⁴⁰⁴. Unitatea mai este atestată la Drobeta de două inscripții funerare: una este pusă Valeriei Gemina de soțul său, P. Aelius Papirianus, (*centurio coh(ortis) III Camp(estrus)*)⁴⁰⁵; cealaltă lui *Liccius Vinentis, mil(es) coh(ortis) III Camp(estrus) b(ene)ficiarius trib(uni)*⁴⁰⁶. Pentru staționarea la Drobeta pledează și diploma citată din anul 179, descoperită chiar în această localitate, care aparținuse unui fost pedestraș al acestei unități: *ex peditibus Ulpio Ulpi fil(io) Herculano Stobis* (prin urmare, originar din orașul Stobi din Macedonia)⁴⁰⁷. De asemenea, unitatea mai apare într-o inscripție de la Napoca menționând pe T. S[e]rvius Vitalis, *trib(unus) coh(ortis) III Camp(estrus)*⁴⁰⁸.

Pe baza documentelor epigrafice prezentate, s-a tras concluzia că unitatea a fost mutată la sud de Dunăre, cândva între anii 110-160⁴⁰⁹. S-a emis și părerea că unitatea a luat parte la războiul parthic al lui Traian⁴¹⁰; din acest timp ar data inscripția de la Atena a unui soldat al acestei cohorte⁴¹¹. Ultima concluzie pe care o înregistrăm este aceea a editorilor diplomei de la Drobeta⁴¹²: „Au fost propuse două soluții: fie că trupele amintite au fost transferate înaintea anului 160 pe malul drept al Dunării, fie că, tot înaintea acestei date, autoritatea guvernatorului Moesiei Superior s-a extins asupra unei părți din malul stâng. Noi am ales o cale în spiritul celei de-a doua soluții. Nu credem că trupele au fost mutate pe malul drept, pentru a fi apoi readuse pe malul stâng. Interesul apărării malurilor Dunării de eventualele atacuri ale iazygilor a putut cere ca

³⁹⁶ AnnEp. 1990, 860 (C.C. Petolescu, SCIVA 42, 1991, 1-2, p. 85-91, nr. 523).

³⁹⁷ CIL XVI, 57 (= IDR I, 2).

³⁹⁸ CIL XVI, 111

³⁹⁹ RMD, 55

⁴⁰⁰ RMD, 123 (= AnnEp. 1987, 843).

⁴⁰¹ E. Swoboda, *Forschungen am Obermoesischen Limes*, Viena, 1939, 9, 15 (citată după ZPE 56, 1984, p. 289, nota 159). După Strobel (*loc. cit.*, nota 91), această unitate ar fi construit castrul de la Prahovo în a. 88-89 (CIL III, 1642).

⁴⁰² AnnEp. 1971, 424 (= ILIug, 461).

⁴⁰³ A. v. Premenstein - N. Vulić, JÖAI 6, 1903 (Beibl.), 55, nr. 79.

⁴⁰⁴ N. Gudea, *Limes*, Budapesta, 1977, p. 236, fig. 6/7 (= Drobeta 4, 1978, p. 103, fig. 13, nr. 7; reprodusă de noi în SCIVA 32, 1981, 4, p. 600, nr. 18).

⁴⁰⁵ CIL III, 14216, 10 (= IDR II, 44). După Kraft (*Rekrutierung*, Berna, 1951, p. 193, nr. 3012), inscripția datează „wohl Hadrian”

⁴⁰⁶ CIL III, 14216, 8 (= IDR II, 45); Kraft (*loc. cit.*, nr. 3013) datează inscripția către mijlocul sec. II.

⁴⁰⁷ *Supra*, nota 400.

⁴⁰⁸ C. Daicoviciu, AISC 2, 1933, p. 50-60 (= AnnEp. 1934, 14); revizuită de M.P. Speidel, *Apulum* 15, 1977, p. 631-633. Pentru tribun: H. Devijver, PME, S 44.

⁴⁰⁹ Kraft, *loc. cit.*; Tudor, *loc. cit.*

⁴¹⁰ J.H. Olivier, *Hesperia* 10, 1941, 246 (apud Strobel, *Untersuch.*, p. 126, nota 92).

⁴¹¹ CIL III, 7289.

⁴¹² I. Piso - D. Benea, ActaMN 21, 1987, p. 124 (vezi și ZPE 56, 1984, p. 289).

ei să fie uneori subordonate din punct de vedere militar unui singur guvernator și anume, cum este și firesc, celui al Moesiei Superior, care avea cele mai numeroase trupe în zonă. Este de la sine înțeles că atunci când comanda trupelor din castelele de pe malul stâng, guvernatorul Moesiei Superior avea dreptul de a transfera unele detașamente pe malul drept. Astfel s-ar explica urmele lăsate de *cohors V Gallorum* și de *cohors III Campestris* la sudul Dunării⁴¹³. Dar pentru a accepta această concluzie, ar trebui să avem dovada că podul de la Drobeta mai funcționa în acest răstimp - ceea ce izvoarele nu confirmă⁴¹⁵.

Descoperirile epigrafice ne îndeamnă însă la o reconstituire diferită a itinerariului cohortei în sec. II e.n. Probabil că unitatea nu a staționat de la început la Drobeta, cum s-a crezut⁴¹⁴, ci undeva în Transilvania - cum pare să arate inscripția de la Napoca. Trimisă de Traian să lupte în Orient⁴¹⁵, a revenit în Moesia Superior (diplomele din anii 160 și 161). Împăratul Marcus Aurelius a adus-o din nou în Dacia (Superior), stabilind-o la Drobeta, unde este atestată de diploma din 1 aprilie 179.

Unitatea era comandată de un tribun, așa cum rezultă din inscripția de la Drobeta menționând acel *b(ene)f(iciarius) irib(unt)* (v. mai sus), precum și din inscripția de la Napoca menționând pe T. S[e]rvius Vitalis (v. mai sus); un alt tribun este cunoscut din diploma de la Drobeta, Avonius Saturninus⁴¹⁶. După Wagner⁴¹⁷, urmat de Speidel⁴¹⁸, iar mai recent de I. Piso și D. Benea⁴¹⁹, din acest fapt ar rezulta că unitatea era *milliaria*; Kraft explică rangul comandantului trupei prin faptul că unitatea era formată din cetățeni romani⁴²⁰ (cum rezultă din diplomele din 103/107, 109 și 110).

Probabil că revenirea unității în Dacia nu a fost de lungă durată. Oricum, în sec. III la Drobeta staționează altă unitate: *cohors I sagittariorum milliaria* [mai departe, nr. 53].

28. *Cohors I Cannanefatium*⁴²¹

Recrutată din tribul germanic al cannanefatilor de pe cursul inferior al Rinului, trupa este menționată abia în anul 164 în diplomele de la Cășei⁴²².

⁴¹³ Cassius Dio (LXVIII, 13, 16) ne informează că împăratul Hadrian, de teamă că barbarii vor trece pe pod în Moesia, a dat ordin să fie distrusă partea de deasupra; Procopius (*De aedif.*, IV, 6) atribuie distrugerea viiturilor Dunării. Despre pod: D. Tudor, OR*, p. 56 urm., cu toată bibliografia.

⁴¹⁴ Datarea celor două inscripții de la Drobeta (mai sus, notele 405-406) în perioada Hadrian - Antoninus Pius, în bibliografia de până acum, era determinată de faptul că în 160 unitatea apare în Moesia Superior (CIL XVI, 111; mai nou, și în RMD 55 din anul 161); dar acum știm că unitatea a revenit în Dacia, unde este atestată în 179 (*supra*, nota 400).

⁴¹⁵ Vezi nota 410.

⁴¹⁶ H. Devijver, PME Suppl. I, A 266 bis.

⁴¹⁷ W. Wagner, *loc. cit.*

⁴¹⁸ M.P. Speidel, *loc. cit.*, p. 633.

⁴¹⁹ ZPE 56, 1984, p. 288.

⁴²⁰ K. Kraft, *Rekrut.*, p. 82, nota 2.

⁴²¹ W. Wagner, *Dislok.*, p. 116-117; D. Protase, Dacia, N.S. 17, 1975, p. 325, nr. 6; J. Beneš, *Auxilia*, p. 23-24, nr. 65/28; V. Wollmann, Germania 52, 1974, I, p. 150-153.

⁴²² IDR I, 20 (= RMD, 63).

Gilău⁴²³, Palatovo⁴²⁴ și Buciumi⁴²⁵. Unitatea este menționată prin ștampile tegulare descoperite în castrul de la Tihău⁴²⁶.

29. Cohors I Flavia Commagenorum⁴²⁷

Unitatea este menționată făcând parte din armata Moesiei Inferioare în diploma militară din 13 mai 105⁴²⁸. Singura atestare a unor militari ai cohorței pe teritoriul acestei provincii este inscripția funerară a veteranului M. Iulius Tertullus, pusă la Tomis de Mitridates (sic), *mil(es) coh(ortis) eius(dem)* (numele este de origine iraniană) și *Barales* (nume de origine siro-semită)⁴²⁹.

A luat parte la războaiele cu dacii⁴³⁰, deoarece apare menționată pe ștampilele militare din nordul Munteniei: la Drajna de Sus⁴³¹ (unde a ridicat castrul împreună cu detașamente din legiunile I Italica, V Macedonica și XI Claudia⁴³²), Târgșor⁴³³ și Voinești⁴³⁴ (în aceste puncte descoperirile tegulare menționează și legiunea XI Claudia⁴³⁵). În anul 105, când apare în diploma menționată mai sus, trupa era probabil dislocată la nord de Dunăre, în teritoriile recent anexate Moesiei Inferioare.

Ulterior, unitatea a fost afectată provinciei Dacia Inferior, cum rezultă din diploma militară de la Palamarca din anul 140⁴³⁶; o menționează pe cursul inferior al Oltului ștampilele tegulare de la Romula⁴³⁷, Slăveni⁴³⁸ și Acidava⁴³⁹. De asemenea, la Săcădate (jud. Sibiu), pe cursul superior al Oltului, s-a descoperit un altar dedicat *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Dolicheno Comm[agenor]u[m]*⁴⁴⁰, care poate fi pus în legătură cu prezența (temporară) în aceste părți a (unui) detașament al acestei cohorțe.

⁴²³ IDR I, 18 (= RMD, 64).

⁴²⁴ IDR I, 19 (= CIL XVI, 185). În diploma de la Domașnea, din anul 154, numele trupei cade în iacună (CIL XVI, 110 = IDR I, 17 = RMD, 47).

⁴²⁵ N. Gudea, ActaMP 6, 1982, p. 60-61, nr. 3 (reprodusă de noi în cronică epigrafică din SCIVA 34, 1983, 4, p. 380-381, nr. 178; RMD, 116); alt fragment: N. Gudea, ActaMP 8, 1984, p. 212, nr. 2 (reprodusă de noi în SCIVA 37, 1986, 4, p. 351, nr. 348; RMD, 128).

⁴²⁶ CIL III, 8074, 13: atribuite greșit unei cohorțe *I Cypria* ori *Cyrenaica*, inexistentă în Dacia; pentru atribuirea corectă: C. Daicovicu - D. Protase, ActaMN 1, 1974, p. 170, nota 86.

⁴²⁷ C. Cichorius, RE IV, col. 27; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 185; W. Wagner, *Dislok.*, p. 123-124; I. I. Russu, ActaMN 6, 1969, p. 171-172; A. Aricescu, *Armata*, p. 59-60; J. Beneš, *Auxilia*, p. 26-27, nr. 72/35; D. Tudor, OR⁴, p. 334; Cr. M. Vlădescu, *Armata*, p. 35.

⁴²⁸ CIL XVI, 50.

⁴²⁹ ArchAnz 29, 1944, col. 433; AnnÉp, 1938, 6; ISM II, 176.

⁴³⁰ K. Stobel, *Untersuch.*, p. 127.

⁴³¹ CIL III, 12530 (= IDR II, 603).

⁴³² IDR II, 600-602.

⁴³³ Descoperire inedită; informație M. Lichiardopol (Ploiești, Muzeul județean Prahova).

⁴³⁴ M. Bădescu, SCIVA 32, 1981, 2, p. 291-292 (reprodusă de noi în SCIVA 34, 1983, 4, p. 368-369, nr. 116).

⁴³⁵ IDR II, 606 (Târgșor); M. Bădescu, *loc. cit.*, p. 291 (reprodusă în SCIVA 34, 1983, 4, p. 368, nr. 115) (Voinești).

⁴³⁶ AnnÉp, 1962, 264 (= IDR I, 13; RMD, 39).

⁴³⁷ CIL III, 8074, 14 c; IDR II, 382.

⁴³⁸ IDR II, 528.

⁴³⁹ CIL III, 8074, 14 d; IDR II, 551.

⁴⁴⁰ IDR III/4, 86.

În cursul săpăturilor din anul 1993 în *retentura* castrului de la Câmpulung-Pescăreasa (Jidova) s-a descoperit, în podeaua unei barăci militare romane, o cărămidă având zgâriat (în pasta crudă, înainte de ardere) numele unui soldat (*miles*) al cohorței de *commageni*; baraca a fost distrusă în incendiul provocat de distrugerea castrului pe timpul lui Filip Arabul⁴⁴¹. Se poate deci presupune că trupa a staționat în castrul de la Jidova cel puțin în prima jumătate a sec. III e.n.; în acest caz, unii din soldații care lasă însemnări pe mai multe cărămizi pot aparține aceleiași trupe⁴⁴².

Prin comparație cu sora ei de la Micia (v. mai departe), se poate presupune că trupa era *equitata* și era constituită din arcași⁴⁴³. Se cunosc doar doi prefecți ai acestei unități: M. Antonius Modianus⁴⁴⁴ și C. Betitius Pietas⁴⁴⁵, probabil din prima jumătate a sec. II e.n.

30. Cohors II Flavia Commagenorum⁴⁴⁶

Este atestată mai întâi în Moesia Superior în diplomele din anii 96⁴⁴⁷, 100⁴⁴⁸ și 103/107⁴⁴⁹; se crede că a luat parte la războaiele pentru cucerirea Daciei⁴⁵⁰. Diplomele din 14 octombrie 109⁴⁵¹ și 2 iulie 110⁴⁵² o arată între trupele provinciei Dacia; alte trei diplome - din anii 144⁴⁵³, 157 (?)⁴⁵⁴ și 179⁴⁵⁵ - o arată staționând în Dacia Superior. Garnizoana ei a fost la Micia (Vețel, jud. Hunedoara), unde este atestată prin numeroase inscripții⁴⁵⁶ (cea mai veche atestare este de pe timpul lui Hadrian⁴⁵⁷) și

⁴⁴¹ Vezi în această privință Em. Popescu, C.C. Petolescu, T. Cioflan, în StCom, Câmpulung-Muscel 2, 1984, p. 15-17.

⁴⁴² IDR II, 610-611; I.I. Russu, Drobeta 3, 1978, p. 193.

⁴⁴³ Cu ocazia cercetărilor în clădirea comandamentului (*principia*) castrului, s-au descoperit în *armamentarium* circa 400 de vârfuri de săgeți: Em. Popescu, Eug. Popescu, Materiale 9, 1970, p. 257. De asemenea, dimensiunile apreciabile ale hambarului (*horreum*) pledează și ele pentru o unitate *equitata* (vezi L. Petculescu, SaalburgJahrb 43, 1987, p. 70).

⁴⁴⁴ CIL VI, 3504 (Roma); cf. H. Devijver, PME, A 138.

⁴⁴⁵ CIL IX, 1132 (Aeclanum; Italia, *regio II*); cf. PME, B 22.

⁴⁴⁶ Cichorius, RE IV, col. 274; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 185; W. Wagner, *Dislok.*, p. 124-126; I.I. Russu, ActaMN 6, 1969, p. 172; idem, SCIV 23, 1972, 1, p. 70; J. Beneš, *Auxilia*, p. 27, nr. 73/36.

⁴⁴⁷ AnnEp, 1977, 722 (= RMD, 6)

⁴⁴⁸ CIL XVI, 46.

⁴⁴⁹ CIL XVI, 54.

⁴⁵⁰ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 128.

⁴⁵¹ AnnEp, 1990, 860 (textul diplomei este reprodus de noi în SCIVA 42, 1991, 1-2, p. 85-91, nr. 523); apare din eroare printre *alae*.

⁴⁵² IDR I, 3 (= CIL XVI, 163).

⁴⁵³ IDR I, 14 (= CIL XVI, 90).

⁴⁵⁴ IDR I, 15 (= CIL XVI, 107).

⁴⁵⁵ RMD, 123 (= AnnEp, 1987, 843; reprodusă de noi în SCIVA 36, 1985, 4, p. 357-358, nr. 264).

⁴⁵⁶ IDR III/3, nr. 45, 46, 51-53, 58, 60, 63, 67, 68, 77-79, 88, 105, 108, 109, 111, 130 (= C.C. Petolescu, SCIVA 28, 1976, 3, p. 394-395, nr. 2; 37, 1986, 4, p. 350, nr. 339), 138, 166, 175, 177; AnnEp, 1983, 846 (= SCIVA 35, 1984, 4, p. 337, nr. 231).

⁴⁵⁷ IDR III/3, 51 (= CIL III, 1371).

stampile tegulare⁴⁵⁸; unitatea era *equitata sagittariorum*⁴⁵⁹, iar două inscripții atestă supranumele imperiale [*Severi*]ana [*Alexandriana*]⁴⁶⁰ și *Philippiana*⁴⁶¹.

Dintr-o inscripție aflăm că *Imp(erator) Caes(ar) L(ucius) Septimius Severus Pertinax Aug(ustus) co(n)s(ul) balneas coh(ortis) II Fl(aviae) Commag(enorum) venustate dilabsas restituit sub Polo Terentiano co(n)s(ulari) III Daciar(um) curante Sex(to) Boebio Scribonio Casto praef(ecto) coh(ortis)*⁴⁶²; băile cohortei sunt din nou refăcute pe timpul lui Severus Alexander⁴⁶³. Pe timpul domniei comune a lui Septimiu Sever și a fiilor săi, cohorta de commageni participă alături de alte trupe la o importantă lucrare militară⁴⁶⁴.

Dintre prefecții acestei cohorte, inscripțiile menționează pe M. Arru[ntiu]s Agrippinu[s]⁴⁶⁵, Sex. Boebius Scribonius Castus (pe timpul lui Septimiu Sever)⁴⁶⁶, Iulius Arcanus⁴⁶⁷, C. Pomponius Cassianus⁴⁶⁸, Tampus Rufinus]⁴⁶⁹, C. Vettius Sabinianus⁴⁷⁰, precum și un necunoscut din al cărui cognomen a rămas [...]dianus (pe timpul lui Severus Alexander)⁴⁷¹. Inscripțiile de la Micia mai menționează un centuriom al acestei cohorte, Crisp(us) Luci⁴⁷², precum și un decurion, L. Sossiu[s]⁴⁷³ (încă o dovadă că această unitate era *equitata*⁴⁷⁴). Dintre militarii acestei trupe, o inscripție mai menționează pe un Ianuarius, *actar(ius)*⁴⁷⁵; alte două inscripții amintesc pe veteranii *Dion[ysius]*⁴⁷⁶ și *Aur(elius) Maurus*⁴⁷⁷.

⁴⁵⁸ C. C. Petolescu - L. Mărghită, în Muzeul Național 1, 1974, p. 255-256, nr. 32-35 (stampila nr. 35 este rectificată și atribuită cohortei II Flavia Commagenorum de C. C. Petolescu, SCIVA 27, 1976, 3, p. 395-397, nr. 3; N. Gudea, SCIVA 27, 1976, 4, p. 517-518, nr. 1); IDR III/3, 197; vezi încă: SCIVA 35, 1984, 4, p. 378, nr. 233 (= AnnÉp. 1983, 848); SCIVA 37, 1986, 4, p. 350, nr. 341.

⁴⁵⁹ IDR III/3, 138. *equitata* s[agittariorum]) (= AnnÉp. 1903, 65; ILS, 9273). În diploma din 14 octombrie 109 este denumită *sagittaria*, în cea din 2 iulie 110 *sagittarior(um)*.

⁴⁶⁰ IDR III/3, 46 (= AnnÉp. 1903, 66).

⁴⁶¹ CIL III, 1379 (= IDR III/3, 58).

⁴⁶² CIL III, 1374 (= IDR III/3, 45).

⁴⁶³ IDR III/3, 46 (AnnÉp. 1903, 66).

⁴⁶⁴ CIL III, 1343 (= AnnÉp. 1978, 705; IDR III/3, 77).

⁴⁶⁵ AnnÉp. 1903, 65 (= ILS, 9273; IDR III/3, 138): dedicație [*I*]ovi *Turmazgadi*; tot el apare probabil pe un alt altar, dedicat lui I. O. M. Dolichenus (AnnÉp. 1911, 35; IDR III/3, 67). Cf. H. Devijver, PME, A 165.

⁴⁶⁶ Menționat în inscripția citată integral *supra*, vezi nota 462 și IDR III/3, 68 (= AnnÉp. 1903, 67), cf. H. Devijver, PME, B 26.

⁴⁶⁷ CIL III, 7855 (= IDR III/4, 109); cf. Devijver, PME, I 24.

⁴⁶⁸ CIL III, 7848-7849 (= IDR III/3, 78-79); cf. PME, P 74.

⁴⁶⁹ IDR III/3, 63. L. Mărghită, SCIVA 25, 1974, 1, p. 143-147, citea numele prefectului P. Ampiu[s] Rufinus] (lectură înregistrată în AnnÉp. 1977, 706; cf. H. Devijver, PME, A 113); dar I. I. Russu, în Banatica 2, 1973, p. 104, citea *nomen*-ul ofițerului: *Tampus*.

⁴⁷⁰ CIL III, 1619 (= 7854; IDR III/3, 108). Pe timpul împăratului Commodus, ajunge guvernator al celor trei Dacii (AnnÉp. 1920, 45; Cassius Dio LXXIII, 3,3; vezi I. Piso, *Fasti provinciae Daciae*, I. *Die senatorischen Amtsträger*, Bonn, 1993, p. 131-137, nr. 26).

⁴⁷¹ IDR III/3, 46 (= AnnÉp. 1903, 66).

⁴⁷² CIL III, 1347 (= 7850; IDR III/3, 88).

⁴⁷³ CIL III, 1355 (= IDR III/3, 105).

⁴⁷⁴ Vezi *supra* nota 45.

⁴⁷⁵ AnnÉp. 1971, 399 (= IDR III/3, 111). Cf. A. v. Domaszewski, *Die Rangordnung des römischen Heeres*, Köln-Graz, 1967, p. 59-60.

⁴⁷⁶ CIL III, 12569; vezi I. I. Russu, SCIV 18, 1967, 1, p. 170-171, nr. 4 (= IDR III/3, 175); el poate fi identic cu Aure(lius) Dionisius, *cur(ator)* (CIL III, 1338; ILS, 4074 a; IDR III/3, 139), care închină o inscripție *G(enio) T(ur)maz(gadae)* (v. mai departe, nota 486).

⁴⁷⁷ CIL III, 6267; cognomenul este rectificat în chip nejustificat de I. I. Russu: *Ma(t?)urus* (IDR III/3, 166).

Dintre divinitățile cărora se închină militarii acestei trupe, inscripțiile menționează fie divinități romane: Iupiter Optimus Maximus⁴⁷⁸, *Minerva Augusta et Genius coh(ortis) II Fl(aviae) Com(m)agen(orum)*⁴⁷⁹, Mars Gradivus⁴⁸⁰, Mercurius⁴⁸¹, Liber Pater⁴⁸², Hercules⁴⁸³, Fortuna Augusta⁴⁸⁴, precum și orientale: I.O.M. Dolichenus⁴⁸⁵ și Iupiter Turmasgadis⁴⁸⁶. De altfel, inscripțiile de la Micia prezintă un interesant repertoriu de dedicații către divinitățile orientale⁴⁸⁷; dintre dedicațiile pentru divinitățile siriene, mai menționăm pe cele pentru Iupiter Erapolitanus (Hierapolitanus)⁴⁸⁸, I.O.M. D(olichenus) C(ommagenorum)⁴⁸⁹ și Dea Syria⁴⁹⁰.

31. Cohors I Cretum⁴⁹¹

Unitatea este atestată în Moesia Superior de diplomele din anii 93⁴⁹², 96⁴⁹³ și 100⁴⁹⁴. Din a doua jumătate a secolului I e.n. datează o inscripție funerară de la Niș, menționând pe Ti. Cla(u)dus Valerius, *vet(eranus) coh(ortis) I Cretum, do(mo) Hierab(...)* (probabil Hierapytna din Creta)⁴⁹⁵. A luat parte la războiul lui Traian cu dacii⁴⁹⁶ și a participat la construirea

⁴⁷⁸ CIL III, 7848-7849 (= IDR III/3, 78-79), 7850 (= 1347 = IDR III/3, 88).

⁴⁷⁹ Oct. Floca, ActaMN 5, 1968, p. 111-113; AnnEp, 1971, 399; IDR II/1, 111. *Genius* cohortei de *commageni* se identifică probabil cu acel *G(enius) T(ur)maz(gada)* menționat la nota 476.

⁴⁸⁰ CIL III, 7854 (= 1619 = IDR III/3, 108). Cf. I. Piso, *Fasti Daciae*, p. 132.

⁴⁸¹ CIL III, 7855 (= IDR III/3, 109).

⁴⁸² CIL III, 1355 (= IDR III/3, 105). În cursul săpăturilor în terme, în anul 1971, am descoperit un fragment de statueta a acestui zeu; publicat de C. Pop, Apulum 10, 1972, p. 173.

⁴⁸³ C.C. Petolescu, SCIVA 22, 1976, 3, p. 394-395, nr. 2. Printr-un fals grosolan (desen după fotografia trimisă de noi). I.I. Russu (IDR II/3, 130) atribuie această inscripție lui Silvanus Domesticus.

⁴⁸⁴ CIL III, 1374 (= IDR III/3, 68).

⁴⁸⁵ AnnEp, 1931, 35 (= IDR III/3, 67). Dedicantul, din al cărui nume se păstrează doar *praenomen*-ul, era probabil M. Arruntius Agrippinus, prefect al cohortei II Flavia Commagenorum, dedicantul unei inscripții pentru Iupiter Turmasgadis (v. nota următoare).

⁴⁸⁶ AnnEp, 1903, 65 (= ILS, 9273; IDR III/3, 138). Vezi și CIL III, 1338 (= ILS, 4074 a; IDR III/3, 139). *G(emo) T(ur)mazigadae*.

⁴⁸⁷ L. Mărghitani, C.C. Petolescu, *Les cultes orientaux à Micia (Dacia Superior)*, în *Hommages à Maarten J. Vermaseren* II, Leiden, 1978, p. 718-731.

⁴⁸⁸ IDR III/3, 97 (= AnnEp, 1952, 196). Altarul a fost descoperit în ruinele unui templu, atribuit acestei divinități (Oct. Floca, Materiale I, 1953, p. 773-784).

⁴⁸⁹ IDR III/3, 66. Este posibil ca inscripțiile de la Ampelum, dedicate *Deo aetern(o) Commagen(enorum) Dulc(eno)* (CIL III, 7832 = IDR III/3, 296), *I.O.M. Commacenorum aeterno* (CIL III, 1301 a = 7834; ILS, 4298; IDR III/3, 298) și *I.O.M. D(olicheno) et Deo Commaceno* (CIL III, 1301 b = 7835; ILS, 4299; IDR III/4, 299) [cf. Al. Popa, I. Berciu, *Le culte de Jupiter Dolichenus dans la Dacie romaine (Études préliminaires aux religions orientales dans l'Empire Romain)*, publicate sub direcția lui M.J. Vermaseren, LXIX), Leiden, 1978, p. 11-15, nr. 9-11] să fie în legătură cu prezența unui detașament din *cohors II Flavia Commagenorum*, detașat pentru pază în zona exploatărilor aurifere.

⁴⁹⁰ CIL III, 7864 (= IDR III/3, 136).

⁴⁹¹ C. Cichorius, RE IV, col. 276; W. Wagner, *Dislok.*, p. 126-127; D. Tudor, OR⁴, p. 332-333; J. Beneš, *Auxilia*, p. 28, nr. 74/37; Cr. M. Vlădescu, *Armata*, p. 35, nr. 6.

⁴⁹² CIL XVI, 39.

⁴⁹³ RMD, 6.

⁴⁹⁴ CIL XVI, 46.

⁴⁹⁵ IMS IV, 34.

⁴⁹⁶ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 128.

podului peste Dunăre⁴⁹⁷. În diploma din 2 iulie 110, este menționată în Dacia: *I Cretum sagittarior(um)*⁴⁹⁸. Probabil din această perioadă datează și ștampila tegulară *COH I CRE* de la Banatska Palanka⁴⁹⁹.

Unitatea a fost readusă la sudul Dunării, la o dată necunoscută; ea re apare în diplomele Daciei Superior din 160 și 161⁵⁰⁰; a staționat se pare la Egeta (Brza Palanka), de unde provine o dedicație pentru Iupiter Dolichenus⁵⁰¹. Din acest timp datează ștampilele descoperite la Dorticum, la gura râului Timoc⁵⁰²; o ștampilă a ajuns se pare și la Sucidava⁵⁰³.

Din păcate, numele unui prefect al acestei trupe dintr-o inscripție votivă de la Apulum (pe când acesta efectua deja cea de-a doua miliție ecvestră, ca tribun al legiunii XIII Gemina) cade în lacună⁵⁰⁴.

32. Cohors IV Cypria c. R.⁵⁰⁵

Este menționată în Moesia Superior de diploma militară datată între 103/107⁵⁰⁶. A luat parte probabil la războiul cu dacii⁵⁰⁷, rămânând în armata de ocupație a provinciei Dacia, cum rezultă din diplomele militare din 14 octombrie 109⁵⁰⁸ și 17 februarie 110⁵⁰⁹: *IIII Cypria c(ivium) R(omanorum)*; înseamnă că soldații acestei trupe primiseră cetățenia pentru bravură în cursul războiului cu dacii⁵¹⁰.

Unitatea a staționat la Bumbești-Jiu, unde s-au descoperit numeroase ștampile tegulare (în castrul de la gară și în therme)⁵¹¹. Probabil pe timpul lui Marcus Aurelius, unitatea a fost trimisă la nordul Mării Negre⁵¹²; locul i-a fost luat de *cohors I Aurelia Brittonum milliaria* (v. *supra*, nr. 26).

⁴⁹⁷ CIL III, 1793, 2 (= IDR II, 103); M. Mirković, *Rimski Gradovi na Dunavu u Gornjoj Meziji*, Beograd, 1968, p. 111-112.

⁴⁹⁸ CIL XVI, 163 (= IDR I, 3)

⁴⁹⁹ IDR III/1, 6.

⁵⁰⁰ CIL XVI, 111; RMD, 55.

⁵⁰¹ D. Vučković-Todorović, *Starinar* 15-16, 1964-1965, p. 176-177, fig. 2; L. Zotović, *Les cultes orientaux dans la Mésie Supérieure*, Leiden, 1966, p. 93-94 (= AnnEp, 1966, 336).

⁵⁰² Zl. Mortiova, *Arheologija* Sofia 5, 1963, 1, p. 30, nr. 13-14, fig. 4.

⁵⁰³ IDR II, 240.

⁵⁰⁴ CIL III, 1163; cf. H. Devijver, *PME*, p. 910, nr. 34.

⁵⁰⁵ W. Wagner, *Dislok.*, p. 127-128; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 186; A. Aricescu, *Armata*, p. 68, nr. 27; D. Tudor, *OR*⁴, p. 337; J. Beneš, *Auxilia*, p. 29, nr. 76/39; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 129; Cr. M. Vlădescu, *Armata*, p. 38, nr. 17.

⁵⁰⁶ CIL XVI, 54.

⁵⁰⁷ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 129.

⁵⁰⁸ AnnEp, 1990, 860 (textul diplomei reprodus de noi în SCIVA 42, 1991, 1-2, p. 85-91, nr. 523).

⁵⁰⁹ CIL XVI, 57 (= IDR I, 2).

⁵¹⁰ Atributul *c(ivium) R(omanorum)* apare și în diploma datată 103/107 (CIL XVI, 54).

⁵¹¹ CIL III, 14216, 27 (= IDR II, 179).

⁵¹² IOSPE II, 293 (= IGR I, 895; ILS 8874); Γάιος Μέμμιος σπείρης Κυπρίας; IGRRP I, 896 (= AnnEp. 1904, 163; ILS, 9161); *L. Volusius, mil(es) coh(or)ris Cypriae, (centuria) Ael(ii) Secundi*.

33. Cohors III Dalmatarum⁵¹³

Unitatea este menționată pentru prima dată în diploma de la Drobeta din 1 aprilie 179 printre trupele Daciei Superior: *III Dalmatar(um)*⁵¹⁴; a fost creată probabil pe timpul lui Marcus Aurelius⁵¹⁵. A staționat în castrul de la Mehadia (Praetorium?), unde este menționată în sec. III: *coh(ors) III Delmatarum Alexandriana (milliaria) eq(uitata) c(ivium) R(omanorum) p(ia) f(idelis)*⁵¹⁶, *coh(ors) III Delmatarum Valerian(a) Gallienae (milliaria) eqq(uitata) c(ivium) R(omanorum) p(ia) f(idelis)*⁵¹⁷ (sic). O mai menționează la Mehadia: un fragment de altar (inscripția nu este semnificativă)⁵¹⁸; un altar funerar pentru veteranul Ael(ius) Cornelius⁵¹⁹; o lespede funerară fragmentară, în care apar Ael. Sur[us. mil.] *coh(ortis) III Del(matarum)* (mort la vârsta de 40 de ani)⁵²⁰; de asemenea, la Petnic (com. Iablanța), în apropiere, a apărut o lespede funerară păstrând numele lui Antestius Valentinus, *m(iles) c(ohortis) III D(e)lmatarum(?)*⁵²¹. De asemenea, de la Mehadia se cunosc ștampile tegulare *COH III DEL* și *COH III D*⁵²²; ștampile de primul tip amintit au apărut și la Moldova Nouă⁵²³. O inscripție de la Sarmizegetusa ne face cunoscut numele (incomplet) al unui tribun al acestei cohorte: P. Anto(nius)...⁵²⁴.

34. Cohors I Aelia Gaesatorum milliaria⁵²⁵

Unitatea a fost creată de Hadrian, fiind atestată în Dacia Porolissensis: mai întâi în diploma militară de la Gherla din 2 iulie 133⁵²⁶, apoi în cea de la

⁵¹³ C. Cichorius, RE IV, col. 282; W. Wagner, *Dislok.*, p. 132-133; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 186; I. I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 71; J. Beneš, *Auxilia*, p. 31, nr. 81/44.

⁵¹⁴ RMD, 123 (= AnnEp, 1987, 843)

⁵¹⁵ În biografia împăratului Marcus Aurelius din Historia Augusta (21, 7), se consemnează *patrones etiam Dalmatiae atque Dardaniae milites fecit*: se cunosc astfel o *cohors I Aurelia Dardanorum* și o *cohors II Aurelia Dardanorum milliaria equitata* (Wagner, *Dislok.*, p. 130-132; J. Beneš, *Auxilia*, p. 30-31, nr. 79/42 și 80/43). După Wagner (*op. cit.*, p. 132-133), trupa din Dacia ar fi fost creată în epoca Flaviilor. Nu este însă sigur că un altar fragmentar de la Mehadia, dedicat împăratului Antoninus Pius (a. 160), ar avea ca autori pe militarii acestei unități (CIL III, 1576 = IDR III/1, 75).

⁵¹⁶ IDR III/1, 76 (= AnnEp, 1912, 5).

⁵¹⁷ CIL III, 1577 (= 8010) (= IDR III/1, 77).

⁵¹⁸ IDR III/1, 81 (= AnnEp, 1973, 461) (dar numele trupei cade în lacună).

⁵¹⁹ IDR III/1, 84 (= AnnEp, 1973, 462).

⁵²⁰ IDR III/1, 87 (= AnnEp, 1973, 463).

⁵²¹ IDR III/1, 103 (= AnnEp, 1972, 494).

⁵²² IDR III/1, 99-100.

⁵²³ CIL III, 8074, 15 b; IDR III/1, p. 55.

⁵²⁴ CIL III, 1474 (= IDR III/2, 379); cf. H. Devijver, PME, A 130. N. Gostar (Sargetia, 14, 1979, p. 659-661 = AnnEp, 1979, 505) întregea însă [*vet(eranus) ex b(eneficiario)*] *trib(uni) co[h(ortis)] III [(milliariae)] Delmatarum eq(uitatae) c(ivium) [R(omanorum)]*.

⁵²⁵ C. Cichorius, RE IV, col. 286; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 186-187; W. Wagner, *Dislok.*, p. 134-135; C. Daicoviciu - D. Protase, ActaMN I, 1964, p. 169; I. I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 71; J. Beneš, *Auxilia*, p. 31, nr. 82/45.

⁵²⁶ IDR I, 11 (= AnnEp, 1962, 255; RMD, 35)

Domașnea din 27 septembrie 154⁵²⁷, precum și în cele trei diplome din 21 iulie 164 de la Cășei⁵²⁸, Gilău⁵²⁹ și Palatovo⁵³⁰. A staționat la Bologa, unde lasă ștampile tegulare: *GES* (imprimare inversă)⁵³¹ și *C(o)H(ors) I AE(lia) G(aesatorum)*⁵³². În două inscripții (modeste fragmente), unitatea poartă supranumele imperial *Gordiana*⁵³³. O altă inscripție, și ea parțial conservată, menționează pe P. (?) Candidius Patruinus, *praef(ectus) coh(ortis) [I] Ael(iae) Gaes(atorum)*⁵³⁴.

35. Cohors I Gallorum Dacica⁵³⁵

Este menționată între trupele Daciei Superioare în diplomele din 23 februarie 144 de la Stara Zagora⁵³⁶ și 13 decembrie 157 (?) de la Tibiscum⁵³⁷. Locul de garnizoană este necunoscut.

36. Cohors II Gallorum⁵³⁸

Unitatea este menționată în Moesia Inferior prin diplomele din anii 99⁵³⁹, 105⁵⁴⁰ și *ante* 114⁵⁴¹. A luat parte la războaiele dacice, fiind atribuită ulterior armatei Daciei Inferioare, cum rezultă din diploma din anul 140⁵⁴². În 160 și 161, o unitate omonimă apare în Moesia Superior⁵⁴³; o serie de autori (Wagner, Aricescu, Beneș, Strobel) cred că este vorba de aceeași trupă⁵⁴⁴.

⁵²⁷ IDR I, 17 (= CIL XVI, 110; RMD, 47).

⁵²⁸ IDR I, 20 (AnnÉp, 1959, 37; RMD, 63).

⁵²⁹ IDR I, 18 (= AnnÉp, 1957, 199; RMD, 64).

⁵³⁰ CIL XVI, 185 (= IDR I, 19).

⁵³¹ N. Gudea, ActaMN 9, 1972, p. 421, fig. 9/6 și 14/6; cf. C.C. Petolescu, SCIVA 25, 1974, 4, p. 602, nr. 9: probabil o formațiune de *gaesati*, înainte de a fi transformată în cohortă de împăratul Hadrian; vezi *vexillatio Raetorum gaesatorum* (M.G. Jarret, Britannia 25, 1994, p. 73, nr. 36, cu bibliografie).

⁵³² CIL III, 8074, 16; ștampilele sunt atribuite corect acestei cohorte de Cichorius, *loc. cit.*

⁵³³ N. Gudea, ActaMN 9, 1972, p. 415-416, nr. 6-7.

⁵³⁴ CIL III, 7648; republicată (cu fotografie și desen-reconstituire) de N. Gudea, Apulum 10, 1972, p. 707-711. Cf. H. Devijver, PME, C 74.

⁵³⁵ C. Cichorius, RE IV, col. 288; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 186-187; W. Wagner, *Dislok.*, p. 135; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 71; J. Beneș, *Auxilia*, p. 31-32, nr. 83/46.

⁵³⁶ CIL XVI, 90 (= IDR I, 14).

⁵³⁷ CIL XVI, 107 (= IDR I, 15).

⁵³⁸ W. Wagner, *Dislok.*, p. 135-136; A. Aricescu, *Armata*, p. 66, nr. 24; D. Tudor, OR⁴, p. 336; J. Beneș, *Auxilia*, p. 32, nr. 84/47; Cr. M. Vlădescu, *Armata*, p. 37, nr. 12; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 130.

⁵³⁹ CIL XVI, 44. Posesorul diplomei era un pedestraș al acestei cohorte *cui praest Visulanius Crescens*; acest prefect este identic cu T. Visulanius Crescens dintr-o inscripție de la Bononia (Italia, regio VII)(CIL XI, 709; cf. H. Devijver, PME, V 120).

⁵⁴⁰ CIL XVI, 50.

⁵⁴¹ CIL XVI, 58.

⁵⁴² IDR I, 13 (= RMD, 39).

⁵⁴³ CIL XVI, 111; RMD, 55.

⁵⁴⁴ *Supra*, nota 538; vezi și inscripția citată mai departe, nota 552.

37. Cohors II Gallorum Macedonica⁵⁴⁵

În anii 93⁵⁴⁶ și 100⁵⁴⁷, această trupă se afla în Moesia Superior; apoi diplomele din 14 octombrie 109⁵⁴⁸, 17 februarie 110⁵⁴⁹ și 2 iulie 110⁵⁵⁰ o atestă în Dacia. Câteva inscripții de la Celeia (Noricum) menționează pe T. Varius Clemens, *praefectus coh(ortis) II Gallorum Macedonicae*, probabil spre sfârșitul domniei lui Hadrian⁵⁵¹. O inscripție de la Laminium (Hispania Tarraconensis) dedicată P. Licinio P. *f(ilio) Gal(eria tribu) Maximo, praefecto cohortis II Gallorum equitatae in Dacia, tribuno militum leg(ionis) VII Claudiaepiae fidelis*⁵⁵², se poate referi la aceeași unitate; în acest caz, *cohors II Gallorum* era *equitata* (dacă nu cumva este vorba de precedentă, nr. 36, din Dacia Inferior). Se pare că a fost readusă după o vreme în Moesia Superior, putând fi identificată cu *II Gall(orum)* din diplomele din anii 160 și 161⁵⁵³.

38. Cohors II Gallorum Pannonica⁵⁵⁴

Este atestată în Dacia prin diplomele din 14 octombrie 109⁵⁵⁵, 17 februarie 110⁵⁵⁶ și 2 iulie 110⁵⁵⁷; apoi în Dacia Superioară, conform diplomelor din 23 februarie 144⁵⁵⁸, 13 decembrie 157 (?)⁵⁵⁹ și 1 aprilie 179 (în aceasta din urmă: *II Gallor(um) et Pannonior(um)*)⁵⁶⁰.

Diploma din 23 februarie 144 a fost eliberată unui *exequit[e]* (sic) *Auleno Her.....*, probabil de origine tracică; rezultă că unitatea era *equitata*. Aceeași diplomă ne menționează pe unicul prefect cunoscut al acestei trupe: *M. Aemilius I [.....]*⁵⁶¹

⁵⁴⁵ C. Cichorius, RE IV, col. 288-289; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 184; W. Wagner, *Dislok.*, p. 136-137; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 71; J. Beneš, *Auxilia*, p. 32, nr. 85/48

⁵⁴⁶ CIL XVI, 39.

⁵⁴⁷ CIL XVI, 46.

⁵⁴⁸ AnnÉp. 1990, 860.

⁵⁴⁹ CIL XVI, 57 (= IDR I, 2).

⁵⁵⁰ CIL XVI, 163 (= IDR I, 3).

⁵⁵¹ CIL III, 5211 (= ILS, 1362), 5212 (= ILS, 1362 a), 5214, 5215 (= ILS, 1362 b). Cf. H. Devijver, PME, V 52 (cf. Suppl. I, p. 1761).

⁵⁵² CIL III, 3230; cf. H. Devijver, PME, L 13.

⁵⁵³ CIL XVI, 111; RMD, 55.

⁵⁵⁴ V. Christescu, *Ist. militară*, p. 213; W. Wagner, *Dislok.*, p. 137; K. Kraft, *Rekrut.*, p. 175, nr. 1420-1421; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 71; J. Beneš, *Auxilia*, p. 32, nr. 86/49.

⁵⁵⁵ AnnÉp, 1990, 860.

⁵⁵⁶ CIL XVI, 57 (= IDR I, 2).

⁵⁵⁷ CIL XVI, 163 (= IDR I, 3).

⁵⁵⁸ CIL XVI, 90 (= IDR I, 14).

⁵⁵⁹ CIL XVI, 107 (= IDR I, 15).

⁵⁶⁰ AnnÉp, 1987, 843 (= RMD, 123).

⁵⁶¹ Cf. H. Devijver, PME, A 79.

39. **Cohors III Gallorum**⁵⁶²

În anul 74, unitatea staționa în Germania⁵⁶³. Împăratul Vespasian a adus-o în Moesia, unde este menționată de diplomele din anii 75⁵⁶⁴, 78⁵⁶⁵ și 82⁵⁶⁶; după divizarea provinciei, diplomele o menționează în Moesia Inferior, în anii 99⁵⁶⁷, 105⁵⁶⁸ și *ante* 114⁵⁶⁹.

A luat parte la războaiele dacice, rămânând probabil în contingentul moesic stabilit la nord de Dunăre, pe Olt⁵⁷⁰. În anii 129⁵⁷¹ și 140⁵⁷², *cohors III Gallorum* este menționată în Dacia Inferior. O ștampilă a acestei trupe, *COH III G[ai.]*, s-a descoperit la Ionești Govorei⁵⁷³, unde unitatea pare să fi staționat până pe timpul domniei lui Marcus Aurelius. Aceasta pare să rezulte și din studiul carierei lui Sex. Iulius Possessor, prefect al acestei cohorte, care a cumulat, cu titlul de *praepositus*, comanda ailor două unități: *ala I Hispanorum* (v. partea I a acestui studiu, nr.9) (lagărul la Slăveni) și *numerus Surorum sagittariorum* (lagărul la Romula), îndeplinind și sarcina de *curator civitatis Romulensium Malvensium*⁵⁷⁴.

Ulterior, unitatea este atestată pe segmentul transilvănean al Oltului, la Hoghiz. Nu știm când a sosit aici: inscripția pe o bază de statuie dedicată împăratului Hadrian⁵⁷⁵ pare a fi pusă de un centurion din legiunea XIII Gemina⁵⁷⁶, iar nu de un prefect al cohortei III Gallorum⁵⁷⁷. Cohorta de galli este sigur atestată la Hoghiz pe timpul domniei comune a lui Marcus Aurelius și Commodus⁵⁷⁸. Tot la Hoghiz, un fragment de altar păstrează numele unui Honoratus, prefect al acestei cohorte⁵⁷⁹.

⁵⁶² C. Cichorius, RE IV, col. 289-290; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 187; W. Wagner, *Diokl.*, p. 138; A. Aricescu, *Armata*, p. 67-68, nr. 26; D. Tudor, OR⁴, p. 337; J. Beneš, *Auxilia*, p. 33, nr. 87-90; Cr. M. Vlădescu, *Armata*, p. 38, nr. 15; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 130.

⁵⁶³ CIL XVI, 20.

⁵⁶⁴ RMD, 2.

⁵⁶⁵ CIL XVI, 22.

⁵⁶⁶ CIL XVI, 28.

⁵⁶⁷ CIL XVI, 45.

⁵⁶⁸ CIL XVI, 50. Beneficiarul acestei diplome era un pedestraș al cohortei III Gallorum, *Antiburgus Iuvenci f.*, din Raucum (Germania Superior), iar comanda unității o avea P. Valerius Sabinus (PMF, V 23).

⁵⁶⁹ CIL XVI, 58.

⁵⁷⁰ K. Strobel, *loc. cit.*, nota 146, înclină a crede că ștampila de la Ionești Govorei (mai jos, nota 573) ar data din acest răstimp.

⁵⁷¹ CIL XVI, 75 (= IDR I, 10).

⁵⁷² IDR I, 13 (= RMD, 39).

⁵⁷³ IDR II, 555.

⁵⁷⁴ CIL II, 1180 (= ILS, 1403; AnnEp, 1965, 237; inscripția de la Sevilla; vezi și inscripția de la Mactaris (Africa Proconsularis); AnnEp, 1983, 976 Cf. C.C. Petoiescu, *Dacia*, N.S. 31, 1987, p. 164-171.

⁵⁷⁵ CIL III, 953 (= IDR, III/4, 230).

⁵⁷⁶ I.I. Russu, *AHA Cluj* 18, 1975, p. 50-54; v. și observațiile noastre din SCIVA 38, 1987, 2, p. 182.

⁵⁷⁷ Opinia lui C. Daicoviciu (*Dacia* 7-8, 1937-1940, p. 316), care citea în r. 3 [con.] *III G[allorum] sub Tib. Cl. [...]*; adevărat că la Hoghiz apare un Tib. Cl. Donatus] (fără altă indicație), care închină un altar lui Esculap și Hygiei (CIL III, 951 = 7720; IDR III/4, 233).

⁵⁷⁸ IDR III/4, 231 (= AnnEp, 1944, 42).

⁵⁷⁹ CIL III, 955 (= 7721; IDR III/4, 235); cf. H. Devijver, *PMF*, II 24.

Unitatea mai este atestată de o șampilă *COH III G* [], descoperită la Boroșneul Mare⁵⁸⁰.

40. Cohors V Gallorum⁵⁸¹

Unitatea se afla în Moesia pe timpul lui Vespasianus, cum rezultă din diploma de la Taliata din 28 aprilie 75⁵⁸². În anii 84 și 85, această unitate (sau alta cu nume identic?) este atestată în Pannonia⁵⁸³. Dar în diplomele din 93 și 100, *cohors V Gallorum* apare din nou în Moesia Superior⁵⁸⁴.

A luat parte la războiul cu dacii⁵⁸⁵, rămânând în armata de ocupație a noii provincii, conform diplomelor din 14 octombrie 109⁵⁸⁶ și 2 iulie 110 (Porolissum)⁵⁸⁷. Dar în diploma de la Tokod, tot din 2 iulie 110, această cohortă apare în Pannonia Inferior⁵⁸⁸; păreri se împart între prezența doar a unei părți a acestei cohorte în provincia panonică menționată⁵⁸⁹ și existența a două cohorte diferite⁵⁹⁰.

Unitatea re apare în diplomele militare ale Moesiei Superior din anii 160⁵⁹¹ și 161 (în aceasta din urmă cu numele *V GALLOR ET PANN*)⁵⁹². Dar în diploma de la Drobeta din 1 aprilie 179, *cohors V Gallorum* apare în Dacia Superior⁵⁹³.

Din perioada staționării la sud de Dunăre datează ștampilele *COH(ors) V GALLO(rum)* de la Tekija-Transdierna⁵⁹⁴.

În Dacia, unitatea a staționat la Pojejena, pe Dunăre, unde lasă ștampile regulate: *COH(ors) V GALL(orum)*⁵⁹⁵. Aici, *Q. Vibius Donatus, praefectus*)

⁵⁸⁰ IDR III/4, 330

⁵⁸¹ C. Cichorius, RE IV, col. 291; W. Wagner, *Dislok.*, p. 140-141; J. Beneš, *Auxilia*, p. 34, nr. 89/52; I. Piso - D. Beneš, ZPE 56, 1984, p. 281-282.

⁵⁸² RMD, 2

⁵⁸³ CIL XVI, 30-31. Beneš (*Auxilia*, p. 35) înclină a crede că trupa din Pannonia era diferită de cea din Dacia.

⁵⁸⁴ CIL XVI, 39 și 46

⁵⁸⁵ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 131

⁵⁸⁶ AnnÉp, 1990, 860 (= SCIVA 42, 1991, 1-2, p. 85-91, nr. 523).

⁵⁸⁷ CIL XVI, 163 (= IDR I, 3).

⁵⁸⁸ CIL XVI, 164. În această diplomă, apar alte trei unități (*ala I Flav. Aug. Britannica c.R.* și cohortele *I Thracum c.R.p.f.* și *I Montanorum*) cunoscute din diploma cu aceeași dată de la Porolissum (CIL XVI, 163 = IDR, I, 3).

⁵⁸⁹ A. Radnoti, L. Barkoczi, *Acta Antiqua*, 1951, 3-4, p. 201-202; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 131.

⁵⁹⁰ J. Beneš, *Auxilia*, p. 35.

⁵⁹¹ CIL XVI, 111.

⁵⁹² RMD, 55.

⁵⁹³ RMD, 123. Căutând o explicație a informațiilor transmise de diplomele militare, I. Piso și Doina Beneš ajung la concluzia că malul stâng al Dunării, cu castrele de la Pojejena și Drobeta, s-au aflat pe timpul lui Antoninus Pius sub controlul legatului Moesiei Superioare (ZPE 56, 1984, p. 284). După părerea noastră, *cohors V Gallorum* s-a stabilit la Pojejena abia pe timpul lui Marcus Aurelius; aceasta ar concorda și cu datarea (câte sfârșitul sec. III) carierei lui Q. Petronius Novatus (*infra*, notele 597-598; vezi H.-G. Pflaum, *Carrières. Suppl.*, p. 55-56, nr. 208 A).

⁵⁹⁴ A. Germanović-Kuzmanović, *Archlug* 14, 1973, p. 37-40 (= AnnÉp, 1977, 740).

⁵⁹⁵ CIL III, 12632 (= IDR III/1, 23).

coh(ortis), desigur al cohortei de galli, închină un altar Dianei Augusta⁵⁹⁶. De asemenea, Q. Petro[nius] Novatus, [*praef(ectus)*] *coh(ortis) V Gal[orum]*, închină un altar lui I.O.M. Dolichenus⁵⁹⁷; dedicantul a fost identificat cu Q. Petronius C. f(i)lius Cor(nelia tribu) Novatus, *praef(ectus) coh(ortis) [V] Gallor(um), trib(unus) leg(ionis) XIII Geminae, praef(ectus) eq(uitum) I Hisp(anorum), praef(ectus) eq(uitum) I Campagon(um)* dintr-o inscripție onorifică de la Tubusuctu (Algeria)⁵⁹⁸. Din Dacia se mai cunoaște piatra de mormânt a veteranului P Ael(ius) Diophantus, înmormântat la Drobeta⁵⁹⁹.

41. Cohors I Hispanorum veterana⁶⁰⁰

La 14 august 99, trupa este menționată (cu numele scris întreg) într-o diplomă cu trupele Moesiei Inferioare⁶⁰¹. Din papirul Hunt⁶⁰² aflăm că a participat la cel de-al doilea război dacic al împăratului Traian⁶⁰³; din col. II a acestui papirus aflăm că detașamente ale cohortei *I Hispanorum veterana D (quingenaria)* se aflau *Piroboridavae in praesidio* (r. 27; deci în garnizoană: probabil la Barboși, la gura Siretului)⁶⁰⁴, *Buridavae in vexillatione* (r. 28; la Stolniceni, lângă Râmnicu-Vâlcea)⁶⁰⁵, *trans*

⁵⁹⁶ IDR III/1, 10 (= AnnEp, 1963, 165).

⁵⁹⁷ IDR III/1, 11 (= AnnEp, 1931, 125; 1972, 490).

⁵⁹⁸ AnnEp, 1967, 644. Vezi I.I. Russu, SCIV 21, 1970, 1, p. 155-163; H. Devijver, PME, P 26.

⁵⁹⁹ CIL III, 14216,4 (= IDR, II, 46).

⁶⁰⁰ C. Cichorius, RE IV, col. 298-299; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 188; W. Wagner, *Dislok.*, p. 148-150; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, 1 p. 72; M. Zahariade, SCIVA 27, 1976, 4, p. 486-487, nr. 8; J. Beneš, *Auxilia*, p. 37-38, nr. 95/58; D. Tudor, OR⁴, p. 334-335; A. Aricescu, *Armata*, p. 49; Cr. M. Vlădescu, *Armata*, p. 35-36; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 132-134.

⁶⁰¹ CIL XVI, 44.

⁶⁰² Publicat inițial de A.S. Hunt, *Register of a Cohort in Moesia*, în *Raccolta di scritti in onore di G. Lumbroso*, Milano, 1925, p. 265-272; reluat de G. Cantacuzino, *Un papyrus latin relatif à la défense du Bas-Danube*, Aegyptus 9, 1928, p. 63-96 (articol reproduș și în *Revue historique du sud-est de l'Europe* 5, 1928, p. 38-74); R. O. Fink, *Hunt's Pridianum: British Museum Papyrus 2851*, JRS, 48, 1958, p. 102-116; idem, *Roman Military Records on Papyrus*, The Amer. Phil. Assoc. Monograph 26, 1971, p. 217-227 (*non vidi*). Vezi încă: R. Syme, JRS 49, 1959, p. 26-33; J.F. Gilliam, în *Hommages à Albert Grenier* II, 1962, p. 747-756.

⁶⁰³ Această datare este asigurată de mențiunea în acest papir al lui Fabius Iustus (v. în această privință R. Syme, *Danubian Papers*, București, 1971, p. 122 urm.), pe care o descoperire epigrafică îl arată ca guvernator al Moesiei Inferioare în 105-106 (A. Rădulescu - M. Munteanu, Dacia, N.S. 25, 1981, p. 356-358; AnnEp, 1981, 746).

⁶⁰⁴ *Piroboridava* este menționată de Ptolemeu, *Geogr.* III, 10,8; R. Vulpe o localizează la Poiana pe Siret (vezi TIR, L-35, p. 58; vezi și Al. Vulpe, *Dictionar de istoria veche a României*, București, 1976, p. 468). N. Gostar (Apulum, 5, 1964, p. 146), o localizează însă la Barboși (despre castrul și așezarea romană de aici vezi: TIR, L-35, p. 25; S. Sanie, în *Dicționar*, 1976, p. 79-82; idem, în *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României* I, București, 1994, p. 157-158).

⁶⁰⁵ Despre Buridava romană: TIR, I-35, p. 68-69; D. Tudor, în *Dicționar*, p. 117-118; Gh. Bichir, în *Enciclopedia*, p. 229-230.

Danuvium in expeditionem (r. 29)⁶⁰⁶. Unitatea era *equitata*, cum rezultă din mențiunea în același papirus a unui *de[curio]* și a unor efective de călăreți (col. II, r. 10.23.29.30.32); în același sens se mai pot invoca o plăcuță de argint cu inscripția *Valerius Valerianus, eq(ues) libr(arius) c(o)hor(tis) I His(panorum) ex [v]oto pos(uit)*⁶⁰⁷, precum și o aplică, tot de argint, aparținând unui *Terent(ius) dec(urio)*⁶⁰⁸, ambele descoperite la Arutela (Cozia-Bivolari, pe Olt).

Cu același nume neschimbat, trupa este menționată apoi în diplomele Daciei Inferioare din anii 129 (*I HISP VETER*)⁶⁰⁹ și 140 (*I HISP VET*)⁶¹⁰.

Este posibil ca ștampila *C(ohors) HIS(panorum)*, descoperită în 1994 în cursul săpăturilor de la Sâmbotin (Castra Traiana), să dateze chiar din perioada războaielor dacice⁶¹¹; tot dintr-o perioadă timpurie par să dateze și cele două epigrafe de la Arutela (v. mai sus). Alte ștampile, probabil dintr-o epocă ulterioară, s-au descoperit la Brețcu: *COH HIS*⁶¹², precum și la Comolău: *COH H []*⁶¹³.

În afară de prefectul cu nume dificil de citit din papirusul Hunt⁶¹⁴, un comandant al acestei unități poate fi T. Flavius Mac[ri]nus, *praef(ectus) coh(ortis) I Hispan(orum) eqq(uitatae), trib(unus) coh(ortis) II Aug(ustae) Dac(orum) p(iae) f(idelis) (milliariae) eqq(uitatae)* dintr-o inscripție de la Vukovar (Pannonia Inferior)⁶¹⁵.

⁶⁰⁶ Datorită menționării în papirusul Hunt, această cohortă a fost identificată de o seamă de cercetători (J. Lesquier, A.S. Hunt, R.O. Fink, discuțiile rezumate de R. Cavenaile, ZPE 18, 1975, p. 180-182) cu o altă *cohors I Hispanorum* - atestată în Egipt prin mai multe documente epigrafice (J. Lesquier, *L'armée romaine d'Égypte d'Auguste à Dioclétien*, Cairo, 1918, p. 88-89; R. Cavenaile, ZPE 18, 1975, p. 179-180); în diploma din 9 iunie 83 de la Coptos (CIL XVI, 29; vezi și inscripția din același an CIL III, 50 care menționează pe prefectul Sabinius Fuscus: H. Devijver, PME, S 3), în trei inscripții grecești de la Talmis din a. 85 și 99 (R. Cagnat, IGRRP, 1345-1347, una din ele menționează un *decurio*), precum și într-o inscripție de la Syene din 98/99 (CIL III, 14147.2 = ILS, 8907: *I Hispanorum cui praest Ti. Claudius Africanus*, cf. H. Devijver, PME, C 114; tot aici unitatea este menționată ca fiind *eq(uitata)*). Câțiva ani mai târziu apare într-o diplomă militară din 24 septembrie 105, din care aflăm că împăratul Traian acordă *honesta missio* călăreților și pedestrașilor din trei ale și patru cohorte din Egipt, *item translatarum in Iudaeam I Hispanorum et I Thebaeorum* (AnnEp, 1968, 513 = RMD, 9). Având în vedere că trupa s-a aflat în Orient între 83 și 105, o serie de învățați exclud orice legătură între această cohortă de hispani și aproape omonima (totuși *veterana*) atestată în anii 99 și 105/106 în Moesia Inferior; vezi în acest sens: R. Cavenaile, ZPE 18, 1975, p. 179-191; S. Daris, ANRW II, 10/1, 1988, p. 758; M.P. Speidel, ANRW II, 10/1, 1988, p. 786.

⁶⁰⁷ CIL III, 12602 (= IDR II, 582). K. Kraft (*Rekrut.*, p. 177, nr. 1481) înclină s-o dateze către mijlocul sec. II e.n.

⁶⁰⁸ CIL III, 12603 (= IDR II, 581). Cf. Cr.M. Vlădescu, *Armata*, p. 36.

⁶⁰⁹ CIL XVI, 75 (= IDR I, 10).

⁶¹⁰ IDR I, 13 (= RMD, 39).

⁶¹¹ R. Avram - D. Avasiloaie, SCIVA 46, 1995, 2, p. 193-195.

⁶¹² CIL III, 8074, 17; IDR III/4, 339.

⁶¹³ IDR III/4, 314.

⁶¹⁴ Numele prefectului din papirusul Hunt a fost citit de Fink *Africanus* și identificat cu Ti. Claudius Africanus din inscripția de la Syene din 98/99; identificarea a fost respinsă de R. Syne (loc. cit.).

⁶¹⁵ CIL III, 10255 (= 6450); cf. H. Devijver, PME, F 57 și Suppl. I, p. 1562.

42. Cohors I Hispanorum p.f.⁶¹⁶

În diploma militară cu trupele Moesiei Superioare din 103/107 apare o cohortă *I H[ispanorum]*⁶¹⁷, identificată cu *I Hispanorum p(ia) f(idelis)* din diplomele provinciei Dacia din 17 februarie și 2 iulie 110⁶¹⁸. I.I. Russu era de părere că veteranul menționat într-un fragment de diplomă de la Românași: *Ulpus Landion[]* făcea parte din aceeași unitate⁶¹⁹. Această cohortă se regăsește (dar fără epitetul *pia fidelis*) pe diplome ulterioare cu trupele Daciei Porolissensis: cea de la Gherla din 2 iulie 133⁶²⁰, cea de la Domașnea din 27 septembrie 154⁶²¹, precum și în cele de la Palatovo și Gilău din 21 iulie 164⁶²². Ștampilele tegulare ale acestei unități s-au descoperit la Românași⁶²³ și eventual la Porolissum⁶²⁴.

43. Cohors I Flavia Hispanorum milliaria⁶²⁵

Diplomele din anii 93 și 100 o menționează în Moesia Superior⁶²⁶. A participat desigur la cucerirea Daciei, rămânând în armata de ocupație a acesteia: în anul 108 este menționată pe *miliarium* de la Aiton sub numele de *coh(ors) I Fl(avia) Ulp(ia) Hisp(anorum) mil(liaria) c(ivium) R(omanorum) eq(uitata)*, când lucrează la construirea drumului de la Potaissa la Napoca⁶²⁷. Apare între

⁶¹⁶ C. Cichorius, RE IV, col. 296-297; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 187-188; W. Wagner, *Dislok.*, p. 146-147; C. Daicoviciu - D. Protase, ActaMN 1, 1964, p. 169, nr. 5; M. Macrea, Dacia, N.S. 8, 1964, p. 154; R. Cavenaile, ZPE 18, 1975, p. 185; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 72; M. Roxan, în Epigraphische Studien 9, 1972, p. 246-250; N. Gudea, SCIVA 26, 1975, 3, p. 383, nr. 3; M. Zahariade, SCIVA 27, 1976, 4, p. 479-480, nr. 1; idem, SCIVA 28, 1977, 2, p. 261-262; J. Beneš, *Auxilia*, p. 36-37, nr. 94/57.

⁶¹⁷ CIL XVI, 54. J. Beneš o identifică de asemenea cu trupa menționată în diploma din 2 iulie 60 cuprinzând trupele staționate în *Illyrico* (Pannonia).

⁶¹⁸ CIL XVI, 57 și 163.

⁶¹⁹ IDR I, 4 (= RMD, 20). vezi I.I. Russu, *Dacia și Pannonia Inferior în lumina diplomei din anul 123*, București, 1973, p. 83-90.

⁶²⁰ IDR I, 11 (= AnnÉp, 1962, 255; RMD, 35). După opinia lui N. Gudea, *loc. cit.*, „unitatea nu apare în diploma din anul 133”.

⁶²¹ CIL XVI, 110 (= IDR I, 17; RMD, 47).

⁶²² IDR I, 18 (= AnnÉp, 1957, 199; RMD, 64)(Gilău), 19 (= CIL XVI, 185)(Palatovo). Pe aceste diplome, unitatea este arătată ca fiind *milliaria*, ceea ce se consideră a fi o eroare (CIL XVI, 185 nota 3).

⁶²³ CIL III, 6283 (= 8074,18); J. Szilágyi, *Ziegelstempel*, pl. XV/217 și XIX/291.

⁶²⁴ Ștampilele *CHSIJS* (Szilágyi, *Ziegelstempel*, pl. XV/224-231) se pot atribui și cohortei I *Ituraeorum sagittariorum* (M. Zahariade, SCIVA 28, 1977, 2, p. 262).

⁶²⁵ C. Cichorius, RE IV, col. 279; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 187; W. Wagner, *Dislok.*, p. 151-152; D. Protase, Dacia, N.S. 6, 1962, p. 505-506; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 72; N. Gudea, SCIVA 26, 1975, 3, p. 382-383, nr. 2; M. Zahariade, SCIVA 27, 1976, 4, p. 480-481, nr. 2; Beneš, *Auxilia*, p. 38-39, nr. 96/59; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 134.

⁶²⁶ CIL XVI, 39 și 46. De asemenea, ștampilele tegulare o atestă la Viminacium (AnnÉp, 1910, 85; IMS II, p. 38) și Cuppae (Golubać)(TIR, L-34, p. 51): *COH I FL HIS* ∞.

⁶²⁷ CIL III, 1627.

trupele din Dacia în diplomele din 17 februarie 110⁶²⁸ (*I Flavia Ulpia Hispanorum* ∞ c.R.) și 2 iulie 110⁶²⁹ (*I Flavia Hispanor.* ∞). Cum se vede, militarii acestei trupe au primit pentru vitejie pe câmpul de luptă calitatea de *cives Romani*, unitatea fiind distinsă cu supranumele *Ulpia*⁶³⁰; acesta însoțește gentiliciul unității (*Flavia*) și pe diploma de la Domașnea din anul 154 (*I FL VLP HISP* ∞)⁶³¹. În diplomele din 164 de la Palatovo⁶³², Căței⁶³³ și Gilău⁶³⁴, apare doar ca *I Hisp(anorum)* (*milliaria*).

Câteva tăblițe de bronz în formă de *tabula ansata* descoperite în castrul de la Buciumi redau numele unor militari cu indicarea centuriei⁶³⁵. Cărămizile ștamplate o atestă în castrul de la Orheiul Bistriței: *C I H* ∞⁶³⁶.

Dintre comandanții unității, o inscripție de la Circeii (Italia, regio I) menționează pe C. Vibius Papirius Rufus, probabil pe timpul lui Antoninus Pius⁶³⁷. De asemenea, o mână votivă de bronz, descoperită tocmai la Myszkow pe Siret (în Galiția), dedicată lui I.O.M. Dolichenus, menționează pe un anume Gaius, *optio c(o)h(ortis) I Hisp(anorum) (milliariae)*⁶³⁸; piesa a ajuns în țara costobocilor probabil ca pradă de război, în cursul unei invazii care se vede că a afectat și Dacia⁶³⁹.

44 Cohors II Hispanorum⁶⁴⁰

Este atestată încă din anii 54 și 60 *in Illyrico*⁶⁴¹, apoi *in Pannonia*⁶⁴². La Apulum s-a descoperit *tabella II* a unei diplome din anul 99 având ca titular pe Bonio Verani f. (nume celtic), pedestraș din această cohortă [*cui praeest*] *M. Statius Quinti filius* [...] ⁶⁴³; ea făcea parte desigur din armata Moesiei Superioare, în care este menționată în diploma din anul 100⁶⁴⁴. A participat la

⁶²⁸ CIL XVI, 57 (= IDR I, 2).

⁶²⁹ CIL XVI, 163 (= IDR I, 3).

⁶³⁰ Situație similară. *cohors I Brittonum milliaria Ulpia torquata p(ia) f(idelis) civium Romanorum*, v. nota 341

⁶³¹ CIL XVI, 110 (= IDR I, 17; vezi RMD, 47).

⁶³² CIL XVI, 185 (= IDR I, 19).

⁶³³ IDR I, 20 (= RMD, 63).

⁶³⁴ IDR I, 18 (= RMD, 64).

⁶³⁵ N. Gudea, ActaMP 6, 1982, p. 54-55, nr. 1-2, 5-7.

⁶³⁶ M. Macrea - D. Protase - Șt. Dănilă, SCIV 18, 1967, 1, p. 119; N. Gudea, SCIV 26, 1975, 3, p. 382-383, fig. 1/3, 2/1-3.

⁶³⁷ CIL X, 6426; cf. H. Devijver, PME, V 92.

⁶³⁸ ILS, 9171 (= AnnEp, 1905, 16).

⁶³⁹ M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, București, 1969, p. 73.

⁶⁴⁰ C. Cichorius, RE IV, col. 299-300; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 188; W. Wagner, *Dislok.*, p. 152-154; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 72; idem, *Dacia și Pannonia Inferior*, p. 106; M. Zahariade, SCIVA 27, 1976, 4, p. 481-483, nr. 3; D. Tudor, OR⁴, p. 336; J. Beneš, *Auxilia*, p. 39-40, nr. 97/60.

⁶⁴¹ CIL XVI, 2 (numele provinciei în lacună), 4.

⁶⁴² CIL XVI, 26 (a. 80), 30 (a. 84), 31 (a. 85).

⁶⁴³ I.I. Russu, *Dacia și Pannonia Inferior*, p. 102-109 (= IDR I, 26; RMD, 7); pentru prefect: H. Devijver, PME, S 72.

⁶⁴⁴ CIL XVI, 46.

războiul pentru cucerirea Daciei⁶⁴⁵; cărămizi șampilate s-au descoperit la Drobeta (a lucrat la construcția podului)⁶⁴⁶, precum și la Banatska Palanka pe Dunăre⁶⁴⁷. Tot din Banat, de la Vârșeț, provine o inscripție dedicată lui Mars V[ictor?], în anul 108, probabil cu ocazia unor lupte purtate cu iazigii⁶⁴⁸. Apoi apare în diplomele provinciei Dacia din 14 octombrie 109⁶⁴⁹ și 2 iulie 110⁶⁵⁰. A participat probabil la campania orientală a împăratului Traian, iar ulterior la reprimarea revoltei din Cyrenaica⁶⁵¹; a fost distinsă cu epitele *scutata Cyrenaica*, așa cum apare mai târziu în diploma de la Domașnea din anul 154⁶⁵². După revenirea în Dacia, trupa este atestată prin diploma din 154 (citată mai sus) și prin cele trei diplome din 164 în Dacia Porolissensis⁶⁵³. A fost stabilită în castrul de la Bologa, unde s-au descoperit numeroase cărămizi șampilate⁶⁵⁴.

O inscripție funerară menționând pe Aelius Tatonius (nume illiric), *dec(urio)* al acestei cohorte, arată că unitatea era *equitata*⁶⁵⁵. În inscripții mai apare purtând supranumele imperiale [*Anto*]n[*i*]n[*i*]a[*na*]⁶⁵⁶ și [*G*]ordiana⁶⁵⁷.

⁶⁴⁵ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 135

⁶⁴⁶ CIL III, 17031; IDR II, 104

⁶⁴⁷ CIL III, 8074, 20; IDR III/1, 7.

⁶⁴⁸ CIL III, 6273 (= IDR III/1, 106). Vezi L. Balla, *Guerre Iazyge aux frontières de la Dacie en 107/108*, Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis 5, 1969, p. 111-113; cf. I.I. Russu, *Dacia și Pannonia Inferior*, p. 48-49; idem, IDR III/1, 106 (comentariul)

⁶⁴⁹ AnnEp, 1990, 860 (reprodusă în SCIVA 42, 1991, 1-2, p. 85-91, nr. 553).

⁶⁵⁰ CIL XVI, 163 (= IDR I, 3).

⁶⁵¹ W. Wagner, *Dislok.*, p. 154, nota 539. Wagner citează în acest sens o inscripție funerară din Cyrenae menționând pe un T. Pompeius Licurgus Autrico, *ann(orum) XL, eques [ex] cohorte Hispanorum) aerum XX*: autorul citat arată că *Autricones* (*Autrigones*) erau o populație din Hispania Tarraconensis, iar *aera XX* echivalentul termenului *stipendia* (anii de serviciu).

⁶⁵² IDR I, 17 (= CIL XVI, 110, RMD, 47).

⁶⁵³ IDR I, 18-20

⁶⁵⁴ CIL III, 8074, 19; N. Gudea, ActaMN 9, 1972, p. 419-420, fig. 7-11. În cursul săpăturilor din termele de la Micia, au fost descoperite un număr de cărămizi șampilate atribuite la început cohortei II Hispanorum (Oct. Floca, ActaMN, 5, 1968, p. 113, nota 10; vezi încă Oct. Floca, Șt. Ferenczi, L. Mărghit, *Micia. Grupul de cuptoare pentru ars ceramică*, Deva, 1970, p. 9-10; C.C. Petolescu, Sargetia 9, 1972, p. 43-46; C.C. Petolescu - L. Mărghit, în Muzeul Național I, 1974, p. 254-255). Despre existența unor șampilate ale acestei unități la Micia nota și Mommsen, CIL III, p. 220: „Lateres alii ibidem reperti esse dicuntur cohortis II Hispanorum”. Dar descoperirea unor exemplare cu șampilă bine conservată a arătat că este vorba de cohors II Flavia Commagenorum, care staționa la Micia (C.C. Petolescu, SCIVA 27, 1976, 3, p. 395-397, nr. 3; v. și N. Gudea, SCIVA 27, 1976, 4, p. 517-518, nr. 1).

⁶⁵⁵ CIL III, 843 (cf. I.I. Russu, ActaMN 5, 1968, p. 462-463, nr. 8); vezi și inscripția următoare.

⁶⁵⁶ N. Gudea, ActaMN 9, 1972, p. 414, nr. 2; v. și p. 417, nr. 15: mic fragment întregit [*Antoniana*]nae[*e*]qui[tatae...].

⁶⁵⁷ N. Gudea, *loc. cit.*, p. 414-415, nr. 5.

45. Cohors IIII Hispanorum equitata⁶⁵⁸

Această trupă își face apariția abia în diplomele Daciei Superioare din anii 144⁶⁵⁹, 157 (?)⁶⁶⁰, 158⁶⁶¹ și 179⁶⁶². A staționat în castrul de la Inlăceni⁶⁶³, unde este menționată prin mai multe epigrafe⁶⁶⁴; câteva o arată ca fiind *equitata*⁶⁶⁵, iar o dedicație către Liber Pater are ca autor pe un anume [P.] Ael. Fuscus, *dec(urio) coh(ortis) IIII Hispan(orum)*⁶⁶⁶. Poartă în inscripții supranumele imperiale *Severiana Alexandriana* (martelat)⁶⁶⁷, *Gordiana*⁶⁶⁸ și *Philippiana* (martelat)⁶⁶⁹.

De reținut că inscripțiile ne transmit numele a nu mai puțin de zece prefecti ai acestei unități: P. Ael(ius) Aelianus⁶⁷⁰, T. Ael. Crescentianus⁶⁷¹, [T. An]nius Annia[n]us, *domo Tipasa* (Numidia)⁶⁷² - care dedică altare Dianei Augusta; P. D(idius) Nepos, *d(omo) R(oma)* (?), cu soția sa Cest(ia) (?) Valent(ina), care dedică un altar Dianei Regina⁶⁷³; P. Ael. Honoratus, *dom[o] Rom(a)*⁶⁷⁴, [A]ur.

⁶⁵⁸ C. Cichorius, RE IV, col. 302; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 188-189; W. Wagner, *Dislok.*, p. 155; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, I, p. 72; J. Beneš, *Auxilia*, p. 40-41, nr. 98/61; M. Zaharade, SCIVA 27, 1976, 4, p. 484-485, nr. 5; I. Piso - D. Benea, ZPE 56, 1984, p. 291-292.

⁶⁵⁹ CIL XVI, 90 (= IDR I, 14).

⁶⁶⁰ CIL XVI, 107 (= IDR I, 15).

⁶⁶¹ CIL XVI, 108 (= IDR I, 16).

⁶⁶² RMD, 123 (= AnnEp, 1987, 843).

⁶⁶³ Despre acest castru: N. Gudea, ActaMP 3, 1979, p. 149-273 (încercare de monografie). TIR, L 35, p. 47.

⁶⁶⁴ Inscripțiile de la Inlăceni: IDR III/4, 263-303 (doar o parte aparțin cohortei IIII Hispanorum). Cele mai vechi epigrafe databile sunt din epoca lui Septimiu Sever și a familiei sale: IDR III/4, 264, 266-269, 270.

⁶⁶⁵ IDR III/4, 277 (= AnnEp, 1978, 698), 278 (= CIL III, 6257), 280 (= CIL III, 946), 281 (= AnnEp, 1958, 310).

⁶⁶⁶ IDR III/4, 283 (= AnnEp, 1988, 974).

⁶⁶⁷ IDR III/4, 265 (unde supranumele imperial se consideră a fi *Antoniniana*); cf. C.C. Petolescu, SCIVA 41, 1990, I, p. 118 (Caracalla nu a suferit *damnatio memoriae*; prin urmare titlurile triumfale sunt ale lui Severus Alexander, *Parthicus Maximus* și *Persicus Maximus*; İda Calabı Limentani, *Epigrafia Latina*, Milano, 1968, p. 472).

⁶⁶⁸ IDR III/4, 277 (= AnnEp, 1978, 698).

⁶⁶⁹ IDR III/4, 269 (= AnnEp, 1988, 973).

⁶⁷⁰ IDR III/4, 271 (= AnnEp, 1975, 721); cf. PME, A 19 (v. încă Suppl. I, p. 1412 și II, p. 1982).

⁶⁷¹ IDR III/4, 272. Cf. H. Devijver, PME, A 29 (Suppl. II, p. 1984). Același prefect dedică o inscripție zeului Marte (IDR III/4, 285 = CIL III, 948 = 7718). J. Fitz, *Honorific Titles of Roman Military Units in the 3rd Century*, Budapesta - Bonn, 1983, p. 65, nr. 239 b, întregeste supranumele *Antoniniana*.

⁶⁷² IDR III/4, 273 (= CIL III, 945). Cf. H. Devijver, PME, A 274 (Suppl. II, p. 1998, nr. 117 bis).

⁶⁷³ IDR III/4, 274 (= CIL III, 7655; AnnEp, 1967, 416). Cf. H. Devijver, PME, Suppl. II, p. 2088, D 9.

⁶⁷⁴ IDR III/4, 275 (= AnnEp, 1958, 309). Cf. PME, A 38 (Suppl. II, p. 1985). Diferit desigur de *Honoratus*, prefect al cohortei III Gallorum, care apare într-o inscripție (funerară ?) de la Hoghiz (CIL III, 955 = 7721 = IDR III/4, 235).

Sere[nus] (sub Gordian III)⁶⁷⁵, P. Didius Italicus, *domi Mauretania Caesarensi*⁶⁷⁶ (sic), C. Iul. Iulianus, *dom(o) Roma*⁶⁷⁷, L.(?) Iulius Iucundus⁶⁷⁸, T. Vettius Severus, *d[o]mo Mutinae* (?)⁶⁷⁹ – care pun dedicații *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*. Se consideră că dedicanții altui altar: *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo)*, *[Au]r(elius) Firminus [et Au]r(elius) Firmanus*⁶⁸⁰, erau militari ai aceleiași cohorte.

Cercetările de la Inlăceni au dus la descoperirea a numeroase ștampile tegulare: *C(ohors) IIII HISP(anorum)*⁶⁸¹.

46. Cohors I Ituraeorum⁶⁸²

În anul 88, se afla în Syria⁶⁸³. A participat probabil la războiul de cucerire a Daciei, fiind menționată în armata de ocupație a noii provincii în diplomele din 14 octombrie 109⁶⁸⁴ și 17 februarie 110⁶⁸⁵. De aici a fost mutată în Thracia⁶⁸⁶.

47. Cohors I Augusta Ituraeorum sagittariorum⁶⁸⁷

Atestată în Pannonia⁶⁸⁸, a luat parte la războaiele lui Traian pentru cucerirea Daciei⁶⁸⁹, fiind amintită în diplomele din 14 octombrie 109⁶⁹⁰ și 17 februarie 110⁶⁹¹. Pe timpul domniei lui Traian este se pare atestată la Buciumi⁶⁹² și Porolisum⁶⁹³, unde va fi înlocuită de *cohors II Nervia Pacensis Brittonum milliaria* [nr. 25]. Apoi este atestată în Dacia Superior prin diplomele din anii

⁶⁷⁵ IDR III/4, 277 (= AnnEp, 1978, 698). Cf. H. Devijver, PME, Suppl. II, p. 2023, 2246 (S 97 bis).

⁶⁷⁶ IDR III/4, 278 (= CIL III, 6257). Același prefect mai dedică un altar lui Liber Pater (IDR III/4, 284 = AnnEp, 1975, 722). Cf. H. Devijver, PME, Suppl. I, D 13: *P. Divius Italicus*, Suppl. II, p. 2087-2088, D 7 bis.

⁶⁷⁷ IDR III/4, 280 (= CIL III, 946). Cf. H. Devijver, PME, Suppl. I, p. 1605, Suppl. II, p. 2140 (I 71).

⁶⁷⁸ IDR III/4, 281. Cf. H. Devijver, PME, I 70.

⁶⁷⁹ IDR III/4, 282 (= CIL III, 947). Cf. H. Devijver, PME, Suppl. II, p. 2279.

⁶⁸⁰ IDR III/4, 276 (= AnnEp, 1978, 699).

⁶⁸¹ IDR III/4, 301 (v. și 302).

⁶⁸² W. Wagner, *Dislok.*, p. 157-158; I.I. Russu, *ActaMN* 6, 1969, p. 171; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 136.

⁶⁸³ CIL XVI, 35.

⁶⁸⁴ AnnEp, 1990, 860.

⁶⁸⁵ CIL XVI, 57 = IDR I, 2.

⁶⁸⁶ IGRRP I, 1462 (= E. Kalinka, *Antike Denkmäler in Bulgarien*, Viena, 1906, nr. 162).

⁶⁸⁷ C. Cichorius, *RE* IV, col. 305; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 189; W. Wagner, *Dislok.*, p. 158-159; I.I. Russu, *ActaMN* 6, 1969, p. 171; idem, *SCIV* 23, 1972, 1, p. 73; N. Gudea, *ActaMP* 2, 1978, p. 67; J. Beneš, *Auxilia*, p. 41-42, nr. 100/63; I. Piso - D. Benea, *ZPE* 56, 1994, p. 280.

⁶⁸⁸ CIL XVI, 26 (a. 80), 42 (a. 98), 47 (a. 102).

⁶⁸⁹ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 136.

⁶⁹⁰ AnnEp, 1990, 860: *IAVG ITVRAEOR*.

⁶⁹¹ CIL XVI, 57 (= IDR, I. 2): *IAVG ITVRAEORVM SAGITAR*.

⁶⁹² Ștampila COH I AVG și fragment de inscripție: E. Chirilă - N. Gudea - V. Lucăcel - C. Pop, *Castrul roman de la Buciumi*, Cluj, 1972, p. 117 și pl. 139. Cf. C.C. Petolescu, *SCIVA* 25, 1974, 4, p. 599-601, nr. 8.

⁶⁹³ J. Szilágyi, *Ziegelstempel*, pl. XV/2; I.I. Russu, *SCIV* 10, 1959, 2, p. 316; N. Gudea, *Porolisum*, București, 1986, p. 56.

144⁶⁹⁴, 157⁶⁹⁵, 158⁶⁹⁶ și 179⁶⁹⁷. Un prefect al ei cu numele mutilat, [...*Ge*]*mellus*, pare a fi menționat într-o inscripție de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa⁶⁹⁸.

48. Cohors V Lingonum⁶⁹⁹

A luat parte la războiul cu dacii, rămânând în armata de ocupație a noii provincii - unde o atestă diploma de la Porolissum din 2 iulie 110⁷⁰⁰. Ulterior apare în diplomele Daciei Porolissensis din 27 septembrie 154⁷⁰¹ și 21 iulie 164⁷⁰². Este atestată la Porolissum prin ștampile tegulare⁷⁰³ și inscripții în care poartă epitetul *Antoniniana*⁷⁰⁴ și *Philippiana*⁷⁰⁵. De asemenea, cunoaștem numele a doi prefecti ai cohortei V Lingonum: P. Cominius Clemens⁷⁰⁶, pe timpul lui Antoninus Pius; L. Ant(oni)us [Ma]nnianus, prefect al cohortei V Lingonum *Antoniniana*⁷⁰⁷, care dedică la Porolissum o inscripție lui C. Iulius Castinus, legatul celor trei Dacii (a. 217-218)⁷⁰⁸.

49. Cohors I Montanorum⁷⁰⁹

Câteva diplome militare o atestă între anii 80-102 în Pannonia⁷¹⁰. A luat parte la al doilea război pentru cucerirea Daciei, căci în diplomele din 14 octombrie 109 (Ranovač)⁷¹¹ și 2 iulie 110 (Porolissum)⁷¹², apare între trupele *care serviseră în Dacia (equitibus et peditibus qui militaverunt in alis tribus et cohortibus decem et sex*, diploma de la Ranovač; *is, qui militaverunt equites*

⁶⁹⁴ CIL XVI, 90 (= IDR I, 14): [*IAVG*] *ITVR*.

⁶⁹⁵ CIL XVI, 107 (= IDR I, 15): *IAVG* [*ITVR*].

⁶⁹⁶ CIL XVI, 108 (= IDR I, 16): *IAVG* *ITVR*.

⁶⁹⁷ AnnÉp, 1987, 843: *IAVG* *ITVRAEORVM*.

⁶⁹⁸ IDR III/2, 348. Cf. H. Devijver, PME, Suppl. I, G 29 bis.

⁶⁹⁹ C. Cichorius, RE IV, col. 310; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 189; W. Wagner, *Dislok.*, p. 160; I.I. Russu, SCIV 10, 1972, 1, p. 73; J. Beneš, *Auxilia*, p. 42-43, nr. 104/67; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 137.

⁷⁰⁰ CIL XVI, 163 (= IDR, I, 3).

⁷⁰¹ CIL XVI, 110 (*tabella I*) (= IDR I, 17; RMD, 47).

⁷⁰² IDR I, 18 (= RMD, 64; Gilău), 19 (= CIL XVI, 185; Palatovo).

⁷⁰³ N. Gudea, *Porolissum*. București, 1986, p. 55-56.

⁷⁰⁴ M. Macrea, SCIV 8, 1957, 1-4, p. 227-231, nr. 3-4; AnnÉp, 1958, 231-232.

⁷⁰⁵ C. Daicoviciu, *Dacia* 7-8, 1937-1940, nr. 328 e (= AnnÉp, 1944, 55) (supranumele imperial este martelat).

⁷⁰⁶ AnnÉp, 1890, 151 (Concordia, Italia, *regio X*). Cf. H. Devijver, PME, C 222.

⁷⁰⁷ CIL III, 7638; cf. H. Devijver, PME, A 137.

⁷⁰⁸ Despre acest guvernator: I. Piso, *Fasti Daciae*, p. 178-182, nr. 39.

⁷⁰⁹ C. Cichorius, RE IV, col. 317; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 189; W. Wagner, *Dislok.*, p. 170-171; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 73; J. Beneš, *Auxilia*, p. 46-47, nr. 111/74; J. Šašel, în *Studien zu den Militärgrenzen Roms*, III, Stuttgart, 1986, p. 782-786.

⁷¹⁰ CIL XVI, 26 (a. 80), 30 (a. 84), 31 (a. 85), 47 (a. 102). A nu se confunda cu *cohors I Montanorum c.R.*, care apare în Pannonia în a. 98 (CIL XVI, 42), iar apoi în Moesia Superior: în diplomele din a. 100 (CIL XVI, 46; tot *c.R.*), 159/160 (CIL XVI, 111) și 161 (RMD, 55); despre această trupă: J. Beneš, *Auxilia*, p. 46, nr. 110/73.

⁷¹¹ AnnÉp, 1990, 860 (= SCIVA 42, 1991, 1-2, p. 85-91).

⁷¹² CIL XVI, 163 (= IDR I, 3).

et pedites in alis quattuor et cohortibus decem et octo, diploma de la Porolissum); dar în diploma de la Tokod din 2 iulie 110⁷¹³ apare printre trupele care se aflau la acea dată în Pannonia Inferior (*equitibus et peditibus qui militant in alis quattuor et cohortibus decem - et sunt in Pannonia Inferiore*). Această trupă, împreună cu altele (*ala I Flavia Augusta Britannica milliaria c.R.* și cohortele *I Thracum c.R.* și *V Gallorum*) au plecat după scurt timp în Pannonia Inferioară, pentru a lua parte la războiul purtat de P. Aelius Hadrianus, legatul acestei provincii, cu iazigii⁷¹⁴. Nu este atestată prin ștampile la Sebeș, cum s-a crezut⁷¹⁵.

50. Cohors II Flavia Numidarum⁷¹⁶

Această unitate a fost organizată sub Flavii și a staționat la început probabil în Moesia sau Thracia: așa s-ar deduce din prezența unei inscripții bilingve (greco-latină) funerare descoperită la Șipka (lângă Kazanlâk, la NV de Stara Zagora), pusă de Marcus Traidaci, călăreț din *cohors II Numidarum*, unui fost călăreț din *cohors II Bracaraugustanorum*⁷¹⁷.

Este posibil să fi luat parte la războaiele dacice⁷¹⁸. Diplomele din 22 martie 129⁷¹⁹ și 13 decembrie 140⁷²⁰ o menționează între trupele provinciei Dacia Inferior. Lagărul ei a fost la Feldioara, pe Olt (com. Ucea, jud. Brașov), unde lasă ștampile în mai multe variante: *CN*, *COH NVMID* și *COH NVM ANT*⁷²¹. Unitatea era *equitata*, cum rezultă din inscripția de la Șipka. Dintre comandanții ei, cunoaștem numele lui T. Ant(onius) Cl. Alfenus Arignotus, pe timpul lui Marcus Aurelius, care cumulează temporar și comanda cohortei II Flavia Bessorum⁷²².

51 Cohors I Pannoniorum veterana⁷²³

Este menționată în Moesia Superior în diploma dintre 103/107⁷²⁴. După cucerirea Daciei, apare în diplomele cu trupele acestei provincii din 14

⁷¹³ CIL XVI, 164. Tot în Pannonia Inferior este atestată în două diplome din a. 157 (RMD, 102-103).

⁷¹⁴ Vezi în această privință *supra*, nota 648.

⁷¹⁵ CIL III, 8074, 21; cf. I.I. Russu, SCIV 23, 1972, I, p. 73.

⁷¹⁶ C. Cichorius, RE IV, col. 320; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 190; W. Wagner, *Dislok.*, p. 173; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, I, p. 73; J. Beneš, *Auxilia*, p. 47, nr. 113/76; D. Tudor, OR⁴, p. 336; Cr.M. Vlădescu, *Armata*, p. 37, nr. 13.

⁷¹⁷ IGB III/2, 1714 bis (= AnnEp, 1965, 347). *Cohors II Bracaraugustanorum* se afla în anul 114 în Thracia (RMD, 14), dar pe la anul 157 se afla în Moesia Inferior (RMD, 50).

⁷¹⁸ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 141.

⁷¹⁹ IDR I, 10 (= CIL XVI, 75).

⁷²⁰ IDR I, 13 (= AnnEp, 1962, 264; RMD, 39).

⁷²¹ IDR III/4, 175-177.

⁷²² CIG III, 3497 (= IGR IV, 1213; ILS, 8853). Cf. H. Devijver, PME, A 132; C.C. Petolescu, Dacia, N.S. 31, 1987, p. 157-172.

⁷²³ C. Cichorius, RE IV, col. 321-322; W. Wagner, *Dislok.*, p. 176; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, I, p. 73; J. Beneš, *Auxilia*, p. 48, nr. 116/79; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 141.

⁷²⁴ CIL XVI, 54.

octombrie 109⁷²⁵ și 2 iulie 110⁷²⁶. Mai târziu apare din nou în Moesia Superior: diplomele din 159/160⁷²⁷, 161⁷²⁸ și 165⁷²⁹. O inscripție onorifică de la Termessus (Pisidia; epoca Hadrian/Antoninus Pius) prezintă cariera militară ecvestră a lui Tib. Claudius Agrippa, care a fost mai întâi [ἐπ]αρχος σπειρης α' Πανωνν[ί]ων ἱππικῆς παλαιᾶς⁷³⁰; rezultă că unitatea era *equitata*.

52. Cohors VIII Raetorum equitata⁷³¹

Diplomele militare o menționează în Pannonia între 80-102⁷³², apoi în Moesia Superior în diploma din 103/107⁷³³. A participat la cucerirea Daciei⁷³⁴, în armata căreia este apoi menționată de diploma din 14 octombrie 109⁷³⁵, apoi de cele două diplome din 17 februarie și 2 iulie 110 (în acestea poartă calificativul *c(ivium) R(omanorum)*⁷³⁶). În anul 129, *coh(ors) VIII Raetorum c(ivium) R(omanorum) eq(uitata) tor(quata)* dedică, în castrul de la Inlăceni, o inscripție împăratului Hadrian⁷³⁷. Se presupune că M(arcus) Fabius [...], *vet(eranus) coh(ortis) VI*[...] dintr-o inscripție funerară de la Cristești, servise în aceeași cohortă⁷³⁸. După un timp, locul i-a fost luat în castrul de la Inlăceni de *cohors III Hispanorum* [nr. 45].

Este menționată în Dacia Superior de diploma de la Drobeta din 1 aprilie 179⁷³⁹. Două ștampile tegulare o atestă acum în Banat, la Mehadia și Teregova⁷⁴⁰.

53. Cohors I sagittariorum milliaria

La Tibiscum, în anul 165, apare o *coh(ors) I sag(ittariorum)*, într-o dedicație către împăratul Marcus Aurelius⁷⁴¹. Această trupă mai apare

⁷²⁵ AnnÉp, 1990, 860 (= SCIV 42, 1991, 1-2, p. 85-91).

⁷²⁶ CIL XVI, 163 (v. nota 7: „Cognomine *piae fidelis* bello Dacico secundo eam ornatum esse *versimile est*”).

⁷²⁷ CIL XVI, 111: *I Pann(oniorum)*.

⁷²⁸ RMD, 55: *I Pann(oniorum) vet(erana)*.

⁷²⁹ CIL XVI, 120.

⁷³⁰ SEG VI, 628 (= AnnÉp, 1929, 125); cf. H. Devijver, PME, C 115.

⁷³¹ C. Cichorius, RE IV, col. 328; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 190; W. Wagner, *Dislok.*, p. 181-182; I. I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 73-74; J. Beneš, *Auxilia*, p. 49-50, nr. 121/84.

⁷³² CIL XVI, 26, 30, 31, 47.

⁷³³ CIL XVI, 54.

⁷³⁴ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 141-142.

⁷³⁵ AnnÉp, 1990, 860 (SCIVA 42, 1991, 1-2, p. 85-91).

⁷³⁶ CIL XVI, 57 (= IDR I, 2), 163 (= IDR I, 3).

⁷³⁷ IDR III/4, 263 (= AnnÉp, 1960, 375).

⁷³⁸ IDR III/4, 138.

⁷³⁹ RMD, 123 (= AnnÉp, 1987, 843). În diplomele Daciei Superioare din a. 144 (CIL XVI, 90 cu nota 4) și 157 (CIL XVI, 107 = IDR I, 15), numele trupei cade probabil în lacună.

⁷⁴⁰ IDR III/1, 102 și 114.

⁷⁴¹ IDR III/1, 130.

menționată de ștampile tegulare descoperite în același castru: *COH I S* și *C I S*⁷⁴² și nu departe, la Zăvoi⁷⁴³.

Nu știm dacă această trupă are vreo legătură cu *cohors I sagittariorum milliaria*, atestată în sec. III în castrul de la Drobeta⁷⁴⁴. Aici este prezentă prin ștampile tegulare: *C(ohors) I S(agittariorum)* (retrogradă), *C(ohors) I SAG(ittariorum)* și *COH(ors) SAG(ittariorum) ANT(oniniana)*⁷⁴⁵; aceasta din urmă este cea mai veche atestare cronologică sigură a cohortei la Drobeta. De la începutul sec. III par să dateze alte două epigrafe: o cărămidă pătrată, descoperită *in situ* în *frigidarium* termelor: *Aurelius Mercurius, milis c(ohor)tis I sagitt(ariorum) in figlinis magister super milites LX; scripsit Aurelius Iulianus, milis co(ho)rtis prima(e)*⁷⁴⁶; cealaltă este o piatră de mormânt descoperită la Schitul Topolniței (dar provenind tot de la Drobeta), menționând alt *mil(es) c(o)hor(tis) I sag(ittariorum)*⁷⁴⁷. Din alte inscripții mai târzii aflăm că unitatea era formată din o mie de arcași: una este o închinare pentru Mars Gradivus, ridicată de *cohors I sagitt(ariorum) (milliaria) Gordiana*⁷⁴⁸, cealaltă un altar dedicat împăratului M. Iulius Phillippus Augustus (Filip Arabul) de către *coh(ors) I sag(ittariorum) [Philippiana] (muliaria) equitata, devota numini maiestatu[e] eius*⁷⁴⁹ (numele împăratului și supranumele imperial al cohortei au fost martelate); din ultima inscripție citată rezultă că unitatea avea și efective de călăreți.

Singurul nume de comandant al acestei cohorte, menționat de o inscripție, pare a fi [I]ul(ius) Val(erius) Emerit(us), [*prae*]fectus *co[h(ortis)]...*, într-o dedicație pentru I.O.M. și Iuno Regina⁷⁵⁰.

Un fragment de ștampilă tegulară de la Romula: [...] *I SAG* era atribuită de editor (D. Tudor) tot cohortei *I sagittariorum*⁷⁵¹.

54 Cohors I Thracum

De la Acidava (Enoșești) se cunosc trei fragmente tegulare, conținând două tipuri de ștampile: *COH I [...]* (litera *O* înscrisă în interiorul lui *C*); *COH THRA* (un exemplar întreg, altul fragmentar)⁷⁵².

Unitatea se identifică destul de probabil cu *cohors I Thracum Syriaca equitata*: în anul 78 apare în armata Moesiei⁷⁵³, în 100 în Moesia Superior⁷⁵⁴

⁷⁴² IDR III/1, 251-252.

⁷⁴³ IDR III/1, p. 234.

⁷⁴⁴ W. Wagner, *Distok.*, p. 182-183. V. Christescu, *Ist. militară*, p. 190; D. Tudor, *OR*⁴, p. 335; Cr. M. Vlădescu, *Armata*, p. 36, nr. 8.

⁷⁴⁵ IDR II, 106.

⁷⁴⁶ IDR II, 107.

⁷⁴⁷ CIL III, 8018 (= ILS, 7247; IDR II, 135).

⁷⁴⁸ CIL III, 6279 (= ILS, 3154; IDR II, 23).

⁷⁴⁹ IDR II, 10.

⁷⁵⁰ CIL III, 14216,2 (= IDR II, 18); cf. H. Devijver, *PME*, I 135.

⁷⁵¹ D. Tudor, *SCIVA* 30, 1979, 2, p. 303-304, nr. 1. Cr.M. Vlădescu, *loc.cit.* era de părere că această trupă a venit la Romula în timpul războiului lui Filip Arabul cu carpii.

⁷⁵² Al. Barnea - I. Ciucă, *SCIVA* 40, 1989, 2, p. 147-155. Finalul ștampilei este înghesuit: din acest motiv, litera *R* a fost redată ca *P*: *A* fără hasta din dreapta, înghesuită în *P*; o mică bară orizontală leagă literele *T* și *P*, pentru a sugera ligatura *T+H+R*.

⁷⁵³ CIL XVI, 22.

⁷⁵⁴ CIL XVI, 46.

(în acest răstimp, garnizoana ei era la Timacum Minus⁷⁵⁵); prin 157 apare în Moesia Inferior⁷⁵⁶. Probabil că unitatea fusese transferată curând după anul 100 în Moesia Inferior, participând la războiul cu dacii⁷⁵⁷; cu acest prilej pare a fi lăsat ștampilele descoperite la Acidava.

Unitatea a rămas pe Olt probabil numai pe timpul lui Traian, după care a revenit în Moesia Inferioară⁷⁵⁸.

55. Cohors I Thracum c.R.⁷⁵⁹

O *cohors I Thracum* este atestată în Germania în epoca Flaviilor⁷⁶⁰. Apare apoi în Moesia Superior, în diploma din 8 mai 100, cu atributul *civium Romanorum*⁷⁶¹. A luat parte la războiul cu dacii⁷⁶², fiind menționată (cu același atribut) în diplomele din 14 octombrie 109⁷⁶³, 17 februarie 110⁷⁶⁴ și 2 iulie 110 (diploma de la Porolissum)⁷⁶⁵. Dar în diploma de la Tokod, tot din 2 iulie 110, tupa apare în Pannonia Inferior, purtând în plus epitetul *p(ia) fidelis*⁷⁶⁶. În 116 se afla iarăși în Germania Superior (*I Thracum c. R.*)⁷⁶⁷, apoi din nou în Pannonia Inferior (*I Thracum Germanica*)⁷⁶⁸.

56. Cohors I Thracum sagittariorum⁷⁶⁹

Apare numai în diplomele Daciei Superioare din 23 februarie 144 (Nova Zagora)⁷⁷⁰, 13 decembrie 157 (Tibiscum)⁷⁷¹, 8 iulie 158 (Cristești)⁷⁷² și 1 aprilie 179 (Drobeta)⁷⁷³.

⁷⁵⁵ S. Dușanic, Limes XI, Budapesta, 1977, p. 238; J. Beneš, *Auxilia*, p. 52-53, nr. 130/93. După acești autori, unitatea a rămas la Timacum Minus până prin a. 105-106. K. Strobel (*Untersuch.*, p. 144) este de părere că unitatea a rămas în vechea garnizoană până la mijlocul sec. II.

⁷⁵⁶ RMD, 50.

⁷⁵⁷ K. Strobel, *loc. cit.*

⁷⁵⁸ Vezi alte date despre această trupă în Moesia Inferioară: A. Aricescu, *Armata în Dobrogea romană*, București, 1977, p. 50.

⁷⁵⁹ V. Christescu, *Ist. militară*, p. 191; W. Wagner, *Dislok.*, p. 194-195; I.I. Russu, *ActaMN* 4, 1967, p. 88; idem *SCIV* 23, 1972, 1, p. 74.

⁷⁶⁰ RMD, 79 (= AnnEp, 1978, 658; a. 65); CIL XVI, 20, 28, 36 (a. 74, 82 și 90).

⁷⁶¹ CIL XVI, 46.

⁷⁶² K. Strobel, *Untersuch.*, p. 143-144.

⁷⁶³ AnnEp, 1990, 860 (= SCIV 42, 1991, 1-2, p. 85-91).

⁷⁶⁴ CIL XVI, 57 (= IDR I, 2).

⁷⁶⁵ CIL XVI, 163 (= IDR I, 3).

⁷⁶⁶ CIL XVI, 164.

⁷⁶⁷ CIL XVI, 62.

⁷⁶⁸ Diplomele din a. 148 (CIL XVI, 179-180), 151/160 (CIL XVI, 112-113) și 167 (CIL XVI, 123) în aceasta cu atributul *c. R.*

⁷⁶⁹ C. Cichorius, REIV, col. 337; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 191; W. Wagner, *Dislok.*, p. 190-191; I.I. Russu, *ActaMN* 4, 1967, p. 88; idem, *SCIV* 23, 1972, 1, p. 74; J. Beneš, *Auxilia*, p. 52, nr. 129/92.

⁷⁷⁰ CIL XVI, 90 (= IDR I, 14).

⁷⁷¹ CIL XVI, 107 (= IDR I, 15).

⁷⁷² CIL XVI, 108 (= IDR I, 16).

⁷⁷³ RMD, 123 (AnnEp, 1987, 843; reprodusă în SCIVA 36, 1985, 4, p. 357-358, nr. 264)

57. Cohors VI Thracum equitata⁷⁷⁴

În anul 80, unitatea este atestată în Germania⁷⁷⁵; o inscripție de la Mogontiacum (Mainz), datând de pe la mijlocul sec. I e.n., menționează pe un anume Petronius Disacentus Dentubrise f., de neam *trac*, *eq(ues)* din această cohortă: rezultă că formațiunea de traci era *equitata*⁷⁷⁶. Ulterior apare în Pannonia (în 84 și 85)⁷⁷⁷, apoi în Moesia Superior⁷⁷⁸.

A participat la războiul cu dacii⁷⁷⁹, rămânând în armata de ocupație a Daciei (diploma de la Porolissum din 2 iulie 110)⁷⁸⁰. Apoi apare în Dacia Porolissensis, în diplomele din anii 154 (Domașnea)⁷⁸¹ și 164 (Gilău, Palatovo, Cășei și Buciumi)⁷⁸². Cărămizi ștampilate s-au descoperit la Porolissum⁷⁸³: *CO(hors) VI T(hracum)*, *COH(ors) VI THRACV(m)*, precum și la Românași: *CO(hors) VI T(hracum)*, și Romita⁷⁸⁴.

58. Cohors I Tyrionum sagittariorum⁷⁸⁵

Unitatea este menționată în diploma din 14 august 99 în Moesia Inferior⁷⁸⁶. A luat parte probabil la războaiele pentru cucerirea Daciei⁷⁸⁷. În 140 este menționată în Dacia Inferior: *I Tyrionum sag(ittariorum)*⁷⁸⁸. Nu se știe unde a staționat la nord de Dunăre: ștampila *COH I [...]* de la Boița, atribuită ipotetic acestei unități⁷⁸⁹, poate să se refere tot așa de bine și la altă trupă.

⁷⁷⁴ C. Cichorius, RE IV, col. 341; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 191; W. Wagner, *Dislok.*, p. 194-195; I.I. Russu, ActaMN 4, 1967, p. 88-89; idem, SCIV 23, 1972, 1, p. 74; G. Alföldy, *Hilfsgruppen*, p. 72; J. Beneš, *Auxilia*, p. 53, nr. 131/44; N. Gudea, ActaMP 8, 1984, p. 219-224.

⁷⁷⁵ CIL XVI, 158

⁷⁷⁶ CIL XIII, 7052

⁷⁷⁷ CIL XVI, 30-31

⁷⁷⁸ RMD, 6 (a. 96); CIL XVI, 46 (a. 100).

⁷⁷⁹ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 144-145.

⁷⁸⁰ CIL XVI, 163 (= IDR I, 3).

⁷⁸¹ CIL XVI, 110 (= IDR I, 17; RMD, 47).

⁷⁸² IDR I, 18 (= RMD, 64; Gilău), 19 (= CIL XVI, 185; Palatovo), 20 (= RMD, 63; Cășei).

Fragmentele de diplome de la Buciumi: N. Gudea, ActaMP, 6, 1982, p. 60-61, nr. 3 (reprodusă de M. Roxan, RMD, 116; C.C. Petolescu, SCIVA 34, 1983, p. 280-281, nr. 178); idem, ActaMP 8, 1984, p. 212, nr. 2 (reprodusă: RMD, 128; SCIVA 37, 1986, 4, p. 351, nr. 348).

⁷⁸³ N. Gudea, ActaMP 8, 1984, p. 221-222; idem, *Porolissum*, p. 56.

⁷⁸⁴ Idem, ActaMP 8, p. 221-222.

⁷⁸⁵ W. Wagner, *Dislok.*, p. 195; D. Tudor, OR⁴, p. 335; J. Beneš, *Auxilia*, p. 53-54, nr. 132/95; A. Aricescu, *Armata*, p. 63, nr. 19; Cr.M. Vlădescu, *Armata*, p. 36, nr. 9; K. Strobel, *Untersuch.*, p. 145.

⁷⁸⁶ CIL XVI, 45: *I Tyrionum*.

⁷⁸⁷ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 145.

⁷⁸⁸ IDR I, 13 (= RMD, 39).

⁷⁸⁹ IDR III/4, 85.

59. Cohors I Ubiorum⁷⁹⁰

În anul 99 este atestată în Moesia Inferior⁷⁹¹. Din perioada staționării în această provincie se cunoaște numele unui prefect: C. Iunius Tertius⁷⁹²; de asemenea, un fost *signifer* al acestei cohorte, mort la vârsta de 70 de ani (servise 28 de ani în armată), este înmormântat la Capidava⁷⁹³. A luat probabil parte la războiul pentru cucerirea Daciei⁷⁹⁴. Apare apoi în diplomele militare ale Daciei Superioare din anii 144 (Nova Zagora)⁷⁹⁵, 157 (Tibiscum)⁷⁹⁶ și 179⁷⁹⁷. Ștampile *C(ohors) I VB(iorum)* s-au descoperit la Odorheiul Secuiesc⁷⁹⁸ și Ozd⁷⁹⁹. Un prefect al cohortei, L. Pompeius Celer, închină un altar lui Hercules Invictus la Băile Herculane⁸⁰⁰. Un soldat al acestei cohorte, Ant. [?Pri]m[i]genianus, mort la vârsta de 40 de ani (după 18 ani de serviciu militar) este înmormântat la Apulum⁸⁰¹.

60. Cohors I Vindelicorum milliaria equitata⁸⁰²

Unitatea, recrutată din tribul celtic al vindelicilor, este atestată mai întâi în Pannonia⁸⁰³, apoi în diploma din 8 mai 100 în Moesia Superior: *I Vindelicorum (milliaria) c(ivium) R(omanorum)*⁸⁰⁴. A luat parte la războiul cu dacii⁸⁰⁵, apoi a rămas în armata de ocupație a provinciei Dacia, așa cum rezultă din diploma de la Ranovač din 14 octombrie 109 (*I Vindelicor. c.R.p.f.*)⁸⁰⁶ și

⁷⁹⁰ C. Cichorius, RE IV, col. 345-346; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 191; W. Wagner, *Dislok.*, p. 195-196; D. Protase, Dacia, N.S. 6, 1962, p. 507-508; idem, Dacia, N.S. 17, 1973, p. 325; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, 1, p. 74; A. Aricescu, *Armata*, p. 64, nr. 20; J. Beneš, *Auxilia*, p. 54, nr. 133/96.

⁷⁹¹ CIL XVI, 44: *Ubiorum*.

⁷⁹² CIL X, 6015; cf. H. Devijver, PME, I 154.

⁷⁹³ ISM V, 24 (AnnEp, 1950,46; 1960, 330).

⁷⁹⁴ K. Strobel, *Untersuch.* p. 145.

⁷⁹⁵ IDR I, 14 (= CIL XVI, 90).

⁷⁹⁶ IDR I, 15 (= CIL XVI, 107).

⁷⁹⁷ RMD, 123 (= AnnEp, 1987, 843; SCIVA 36, 1985, 4, p. 357-358, nr. 264).

⁷⁹⁸ CIL III, 8074,25; IDR III/4, 262.

⁷⁹⁹ IDR III/4, 132. De asemenea, ștampila CIV de la Târnăveni (IDR III/4 130) poate fi un fragment de ștampilă aparținând aceleiași cohorte; sau totuși particulară (cf. IDR III/2, 560, Ulpia Traiana Sarmizegetusa)?

⁸⁰⁰ CIL III, 1571 (= IDR III/1, 63). Cf. H. Devijver, PME, P 55.

⁸⁰¹ CIL III, 1187.

⁸⁰² C. Cichorius, RE IV, col. 350; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 191; W. Wagner, *Dislok.*, p. 196-199; D. Protase, Dacia, N.S. 6, 1962, p. 507; J. Beneš, *Auxilia*, p. 55-56, nr. 135/98; D. Benea, StComCaransebeș 1982, p. 176-178; I. Piso, D. Benea, ZPE 56, 1984, p. 286-287; D. Benea, în *Römische Geschichte, Altertumskunde und Epigraphik. Festschrift für Artur Betz zur Vollendung seines 80. Lebensjahres*, Viena, 1985, p. 47-58.

⁸⁰³ CIL III, 3562 (Aquincum); AnnEp, 1935, 103 (Alisca). Cf. K. Kraft, *Rekrut.*, p. 192, nr. 1932.

⁸⁰⁴ CIL XVI, 46.

⁸⁰⁵ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 145.

⁸⁰⁶ AnnEp, 1990, 860 (reprodusă în SCIVA 42, 1991, 1-2, p. 85-91, nr. 523).

59. Cohors I Ubiorum⁷⁹⁰

În anul 99 este atestată în Moesia Inferior⁷⁹¹. Din perioada staționării în această provincie se cunoaște numele unui prefect: C. Iunius Tertius⁷⁹²; de asemenea, un fost *signifer* al acestei cohorte, mort la vârsta de 70 de ani (servise 28 de ani în armată), este înmormântat la Capidava⁷⁹³. A luat probabil parte la războiul pentru cucerirea Daciei⁷⁹⁴. Apare apoi în diplomele militare ale Daciei Superioare din anii 144 (Nova Zagora)⁷⁹⁵, 157 (Tibiscum)⁷⁹⁶ și 179⁷⁹⁷. Ștampile *C(ohors) I VB(iorum)* s-au descoperit la Odorheiul Secuiesc⁷⁹⁸ și Ozd⁷⁹⁹. Un prefect al cohortei, L. Pompeius Celer, închină un altar lui Hercules Invictus la Băile Herculane⁸⁰⁰. Un soldat al acestei cohorte, Ant. [?Pri]m[i]genianus, mort la vârsta de 40 de ani (după 18 ani de serviciu militar) este înmormântat la Apulum⁸⁰¹.

60. Cohors I Vindelicorum milliaria equitata⁸⁰²

Unitatea, recrutată din tribul celtic al vindelicilor, este atestată mai întâi în Pannonia⁸⁰³, apoi în diploma din 8 mai 100 în Moesia Superior: *I Vindelicorum (milliaria) c(ivium) R(omanorum)*⁸⁰⁴. A luat parte la războiul cu dacii⁸⁰⁵; apoi a rămas în armată de ocupație a provinciei Dacia, așa cum rezultă din diploma de la Ranovač din 14 octombrie 109 (*I Vindelicor. c.R.p.f.*)⁸⁰⁶ și

⁷⁹⁰ C. Cichorius, RE IV, col. 345-346; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 191; W. Wagner, *Dislok.*, p. 195-196; D. Protase, Dacia, N.S. 6, 1962, p. 507-508; idem, Dacia, N.S. 17, 1973, p. 325; I.I. Russu, SCIV 23, 1972, I, p. 74; A. Aricescu, *Armata*, p. 64, nr. 20; J. Beneš, *Auxilia*, p. 54, nr. 133/96.

⁷⁹¹ CIL XVI, 44: *Ubiorum*.

⁷⁹² CIL X, 6015; cf. H. Devijver, PME, I 154.

⁷⁹³ ISM V, 24 (AnnEp, 1950,46; 1960, 330).

⁷⁹⁴ K. Strobel, *Untersuch.* p. 145.

⁷⁹⁵ IDR I, 14 (= CIL XVI, 90).

⁷⁹⁶ IDR I, 15 (= CIL XVI, 107).

⁷⁹⁷ RMD, 123 (= AnnEp, 1987, 843; SCIVA 36, 1985, 4, p. 357-358, nr. 264).

⁷⁹⁸ CIL III, 8074,25; IDR III/4, 262.

⁷⁹⁹ IDR III/4, 132. De asemenea, ștampila CIV de la Târnăveni (IDR III/4 130) poate fi un fragment de ștampilă aparținând aceleiași cohorte; sau totuși particulară (cf. IDR III/2, 560, Ulpia Traiana Sarmizegetusa)?

⁸⁰⁰ CIL III, 1571 (= IDR III/1, 63). Cf. H. Devijver, PME, P 55.

⁸⁰¹ CIL III, 1187.

⁸⁰² C. Cichorius, RE IV, col. 350; V. Christescu, *Ist. militară*, p. 191; W. Wagner, *Dislok.*, p. 196-199; D. Protase, Dacia, N.S. 6, 1962, p. 507; J. Beneš, *Auxilia*, p. 55-56, nr. 135/98; D. Benea, StComCaransebeș 1982, p. 176-178; I. Piso, D. Benea, ZPE 56, 1984, p. 286-287; D. Benea, în *Römische Geschichte, Altertumskunde und Epigraphik. Festschrift für Artur Betz zur Vollendung seines 80. Lebensjahres*, Viena, 1985, p. 47-58.

⁸⁰³ CIL III, 3562 (Aquincum); AnnEp, 1935, 103 (Alisca). Cf. K. Kraft, *Rekrut.*, p. 192, nr. 1932.

⁸⁰⁴ CIL XVI, 46.

⁸⁰⁵ K. Strobel, *Untersuch.*, p. 145.

⁸⁰⁶ AnnEp, 1990, 860 (reprodusă în SCIVA 42, 1991, 1-2, p. 85-91, nr. 523).

Severus, într-o inscripție de la Venafrum (Italia, *regio I*)⁸²¹; Septi[mius] Diomedes, *trib(unus) coh(ortis) I Vind(elicorum) (milliariae) eq(uitatae) c(ivium) R(omanorum)*, care restaurează la Tibiscum un *f[anum] vetustate con[lapsum]*, dedicându-l lui Apollo, pentru sănătatea lui Septimiu Sever și a fiilor săi⁸²² (din această inscripție aflăm că trupa avea și efective de călăreți); tribunul P. Ael(ius) Gemellus, originar din Sentinum (Umbria), desigur al aceleiași cohorte, care în numele lui L. Marius Perpetuus, legat al celor trei Dacii în 214, pune tot la Tibiscum o inscripție *Apollini[i] conserva[to]ri [ma]x[i]mi [sa]nctis[si]miq(ue) [I]mp(eratoris) n(ostris) M(arci) A[u]r(eli) A[n]t[on]i[n]i Pii felic[is] Augu[sti]*⁸²³.

O inscripție funerară de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa menționează de asemenea pe T. Aelius Theim[es], *[v]et(eranus) ex (centurione) c[oh(ortis) I] Vindel(icorum) et Ilvir[al(is)] col(oniae) D[ac(icae)] Sar[miz(egetusae)]* (mort la vârsta de 88 de ani)⁸²⁴. La Tibiscum, o placă funerară conține câteva nume (mutilate) de centurioni și decurioni, probabil ai aceleiași cohorte⁸²⁵; de asemenea, o inscripție funerară în versuri menționează pe Publius Aelius Ulpius, *vet(eranus) ex dec(urione)*, posibil al acestei cohorte⁸²⁶ (având în vedere că era *equitata*).

În afară de veteranii orientali din cele două diplome de la Tibiscum menționați mai sus⁸²⁷, inscripțiile de la Tibiscum ne atestă alți câțiva militari ai cohortei I Vindelicorum. Astfel, o dedicație *Deo Soli Ierhaboli, pro salutem D[omi]ni N[ostri] AVG[usti]* (Carcalla și Geta) este pusă de Aurel(ius) Laecanius Paulinus, *vet(eranus) ex c(ustode) a(rmorum) coh(ortis) I Vind(elicorum) et dec(urio) col(oniae) Sarmiz(egetusae)*⁸²⁸ (tot el este autorul unei dedicații pentru I.O.M.⁸²⁹). O altă inscripție ne menționează pe un Aur(elius) Candidianus, *actarius*⁸³⁰. Un fragment de altar pare a face referire la un alt militar al acestei cohorte⁸³¹. Tot un militar al acestei cohorte apare probabil într-un fragment de stelă funerară: Brisanus Aulusani, *mil(es) co[h(ortis)]...*; ambele nume sunt tipice tracice⁸³².

⁸²¹ CIL X, 4873; cf. H. Devijver, PME, P 114.

⁸²² I. Piso - P. Rogozea, ZPF 58, 1985, p. 211-214, nr. 1 (- AnnEp, 1987, 848; SCIVA 37, 1986, 4, p. 348, nr. 328); cf. H. Devijver, PME, S 30 bis.

⁸²³ IDR III/1, 128; completată cu alte fragmente de I. Piso - P. Rogozea, ZPF 58, p. 214-218, nr. 2 (reprodusă de noi în SCIVA 37, 1986, 4, p. 348, nr. 329; AnnEp, 1987, 849).

⁸²⁴ CIL III, 1472 (- IDR III/2, 369; v. și nr. 370); cf. I. Piso, ActaMN 24-25, 1987-1988, p. 167-168.

⁸²⁵ IDR III/1, 129.

⁸²⁶ CIL III, 8001 (- IDR III/1, 157).

⁸²⁷ Supra, notele 810-811.

⁸²⁸ IDR III/1, 137.

⁸²⁹ IDR III/1, 138.

⁸³⁰ M.S. Petrescu - P. Rogozea, Banatica 10, 1990, p. 122, nr. 4.

⁸³¹ IDR III/1, 184; v. I. Piso, ActaMN 20, 1983, p. 110-111, nr. 7 (reprodus în SCIVA 35, 1984, 4, p. 377, nr. 227).

⁸³² IDR III/1, 163.

LES TROUPES AUXILIAIRES DE LA DACIE ROMAINE (II)

RÉSUMÉ

La première série de notre étude enregistrerait 14 troupes de cavalerie (*alae*) de la Dacie romaine (SCIVA 46, 1995, 1, p. 35-49). Cette nouvelle série présente 45 cohortes auxiliaires (catalogue n°s 16-60), dont 12 troupes sont *milliariae* et 13 d'infanterie montée. La série suivante sera consacrée aux *numeri*. Enfin, la quatrième série, de synthèse et conclusions, sera accompagnée d'un substantiel résumé général de l'étude.

UN TOPOR DE FIER DESCOPERIT LA FELDIOARA (JUD. BRAȘOV)

de ADRIAN IONIȚĂ

În campania arheologică din vara anului 1994, în sectorul D-necropola medievală, în S.XXXII, caroul 2, la -0,84 m. în apropierea gropii mormântului 101, s-a găsit un topor de fier. Stratul în care se afla are culoarea castaniu închis, cu o grosime cuprinsă între 0,10-0,20 m, de la partea sa inferioară fiind săpate gropile mormintelor. Deasupra există o depunere subțire de aproximativ 0,05 m, cenușie deschisă, peste care se întind resturi de mortar și pietriș aparținând unui nivel de construcție din sec. XIII. Stratul suprapune la rândul său o depunere groasă de circa 0,50 m, castanie închisă, pigmentată puternic cu fragmente de chirpic și puțin pietriș, care conține mult material arheologic de epocă romană¹. Așadar, conform poziției sale stratigrafice poporul se plasează în perioada de funcționare a necropolei, respectiv în a doua jumătate a secolului al XII-lea². Piesa prezintă următoarele caracteristici: ceafa, rectangulară în secțiune, se prelungește puțin terminându-se sub forma unei proeminențe cu secțiune pătrată. Gaura de înmănășare este dreptunghiulară cu colțuri rotunjite, iar marginile ei sunt lățite sub formă de "aripi" ascuțite, pentru o mai bună priză pe coadă. Lama este alungită și foarte ușor curbată spre tăș. O parte din lamă împreună cu tășul sunt rupte din vechime (fig. 1). Totuși, pe baza similitudinilor cu alte topoare este probabil că tășul a fost îngust, având lățimea de aproximativ 5 cm, iar porțiunea ruptă măsura în jurul a 2 cm. Greutatea actuală este de 0,555 kg.

Topoare asemănătoare acestuia sau care prezintă anumite trăsături comune se întâlnesc pe arii foarte întinse din Europa. În spațiul Europei răsăritene, în lumea cnezatelor rusești, acestea au fost încadrate de către A.N. Kirpičnikov în tipul 1³. Majoritatea pieselor au fost descoperite în curgane datate în sec. X-XII, dar și în alte contexte, mai ales din veacul al XIII-lea. Dintre ele, cele mai bune analogii cu toporul de la Feldioara le prezintă exemplarul din tumulul 19 de la Mohovo în Belarus, datat în sec. XI. Piesa este însă mai scurtă, are doar 15 cm, iar ceafa ceva mai prelungă și terminată printr-un buton rotund și nu pătrat⁴. Utilizând schema tipologică propusă de Al. Rutkay pentru topoarele descoperite în Slovacia, în alcătuirea căreia a avut în vedere atât descoperiri de pe un spațiu mai larg, cât și surse iconografice⁵, toporul de la Feldioara s-ar apropia ca formă de tipul II varianta B⁶. Este cunoscut un singur exemplar dintr-un mormânt datat spre sfârșitul sec. IX⁷. Spre deosebire de cel de la Feldioara, acesta nu prezintă aceeași curbura a corpului, iar ceafa este prelungă, rotundă în secțiune și terminată cu o îngroșare de forma unei ciuperce. După clasificarea mai recentă a lui I.E. Emandi, toporul prezentat de noi poate fi încadrat în tipul I, cu o circulație în sec. IX-XII⁸.

¹ A. Ioniță, *Mousaios* 4, 1994, 1, p. 95 și p. 101.

² Necropola se datează prin 6 denari maghiari anonimi, care au fost atribuiți regilor Geza II și Ștefan III (identificările au fost făcute de A. Popescu), și aparține primului val de coloniști germani. Vezi: A. Ioniță, *Revst* 5, 1994, 3-4, p. 273-281.

³ A.N. Kirpičnikov, *Arheologija SSSR*, E1-36, 1966, p. 30-35.

⁴ *Ibidem*, p. 112-114, pl. 18, fig. 3.

⁵ Al. Rutkay, *SlovArch* 24, 1976, 2, p. 306-307.

⁶ Tipul II B (Rutkay 1976) apare notat ca tipul IV, în: idem, *SlovArch*, 30, 1982, 1, p. 177.

⁷ Idem, *SlovArch* 24, 1976, 2, p. 306, fără localizarea precisă a mormântului.

⁸ I.E. Emandi, *Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România* 2, 1981, p. 29-30.

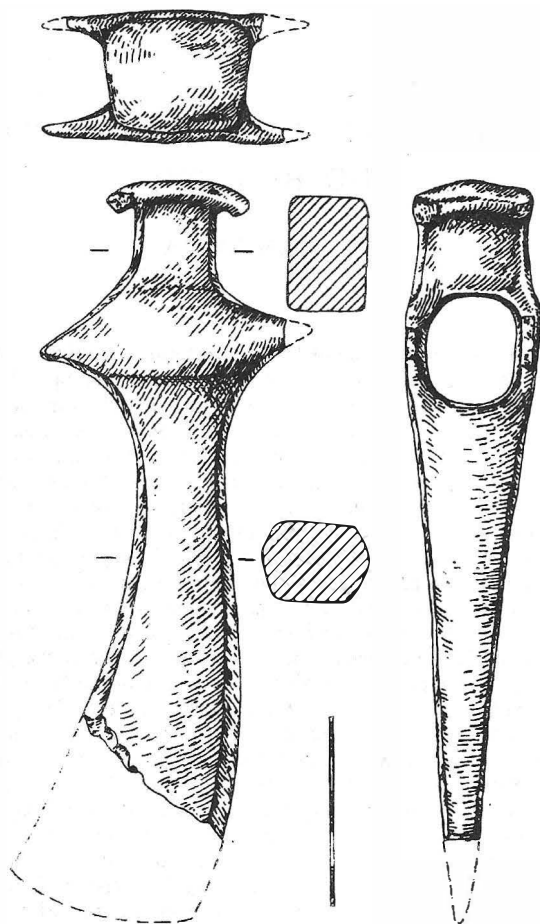

Fig. 1 Feldioara, jud. Brașov. Topor de fier.

Larga circulație a topoarelor și numeroasele lor variante fac dificilă o încadrare tipologică exactă pentru piesa în discuție. Pentru exemplarul nostru considerăm definitorii următoarele elemente: ceață prelungită puțin și terminată prin buton, "aripioare" ascuțite în jurul găurii de înmănușare, corp prelung, ușor curbat, terminat cu un tăiș îngust. În acest sens, cele mai bune asemănări le are cu toporul de la Râmeț (jud. Cluj), provenit dintr-o descoperire izolată⁹. Piesa a fost introdusă de K. Horedt în rândul descoperirilor de epocă avară¹⁰, dar lipsa precizărilor privind contextul descoperirii ne determină să avem serioase rezerve față de această atribuire. Un al doilea exemplar asemănător se cunoaște dintr-un "depozit" de la Gârbovăt, com. Ghidigeni (jud. Galați)¹¹. Deși asocierea cu o lamă de coasă fragmentară, o seceră, două cosoare și două cuțite de fier nu este sigură, se consideră că întreaga descoperire este un depozit, care a fost datat în sec. X-XI¹². Mai spre nord, la Hangu (jud. Neamț) există un alt topor, descoperit izolat în punctul "Cetățuie",

⁹ K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei, sec. IV-XIII*, București, 1958, p. 82, fig. 17/5.

¹⁰ *Ibidem*, p. 102.

¹¹ V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova meridională în secolele X-XIII. Români și turanici*, Iași, 1985, p. 126 și p. 183, fig. 11/14.

¹² A. Canache, *Fl. Curta*, Mousaios 4, 1994, 1, p. 209.

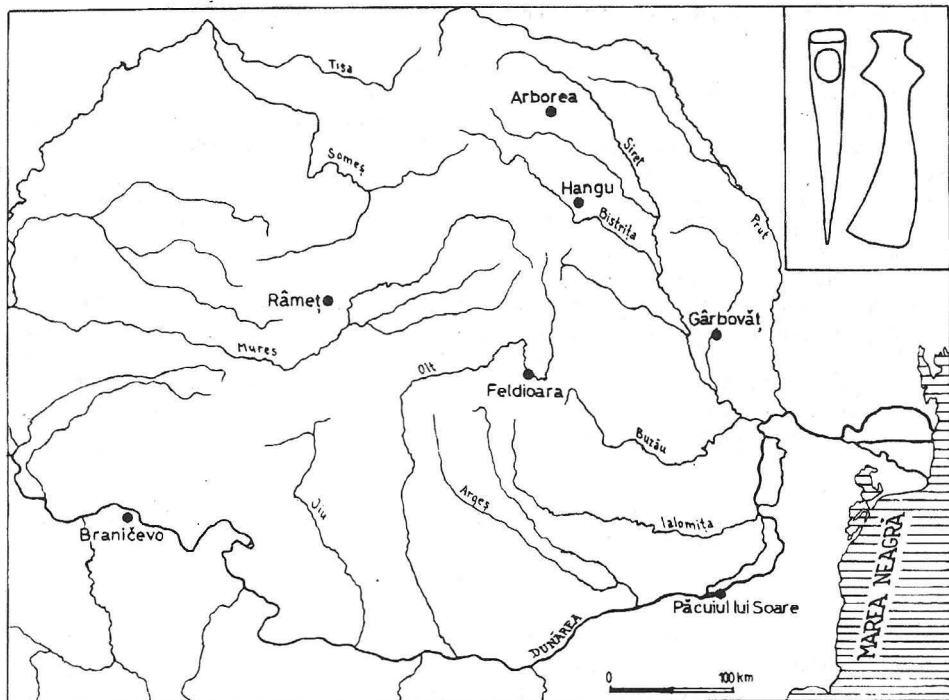

Fig. 2 Descoperirile de topoare de fier din sec. XI-XII în spațiul carpato-dunărean.

care a fost considerat ca import. În ciuda faptului că nu are un context arheologic clar precizat, el a fost datat de D. Gh. Teodor în sec. VII, pe baza unor anumite elemente comune acestuia cu cele ale topoarelor găsite în necropolele avar și slave¹³. În aceeași situație se află și toporul de la Arborea (jud. Suceava), găsit cu ocazia unor cercetări de suprafață. Exemplarul are ceața mai scurtă, butonul mai puțin profilat și este ceva mai lung decât topoarele menționate până acum¹⁴. Menținem rezerve în ceea ce privește cronologia, chiar și extinsă până în sec. IX¹⁵, și pentru descoperirile de la Hangu și Arborea din aceleași motive ca în cazul toporului de la Râmets. La Păcuilui Soare, în timpul săpăturilor arheologice din așezarea medievală timpurie, s-au descoperit încă două exemplare de același gen, unul dintre ele având o parte din tăiș ruptă, iar celălalt partea superioară distrusă¹⁶. Ambele topoare aparțin locuirii corespunzătoare celei de-a doua fază constructive a cetății, care începe după reocuparea regiunii de către bizantini în anul 1001¹⁷. Tot în Valea Dunării, în așezarea Rudine de lângă cetatea Braničevo (Serbia), în timpul cercetărilor arheologice s-a descoperit un topor de acest tip, dar mai lung (24 cm), datat în sec. XII printr-o serie de materiale arheologice, dar și prin monede, dintre care cea mai veche aparține lui Ioan II Comnenul (1118-1148)¹⁸. Topoarele mai sus amintite, considerate de noi ca fiind cele mai apropiate tipologic dar și chorologic față de cel descoperit la Feldioara, au lungimea cuprinsă între 17,5 cm și 24 cm.

¹³ D. Gh. Teodor, SCIV 21, 1970, I, p. 107, fig. 6/11 și p. 108.

¹⁴ *Ibidem*, p. 107, fig. 6/10 și p. 108.

¹⁵ *Idem*, *The East Carpathian Area of Romania in the Vth - XIth Centuries A.D.*, BAR, Int. Series 81, 1980, p. 65 și fig. 30/1,5.

¹⁶ P. Diaconu, Silvia Baraschi, *Păcuilui Soare II*, București, 1977, p. 138 și p. 213, pl. XX/1,2.

¹⁷ P. Diaconu, D. Vâlceanu, *Păcuilui Soare I*, București, 1972, p. 59-60.

¹⁸ M. Popović, V. Ivanišević, *Starinar*, N.S. 39, 1988, p. 141, fig. 12/2.

Dimensiunile mari reprezintă de asemenea o notă specifică care le diferențiază în cadrul diverselor grupe tipologice.

Cei mai mulți dintre autorii citați consideră că aceste topoare au avut în primul rând funcția de armă și apoi, eventual, pe cea de unealtă. De altfel, atât din reprezentările iconografice citate de Al. Ruttkay, cât și din faptul că majoritatea au fost descoperite în morminte de războinici reiese că acestea făceau parte din armamentul vremii. De aceea, denumirile de genul: "avaric", "slavo-morav", "baltic", "carpatic", "dunărean"¹⁹, nefiind susținute arheologic, ni se par improprii. Prin poziția sa stratigrafică toporul de la Feldioara poate fi atribuit comunității coloniștilor germani stabiliți aici după mijlocul veacului al XII-lea și a fost utilizat probabil atât ca armă, cât și ca unealtă de tăiat sau, datorită capului său lăsat, ca ciocan.

Deoarece nu cunoaștem, încă, un exemplar asemănător care să fie datat cert în sec. XIII, credem că sfârșitul sec. XII marchează limita cronologică inferioară de folosire a acestui tip, fapt îndeobște acceptat de cercetători. În ceea ce privește limita superioară, în pofida faptului că opiniile diferă mult, suntem de părere că anul 1000 ar putea constitui o dată. Afirmția se bazează pe exemplarele descoperite în așezarea din sec. XI de la Păcuiul lui Soare, deocamdată singurele a căror datare este sprijinită arheologic. Este probabil ca și celelalte piese enumerate în text să se încadreze în același interval cronologic.

UNE HACHE DE FER DÉCOUVERTE À FELDIOARA (DÉP. DE BRAȘOV)

RÉSUMÉ

L'auteur présente une hache découverte en 1994 à Feldioara (dép. de Brașov), dans des conditions archéologiques claires, dans une couche datant de la deuxième moitié du XIIe siècle. La hache est caractérisée par les éléments suivants: L'arête est peu prolongée et aplatie comme un bouton carré, le trou rectangulaire avec les coins arrondis et les bords en forme d'«ailes» pointues pour une meilleure prise, le corps long et légèrement courbe dans la même direction que la manche. La hache a été trouvée avec une partie du corps et avec la taille cassée. Il s'agit plutôt d'une arme que d'un outil, mais la dernière utilisation ne peut pas être complètement ignorée. L'exemplaire de Feldioara a appartenu aux communautés des colons allemands qui se sont installés ici après le milieu du XIIe siècle.

Les haches de ce type ont connu une large circulation à peu près sur l'entier continent; il y a bien sûr certaines décalages chronologiques et des variantes typologiques régionales. En analysant plusieurs découvertes en territoire compris entre la Tisza, le Dniestre et le Danube, l'auteur considère que les haches de ce type ont circulé aux XIe-XIIe siècles.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Feldioara, dép. Brașov. Hache en fer.

Fig. 2. Découvertes de haches en fer des XIe-XIIe siècles dans l'espace carpatodanubien.

¹⁹ I.E. Eimandi, *op. cit.*, p. 29.

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE EFECTUATE ÎN 1994 DE INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN” DIN BUCUREȘTI*

1. **Adamclisi**, cetatea *Tropaeum Traiani*, jud. Constanța (V, VII, IX). Colectiv: Prof. Ion Barnea, coordonator științific, IAB; Alexandru Barnea, responsabil, arh. Monica Mărgineanu-Cârstoiu, IAB; Ioana Bogdan Cătănciu, IAIA; Gheorghe Papuc, MINAC; Nelu Zugravu, FII; Margareta Arsenescu, FIB; studenții Băltăc Adela, Bercaru Ionuț, Mărgărit Mihai, Panaite Adriana, Bobicescu Cristian, Petrescu Florin, Păiușan Cristina, Stoica Stan, Gugiu Despina, anii I-III FIB, care au participat la cercetările din primul și ultimul sector din ordinea de mai jos. Fonduri: IAB, IAIA, MINAC și parțial FIB.

Basilica D (A.B., M.M.C., studenți FIB). Casetă și secțiune la E și SE de basilică; s-a înregistrat o parte din limita de ESE a edificiului monumental roman suprapus de basilică.

Turnul nr. 4 (I.B.C.). Continuarea cercetării lui stratigrafice și planimetrice în interior și exterior. S-a descoperit o fundație a unui zid masiv, demantelat până la nivelul tălpii interioare a turnului.

Basilica coemeterialis (N.Z., A.B.). Precizări planimetrice și stratigrafice - anexă și atrium - la S-V de basilică (prin casete).

Basilica extra muros. V (Gh.P.). Continuarea degajării basilicii spre a înregistra integral planul acesteia (anexa S și N).

Platou E de cetate (M.A., A.B., studenți FIB). S-a început printr-o secțiune magistrală cercetarea locuirii de aici. Secțiunea a surprins o parte din locuirea databilă în sec. IV-III a.Chr., reprezentată prin stratul inferior care este și cel mai bogat (A.B.).

2. **Babadag**, jud. Tulcea (IV). Așezarea fortificată, hallstattiană. Sebastian Morintz, IAB; Gabriel Jugănar, ICEM. Fonduri ICEM și IAB. Verificarea prin secțiunea XVII (30x2 m) a sistemului defensiv în partea de S-E a așezării: șanț lat de 10 m și adânc de 2,5 m și val aplăzuit, ambele placate cu lespezi de piatră, șanțul se află în spatele valului, așa cum s-a observat anterior și în S-V. Săpături de salvare în N-E, unde porțiunile mari cad anual în lac; s-au descoperit în secțiunea T (15 x 2 m) resturi ale unor locuințe de suprafață aparținând fazelor Babadag II și III (G.J.).

3. **Borduşani**, jud. Ialomița, Popina (II, V). Silvia Marinescu-Bîlcu, IAB, responsabil; Gheorghe Trohani, Dragomir Popovici, C. Haită, M. Tomescu, MNIR; Gheorghe Matei, MIS. Au colaborat pentru cercetări interdisciplinare complexe, A. Bălăşescu, UB; Cezarina Bălăţeanu, IA; E. Kessler și A. Sárkány-Kiss, UBBC; D. Moise, UOC; V. Radu, MNIR; M. Venczel, MTCO. Fonduri MNIR și IAB.

A. Locuirea eneolitică (S.M.B., D.P., C.H., M.T., Gh.M.; M.V., E.K., A.S.K., V.R., D.M., C.B.). În S s-au cercetat resturi de locuințe gumelnițene A2, zone cu deșeuri menajere și morminte de copii sub podinele locuințelor; ceramică, unelte din piatră, silex, os, corn.

* Pentru reducerea volumului cronicii, în urma solicitării oficiale de restrângere a spațiului tipografic al revistei, am rezumat și refăcut aproape toate textele permise (A.B.)

B. *Așezarea geto-dacică* (Gh.T.; A.B.). S-a terminat cercetarea tuturor locuințelor de suprafață aflate pe două niveluri și, în plus, pe o rețea bine definită. Dimensiuni: cca. 6,50 x 7,50 m. Construite cu o împletitură de pari cu nulele, lutuită, cu podele de lut galben bătătorit și cu câte una sau două vetre. Au fost cercetate 18 gropi menajere cilindrice (13) și clopot (5). După inventar - mai ales ceramică, multă la roată și cu pictură sau lustruită - locuirea se datează în sec. II a.Chr.-I. p.Chr. (colectiv).

4. **Boroșteni**, jud. Gorj, „Peștera Cioarei” (I). Marin Cărciumaru, responsabil, Corneliu Beldiman, IAB; Carol Căpiță, FIB; Marcel Otte, ULB; Patrick Auguste, IPH; studenți FIGT și FIB. Fonduri IAB. Cercetări reluate în cadrul unui proiect de colaborare internațională; s-a explorat martorul (S.XVI, cca 1 m²) din sectorul central al grotii, lipit de peretele estic și plasat între S.X/1986 și S.XIII/1986-1987. Obiectivele au fost recuperarea materialului arheologic, verificări stratigrafice suplimentare și prelevarea de probe complexe (eșantioane noi pentru programul de completare a datelor absolute prin metode foarte exacte: AMS, ESR, TL, U-Th; palinologie; sedimentologie). Au fost decapate nivelurile de la „P” (superior) la „F” inclusiv; observațiile de ordin geologic și stratigrafic-arheologic au confirmat integral concluziile formulate anterior și deja publicate. Materialul litic mustertian, în majoritate din cuarțit (54 piese) include un nucleu, 12 unelte (racloare, o piesă cu encoche, două cuțite „à dos naturel”) și așchii de debitaj. Din nivelul „O” provine un vârf de tip La Gravette din silex, care confirmă definitiv apartenența culturală a acestui nivel. Între resturile paleofaunistice, foarte bogate, menționăm un craniu întreg de *Ursus spelaeus* de talie mare și un craniu de *Felis leo spelaea*, ultimul într-un complex - amenajare de caracter ritual probabil (M.C., C.B.).

5. **Ciulnița**, jud. Ialomița (II, VIII). Silvia Marinescu-Bilcu, IAB, responsabil; Gheorghe Matei, MIS; Elena Rența, OPCNI. Fonduri MIS și SCHCB; Salvare. La cca 1 km E de Ciulnița (primele cercetări, 1955-1957) era identificată o așezare Boian, faza Giulești. S-au trasat 14 secțiuni E-V și două casete la secțiunile I și III. *Stratigrafie*. Un profil mai complet s-a putut obține în S.I., unde s-au înregistrat două niveluri, cel inferior aparținând culturii Boian, faza Giulești. *Descoperiri*:

I. *Așezare Boian, faza Giulești*, o locuință de suprafață (11 x 8 m), orientată N-S, dreptunghiulară, din nulele și chirpic; cinci bordese orientate diferit, cu dimensiunile variabile (de la 8,50 x 4,50 m la 3,50 x 3,50 m); câteva gropi de formă ovală și rotundă. *Inventar*. Ceramică din pastă cu cioburi pisate în compoziția pastei ca: vase mari tronconice cu decor geometric excizat și încrustate cu pastă albă, tăvi scunde rotunde, capace; lucrată din pastă de calitate bună: vase cu corp globular și gât cilindric, pahare, castroane, fructiere; decor în partea superioară cu caneluri fine, orizontale sau oblice, unele pahare au creștături mici pe margine. Obiecte din piatră, silex și os: râșnițe întregi și fragmentare, din piatră, topoare plate și dălțițe din piatră, percutoare, lame, răzuitoare și așchii din silex, cinci mânere din os cu decor incizat (cercuri concentrice), spatulă din os.

II. *Tumuli*. Dintre cei trei, unul fusese distrus. Nr. 2, în curs de cercetare, a dat mormintele M.19-24, 26, 27 și 32, toate de inhumație; dintre ele, 19-22 și 24 aveau ocră (primul pe craniu) și 32 un topor din piatră cu gaură de înmănășare transversală. Nr. 3: mormintele M.5-8 și 11, 12, toate de inhumație, fără inventar. M.6 cu ocră pe craniu.

III. *Morminte de inhumație, sec. II-III*. S-au înregistrat șapte morminte, toate cu inventar: M.1A, bărbat, 2 cataramă bronz de la încălțăminte; M.1B, femeie, mărgelă la gât, mâini și picioare, oglindă, piesă bronz, fibulă fier, fusaiolă, vas mic; M.2, copil, vas cu capac culcat peste genunchi; M.3, cuțit din fier lângă palma dreaptă, vas mic sub omoplatul drept; M.4, copil, fibulă bronz, vas mic fragmentar; M.10, vas mic lângă omoplatul drept; M.18, mărgelă, la gât, cercel în urechea stângă, cană la picioare; M.28, mărgelă; M.1 (dublu), 2, 3, 4, 18, orientate N-S; restul, E-V; (colectiv).

6. **Dunăreni**, jud. Dolj (III). Malul de S al lacului Bistreț, grîndul Prundu Măgarilor, în punctul „La rampa boțogului”. Ion Chicideanu, responsabil, IAB; Monica Sandor-Chicideanu, asistentă FIB; echipă de studenți FIB. Cercetările s-au concentrat asupra vestigiilor culturii Gârla Mare, prin 6 suprafețe și secțiuni (total, circa 140 mp). Au fost dezvelite mai multe complexe: o

vatră, a cărei porțiune păstrată avea un diametru de circa 2 m, fragmente de pământ ars, unele făcute, printre care s-au găsit două piese din bronz (dălți-străpungător), două piese din lut pentru decorat ceramica, împreună cu un bulgăre din pastă albă folosită la incrustarea ceramicii, ca și o cantitate cu totul remarcabilă de ceramică - fragmente și vase întregi. Dintr-o groapă provine și un cuțit din bronz, fragmentar. În nivelul Gârla Mare au mai fost descoperite și alte piese de bronz, dintre care se remarcă un pandantiv întreg și un rest de turnare. Cercetarea vestigiilor de pe Prundu Măgarilor prezintă o anumită importanță și datorită faptului că se află vis-à-vis de necropola de incinerare de pe insula Ostrovogania, unde în cursul cercetărilor din 1985-1993 au fost descoperite 59 de morminte, din care cea mai mare parte aparțin aceleiași culturi. S-au recoltat probe pentru analize C 14 (I.C.)

7. **Feldioara**, jud. Brașov (II, III, IV, V; VII, XII, XIII). *Sectorul necropolă (D)*, Adrian Ioniță, responsabil, IAB; Ciupercă Bogdan și Bădescu Alexandru, studenți FIB. Fonduri IAB. *Sectorul cetate medievală (F)*: Lt. col. Dan Căpățână, responsabil, MMN. În sectorul D 11, morminte cu nișă din secolul al XII-lea, având ca inventar trei denari anonimi maghiari. Necropola numără până în prezent 106 morminte cu 116 indivizi (2 morminte triple și 6 duble). Niveluri de cultură din: neolitic, bronz, Hallstatt, Latène, urmate de vestigii consistente de locuire de epocă romană și medievală începând cu secolul al XII-lea. În sectorul F au continuat săpăturile în partea de V a cetății pentru stabilirea fazei I constructive, atribuită ipotetic cavalerilor teutoni. Până în prezent zidul respectiv a fost surprins pe o lungime de aproximativ 60 m (A.I.).

8. **Garvăn - Dinogetia**, com. Jijila, jud. Tulcea (IV, VII, IX, XII). Colectiv: Alexandru Barnea, IAB, responsabil; Gabriel Jugănar, ICEM; Mihai Ionescu, MCM. Fonduri IAB și ICEM. *Cetate. Sector D* (A.B., M.I.). Extindere către V a S3 și înregistrare stratigrafică și planimetrică. Cercetări de teren în zonă (A.B.).

Punctul *Mlăjituț Florilor* (G.J.). Continuarea cercetării așezării Babadag, reluată în 1992. Cinci case alinate N-S, la V de secțiunile IV și V din 1992, au dus la descoperirea, în stratul de la bază, a două bordeie rectangulare și trei gropi menajere; materialul ceramic este specific fazei Babadag I, împreună cu acesta apărând și ceramică de tip Coslogeni-Noua. Rezultă încă o dată contemporaneitatea parțială a celor două elemente culturale. Stratul al doilea aparține exclusiv fazei Babadag II și este deosebit de consistent: cinci locuințe de suprafață și zece gropi tronconice și cilindrice, mare varietate de material ceramic, obiecte din lut, os, piatră, bronz și fier. Stratul al treilea este mai puțin consistent, indicând o locuire Babadag III sporadică dar și erodarea lui naturală și antropică ulterioară (G.J.).

9. **Giurgiu**, Malul Roșu, jud. Giurgiu (I, V). Alexandru Păunescu, IAB; Emilian Alexandrescu, MNIR. Fonduri IAB, MNIR. Prin suprafața S.II, de 140 mp, și la E de S.I s-au înregistrat stratigrafic patru depozite succesive: Latène dacic, tranziție cu Aurignacian II la bază, steril și Aurignacian I (a-c). Două ateliere de prelucrare a silexului Aurignacian Ic și zone de arsură la același nivel; mare cantitate de resturi de prelucrare a silexului; un număr mai redus de piese finite (A.P., E.A.)

10. **Hârșova**, jud. Constanța (V, IX, XII, XIII). Paul Damian, Dana Mihai, MNIR; Oana Damian, IAB; Constantin Nicolae, MINAC. Fonduri MNIR și MINAC. La obiectivul „Edificiu” (unul din cele trei puncte unde s-au făcut cercetări la Hârșova în 1994), situat pe panta de V a promontoriului pe care se află cetatea și datând din epoca romană târzie, s-a continuat, după S.I-III/1990 și 1992-1993, prin S.IV, cercetarea spre V a construcției de formă rectangulară (16,50 x 14 m), compartimentată prin ziduri interioare de grosimi diferite (0,40 - 0,70 m). Edificiul a fost datat cu dale rectangulare din cărămidă (s-a păstrat doar patul de mortar). A continuat și cercetarea a două canale de scurgere a apei (în al doilea, multe monede din bronz), precum și a două ziduri situate la S de edificiu; în aceeași zonă, o groapă cu material getic (sec. I a.Chr.?). Edificiul a fost suprapus de niveluri de locuire medievală timpurie, din sec. X-XI, și târzie, din sec. XV-XVII (colectiv).

11. **Histria**, com Istria, jud. Constanța (VI, VII, IX). Petre Alexandrescu și Alexandru Suceveanu, IAB, responsabili; Catrine! Domăneanu, Alexandru Avram, arh. Monica Mărgineanu-Cârstoiu, Mircea Angelescu, IAB; Crișan Mușeteanu, MNIR; Octavian Bounegru, FII; Virgil Lungu, MINAC; Pierre Dupont, CNRS Lyon. Fonduri IAB și FII.

Sector „Cuptoare” (M.A., P.D.). Stratigrafia sectorului este acum mult mai clară; s-au identificat șapte niveluri: două arhaice (mijlocul sec. VI și respectiv sfârșitul sec. VI și începutul sec. V a. Chr.), două clasice (mijlocul sec. V și respectiv sec. V-IV a. Chr.) și trei elenistice (mijlocul sec. IV, sfârșitul sec. IV și sec. III-II a. Chr.). Cuptoarele elenistice, mai mari, au produs țigle, iar cele timpurii, mai mici, probabil vase. S-a început și o secțiune perpendiculară pe traseul zidului de incintă arhaic: în epoca elenistică, într-un interval neprecizat, un zid din blocuri din calcar a funcționat pe traseul incintei arhaice (M.A.).

Sector „X” (C.D.). Pentru început, s-a curățat și lărgit săpătura întreruptă cu 26 de ani în urmă de Suzana Dimitriu (total cca 19 x 9 m); s-au adăugat observații stratigrafice noi. Există, clar identificate, trei niveluri elenistice, reprezentate de tot atâtea faze ale străzii (S-E) și niveluri de „pavaje” (V). S-au mai trasat trei casete spre S, unde s-a înregistrat o stradă E-V, lată de 12 m, pavată cu cioburi și care delimitează la S insula aflată în curs de cercetare (C.D.).

Sector „Templu” (A.A., M.M.C.). S-a încheiat înregistrarea monumentelor romane dezvelite, unele din ele suprapunând sau înglobând ziduri grecești. S-au demontat zidurile înregistrate în 1993 și s-au terminat sondajele stratigrafice, coborându-se în toată suprafața la nivelurile elenistice (A.A.).

Sector „Basilica episcopală” (A.S., Cr.M., O.B.). S-a cercetat zona din E a Basilicii, obținându-se aceeași stratigrafie întâlnită anterior: IV A, 7491-559; IV B, 559-602?; VA, 602?-641?; V B, 641-680; ultimul nivel apare și peste anexa de S a basilicii. Trei morminte, dintre care unul avea o cataramă databilă între anii 570-600 au fost descoperite la E de basilică (A.S.).

Sector „Domus” (O.B., V.L.). La complexul „Domus IV” s-au identificat trei momente constructive principale (sec. II, IV și VI p. Chr.); în ultimul, zidurile sunt legate cu pământ. Un sondaj până la stâncă a verificat stratigrafia histriană și în acest punct (O.B.).

Sondaj „Piața Mare” (A.S., M.A.). În vederea unor lucrări de consolidare și refacere a pavajului, s-a practicat un sondaj de verificare stratigrafică prin două secțiuni N-S, una perpendiculară pe zidul de N al basilicii din „Piața Mare” și alta în nava ei de N. Cea mai veche fază a basilicii este momentul I C (170 - ±250 p. Chr.), urmată de o reparație în IIA (±250-295 p. Chr.). Zidul unui alt edificiu important descoperit acum (*opus mixtum*) a fost construit în I A (± 0 - ± 100 p. Chr.) și a funcționat și în I B (±100-170 p. Chr.), dar a fost acoperit în momentul construirii basilicii cu o stradă, reparată în II B (295-378). S-au adăugat informații stratigrafice pentru sec. VI, precum și descoperirea, în șanțul de fundație al basilicii din S Pieței Mari a unei frize elenistice din marmură cu imaginile lui Helios (laterale), Apollo, Hephaistos, Poseidon, Eros, Afrodita, Athena, Zeus, Hermes și probabil Hera (A.S., M.A.).

12. **Jurilovca**, Cap Dolojman-*Orgame/Argamum*, jud. Tulcea (VI, VII, IX). Mihaela Mănucu-Adameșteanu, arh. Monica Mărgineanu-Cârstoiu, IAB; Vasilica Lungu, Florin Topoleanu. Mihaela Iacob, ICEM; Mihaela Pintilei-Barariu, studentă FII. Fonduri ICEM și IAB.

Sector FE (M.M.A., M.M.C., M.P.B.). S-au adăugat din 1993 casetele C13-17; definire de complexe și observarea racordurilor stratigrafice și constructive. Succesiunea depunerilor a fost perturbată de activitatea constructivă romano-bizantină și de intervenții post-antice. Etapele principale din zona urbană investigată se succed astfel: N 1, sfârșitul sec. VI-Heraclius; N 2 a, mijlocul sec. VI-Iustin II/Mauriciu Tiberiu; N 2 b, Anastasius-Iustinian; N 3, posibil cu două faze, sec. V. Nu sunt indicii pentru funcția publică a clădirilor din acest interval; de notat tot aici, în C4-10, o construcție circulară cu diam. de 3,5 m. Edificiul masiv observat în C9-12 și C15-17 aparține unui

program urbanistic diferit, anterior sec. V p. Chr.; nu este sigur dacă poate fi identificat cu acela pe care P. Nicorescu îl numea în 1944 „le prétoire de la citadelle”. Strat consistent de depuneri în C10-11 și C16-17, dateabile între sec. IV-II a.Chr. (M.M.A.).

Basilica Mare (F.T.). Cercetări sistematice continuate la V de intrarea în edificiu, prin casetele D 1-4 de câte 5 x 5 m. S-a constatat astfel că edificiul pe care îl surprind are patru faze, cuprinse între a doua jumătate a sec. VI și începutul sec. VII p.Chr. (ultima datată prin monedă Phocas; 1992). Ceramică, opaiț întreg, material de construcție în special tegular (F.T.).

Necropola tumulară (V.L.). În sectorul I (aria tumulilor I-XII) un alt mormânt, T.XIII, la N de stradă, marcat cu ring de piatră, databil, după ceramică, în ultimul sfert al sec. IV a.Chr. În sectorul II, aria edificiului dezvelit în 1993 și identificat cu *basilica IV*, la cca 2,5 km V de incinta romană târzie a cetății, s-a dezvelit complet basilica (12 x 8 m), cu o navă și atrium. Aproape de centrul basilicii, ușor spre S, s-a descoperit un puț rectangular din piatră care coboară la -3 m. Pe latura lui de S, la -2,30 m, culoar săpat în stâncă cu pereții întăriți cu piatră legată cu mortar și lung de cca 11 m. La capătul culoarului, spre E, intrare (blocață) într-o cameră subterană. Potrivit materialului recoltat și observațiilor stratigrafice, complexul a avut un sfârșit violent în cursul sec. VI p.Chr. Cercetările continuă (V.L.).

Sector extra muros (M.I.). Pe platoul de la V de cetate s-a reluat cercetarea sistematică a locuirii romane timpurii (începută în anii 1973-1980). O secțiune N-S (30 x 2 m) dublează la E săpătura anterioară. În N secțiunii, patru încăperi ale unui edificiu din sec. IV p.Chr.; segmentele de zid și restul locuirii dinspre S se datează între Constantin cel Mare și Valens (M.I.).

13 **Lapoș**, jud. Prahova, „Poiana Roman” (I, II). Marin Cărciumaru, responsabil, și Corneliu Beldiman, IAB; Carol Căpiță, FIB; studenți FIB, FIGT, FIAI. Fonduri IAB. În sectorul D (N-E) s-au executat suprafețele S VIII-X, de câte 3 x 2 m și s-au confirmat cele trei niveluri sesizate anterior. I-II, aspect aurignacian; III, remaniat, mezolitic și neolitic timpuriu (Criș). Pentru I-II, elemente arboricole de tip *Betula* sugerează plasarea în tardiglaciuar. Studiul tehnic notează un lot de 2386 piese litice diverse din opal (95%), silixuri, gresie silicioasă și nisipoasă și cuarțit, precum și caracteristicile acestora. Ca și în anul precedent, din seria produselor de debitaj, lipsesc cele cu morfologie regulată. S-a observat, în schimb, un element nou: aplicarea metodei „loviturii de microburin” la obținerea lamelor de opal prin fracturarea lamelor. Piese tipice (unelte) lipsesc pentru nivelul I; în rest sunt slab reprezentate. Se prefigurează în premieră aspecte ale activităților economice (cinegetice și conexe), datorate în acest sit comunităților tardenoisene și caracterul ocupării acestuia. S-au prelevat eșantioane pentru analize pluridisciplinare, prioritare fiind cele de datare absolută prin metode foarte exacte (M.C., C.B.).

14 **Mangalia, Callatis**, jud. Constanța (VI, IX). Constantin Preda, AR, responsabil; Valeriu Georgescu, Elena Bărlădeanu, Mihai Ionescu, MCM; Alexandru Avram, IAB; arh. Anișoara Sion, DMASI. Identificări monede, Adrian Popescu și Eugen Nicolae, IAB. Fonduri MCM, salvări, de la constructori.

„Scala”-Hotel „President”: A.A., E.B., M.I., A.S. S-a continuat cercetarea cu spațiile dintre S.3-S.6-S.2 (din 1993) pe 350 mp în apropierea zidului de S al incintei. Locuințe din sec. IV-VII p.Chr. dispuse de-a lungul a două străzi, E-V și N-S, late de câte 7 și 4 m. Într-o etapă finală, strada E-V, pavată cu dale mari de calcar și prevăzută cu un canal de scurgere lat de 1,07 și adânc de 0,82 m, a fost îngustată la 2,05 m de o construcție din blocuri de calcar legate cu pământ; *dolium* în interior; monedă Iustin II. S-au descoperit alte cinci canale mai mici care se scurgeau în cel principal de mai sus, unul venind de la o instalație termală (S.1, 1993). Între S.2 și S.6, o piațetă dalată și o fântână, ruine mult afectate ale unor construcții și canale romane târzii, iar în extremitatea de E un zid de 7 x 0,85 m, cu monede de la Anastasius, Iustin I și Iustinian în groapa de fundație. Ultimul pavaj (observat în S.1) datează de la începutul sec. VII (monedă Phocas 603/604 în pământul galben de sub dalaj).

Str. Mărăști nr. 10: salvare pe proprietatea lui C. Albu din București; V.G., M.I. Prin trei secțiuni de câte 18 x 2, 16 x 2 și 16 x 2 m, orientate E-V, cu martori de câte 1 m, s-au înregistrat: pavajul unei străzi N-S, un edificiu având doi piloni centrali și ziduri de 0,80 m grosime, cinci *dolia* și un capac de *dolium*, toate din epoca romană târzie. Construcția a folosit drept fundație un zid elenistic (sec. III a.Chr.) și ar putea fi un *horreum*.

Complexul funerar de la Movila Documaci; V.G., M.I. Cinci secțiuni perpendiculare pe dromos, camera funerară și construcția rectangulară din blocuri de calcar nefasonate (2,50 m V de cameră). Înregistrări stratigrafice, topo și foto; de notat intervențiile romano-bizantine asupra monumentelor grecești.

Str. V. Pârvan nr. 6, proprietatea P. Stoicescu, Mangalia; V.G., M.I. Cercetări stratigrafice prin două secțiuni de câte 13,5 x 2 și 8 x 2 m, orientate N-S. Zonă mult afectată de amenajări moderne. Locuință romano-bizantină în extremitatea de S, cu ziduri groase de cca. 0,80 m și orientate după traseul incintei. Locuința a fost distrusă de un incendiu.

Str. V. Pârvan nr. 13; V.G., M.I. Două secțiuni lungi de câte 5,50 m. Urme de construcții moderne și o fântână de 35 m adâncime: straturile antice par a fi fost distruse sau se află cu mult mai jos; o gioapă imensă a fost acoperită aici în anii '50 ai sec. XX (M.I.).

15. **Murighiol, jud. Tulcea, Halmyris (IX).** Mihail Zahariade, IITM, și Alexandru Suceveanu, IAB, responsabili (ultimul nu a participat efectiv la cercetări); Florin Topoleanu, ICEM; Traian Dvorski și Alexandru Madgearu, IITM. Fonduri IITM, *manu militari*.

Sector A. Poarta de N. În casele a 1-3 și b 1-3, instalație termală din care s-au descoperit două bazine (1,30 x 1,35 m), instalația de încălzire de sub bazinul 1 ș.a.; edificiul a avut trei faze, a doua datată în timpul lui Iustin II; în ultima fază destinația edificiului s-a schimbat, așa cum arată o vatră de pe acest nivel.

Sector B, poarta de V. S-au demontat martorii rămași între case, dezvelindu-se integral Zwinger-ul din spatele intrării, oval și fără urme de refaceri. S-a conturat astfel și calea de acces către interiorul cetății.

Sector „Așezare civilă”. Două sonde pentru nevoile taberei militare au dat următoarele rezultate: la 43 m NNV de poarta de V, o casetă de 2,50 x 2,40 m a arătat existența unei străzi din sec. IV p.Chr. (ceramică de tip Sântana de Mureș-Cerneahov pe pavaj; în umplutură, pieptene bilateral; cinci niveluri de locuire în al doilea sondaj; datare sec. IV-VI p.Chr. (colectiv).

Centrul cetății (F.T.). S-au practicat și cercetat parțial 12 case noi, în V edificiului din centrul cetății (*principia?*) și numite P 16-19, R 16-19 și S 16-19, de câte 4 x 4 m, în trei șiruri de câte patru N-S. S-a conturat parțial un edificiu cu latura de E lungă de 16,50 m, latura de N de 11 m, cea de S, un segment de 2,5 m. Grosimea zidului cca 1-1,05 m, legat cu mortar. Intrare pe mijlocul laturii de E a edificiului, a cărui destinație va fi fost mai curând oficială (nu au apărut compartimentări)(F.T.).

16. **Nufăru, jud. Tulcea (XII, XIII).** Colectiv: Oana Damian, IAB; Corneliu Andonie, MMN; Gh. Mănușu Adameșteanu, MIAMB; Paul Damian, MNIR; studenții Lăcrămioara Călancea, UOC, și Silviu Oța, FIB. Fonduri: IAB, ICEM, MMN. Au fost efectuate săpături arheologice în două puncte de pe teritoriul satului actual, ambele aflate în perimetrul cetății bizantine, continuându-se cercetarea din zona „Bufet” (S.1/1992) și realizându-se o săpătură de salvare în curtea locuitorului Vasile Dumitrescu (S.4 - S.5, în continuarea secțiunilor din 1993). Au fost cercetate nivelurile din sec. XI-XIII, descoperindu-se locuințe de suprafață și adâncite, dintre care unele cu instalații de foc, cinci databile în sec. XI, două în sec. XII și una în prima jumătate a sec. XIII, și numeroase gropi menajere. S-a recoltat un material arheologic compus din ceramică uzuală și smălțuită, amfore, podoabe din sticlă, obiecte de uz casnic, monede bizantine de bronz, un sigiliu (O.D.).

17. **Păcuiul lui Soare**, com. Ostrov, jud. Constanța (XII, XIII). Petre Diaconu, Oana Damian, IAB; studenții Ghenadie Dulea și Silviu Oța, FIB. Fonduri, IAB. S-au continuat cercetările în zona porții de N a cetății bizantine prin intermediul unor secțiuni deschise anterior (S.I T și S.I S), în vederea completării informațiilor privind viețuirea din sec. X-XI, precum și necropola așezării medievale. Complexele arheologice descoperite sunt reprezentate de două locuințe, dintre care una cu cuptor de piatră, aparținând nivelului secolului XI, pavajul cetății, databil la sfârșitul secolului X, și trei morminte făcând parte din necropola datată pe baza cercetărilor anterioare în secolele XIII-XIV. Materialul arheologic constă din ceramică uzuală și smălțuită, obiecte de podoabă din sticlă, bronz și plumb, vârfuri de săgeți, piese de uz casnic din metal, os și corn, monede bizantine și medievale din bronz și argint (O.D.).

18. **Poienești**, jud. Vaslui (II, V, VIII, X, XIII). Mircea Babeș, responsabil, și Liana Oța, IAB; Nicolae Mirișoiu, CCAB; studenții Cristina Alexandrescu, Silviu Oța și Florin Petrescu, FIB. În partea de N și NE a „Măgurii” de la Poienești au fost cercetate suprafețele S.80-84, însumând 528 mp (total între 1979-1994, 6426 mp). Au fost descoperite 41 de complexe noi: 18 morminte, 14 gropi, 6 complexe pe nivelul antic (dintre care 3 pot proveni din locuințe de suprafață) și 3 locuințe adâncite; au fost epuizate 7 complexe restante din campania 1992. Au fost înregistrate în total 145 de obiecte și loturi de obiecte. Așezările Cucuteni A-B și Noua au livrat doar două grupări sărace de fragmente ceramice și chirpic pe nivel. Din necropola getică timpurie (sec. V-IV a.Chr.), amplasată în treimea N a „Măgurii”, s-au descoperit 7 morminte de incinerare: 6 în gropi mari, rectangulare, și unul în urnă cu capac; numărul total de morminte ajunge astfel la 41, iar necropola getică de la Poienești devine cea mai mare din Moldova. Din necropola de tip Poienești-Lukașevka nu s-a descoperit în 1994 nici un mormânt, suprafețele săpate situându-se dincolo de limitele sale de N și NE. În prezent, cu 203 morminte săpate (și perspectiva de a furniza și altele în zonele S și SV) aceasta este cea mai mare necropolă din întreaga arie a culturii bastarne. Din necropola de tip Poienești-Vârteșcoiu (prima jumătate a sec. III p.Chr.), amplasată în centrul și N „Măgurii”, s-au descoperit 10 morminte: 7 de incinerare și 3 de înhumare, aparținând unor copii. În total, din cele 208 morminte carpice descoperite până în prezent, 131 sunt de incinerare și 77 de înhumare, toate de copii. Așezării carpice din a doua jumătate a sec. III p.Chr. îi aparțin 8 complexe: 5 gropi cu inventar sărac, un cuptor de tip casnic (1235), cu vatra placată cu cioburi, și două complexe pe nivel. Așezarea de tip Sântana de Mureș-Cerneahov, din sec. IV, a furnizat 6 complexe, între care un bordei (B.1423), cu puțin material. Din necropola medievală (sec. XIV-XVI) a fost cercetat un singur mormânt (M.1402), lipsit de inventar. Cele 19 morminte medievale descoperite până în prezent sunt grupate mai ales pe panta de E, dar au apărut izolat și în alte locuri de pe „Măgură”, printre mormintele necropolelor mai vechi (M.B.).

19. **Popești**, com. Mibăilești, jud. Giurgiu (III, IV, V). Alexandru Vulpe, Adriana Stoia, Radu Băjenaru, IAB; Elvira Safta, MNIR. Fonduri IAB. Scop: definitivarea secțiunilor din zona mijlocie a așezării (sector Y) și obținerea unui profil transversal al acropolei („Nucet”). Săpătura a confirmat stratigrafia așezării getice de tip oppidan. În zona mijlocie a așezării, patru niveluri bine conturate față de cinci în S (sectoarele W, Sigma etc.). Locuirea din prima epocă a fierului are aici două niveluri. Stratul din epoca bronzului este foarte slab conturat și cu foarte puțin material; nivelul Glina nu a putut fi distins stratigrafic de cel corespunzător culturii Tei. Material arheologic obișnuit, de remarcat câteva fibule Latène și fragmente de cupe deliene (A.V.).

20. **Probota**, com. Dolhasca, jud. Suceava, *Mănăstirea Probota* (XIII). Mircea D. Matei, IAB; Voica Maria Pușcașu, MC; Paraschiva Victoria Batariuc, MNBS; Gheorghe I. Cantacuzino, DMSI; Elena Gherman, CNMM. Fonduri MC și locale, în legătură cu restaurarea ansamblului. Biserică ctitorită de Petru Rareș, terminată în 1530; incinta 1550.

Sector A. Interior biserică (V.M.P.). În aria naosului, în urma săpăturilor, observații de detaliu privind fundarea, tehnica de zidărie a fundației și elevației, pavajul dalat cu cărămidă, precum și prezența unei structuri de zidărie în SV absidei de S, distinctă de naosul actual (V.M.P.).

Sector B. Zona turnului de SE al incintei (V.M.P.). Printr-o casetă, s-au constatat: prezența structurii de zidărie a bazei unei foste scări de acces la etajul turnului; existența unor vestigii medievale anterioare zidului și turnului (V.M.P.).

Sector C. Zona de S (P.V.B.). Prin secțiunea S.III pe latura de S a bisericii, observații de tehnică a construcției - două tehnici diferite în cazul fundației. La 7,40 m S de zidul bisericii, pavaj din piatră spartă măruntă, distrus de un altul din lespezi, înregistrat la 16,40 m de biserică, unde ruina unei construcții ar putea fi casa domnească (P.V.B.).

Sector D. Zona de V (Gh.I.C.) Printr-o secțiune (S.I) între pridvorul bisericii și latura de V a incintei, s-a descoperit colțul unei construcții de piatră, care, stratigrafic, va fi fost între primele de pe acel loc și a avut, oricum, o orientare diferită de a celorlalte edificii din incintă, fiind anterioară bisericii. Observații de detaliu asupra tehnicii constructive și de stratigrafie, atât la această clădire cât și la zidul de incintă (Gh.I.C.)

21. **Satu Nou**, com. Oltna, jud. Constanța (III, IV, V). Mihai Irimia, MINAC; Nicolae Conovici, IAB (ultimul nu a participat la această campanie). Fonduri MINAC. Cercetări mai cu seamă la fortificația exterioară, al cărei val este lat de 13 m și înalt de 2,50 m. Secționare a valului care, prin materialul ceramic descoperit, indică datarea lui în cursul sec. III a.Chr. Sub vegetația antic de sub val, vestigii din Hallstatt și epoca bronzului arată o locuire anterioară în zonă. Cercetarea șanțului continuă: la partea superioară era larg de cca 14-16 m. Locuirea getică s-a extins și la S de șanțul de apărare (M.I.).

22. **Sărata Monteoru**, jud. Buzău, punctul „Poiana Scorșului” (III). Eugenia Zaharia, Ior. Chicideanu (responsabil), IAB; Monica Sandor-Chicideanu, FIB, împreună cu o echipă de studenți Fonduri MB și IAB. În anii 1943, 1952 și 1954, a fost dezvelit parțial un complex de mari dimensiuni, aparținând fazei Monteoru Ic3 și interpretat atunci ca reprezentând un rug de incinerare. În legătură cu acesta mai fuseseră identificate și alte complexe, din care unul anterior „rugului”. După 1954, cercetarea s-a concentrat asupra cimitirului medieval timpuriu. În 1994 s-a săpat ● suprafață de circa 80 mp, redzevelindu-se parțial complexul, după care săpătura s-a dezvoltat în profunzime. Au fost completate planurile de detaliu, fiind înregistrate și unele elemente nou descoperite, între care o vatră *in situ* suprapusă de ultimul strat de pietre din componența complexului. Observațiile stratigrafice au oferit o serie de indicii noi privind structura obiectivului, ca și asupra duratei sale de funcționare. Aceste observații sunt susceptibile să aducă unele modificări privind interpretarea complexului, care se dovedește, în continuare, a avea un caracter cu totul aparte în cadrul epocii bronzului, atât prin dimensiunile sale remarcabile, cât mai ales prin complexitatea structurii sale. S-au recoltat probe pentru analize cu C 14. În urma unei sesizări a fost salvat și un mormânt de înhumare ce făcea parte din necropola din epoca bronzului de la Năeni, jud. Buzău, punctul „Colarea” (I.C.).

23. **Sâmbotin**, com. Dăești, jud. Vâlcea, *Castra Traiana* (VII). Gheorghe Poenaru Bordea, Eugen Nicolae, IAB; Romeo Avram, MMN; Lucian Amon, Mihaela Blasko, Dan Avasiloiiei, FIB. Fonduri MMN, *manu militari*. După nouă campanii (1981-1985, 1990-1992, 1994) s-a stabilit, în linii mari, topografia acestui punct important de pe limesul alutan. Primul castru, de pământ și cu două șanțuri, datează de la Traian (probabil 102-105); a fost rețăcut în piatră în prima jumătate a sec. II. Printr-o serie de casete (C16-19) practicate în interior, s-au identificat temeliiile unor construcții din prima fază a castrului și o alee de acces. În același nivel, o cărămidă cu ștampilă (*cohors Hispanorum*). Obiecte din fier și bronz, fragmente numeroase TS, cărămizi, denar de la Commodus (R.A.).

24. **Sighișoara**, jud., Mureș, punctul „Cartierul Viilor” (III, IV, X, XII). Radu Harhoiu, IAB, responsabil: Nikolaus Boroffka, IUFB; Rodica Medinceanu, MNIR; Antal Lukács, FIB; Daniel Harhoiu, student FIB. Fonduri IAB. Rezultate: 1. Locuințe, vetre și gropi ale culturii Noua, conținând un bogat și variat material ceramic și osteologic; 2. Locuințe, vetre și gropi aparținând primei epoci a fierului, conținând de asemenea un bogat și variat material ceramic; 3. Morminte din epoca postromană: un mormânt carpic de incinerare în urnă, două morminte de înhumare de la sfârșitul sec. III și prima jumătate a sec. IV, cu inventar, un mormânt jefuit din sec. IV, 4. Morminte din sec. XII: șapte de înhumare cu groapă rectangulară cu colțurile rotunjite (dintre care unul triplu) și două cu nișă la cap (colectiv).

25. **Suceava**, jud. Suceava, Mirăuți, *biserica Sf. Gheorghe* (XIII). Mircea D. Matei, IAB, Paraschiva-Victoria Batariuc, MNBS; arh. Gheorghe Sion, CPPCN. Fonduri IAB și DMSI. Cercetare mai ales în jurul bisericii (în interior continuând consolidările). În spațiul dintre absidă și casa parohială, în secțiunea S.I.A (31,50 x 1,50 m), morminte de înhumare - 17 schelete (M. 8-25) în majoritate fără inventar. Caseta J, cuprinzând absida de N parțial și o parte din contrafortul de la E de absidă, a arătat că elevația absidei altarului depășește în exterior conturul fundației, adică invers decât în colțul opus (suprapunerea construcției din sec. XVII peste fundația din sec. XIV). La E de absidele laterale, construcția mai nouă nu a mai putut folosi fundațiile vechi, ea având și o lungime mai mare. Opt morminte parțial distruse de fundația bisericii actuale (colectiv).

26. **Șirna**, jud. Prahova (V, VII, VIII, X). Ștefan Olteanu, IAB; V. Nicolae, Nina Neagu, MPP. Fonduri IAB și MPP. Complex de locuire geto-dacice și romane; în S. XXX, locuințe din sec. IV-V p.Chr. (nr. 115-117), de formă rectangulară, cu cuptor scobit în perete și vetre simple. Locuință din sec. III-II a.Chr., prima de acest fel în stațiune, datată pe baza unei fibule (colectiv).

27. **Târgșoru Vechi**, jud. Prahova (VII, X, XIII). Gheorghe Diaconu, responsabil, Gheorghe Al. Niculescu, IAB; Dan Lichiardopol, MPP; Venera Rădulescu, MNIR; Florin Petrescu, student FIB. Fonduri IAB și MPP. Obiectivul central al campaniei a fost investigarea necropolei datate în secolele III-IV p.Chr. A fost cercetată o secțiune (SIB1), lungă de 44,5 m., pe latura de S-V a necropolei, unde au fost descoperite 6 morminte (nr. 451-456), dintre care 3 de înhumare și 3 de incinerare. În aceeași secțiune au fost descoperite urme sporadice de locuire romană și complexe medievale, datate în sec. XVI-XVIII, unele dintre ele legate de construcția celei de-a doua incinte a curții medievale (Gh.Al.N.).

INDICE CRONOLOGIC

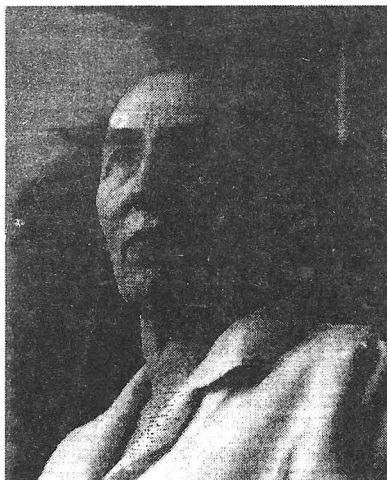
- I **Peleolitic și mezolitic**: 4, 9, 13.
- II **Neolitic, eneolitic, tranziție**: 3, 5, 7, 13, 18.
- III **Epoca bronzului**: 6, 7, 19, 21, 22, 24.
- IV **Hallstatt**: 2, 7, 8, 19, 21, 24.
- V **Latène**: 1, 3, 7, 9, 10, 18, 19, 21, 26.
- VI **Epoca greacă și elenistică**: 11, 12, 14.
- VII **Epoca romană timpurie (sec. I-III)**: 1, 7, 8, 11, 12, 23, 26, 27.
- VIII **Mediul extraprovincial (sec. I-III)**: 5, 18, 26.
- IX **Epoca romană târzie (sec. IV-VII)**: 1, 8, 10, 11, 12, 14, 15.
- X **Epoca migrațiilor (sec. III-VI)**: 18, 24, 26, 27.
- XI **Epoca migrațiilor (sec. VII-X)**: -
- XII **Epoca medievală (sec. X-XII)**: 7, 8, 10, 16, 17, 24.
- XIII **Epoca medievală (sec. XIII-XVIII)**: 7, 10, 16, 17, 18, 20, 20, 25, 27.

ABREVIERI

AR	=	Academia Română
CCAB	=	Centrul de Cercetări Antropologice, București
CNMM	=	Complexul Național Muzeal „Moldova”, Iași
CNRS	=	Centre National de la Recherche Scientifique, Franța
CPPCN	=	Centrul de Proiectare pentru Patrimoniul Cultural Național, București
DMASI	=	Direcția Monumentelor de Arhitectură și Siturilor Istorice, București
FAI	=	Facultatea de Istorie, Universitatea Alba Iulia
FIB	=	Facultatea de Istorie, Universitatea București
FIGT	=	Facultatea de Istorie-Geografie, Universitatea Târgoviște
FII	=	Facultatea de Istorie, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași
IAB	=	Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
IAI	=	Institutul de Antropologie, Iași
IAIAC	=	Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj
ICEM	=	Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea
IITM	=	Institutul de Istorie și Teorie Militară, București
IPH	=	Institut de Paléontologie Humaine, Paris
IUFB	=	Institut für Ur-und Frühgeschichte der Freien Universität, Berlin
MB	=	Muzeul Județean de Istorie, Buzău
MC	=	Ministerul Culturii
MCM	=	Muzeul „Callatis”, Mangalia
MIAMB	=	Muzeul de Istorie și Artă al Municipiului București
MINAC	=	Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța
MIS	=	Muzeul Județean de Istorie Ialomița, Slobozia
MMN	=	Muzeul Militar Național, București
MNBS	=	Muzeul Național al Bucovinei, Suceava
MNIR	=	Muzeul Național de Istorie a României
MPP	=	Muzeul Județean de Istorie Prahova, Ploiești
MTCO	=	Muzeul Țării Crișurilor, Oradea
OPCNI	=	Oficiul pentru Patrimoniul Cultural Național Ialomița, Slobozia
SCHCB	=	Societatea de Construcții Hidrotehnice și Comunicații, S.A. Bragadiru
UB	=	Universitatea București
UBBC	=	Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj
ULB	=	Université de Liège, Belgia
UOC	=	Universitatea „Ovidius”, Constanța

ALEXANDRU BARNEA

•

ECATERINA DUNĂREANU-VULPE

(10.V.1901 - 31.XII.1994)

Am avut șansa de a începe activitatea mea arheologică de teren pe două din șantierele conduse de Radu și Ecaterina Vulpe (Tariverde 1953-1954, Popești 1954) și consider scurtul timp în care am lucrat alături de acești mari învățați ca decisivi pentru formația mea. Nu pot spune că am fost un elev al d-nei Ecaterina Dunăreanu -Vulpe, deoarece specialitatea pe care am urmat-o mai târziu nu mi-a dat prilejul de a continua să lucrez pe teren sub îndrumarea domniei sale.

Dar puținii ani, urmați însă de lungile conversații pe care le-am avut, decenii de-a rândul, la București, atât în strada Dăniceni, cât și la Institut, mi-au permis să cunosc în diferite împrejurări – unele dramatice și chiar tragice – personalitatea excepțională a doamnei Vulpe.

Distinsă și talentată elevă a lui Vasile Pârvan, căruia i-a păstrat toată viața o fidelă și pioasă amintire, doamna Ecaterina Dunăreanu-Vulpe a dobândit, pe lângă o solidă cultură arheologică și istorică, desăvârșită în timpul stagiului la Școlile române de la Roma și Paris, o neobișnuită experiență de șantier. În săpăturile devenite acum referințe europene – de la Tinosu, Calu, Izvoare, Poiana-Piroboridava, Poienești, Popești, Tariverde, conduse de profesorul Radu Vulpe, contribuția științifică a doamnei Vulpe a fost decisivă. Deși de o desăvârșită discreție, uneori până la efasare, prezența doamnei Ecaterina Dunăreanu-Vulpe pe șantier a fost hotărâtoare, atât pentru metodologia și tehnica de săpătură și rezolvarea problemelor de stratigrafie, cât și pentru identificarea „en connaisseur” a materialului recoltat.

Ar fi însă nedrept să trecem cu vederea și activitatea proprie a d-nei Ecaterina Dunăreanu-Vulpe în domeniul pre- și protoistoriei.

Încă în anul absolvirii facultății de istorie a publicat un studiu despre bastarni, lucrare ce ar putea părea rezultat al unui fel de presentiment la fundamentală contribuție a lui R. Vulpe la problema bastarnilor în urma săpăturilor, un sfert de veac mai târziu, de la Poienestii (Vaslui), ce au permis identificarea și pe plan arheologic a prezenței bastarnilor în Moldova. Lucrarea de doctorat – „Difuzarea civilizațiilor italice către răsăritul danubian în prima epocă a fierului”, publicată în italiană – a fost laudativ primită în lumea specialiștilor, cum o dovedesc o serie de recenzii și mențiuni apărute în anii următori. În cadrul aceluiași preocupări pentru studiul epocii metalelor se înscriu și cele două lucrări publicate în 1929 și 1930 despre originea securilor de cupru carpato-dunărene și despre unele forme caracterizând epoca bronzului din sud-estul Europei, lucrări bine apreciate de un V. G. Ghilde, R. Pittioni, S. Reinach sau I. Nestor (acesta din urmă în PZ 20, 1929, p. 319: „fleißige und methodische Arbeit”).

Deși a continuat să colaboreze cu R. Vulpe la publicarea multor rezultate ale săpăturilor efectuate împreună, activitatea publicistică a d-nei Ecaterina Vulpe s-a diminuat considerabil și datorită îndatoririlor familiale – a fost o mamă de excepție –, dar și sprijinului deloc neglijabil dat soțului în întreaga lui muncă științifică. Menționăm totuși un studiu despre tezaurul de la Pietroasa, apărut în 1956. Nu trebuie uitată nici contribuția profesională a d-nei Ecaterina Vulpe în anii în care a predat istoria artei la Școala de Arte Frumoase din Iași (1942-1950). Revenită la București, a funcționat în continuare ca șef de sector (muzeologie) la Institutul de Arheologie până la pensionarea survenită în 1961.

Se mai cuvine adăugat și faptul că d-na Ecaterina Vulpe, împreună cu colega ei Hortensia Dumitrescu, au fost primele femei arheolog din România.

Spiritul elevat, dar familiar, convivialitatea agreabilă, dar severă, care domneau pe șantierele Vulpe erau în măsură deloc neglijabilă create de Ecaterina Dunăreanu-Vulpe. Cei care am lucrat pe aceste șantiere am apreciat mult atmosfera senină și formativă. Pot spune că, alături de prezența caldă și impunătoare, de inteligența istorică și enciclopedică a profesorului Radu Vulpe, aceea eficace, discretă și distinsă a doamnei Ecaterina Dunăreanu-Vulpe era tot atât de atașantă și de memorabilă.

După plecarea dintre noi a profesorului nostru Radu Vulpe, doamna Ecaterina Dunăreanu Vulpe a continuat pentru noi, „happy few”, să ne răspundă, până în ultima clipă, cu aceeași supremă distincție, la nealterata, via și fidelă noastră afecțiune.

Am pierdut acum pe Marea Doamnă a arheologiei românești.

PETRE ALEXANDRESCU

LUCRĂRI PUBLICATE DE ECATERINA DUNĂREANU-VULPE

- 1 *Chestiunea bastarnilor în legătură cu inscripția de la Dragomirna*, BCMI 18, 1924, p. 177-184.
- 2 *Les fouilles de Tinosul* (în colab. cu R. Vulpe), Dacia 1, 1924, p. 166-223.
- 3 *L'espansione delle civiltà italiche verso l'Oriente danubiano nella prima età del ferro*, ED 3, 1925, p. 58-109 (teză de doctorat).
- 4 *Sull'origine e l'evoluzione delle scuri di rame carpato-danubiane* ED 4, 1930, p. 181-211

- 5 *Considérations sur certaines formes caractérisant l'âge du bronze*, Mélanges de l'école roumaine en France, 1929, p. 511-566.
- 6 *Les fouilles de Poiana; campagne de 1927* (în colab. cu R. Vulpe), Dacia 3-4, 1927-1932, p. 253-351.
- 7 *La station préhistorique de Perchiu près de Huruești* (în colab. cu R. Vulpe), Dacia 3-4, 1927-1932, p. 157-166.
- 8 *Un tezaur de denari romani găsit la Piroboridava*, în *În memoria lui Vasile Pârvan*, București, 1934, p. 126-133.
- 9 *La nécropole de l'âge du bronze de Poiana*, Dacia 5-6, 1935-1936, p. 151-167.
- 10 *Les restes préhistoriques de Ruginești (dép. de Putna)*, Dacia 7-8, 1937-1940, p. 103-118.
- 11 *Informații despre tezaurul de la Pietroasa*, Analele româno-sovietice, Istorie 10, 1956, 3, p. 5-12.
- 12 *Tezaurul antic, în Studii asupra tezaurului restituit de URSS. Studii de Istoria Artei 1*, București, 1958, p. 33-56.
- 13 *Tezaurul de la Pietroasa*, București, 1967.
- 14 *Căvânt înainte la Columna lui Traian* de R. Vulpe, București, 1988.
- 15 *Vasile Pârvan în scrisorile lui Radu Vulpe*, SCIVA 44, 1993, 1, p. 19-22.

RADU R. HEITEL

(12 iulie 1928 – 29 octombrie 1994)

A încetat din viață, pe neașteptate, Radu Robert Heitel – arheolog cu o bogată experiență și cu importante contribuții în domeniul Evului Mediu timpuriu, în special al celui transilvan. De curând pensionat, Radu Heitel continua să fie un cercetător activ, preocupat de ducerea la bun sfârșit a cercetărilor sale îndelungate și de materializarea lor în lucrări de sinteză, pe care ni le anunțase și pe care le așteptam cu toții cu mult interes. Moartea sa, din nefericire, vine să amâne această așteptare pentru generația următoare de arheologi medievaliști. Nu încapă însă îndoială că aceștia vor afla în moștenirea științifică lăsată de Radu Heitel puncte de reper solide pentru istoria Transilvaniei medievale timpurii.

Radu Heitel a absolvit Facultatea de Istorie a Universității din București în anul 1956. Drumul său în arheologie începuse cu doi ani mai înainte, în 1954, la Sărata Monteoru, sub conducerea lui Ion Nestor, cel care o viață întreagă apoi i-a fost mentor și model venerat. În primii ani după absolvire (1957–1959) a lucrat pe bază de contract la Institutul de Arheologie din București, în principal pe șantierul Păcuii lui Soare, coordonat pe atunci de profesorul Nestor.

La 1 ianuarie 1960 a fost angajat la Direcția Monumentelor Istorice (D.M.I.), unde avea să desfășoare o intensă activitate de teren, orientată obligatoriu în funcție de nevoile cercetării prealabile a monumentelor medievale în vederea restaurării. A efectuat în acei ani de început săpături la o serie de monumente din Moldova (Mănăstirea Neamț, Voroneț) sau din Muntenia (Mănăstirea Aninoasa-Muscel), dar cel mai des a avut ocazia de a lucra în Transilvania, de care s-a legat tot mai mult interesul său științific. A întreprins astfel săpături la bisericile din Gârbova-

Sebeș, Gârbova de Sus (jud. Alba) și Rodbav (jud. Brașov), la bisericile fortificate de la Cricău, Sebeș-Alba (jud. Alba) și Cisnădioara (jud. Sibiu), la cetățile țărănești din Călnic (jud. Alba) și Prejmer (jud. Brașov). Acumulând experiență, a ajuns în 1968 să organizeze săpături de mare răspundere la catedrala romano-catolică din Alba Iulia, la început sub autoritatea profesorilor I. Nestor și V. Vătășianu, iar din 1972 în calitate de responsabil al șantierului. Chiar și după sistarea precipitată a lucrărilor de la catedrală și, în același an 1977, desființarea D.M.I., Radu Heitel avea să rămână pentru totdeauna legat de cercetarea arheologică de la Alba Iulia. Încadrat în 1980 la Institutul de Arheologie din București, el avea să revină mereu pentru săpături de mai mică întindere, dar de o certă valoare pentru stratigrafia istorică generală a sitului medieval.

În acei ani, Radu Heitel a putut să treacă la împlinirea unui plan de cercetare pe care îl concepusese încă din 1972 și care, sub îndrumarea lui Ion Nestor, trebuia să ducă la o disertație de doctorat cu titlul „Arheologia și istoria teritoriului intracarpatic al Transilvaniei în secolele IX-XII”. Mai multe puncte ale acestui plan au fost realizate. Înainte de toate trebuie amintită descoperirea așezărilor de tip Dridu de la Alba Iulia și Călnic (sec. IX-X), suprapuse de depuneri arheologice marcând etapele succesive ale pătrunderii maghiare în Transilvania în secolele X-XII. Nu mai puțin importantă a fost identificarea elementelor culturale aduse în acest spațiu. În a doua jumătate a secolului al XII-lea, de către coloniștii sași, de exemplu la Gârbova, unde monumentul bisericesc al coloniștilor germani suprapune nemijlocit un cimitir de tip Bielo Brdo, probabil secuiesc. Alte aspecte, ca și tratarea de ansamblu, cultural-istorică, a acestei epoci au rămas probabil în manuscrisul de circa 500 pagini, la care Radu Heitel făcea referire într-un memoriu de activitate din decembrie 1990.

Valorificarea lucrărilor rămase în manuscris, inclusiv a celor peste 30 rapoarte arheologice, ne va da cândva – să sperăm că nu peste mult timp – adevărata dimensiune a contribuției aduse de Radu Heitel în arheologia românească. De pe acum, însă, un lucru este sigur: după aproape patru decenii de activitate pasionată pusă în slujba acestei științe, el și-a câștigat dreptul la un loc privilegiat în memoria noastră și la întristatul omagiu, pe care astăzi i-l aduc colegii din Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române.

MIRCEA BABEȘ

LISTĂ BIBLIOGRAFICĂ SELECTIVĂ

CĂRȚI

- *Monumentele medievale din Sebeș-Alba*, Editura Meridiane, București, ed. I, 1964, ed. II, 1969.
- *Cetatea din Călnic*, Editura Meridiane, București, 1967.

STUDII

- *Cercetările arheologice efectuate la Mănăstirea Neamț*, Mitropolia Moldovei și Sucevei 38, 1962, 5-6, p. 327-342.
- *Contribuții la arheologia monumentelor transilvane. Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice efectuate în complexul medieval de la Cricău*, Apulum 7, 1968, 1, p. 483-498.

- În legătură cu unele probleme ale arheologiei cetăților de piatră medievale din Transilvania, BMI 39, 1970, 2, p. 26-29.
- Arheologia monumentului de arhitectură romanică din Cislăchioara (jud. Sibiu), Apulum 11, 1973, p. 273-292.
- Archäologische Beiträge zu den romanischen Baudenkmalern aus Südsiebenbürgen. I., RRHA 9, 1972, 2, p. 139-160.
- Das romanische Baudenkmal von Cislăchioara (Michelsberg), FVL 17, 1974, 2, p. 49-52.
- Archäologische Beiträge zur Geschichte der romanischen Baudenkmalern in Siebenbürgen. II (in Zusammenhang mit der ältesten „Rotunda Ecclesia“ Rumäniens und der Kathedrale I in Alba Iulia), RRHA 12, 1975, 1, p. 3-10.
- Contribuții la problema genezei raporturilor feudale în Transilvania în lumina cercetărilor arheologice de la Alba Iulia, MuzNat 2, 1975, p. 343-351.
- Unele considerații privind civilizația din bazinul carpatic în cursul celei de-a doua jumătăți a secolului al IX-lea în lumina izvoarelor arheologice, SCIVA 34, 1983, 2, p. 93-115.
- Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice din zona sud-vestică a cetății de la Alba Iulia (1968-1977). I, SCIVA 36, 1985, 3, p. 215-231.
- Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice din zona sud-vestică a cetății de la Alba Iulia (1968-1977). II. Piese de metal, SCIVA 37, 1986, 3, p. 233-248.
- Un vârf de lance din colecția Institutului de Arheologie (București), SCIVA 42, 1991, 3-4, p. 245-248 (= FVL 35, 1992, 1-2, p. 141-144).
- Zur Frage des Eindringens der Frühslawen in Siebenbürgen. în: Siebenbürgen zur Zeit der Römer und der Völkerwanderung (Siebenbürgisches Archiv 29), 1994, p. 183-207.
- Spade din secolul al XII-lea în muzeele din România, SCIVA 46, 1995, 1, p. 63-70.
- Die Archäologie der ersten und zweiten Phase des Eindringens der Ungarn in das innerkarpatische Transsilvanien, Dacia 38, 1994 (sub tipar).

INTRODUCERE

În urmă cu un deceniu, revista SCIVA a publicat un număr special (tomul 36, 1985, 1-2), menit să ofere un instrument de lucru, atât de necesar pentru orientarea cititorilor în bogatul și variatul material publicat de revistă în primii ei 35 de ani de existență. Titlurile celor 1982 de studii, rapoarte, note, discuții, cronici și recenzii, totalizând peste 21000 de pagini tipărite în tomurile 1-35 au fost regrupate într-un *Sumar general* (p. 47-109), iar informația, pe care o conțineau aceste lucrări a fost analizată și sistematizată în trei indici diferiți: *Indicele de autori* (p. 111-123), *Indicele de localități* (p. 125-151) și *Indicele tematic-cronologic* (p. 153-177). Materialul era însoțit de o *Introducere* (p. 31-37), în care se explica în detaliu modul de întocmire, respectiv de consultare a indicelui. Sub un titlu bombastic și de altfel înșelător, oricum inevitabil în acele împrejurări politice, colegiul de redacție publica totodată și un amplu *editorial* (p. 3-29), care sintetiza pe epoci succesive stadiul atins de cercetarea arheologică românească postbelică. Un stadiu ilustrat în mare măsură, de-a lungul anilor, chiar în paginile acestei reviste.

După zece ani, timp în care s-au publicat 36 noi fascicule, cu un total de 361 titluri (nr. 1983-2343), respectiv de peste 3800 pagini, publicarea unor noi indici pentru acest interval se impunea de la sine. Recunoscând această necesitate, actualul colegiu de redacție a pornit de la experiența acumulată anterior. Cinci dintre membrii săi au făcut, de altfel, parte din colectivul care a conceput și realizat primii indici în urmă cu zece ani. Desigur, în cadrul indicelui tematic-cronologic ar fi fost posibilă și o altă structurare a informației (s-a propus, de exemplu, ordonarea alfabetică a termenilor). S-a făcut și propunerea de a renunța la tipărirea, în continuare, a *sumarului general* și de a face astfel trimiterea din indici nu la numărul curent al lucrării, ci direct la tom și pagină. A prevalat în cele din urmă soluția păstrării schemei aplicate pentru anii 1950-1984. Colegiul a optat pentru această soluție nu din comoditate, ci din nevoia de consecvență și continuitate. Este de la sine înțeles că atât pentru cei ce urnau să întocmească indicii, cât și pentru cei ce îi vor folosi, aplicarea în continuare a schemei de indexare a primelor 35 de tomuri reprezenta o garanție de eficiență și utilitate.

În aceste condiții, pentru lămurirea detaliată a principiilor și modului practic de organizare a informației indexate trimitem la SCIVA 36, 1985, p. 31-37. Aici reluăm doar un minimum de informații absolut necesare utilizatorului care nu are răgazul de a consulta vechia *Introducere la indice*.

1. *Sumarul general* cuprinde articolele în ordinea în care au apărut. Nu mai sunt indicate rubricile (studii, rapoarte, note etc). În cazul recenziilor apare mai întâi numele autorului recenziei, urmat de numele autorului recenzat, altfel decât ordinea în care ele au apărut în revistă. Titlurile au primit, în ordinea prezentării sumarelor de fascicule, o numerotare în continuare de la nr. 1983 la nr. 2343.

Numerele sunt apoi folosite în indici pentru a identifica autorii, localitățile, epoca și tematica la care se referă lucrările respective.

2. *Indicele de autori* cuprinde numele autorilor articolelor și recenziilor, precum și ale autorilor recenzați (marcați cu sigla *r*). S-au indexat, de asemenea, numele autorilor moderni/contemporani citați și comentați pe larg (*c*) și *personalia*: omagieri, aniversări, necrologe (*p*). Nu s-au indexat aici numele autorilor antici sau medievali și nici numele de personaje istorice, care apar eventual în indicele tematic-cronologic.

3. *Indicele de localități* cuprinde numele localităților (sate, comune, orașe) din care provin materiale arheologice publicate în lucrările respective sau de unde provin descoperiri mai vechi, importante, comentate pe larg. Au fost de asemenea indexate cronicile de săpături arheologice. Prin excepție, au fost reținute și unele toponime minore (deal, peșteră, vale etc.), făcându-se trimiteri la localitățile de care aparțin.

În cazul satelor desființate sau contopite cu altele s-au indexat numele vechi dar s-a făcut totodată trimitere la arondarea actuală. Atunci când nu se indică comuna, este vorba de un sat-reședință de comună cu același nume.

Pentru localitățile cu nume antice cunoscute, de regulă, se face trimitere la toponimul actual, unde sunt înregistrate toate lucrările referitoare la ele.

Pentru localitățile din afara României s-a indicat numai țara.

4. *Indicele tematic-cronologic*. Sistemul de organizare a informației a avut în vedere posibilitatea unei orientări și a unei utilizări cât mai operative, care să permită regăsirea informației pe epoci, perioade, culturi, probleme, noțiuni, tipuri de obiecte etc. Indicele tematic-cronologic a fost alcătuit în cadrul unei periodizări largi, specifice teritoriului României, de la începuturile paleoliticului până în evul mediu târziu. În cuprinsul diferitelor secțiuni cronologice se remarcă structurarea diferită, neunitară a tematicii. Acest fapt se datorează specificului fiecărei epoci în parte, respectiv diferențelor în ce privește izvoarele și categoriile de descoperiri accesibile.

Nu în ultimul rând aici se reflectă contribuția personală a fiecăruia dintre autorii secțiunilor cronologice ale indicelui: Alexandru Păunescu (paleolitic și neolitic), Ion Chicideanu (perioada de tranziție de la neolitic la epoca bronzului, epoca bronzului, prima epocă a fierului), Nicolae Conovici (a doua epocă a fierului, numismatica), Mircea Babeș (epoca greacă, diverse), Alexandru Barnea (epoca romană și romană târzie), Constantin C. Petolescu (epigrafie), Antal Lukács (secolele II-X și XI-XVII). În calitatea de secretar de redacție, Mihaela Udrescu a realizat articularea acestor contribuții într-un tot și redactarea pe computer.

MIRCEA BABEȘ

L'INDEX DE LA REVUE SCIVA

Tomes 36, 1985-45, 1994

Il y a une décennie, la revue SCIVA faisant paraître un fascicule spécial (tome 36, 1985, 1-2) destiné à offrir un instrument de travail tellement nécessaire pour aider le lecteur à s'orienter dans la richesse et la diversité du matériel que la revue avait publié dans ses 35 premières années d'existence. Les titres des 1982 études, rapports, notes, discussions, chroniques et comptes rendus, soit plus de 21000 pages imprimées des tomes 1-35, ont été regroupés en un *Sommaire général* (p. 47-109); analysée et systématisée, l'information que comportent ces travaux se retrouve dans trois index, à savoir: *Index d'auteurs* (p. 111-123), *Index des localités* (p. 125-151) et *Index thématique chronologique* (p. 153-177). Une *Introduction* fournissait des explications sur le mode d'établissement, respectivement de consultation des index. Sous un titre emphatique et trompeur d'ailleurs - inévitable de toute façon dans les circonstances politiques de l'époque -, le collège de rédaction publiait en même temps un ample *éditorial* (p. 3-29) qui synthétisait par époques successives, le stade de la recherche archéologique roumaine d'après-guerre. Dans les pages de la revue, ce stade s'était trouvé en une bonne mesure illustré au long des années.

Après dix ans, pendant lesquels 36 fascicules ont vu le jour, totalisant 361 titres (n°s 1983-2343) en plus de 3800 pages, un nouveau index était nécessaire. Décidé à répondre à cette nécessité, l'actuel collège de rédaction a pris pour point de départ l'expérience précédente. Cinq de ses membres avaient d'ailleurs fait partie de l'équipe ayant conçu et réalisé les premiers index. Dans le cadre de l'index thématique chronologique, l'information aurait certes pu être structurée autrement. On a proposé, par exemple, l'ordre alphabétique des termes. On a pensé aussi à renoncer au *sommaire général* dans quel cas les index auraient renvoyé non pas au numéro courant de l'ouvrage, mais directement au tome et à la page concernés. Finalement le schéma appliqué pour les années 1950-1984 a eu le dessus, ce n'est pas par commodité que le Collège a opté pour cette solution, mais bien par esprit de conséquence et de continuité. Il va de soi qu'aussi bien pour l'équipe de rédaction, que pour les bénéficiaires des index, le maintien du schéma d'indexation adopté pour les 35 premiers tomes représentait une garantie d'efficacité et d'utilité.

Cela étant, pour les détails des principes ayant présidé à l'élaboration et du mode pratique d'organisation de l'information indexée, on renvoie à la revue SCIVA 36, 1985, p. 31-37. On ne reprend ici qu'un minimum d'éléments nécessaires aux usagers se trouvant dans l'impossibilité de consulter l'ancienne *Introduction* aux index.

1. *Le Sommaire général* enregistre les articles suivant l'ordre de parution. Les rubriques (études, rapports, notes etc) ne sont plus indiquées. Pour ce qui est des comptes rendus, à la différence de l'ordre des éléments paraissant dans la revue, ici la première place revient à l'auteur du compte rendu, suivi par celui de l'auteur dont on a rendu compte. Les titres ont reçu, selon l'ordre de présentation des sommaires par fascicules, des numéros allant de 1983 à 2343. Les numéros sont ensuite employés dans les index servant à identifier les auteurs, les localités, l'époque et la thématique afférents aux travaux respectifs.

2. *L'Index d'auteurs* comprend les noms des signataires des articles et des comptes rendus, ainsi que ceux des auteurs (marqués du sigle *r*) dont traitent ceux-là. Sont également indexés les noms des auteurs modernes/contemporains cités et commentés largement (*c*) et *personalia*: hommages, anniversaires, nécrologies (*p*). On n'a pas indexé ici les noms des auteurs antiques ou médiévaux, pas plus que les noms des personnages historiques présents éventuellement dans l'index thématique chronologique.

3. *L'Index des localités* enregistre les noms des localités (villages, communes, villes) d'où proviennent les matériaux archéologiques publiés dans les travaux respectifs ou ayant fourni des découvertes plus anciennes, importantes, commentées amplement. À titre exceptionnel ont également été retenus certains toponymes mineurs (colline, grotte, vallée etc), cas dans lequel on renvoie à la localité dont ceux-ci relèvent.

Lorsqu'il s'agit de villages supprimés ou réunis à d'autres, on a indexé le nom ancien, tout en renvoyant à l'actuelle situation territoriale-administrative. Lorsque la commune n'est pas indiquée, il s'agit d'un village-résidence de commune portant le même nom.

Pour ce qui est des localités à noms antiques connus, ordinairement on renvoie au toponyme actuel, où l'on trouve enregistrés tous les travaux les concernant.

Quant aux localités autres que celles de Roumanie, seul le pays est indiqué.

4. *L'Index thématique chronologique*. Le système d'organisation de l'information a poursuivi le but d'offrir la possibilité d'une orientation et d'un emploi opératifs au maximum, qui permettent de retrouver l'information par époque, période, culture, problèmes, notions, types d'objets etc. L'index thématique chronologique s'inscrit dans une large périodisation propre au territoire de la Roumanie, qui va des débuts du paléolithique au moyen âge tardif. À remarquer au sein des diverses sections chronologiques la structure différente, non unitaire de la thématique. Le fait est dû à la spécificité de chaque époque à part, respectivement, aux différences quant aux sources et aux catégories des découvertes accessibles.

Ici se trouve reflétée - non pas en dernier ressort -, la contribution personnelle de chacun des auteurs girant les sections chronologiques de l'index: Alexandru Păunescu (paléolithique et néolithique), Ion Chicideanu (la période de transition du néolithique à l'âge du bronze, l'âge du bronze, la première époque du fer), Nicolae Conovici (la seconde époque du fer, la numismatique), Mircea Babeş (l'époque grecque, divers), Alexandru Bamea (l'époque romaine et romaine tardive), Constantin C. Petolescu (épigraphie), Antal Lukács (IIe-X^e et XIe-XVIIe s.). En tant que secrétaire de la rédaction, Mihaela Udrescu a articulé ces contributions en un tout et en a réalisé la rédaction sur ordinateur.

MIRCEA BABEŞ

SUMAR GENERAL

TOMUL 36

Nr. 1-2

ianuarie-iunie 1985

1983. Din realizările arheologiei românești în epoca socialistă. Idei luminoase ale Președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la importanța istoriei și la interpretarea unor aspecte esențiale ale istoriei României	3
1984. Introducere la indice	31
1985. Introduction à l'index	38
1986. Sumar general	47
1987. Indice de autori	111
1988. Indice de localități	125
1989. Indice tematic-cronologic	153

TOMUL 36

Nr. 3

iulie-septembrie 1985

1990. MIRCEA BABEȘ, Date arheologice și istorice privind partea de nord-est a Daciei în ultimele secole înaintea erei noastre	183
1991. RADU R. HEITEL, Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice din zona sud-vestică a cetății de la Alba Iulia (1968-1977) (I)	215
1992. HALASI GABOR, EMÖDI IOAN, Descoperire arheologică în peștera Izbucl Topliței	232
1993. M. BRUDIU, Informații noi privind epoca bronzului în sud-estul Moldovei	235
1994. D. PROTASE, Date noi despre <i>ala I Tungrorum Frontoniana</i> în Dacia	249
1995. BUCUR MITREA, Meiul, ofrandă într-un mormânt din secolul al VIII-lea	254
1996. EUGEN NICOLAE, Notă asupra descoperirii monetare din anul 1958 din Furculești, orașul Videle, jud. Teleorman	258
1997. ALEXANDRA ȘTEFAN, Împlinirea a 150 de ani de la începuturile Institutului de Arheologie (1834-1984)	261
1998. EUGEN COMȘA, Dezbaterile științifice cu tema „Așezări fortificate geto-dace (sec. VI î.e.n.-I e.n.)”	265
1999. EUGEN COMȘA, Colocviul XIII al Secției orânduirii comunei primitive	266
2000. RADU POPA, Hadrian Daicoviciu (necrolog)	267

Recenzii, note bibliografice etc.

2001. MARIN CÂRCIUMARU, Linda Ellis, <i>Techniques in Archaeology. A Guide to the Literature, 1920-1980</i> , New York-Londra, 1982	270
2002. CONSTANTIN C. PETOLESCU, I.I. Russu, O. Floca, V. Wollmann, <i>Inscripțiile Daciei romane</i> , III/3, București, 1984	271
2003. PETRE DIACONU, Totiu Totev, <i>Manastirăt v „Tuzlalăka” - centăr n a risuvanata keramika v Preslav prez IX-X v.</i> , Sofia, 1982	274

TOMUL 36

Nr. 4

octombrie-decembrie 1985

2004. PETRE I. ROMAN, Cercetări la Govora Sat - „Runcuri” în 1977	279
2005. LIA BĂTRÎNA și ADRIAN BĂTRÎNA, Reședința feudală de la Netezi (jud. Neamț)	298
2006. CONSTANTIN PREDA, Puncte de vedere referitoare la unele aspecte din numismatica geto-dacică	317

2007. D. PROTASE, Observații privind inscripția „creștină” de la Napoca	333
2008. EUGEN COMȘA, Mormintele cu ocră din movila II-1950 de la Glăvănești Vechi	339
2009. GH. PETRE-GOVORA, Apărătoare de braț în mediul culturii Glina	347
2010. MARIN CÂRCIUMARU și FELICIA MONAH, Reconsiderări asupra determinărilor de semințe carbonizate de la Frumușica și Valea Lupului	352
2011. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Profesorul D.M. Pippidi la 80 de ani	354
2012. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (IV, 1984)	357

Recenzii, note bibliografice etc.

2013. NICULAE CONOVICI și MONICA MĂRGINEANU CÂRSTOIU, Arh. Dinu , Antonescu, <i>Introducere în arhitectura dacilor</i> , București, 1984	365
2014. ALEXANDRU BARNEA, V.H. Baumann, <i>Ferma romană din Dobrogea</i> , Tulcea, 1983	373
2015. LUKÁCS ANTAL, Gaál Attila, <i>A Dombóvár-Békotói XVI-XVII. századi temető</i> . Ery Kinga, <i>Balkáni eredetű, török kori népesség csontmaradványai Dombóvár</i> <i>határából</i> , Szekszárd, 1982	375
2016. MARIN CÂRCIUMARU, Anuarul Muzeului județean Suceava, 10, 1983	376

TOME 37

Nr. 1

ianuarie-martie 1986

2017. CONSTANTIN PREDĂ, Al XVI-lea Congres internațional de științe istorice, Stuttgart, 25 august-1 septembrie 1985	3
2018. MIHAI SIMON, Unele probleme ale aspectului cultural Stoicani-Aldeni	5
2019. PETRE I. ROMAN, Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României	29
2020. MIHAI SÂMPETRU, Constantin Predă la 60 de ani	56
2021. ALEXANDRU PĂUNFESCU, Așezarea de la Gherghina (com. Mircea Vodă, jud. Constanța) și unele considerații privind gravetianul oriental din centrul și sudul Dobrogei	67
2022. SILVIU SANIE, <i>Classica et orientalia</i> (IV)	76
2023. LIGIA BĂRZU, Monumente germanice descoperite la Bratei, jud. Sibiu	89
2024. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Note epigrafice (seria a VIII-a)	105
2025. EMILIA DORUȚIU-BOILĂ, Ion I. Rusu (necrolog)	109

Recenzii, note bibliografice etc.

2026. CAROL KACSO, Marek Gedl, <i>Weczesnoluzyckie groby z konstrukcjami drewnianymi</i> <i>(Frühlausitzer Gräber mit Holzkonstruktionen)</i> , Wrocław Warszawa Kraków Gdansk Łódź, 1984	111
---	-----

TOMUL 37

Nr. 2

aprilie-iunie 1986

2027. Partidul Comunist Român la a 65-a aniversare	117
2028. PUIU HAȘOTTI, Observații asupra ceramicii dintr-un complex al culturii Hamangia de la Medgidia, punctul „Cocoase”	121
2029. ALEXANDRU BARNEA, Sigiliu și inscripții din Dobrogea (sec. VI-VII e.n.)	134
2030. MIRCEA D. MATEI, Dezvoltarea economică și influența orașului Suceava asupra hinterlandului său apropiat, în secolele XIV-XVI	141
2031. FLOREA MOGOȘANU, Despre stratigrafia și periodizarea gravetianului din Moldova	159

2032. VLADIMIR DUMITRESCU, Câteva observații în legătură cu o carte tratând despre problemele originii și evoluției diferitelor ornamente geometrice din epoca neolitică	163
2033. PETRE DIACONU, Despre organizarea administrativ-militară a regiunii Dunării de Jos în vremea lui Ioan Tzimiskes (Contribuții pe marginea articolului: <i>Sigiliile lui Leon Sarakinopulos de la Preslavul Mare</i>)	167
2034. CRIȘAN MUȘETEANU, Vase cu figuri dionisiace de la Durostorum	179
2035. ZENO PINTER, Considerații privind o spadă medievală din Valea Bistrei (jud. Caraș-Severin)	184

Recenzii, note bibliografice etc.

2036. LUCIA ȚEPOSU-MARINESCU, Hanns Gabelmann, <i>Antike Audienz- und Tribunalszenen</i> , Darmstadt, 1984	189
--	-----

TOMUL 37

Nr. 3

iulie-septembrie 1986

2037. DUMITRU BERCIU, 2500 ani de la prima atestare istorică a luptei dacilor pentru libertate	195
2038. PETRE ROMAN și IOAN NÉMETI, Descoperiri din perioada timpurie (pre-Otoman) a epocii bronzului în nord-vestul României	198
2039. RADU R. HEITEL, Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice din zona sud-vestică a cetății de la Alba Iulia (1968-1977). II. Piese de metal	233
2040. ADRIAN ANDREI RUSU, Moștenirea materială a antichității în districtul Hațegului (epoca prerenascentistă și a Renașterii timpurii)	249
2041. MARIN CÂRCIUMARU, Confruntări, confirmări și infirmări în geocronologia paleoliticului din România	256
2042. ALEXANDRU AVRAM și OCTAVIAN BOUNEGRU, Noi contribuții la problema apeductelor Histriei	262
2043. ION BARNEA, Noi contribuții la istoria themei Paristion (Paradunavon)	268

Recenzii, note bibliografice etc.

2044. MARIA ALEXANDRESCU VIANU, Mihai Gramatopol, <i>Portretul roman în România</i> , București, 1985	275
2045. RADU POPA, Alojz Habovstiak, <i>Stredoveka dedina na Slovensku</i> , Bratislava, 1985	278
2046. C. PREDA, Acta Musei Porolissensis, 9, Zalău, 1985	282

TOMUL 37

Nr. 4

octombrie-decembrie 1986

2047. EUGEN COMȘA, Despre statuia-menhir de la Hamangia	285
2048. GH. DIACONU, Dacii din nord-vest în epoca romană. Carpii în teritoriul intracarpatic	296
2049. LIVIU FRANGA, Gabranus. Concordanțe onomastice paleobalcanice	309
2050. ALEXANDRU MADGEARU, Românii în secolul al IX-lea în lumina scrisorii papei Nicolae I către împăratul Mihail III	318
2051. KENNETH HONEA, Rezultate preliminare de datare cu carbon radioactiv privind paleoliticul mijlociu din Peștera Cioarei de la Boroșteni (jud. Gorj) și paleoliticul superior timpuriu de la Mitoc-Malu Galben (jud. Botoșani)	326

2052. SERGIU HAIMOVICI și VALERIA MAN, Studiul preliminar al faunei aparținând culturii neolitice Turdaș descoperită în așezarea de la Zau de Câmpie (jud. Mureș)	333
2053. ION T. DRAGOMIR, Noi contribuții la cunoașterea genezei culturii Babadag	338
2054. CONSTANTIN PREDA, Tipar de lut pentru turnat oglinzi cu tamga descoperit la Buriș-Periș (jud. Prahova)	341
2055. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (V, 1985)	345
2056. MARIA BITIRI, Florea Mogoșanu (necrolog)	360

TOMUL 38

Nr. 1

ianuarie-martie 1987

2057. ALEXANDRU PĂUNESCU, Tardenoasianul din Dobrogea	3
2058. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Colonia Malvensis	23
2059. VIOLETA VETURIA BAZARCIUC, Noi descoperiri în cetatea geto-dacică de la Bunești (jud. Vaslui)	33
2060. BOGDAN FILIPESCU, Descoperiri din perioada secolelor III-V e.n. de la Micia	40
2061. ALEXANDRU DIACONESCU și CORIOLAN OPREANU, Bronzuri romane din castrul de la Gilău	52
2062. NICOLAE URSULESCU și DRAGOMIR POPOVICI, Contribuții la cunoașterea ritului funerar din Bronzul mijlociu în Nordul Moldovei	72
2063. CRIȘAN MUȘETEANU, O nouă lucernă de la Durostorum	77
Recenzii, note bibliografice etc	
2064. RADU POPA, Boško Babić, <i>Materijalna kultura na makedonskite sloveni vo svetlinata na arheološkite istraživanja vo Prilep</i> , I, Prilep, 1986	79
2065. ION BARNEA, Doula Mouniki, <i>The Mosaics of Nea Moni on Chios</i> , Atena, 1985	80

TOMUL 38

Nr. 2

aprilie-iunie 1987

2066. ALEXANDRU PĂUNESCU, Începuturile paleoliticului superior în Moldova	87
2067. EUGEN COMȘA, O așezare Precucuteni din nord-estul Munteniei	101
2068. EMILIA DORUȚIU-BOILĂ, Legații provinciilor de la Dunărea de Jos și statutul Moesiei Superioare în timpul războaielor marcomanice	115
2069. MIHAI SÂMPETRU, În legătură cu Trofeul lui Traian	126
2070. PETRE DIACONU, Câteva probleme privitoare la monedele de aramă din sudul Dobrogei în ultima treime a sec. XIV	142
2071. PETRE GHERGHE, Unelte de piatră aflate în colecția Muzeului județean Gorj, Târgu Jiu	159
2072. ZOIA KALMAR, Contribuții la cunoașterea ritului funerar hallstattian	166
2072. SORIN COCIȘ, Tipare romane de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa	175
2074. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Note epigrafice, IX	180
2075. DANIELA MARCU, Un mormânt de înmormântare descoperit la Bistreț, jud. Dolj	184
2076. ADRIANA OPRINESCU, Scurte considerații asupra activității metalurgice a comunităților culturii Coțofeni	192
2077. ION BARNEA, Din nou despre Vasile Apokapes	194
2078. CORNELIU N. MATEESCU, Dionisie Pecurariu	195

Recenzii, note bibliografice etc.

2079. RADU POPA, *Iatrus-Krivina. Spätantike Befestigung und frühmittelalterliche Siedlung an der unteren Donau*, III, Michael Wendel și alții, *Die mittelalterlichen Siedlungen*, Berlin, 1986 197
2080. ȘTEFAN OLTEANU, Iulja L. Ščjapova, *Očerki istorii drevnego steklodelija (po materijalam doliny Nila, Bližnego Vostoka i Evropy)*, Moscova, 1983 201

TOMUL38

Nr. 3

iulie-septembrie 1987

- 2081 MARIA BITIRI CIORTESCU, Paleoliticul de la Mitoc - Valea Izvorului. Probleme privind începutul paleoliticului superior pe teritoriul României 207
2082. C. BUZDUGAN, V. BOBI și N. CERNEA, Cercetările arheologice din tumulul 2 la Bolotești - Vrancea 224
- 2083 PETRE ALEXANDRESCU, Însemnări arheologice. Asupra tezaurului de la Rogozen (Bulgaria) 233
2084. ANDREI OPAIȚ, Amfore romane de mare capacitate. Considerații tipologice 245
2085. OCTAVIAN ILIESCU, Precizări cu privire la rezultatele unor cercetări de numismatică geto-dacică 259
2086. GHEORGHE DRAGOTĂ, Masca romană de bronz de la Cincșor (județul Brașov) . 276
2087. COSTEL CHIRIAC, O inscripție de la Diocletian descoperită la Histria 281
2088. GH. MĂNUCU-ADAMEȘTEANU, Noi descoperiri arheologice la Isaccea 285
2089. M.ȘT. UDRESCU, Complexul medieval de la Sănnicolau de Beiuș; date zooarheologice 293
2090. GEORGETA MARIA IUGA, O monedă histriană descoperită la Oarța de Sus, județul Maramureș 296

Recenzii, note bibliografice etc.

2091. PETRE DIACONU, Alexandru Andronic, *Îașu până la mijlocul secolului al XVII-lea*, Iași, 1986 298

TOMUL 38

Nr. 4

octombrie-decembrie 1987

- 2092 VALERIU SÎRBU, Credințe magico-religioase ale geto-dacilor reflectate în descoperirile arheologice 303
2093. CONSTANTIN PREDA, Între ipoteză, certitudine și adevăr în interpretarea și înțelegerea monetăriei geto-dacice 323
2094. PETRE ROMAN, Despre istoricul cercetărilor și stratigrafia unor așezări din Ostrovul Corbului 335
2095. EUGEN COMȘA, Mormintele cu ocră din movila I de la Glăvăneștii Vechi 367
2096. M. ȘT. UDRESCU, Studiul resturilor osteologice animale din secolele XIII-XIV descoperite în cetatea Cornanei, jud. Brașov 389
2097. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (VI, 1986) 393
2098. MARIN CÂRCIUMARU, André Leroi-Gourhan (necrolog) 403

TOMUL 39

Nr. 1

ianuarie-martie 1988

2099. MIRCEA BABEȘ, Descoperirile funerare și semnificația lor în contextul culturii geto-dacice clasice 3
2100. M. IRIMIA, Unele considerații privind stârșitul Latène-ului geto-dacic și continuitatea civilizației autohtone în Dobrogea 33

2101. NICOLAE URSULESCU, PAUL ȘADURSCI și DAN BOTEZATU, Mormintele de înhumăție, de tip Costișa, descoperite la Prăjeni (jud. Botoșani)	45
2102. ALEXANDRU AVRAM și VASILICA SANDU, Toarte de amfore ștampilate din colecții particulare bucureștene	53
2103. ION T. LIPOVAN, Monumente epigrafice din Ampelum	59
2104. SEBASTIAN MORINTZ, Dorin Popescu (necrolog)	73

Recenzii, note bibliografice etc.

2105 AL. BARNEA, Dénes Gabler, Andrea H. Vaday, <i>Terra Sigillata im Barbaricum zwischen Pannonien und Dazien</i> , Budapesta, 1986	79
2106 THOMAS NÄGLER, Harald Zimmermann, <i>Im Bann des Mittelalters. Ausgewählte Beiträge zur Kirchen- und Rechtsgeschichte</i> , Sigmaringen, 1986	80

TOMUL 39

Nr. 2

aprilie-iunie 1988

2107. IOAN NĚMETI, Unele aspecte ale evoluției ceramicii din a doua epocă a fierului în nord-vestul R.S. România (Latène B-C)	87
2108. PETRE ALEXANDRESCU, Însemnări arheologice. Pentru datarea tezaurului de la Băiceni	113
2109. ELENA BUSUIOC, O casă de orășan și documente materiale din sec. XIV-XV la Râmnicu Vâlcea	119
2110. TRAIAN NAUM, MARIN CÂRCIUMARU și EUGENIA NIȚOI, Megalitul gravat de la Gura Hartii, com. Șaru Dornei, jud. Suceava	143
2111. ION CHICIDEANU, Din nou despre spadele cu mâner în formă de cupă	159
2112. ZOLTAN SZÉKELY, Așezări din secolele VII-VIII în bazinul Târnavei Mari	169
2113. ALEXANDRU BARNEA, Emil Condurachi (necrolog)	199

Recenzii, note bibliografice etc.

2114. RADU POPA, Maria Zemigala, <i>Ogrzewanie piecове na zamku w Bolesławcu nad Prosną XIV-XVII w.</i> , Acta Archaeologica Lodziensia, nr. 33, Wrocław, 1987	203
--	-----

TOMUL 39

Nr. 3

iulie-septembrie 1988

2115. ALEXANDRA BOLOMEY, Preliminarii despre resturile de animale din stațiunea neo-eneolitică de la Parța	207
2116. VALERIU LEAHU, Obiecte de metal și măturii ale practicării metalurgiei în aria culturii Tei	223
2117. EMILIA DORUȚIU-BOILĂ, Relațiile externe ale cetății Callatis în epoca elenistică	243
2118. ANA-MARIA VELTER, Unele considerații privind circulația monetară din secolele V-XII în bazinul carpatic (cu o privire specială asupra teritoriului României)	251
2119. MARIA ALEXANDRESCU VIANU, O nouă posibilă genealogie a familiei lui Hippolochos, fiul lui Theodotos, de la Histria	275
2120. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Din nou despre pretinsul război al lui Caracalla contra carpilor	281
2121. ALEXANDRU AVRAM, Amfore și țigle ștampilate din colecția „Dr. Horia Slobozianu”	287
2122. MIHAI IONĂSCU, Cercetări periegetice pe malul lacului Siutghiol	315

Recenzii, note bibliografice etc.

2123. LIVIU MĂRGHITAN, Nicolae Branga, <i>Italii și veteranii din Dacia</i> , Timișoara, 1986 . .	323
2124. PETRE DIACONU, Joachim Henning, <i>Südosteuropa zwischen Antike und Mittelalter. Archäologische Beiträge zur Landwirtschaft des I Jahrtausends u.Z.</i> , Berlin, 1987	324
2125. PETRE DIACONU, Rašo Rašev și Stanislav Stanilov, <i>Starobulgarskoto ukrepeno selište pri s. Hunea, Razgradski okrąg</i> , Sofia, 1987	325
2126. PETRE DIACONU, A.I. Romantschuk, <i>Kersones XII-XIV vv.: Istoričeskaja topografija</i> , Krasnojarsk, 1986	326

TOMUL 39

Nr. 4

octombrie-decembrie 1988

2127. ALEXANDRA BOLOMEY și SILVIA MARINESCU-BÎLCU, Industria osului în așezarea cucuteniană de la Drăgușeni-Ostrov	331
2128. ADELA PAKI, Populația Ulpiei Traiana Sarmizegetusa (I)	355
2129. IOAN MITREA, Un complex funerar descoperit în necropola carpică de la Dămieniști, jud. Bacău (Expertiza antropologică de N. Mirșoiu)	369
2130. BUCUR MITREA, Monede romane imperiale în necropola din secolul al VIII-lea de la Izvoru, jud. Giurgiu	381
2131. PETRE DIACONU, Profesorul Ion Barnea la 75 de ani	391
2132. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (VII, 1987)	399
2133. MIRCEA BABEȘ, Colocviul româno-german cu tema: „Relații între Imperiul roman și celelalte popoare în sec. I-IV e.n.”	411
2134. ION CHICIDEANU, Dezbateră: Cercetări de sociologie a necropolelor și de ideologie funerară	413

TOMUL 40

Nr. 1

ianuarie-martie 1989

2135. IULIU PAUL, Unele probleme ale neoliticului timpuriu din zona carpato-dunăreană	3
2136. NICOLAE CONOVICI, Probleme ale cronologiei anforelor șampilate smopeene. Ștampilele din grupa a IV-a (B.N. Grakov)	29
2137. GH. BICHIR, Cuptoare de ars ceramică și țigle la Stolniceni-Buridava	45
2138. DUMITRU TEICU, O reședință feudală românească la începuturile Reșitei medievale . .	57
2139. MARIN CÂRCIUMARU și PETRU BRIJAN, Gravurile rupestre din „Peștera cu incizii”	73
2140. CAROL KACSÓ, Toporul de bronz de la Orșita	83
2141. SILVIU SANIE, O ștanță monetară descoperită în cetățuia geto-dacică de la Barboși-Galați	91

Recenzii, note bibliografice etc.

2142. LIVIU PETCULESCU, J.D. Bateson, <i>Enamel-working in Iron Age, Roman and Sub-Roman Britain. The Products and Techniques</i> , Oxford, 1981	97
2143. RADU POPA, Friedhelm Winkelmann, Gudrun Gomolka-Fuchs, <i>Frühbyzantinische Kultur</i> , Leipzig, 1987	100

TOMUL 40

Nr. 2

aprilie-iunie 1989

2144. MIHAI SIMON, Așezarea sălcuteană de la Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți . . .	107
2145. ALEXANDRU BARNEA, ION CIUCĂ, O nouă unitate militară romană la Acidava . .	147

2146. EMILIA DORUȚIU-BOILĂ, Legații Moesiei Inferioare între anii 137 și 160 (I) . .	157
2147. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Câteva observații privitoare la legiunile provinciilor Moesia Secunda și Scythia	165
2148. MUGUR ANDRONIC, Cacica - un nou punct neolitic de exploatare a sării	171
2149. VIRGIL LUNGU, CRISTIAN MATEI, Reprezentări inedite de nave antice pe un strigil din necropola Tomisului	179
2150. SILVIA BARASCHI, Ceramica cu angobă aurie (secolele XI-XII)	187
2151. FLORIN DRAȘOVEANU, MILAN TOPOLOVCICI, O piesă de cult descoperită la Pața (com. Șag, jud. Timiș)	199

Recenzii, note bibliografice etc.

2152. MIRCEA BABEȘ, I.T. Niculiță, <i>Severnyje frakijcy v VI-I vv. do n.e.</i> , Chișinău, 1987	203
2153. ALEXANDRU AVRAM, Yvon Garlan, <i>Vin et amphores de Thasos</i> , Atena-Paris, 1988	205
2154. CONSTANTIN C. PETOLESCU, H. Devijver, <i>Prosopographia militiarum equestrium quae fuerunt ab Augusto ad Gallienum</i> , Leuven, 1987	207
2155. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Anna et Jaro Šašel, <i>Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMXL repertae et editae sunt</i> , Ljubljana, 1986 . .	208

TOMUL 40

Nr. 3

ieulie-septembrie 1989

2156. SILVIA MARINESCU-BÎLCU, Ceramica cucuteniană de la Drăgușeni: tradiții, creații proprii, aspecte regionale	215
2157. CONSTANTIN C. PETOLESCU și DRAGOMIR POPOVICI, O inscripție inedită de la Carsum	241
2158. RADU POPA și RADU HARHOIU, Mărturii arheologice din Maramureș aparținând mileniului I e.n.	249
2159. OCTAVIAN BOUNEGRU, PUIU HAȘOTTI, ACTUAN MURAT, Așezarea dacoromană de la Hârșova și unele aspecte ale romanizării în Dobrogea	273
2160. ALEXANDRU BARNEA, Cronica cercetărilor arheologice efectuate în anii 1981-1988 de Institutul de Arheologie din București	295

Recenzii, note bibliografice etc.

2161. AL. BARNEA, <i>Recherches sur la culture en Mésie et en Thrace, Bulgarie, Ire-IVe s.</i> , Sofia, 1987	315
2162. PETRE DIACONU, Živka Văzarova, <i>Srednovekovno selište, s. Garvan Silistrenski okrăg, VI-XI v.</i> , Sofia, 1986	318

TOMUL 40

Nr. 4

octombrie-decembrie 1989

2163. EMILIA DORUȚIU-BOILĂ, Legații Moesiei Inferioare între anii 137-160 (II) . .	325
2164. CORNEL HĂLCESCU, Din nou despre Onglos	339
2165. RADU POPA, Caransebeș și districtul său românesc în secolele X-XIV	353
2166. GEORGETA EL SUSI, Materialul faunistic din așezarea din secolul al VIII-lea e.n. de la Gornea - „Căunița de Sus” (com. Sichevița, jud. Caraș-Severin)	371
2167. MIHAI RADA, NICOLAE COCHINĂ, DUMITRU MANEA, Studiu aerofotogrammetric al fortificațiilor de la Cornești, jud. Timiș	377

2168. CLOȘCA L. BĂLUȚĂ, Relief votiv mithraic descoperit la Lopadea Nouă	381
2169. ZENO PINTER, O spadă medievală de la Jupa (jud. Caraș-Severin)	385
2170. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (VIII, 1988)	389

Recenzii, note bibliografice etc.

2171. ROXANA DOBRESCU, Georgia Koutessi-Philippakis, <i>Le Paléolithique de la Grèce continentale. État de la question et perspectives de recherche</i> , Paris, 1986	401
2172. AL. BARNEA, Mihail Zaharide, <i>Moesia Secunda, Scythia și Notitia Dignitatum</i> , București, 1988	404
2173. PETRE DIACONU, Totiu Totev, <i>Preslavskata keramična ikona</i> , Sofia, 1988	407

TOMUL 41

Nr. 1

ianuarie-martie 1990

2174. Plan de măsuri al Comitetului din Institutul de Arheologie din București al Frontului Salvării Naționale	3
2175. FLORIN DRAȘOVEAN și SABIN ADRIAN LUCA, Considerații preliminare asupra materialelor neo-eneolitice din așezarea de la Mintia (com. Veșel, jud. Hunedoara) ..	7
2176. IOAN NEMETI, Contribuții la cunoașterea sfârșitului epocii bronzului din nord-vestul României	19
2177. PETRE DIACONU, O carte despre arta rupestră, cu multe probleme	55
2178. ION T. LIPOVAN, Monumente epigrafice din Ampelum (II)	67
2179. CLOȘCA L. BĂLUȚĂ, Relief votiv dedicat Eponei descoperit la Războieni-Cetate ..	83
2180. SZÉKELY ZOLTÁN, Necropola medievală de la Peteni (com. Zăbala, jud. Covasna) ...	87
2181. CORNELIU BELDIMAN, Piepteni din a doua epocă a fierului descoperiți în estul Transilvaniei	111

Recenzii, note bibliografice etc.

2182. CONSTANTIN C. PETOLESCU, <i>Inscripțiile Daciei romane</i> , III. <i>Dacia Superior</i> , 4. <i>Zona răsăriteană</i> , București, 1988	115
--	-----

TOMUL 41

Nr. 2

aprilie-iunie 1990

2183. ALEXANDRU PĂUNESCU, Locuirea mezolitică de tip Schela Cladovei de la Ostrovul Corbului (jud. Mehedinți)	123
2184. ADELA PAKI, Populația de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa (II)	149
2185. LIA BĂTRÎNA și ADRIAN BĂTRÎNA, Legenda „eroului de frontieră” în ceramica monumentală din Transilvania și Moldova	165
2186. TEODOR O. GHEORGHIU, Arheologie și planimetrie – unele aspecte de istorie urbană medievală românească extracarpatică	185
2187. RADU ARDEVAN, CORNELIU BELDIMAN, JENŐ ZEPECZANER, Un nou monument epigrafic din estul Daciei romane	195
2188. MIRCEA ȘT. UDRESCU, Resturi osteologice de animale din sectorul „Turnul roman” al complexului medieval de la Sănnicolau de Beiuș, jud. Bihor	203
2189. RADU POPA, Cronică științifică 1989	207

TOMUL 41

Nr. 3–4

iulie-decembrie 1990

2190. Societatea Română de Arheologie	213
2191. ALEXANDRU PĂUNESCU, Scurtă privire asupra paleoliticului și mezoliticului din Dobrogea	215

2192. CAROL KACSÓ, Piese inedite din depozitul de bronzuri de la Crăciunești	235
2193. EMILIA DORUȚIU-BOILĂ, Despre cărămizile cu ștampilă ale legiunilor V Macedonica și XI Claudia la Dunărea de Jos și pe litoralul nordic al Mării Negre ..	251
2194. ION T. LIPOVAN, Cu privire la ceramica cu glazură plumbiferă din Ampelun ..	273
2195. CRIȘAN MUȘTEȘANU, Contribuții privind topografia Durostorum	293
2196. MIRCEA ȘT. UDRESCU, Material zooarheologic din așezarea medievală timpurie de la Dridu „La metereze”, jud. Ialomița	301
2197. CORNELIU POPA, Castrul de la Hoghiz în lumina unor noi descoperiri monetare ..	309
2198. I. BARNEA, Din nou despre Flavius Gerontios, prefect al Constantinopolului	313
2199. ALEXANDRU BARNEA, Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1989 de Institutul de Arheologie București	315

TOMUL 42

Nr. 1–2

ianuarie-iunie 1991

2200. Profesorul D.M. Pippidi la 85 de ani	3
2201. ALEXANDRU PĂUNESCU, Paleoliticul din peștera Gura Cheii-Râșnov și unele considerații privind cronologia locuirilor paleolitice din sud-estul Transilvaniei ..	5
2202. ANDREI OPAIT, O săpătură de salvare în orașul antic Ibida	21
2203. GH. MĂNUCU-ADAMEȘTEANU, Un cuptor medieval de ars ceramică descoperit la Nufăru, jud. Tulcea	57
2204. ION T. LIPOVAN, Plăcuță votivă de bronz	75
2205. VICTORIȚA NICOLAE și CONSTANTIN NICOLAE, O tegulă ștampilată descoperită la Carsium	79
2206. PETRE DIACONU, Un tip necunoscut de piesă din sec. VI – începutul sec. VII ..	81
2207. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (IX, 1989)	85
2208. ALEXANDRU BARNEA, A XXIV-a sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice din anul 1989	93

TOMUL 42

Nr. 3–4

iulie-decembrie 1991

2209. SEBASTIAN MORINTZ, Vladimir Dumitrescu (necrolog)	105
2210. PETRE DIACONU, Silvia Baraschi (necrolog)	109
2211. SILVIA MARINESCU-BÎLCU, Stratigrafie și tipologie în cercetarea neoliticului și eneoliticului	113
2212. MONICA MĂRGINEANU-CÂRSTOIU, Un capitel „vitruvian” la Histria	121
2213. SILVIA BARASCHI, Despre civilizația urbană din Dobrogea în secolele XI–XIV ..	133
2214. RADU POPA, Observații și îndreptări la istoria României din jurul anului <i>O Mie</i> (cu o prefață de Petre Alexandrescu)	153
2215. MARIN CÂRCIUMARU, Răspuns la critica unei cărți	189
2216. VASILE LICA, Sardonijs = Diurpaneus? (Aurelius Victor, <i>Caes.</i> , 13.3)	199
2217. ALEXANDRU PĂUNESCU și CORNEL IVANCIUC, Noi descoperiri paleolitice în România	205
2218. M. BRUDIU, Cercetări privind Hallstattul din sud-estul Moldovei	221
2219. CRISTIAN MATEI, O camee antică cu reprezentarea lui Eros de la Capidava	241
2220. RADU R. HEITEL, Un vârf de lance din colecția Institutului de Arheologie (București) ..	245
2221. Charta pentru protecția și conservarea patrimoniului arheologic	249
2222. ALEXANDRU BARNEA, Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1990 de Institutul de Arheologie din București	255

2223. CONSTANTIN C. PETOLESCU, <i>Cronica epigrafică a României</i> (X, 1990)	265
---	-----

TOMUL 43

Nr. 1

ianuarie-martie 1992

2224. NICULAE CONOVICI, Noi date arheologice privind începuturile culturii Poienești-Lukaševka și prezența bastarilor în Dobrogea	3
2225. I.H. CRIȘAN și V. SALVANU, O nouă încercare de reconstituire a sanctuarului mare rotund de la Grădiștea de Munte	15
2226. EUGEN COMȘA, Unele date cu privire la încălțăminte din epoca neolitică de pe teritoriul României	35
2227. ION CHICIDEANU, O descoperire de la începutul primei epoci a fierului la Cârna ..	49
2228. IOAN MITROFAN, Serapis pe un tipar din așezarea romană de la Micăsasa	55
2229. ION T. LIPOVAN, Teracote votive de la Ampelum	63
2230. CORNELIU BELDIMAN, Piese de toaletă și podoabă din secolul al IV-lea e.n. descoperite în estul Transilvaniei	71
2231. CRISTIAN F. SCHUSTER, Piese de metal recent descoperite aparținând culturii Tei	81
2232. VERONICA ILIESCU, Restaurarea unui vas metalic roman descoperit la Hârșova	85
2233. ALEXANDRU PĂUNESCU și CORNELIU BELDIMAN, O nouă descoperire sarmatică în sud-vestul Munteniei	87

Recenzii, note bibliografice etc.

2234. MARIN CÂRCIUMARU, Jean-Philippe Rigaud, <i>La grotte Vaufray. Paléoenvironnement – Chronologie – Activités humaines</i> , Châlons-sur-Marne, 1989	91
2235. MARIN CÂRCIUMARU, Sophie A. de Beaune, <i>Lampes et godets au Paléolithique</i> , Paris, 1987	93
2236. CONSTANTIN PREDA, Hans-Jörg Kellner, <i>Die Münzfunde von Manching und die keltischen Fundmünzen aus Südbayern</i> , Stuttgart, 1990	94
2237. EUGEN NICOLAE, <i>Türk Nüsmatik Derneğinin 20.kuruluş yılında İbrahim Artuk'a armagan</i> , İstanbul, 1988	97

TOMUL 43

Nr. 2

aprilie-iunie 1992

2238. ANDREI PIPPIDI, Nicolae Mavros, Locul lui în viața politică și intelectuală	107
2239. MIRCEA BABEȘ, Odobescu, arheologul	119
2240. MARIA ALEXANDRESCU VIANU, Mihail C. Sutz, colecționarul	127
2241. ALEXANDRU AVRAM, Grigore G. Tocilescu (1850-1909) – arheolog și epigrafist ..	139
2242. MIRCEA MUNTEANU, O așezare aparținând paleoliticului superior din sud-estul Munteniei (jud. Călărași)	145
2243. CORNELIA-MAGDA MANTU, ADRIAN MANTU, IONELA SCORTAN, Date în legătură cu așezarea Starčevo-Criș de la Poienești, județul Vaslui	149
2244. ION T. LIPOVAN, Fructurile și mortaria de la Ampelum	179
2245. VASILE MOGA, MIHAI BLĂJAN, O nouă statuie-portret descoperită la Apulum ..	201
2246. PARASCHIVA VICTORIA BATARIUC, Ateliere pentru producerea cahlelor în Moldova medievală	207
2247. M[IRCEA] B[ABEȘ], Al XII-lea Congres al Uniunii Internaționale de Științe Pre- și Protoistorice	225
2248. ALEXANDRU AVRAM, Mihai Simon (necrolog)	227

Recenzii, note bibliografice etc.

2249. CORNELIU BELDIMAN, H.L. Dibble, A. Montet-White (sub red.), <i>Upper Pleistocene Prehistory of Western Eurasia</i> , Philadelphia, 1988	231
2250. ADRIAN IONIȚĂ, L. Gerevich (sub red.), <i>Towns in medieval Hungary</i> , Budapest, 1990	232
2251. ADRIAN IONIȚĂ, <i>Castrum Bene 1989</i> , Gyöngyös, 1990	234

TOMUL 43

Nr. 3

iulie-septembrie 1992

2252. RADU POPA, Kurt Horedt (necrolog)	241
2253. ZOLTÁN SZÉKELY, Așezări din secolele VI-XI p. Chr. în bazinul Oltului Superior	245
2254. CORNELIA-MAGDA MANTU, Reprezentări antropomorfe pe ceramica așezării Cucuteni A, de la Scânteia (jud. Iași)	307
2255. ION T. LIPOVAN, Monumente epigrafice din Ampelum (III)	317
2256. BUCUR MITREA, Doctor docent Székely Zoltán la 80 de ani	321

Recenzii, note bibliografice etc.

2257. MIHAI SIMON, Wolf-Dietrich Niemeier, <i>Die Palaststilkeramik von Knossos: Stil, Chronologie und historischer Kontext</i> , Berlin, 1985	329
--	-----

TOMUL 43

Nr. 4

octombrie-decembrie 1992

2258. ION CHICIDEANU, Cuvânt introductiv	335
2259. NIKOLAUS BOROFFKA, Considerații asupra unor obiceiuri de depunere în epocile premetalice din Europa	341
2260. SILVIA MARINESCU-BÎLCU și MARIN CÂRCIUMARU, Coliere de <i>Lithospermum purpureo-coeruleum</i> și „perle” de cerb în neoliticul din România în contextul centrului și sud-estului Europei	355
2261. SVEND HANSEN, Depozite ca ofrandă: o contribuție la interpretarea descoperirilor de depozite din perioada timpurie a UFZ	371
2262. ADRIANA STOIA, Câteva observații cu privire la unele descoperiri hallstattiene conținând obiecte de fier din România	393
2263. VLAD VINTILĂ ZIRRA și DANIEL SPĂNU, Observații asupra tezaurilor de argint din Latène-ul târziu	401
2264. RADU HARHOIU, Semnificația tezaurilor din secolul al V-lea de pe teritoriul României	425
2265. ALEXANDRU BARNEA, Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1991 de Institutul de Arheologie din București	433
2266. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (XI, 1991)	441

TOMUL 44

Nr. 1

ianuarie-martie 1993

2267. Acad. RADU GRIGOROVICI, Cuvânt de salut	3
2268. PETRE ALEXANDRESCU, Muzeul Național de Antichități - Institutul de Arheologie, 65 de ani după Vasile Pârvan:	5
2269. ALEXANDRU ZUB, Vasile Pârvan: Istoria ca discurs consolator	9
2270. ECATERINA DUNĂREANU-VULPE, Vasile Pârvan în scrisorile lui Radu Vulpe ..	19
2271. VLADIMIR DUMITRESCU, Amintiri despre Vasile Pârvan	23
2272. ANDREI PIPPIDI, Din corespondența dintre Vasile Pârvan și Nicolae Iorga	29

2273. ION CHICIDEANU și DAN LICHARDOPOL, Observații asupra depozitului de bronzuri de la Străoști, Prahova	33
2274. RADU HARHOIU, „Tezaurul” de la Buzău – 1941	41
2275. VIRGIL MIHĂILESCU-BĂRLIBA, Tezaurul monetar. Cercetare și interpretare ..	53
2276. ȘTEFAN CUCOȘ, Complexe rituale cucuteniene de la Ghelăiești, jud. Neamț ...	59
2277. OANA DAMIAN, O necropolă medievală timpurie descoperită la Nufăru (jud. Tulcea)	81

TOMUL 44	Nr. 2	aprilie-iunie 1993
-----------------	--------------	---------------------------

2278. ALEXANDRU BARNEA, Dinu Adameșteanu la 80 de ani	119
2279. MIRCEA BABEȘ, O unealtă toreutică din sec. IV-III a. Chr. de la Opișor (jud. Mehedinți)	125
2280. GH. BICIR, Date noi cu privire la pătrunderea sarmaților în teritoriul geto-dacic (I)	135
2281. ALEXANDRU MADGEARU, Despre cataramele de tip „Păpa” și unele probleme ale secolului al VII-lea	171
2282. CONSTANTIN PREDA, Săpăturile arheologice din așezarea getică de la Pleașov (județul Teleorman)	185
2283. ZAHARIA COVACEF, PETRE COVACEF, Noi ipoteze privind alimentarea cu apă potabilă a Tomisului în antichitate	197
2284. MIHAELA BLASKO și EUGEN NICOLAE, Dirhemii otomani falși din a doua jumătate a secolului al XVI-lea	209

Recenzii, note bibliografice etc.

2285. EDUARD NÉMETH, Egon Schallmayer, Kordula Eibl, Joachim Ott, Gerhard Preuss, Esther Wittkopf, <i>Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiär-Inschriften des Römischen Reiches. Der römische Weihebezirk von Osterburken</i> , I, Stuttgart, 1990	215
2286. DOINA BENEĂ, Andrea H. Vaday, <i>Die sarmatischen Denkmäler des Komitats Szolnok. Ein Beitrag zur Archäologie und Geschichte des sarmatischen Barbaricums</i> , Budapest, 1989	216
2287. OANA DAMIAN, Boris D. Borisov, <i>Djadovo. Bulgarian, Dutch, Japanese Expedition</i> , I, Tokyo, 1989	219

TOMUL 44	Nr. 3	iulie-septembrie 1993
-----------------	--------------	------------------------------

2288. ION CHICIDEANU, Radu Popa (necrolog)	227
2289. PETRE ALEXANDRESCU, Distrugerea zonei sacre a Histriei de către geți	231
2290. DOINA BENEĂ, <i>Vicus Tibiscensis</i> . Contribuții la istoria viciilor militari din Dacia ..	267
2291. NIKOLAUS BOROFFKA, Descoperiri vechi din Muzeul de Istorie Aiud (I)	293
2292. ADRIAN IONIȚĂ, Cronica științifică 1992	303

TOMUL 44	Nr. 4	octombrie-decembrie 1993
-----------------	--------------	---------------------------------

2293. AL. SUCEVEANU, Ion Barnea la 80 de ani	315
2294. A. VULPE, Eugen Comșa la 70 de ani	321
2295. ADRIANA STOIA, Probleme de tehnologie a metalurgiei fierului în Hallstattul românesc	325
2296. GH. I. CANTACUZINO, Vestigii medievale la Valea Mănăstirii, pe Motru	359

2297. ȘTEFAN OLTEANU, Din nou despre istoria României din jurul anului „O mie” ...	375
2298. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (XII, 1992)	387
2299. ALEXANDRU BARNEA, Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1992 de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București... ..	397

TOMUL 45

Nr. 1

ianuarie-martie 1994

2300. ALEXANDRU AVRAM, Prof. D.M. Pippidi (necrolog)	3
2301. SILVIA MARINESCU-BÎLCU, Alexandra Maria Bolomey (necrolog)	9
2302. NICOLAUS BOROFFKA, Considerații asupra culturii Wietenberg. Așezarea de la Poiana Aiudului	15
2303. TEODOR OCTAVIAN GHEORGHIU, Literatura istorică asupra orașului Suceava între prolixitate și vid informațional (Considerații asupra ultimelor lucrări apărute) .	27
2304. M. NICA, Z. FLOROIU, TR. ZORZOLIU, M. VASILESCU, Tell-ul eneolitic gumelnițean de la Drăgănești-Olt, punctul „Corboaica”	41
2305. M. NICA și ELENA DELEANU, Câteva date despre așezările din sec. VI și XVI de la Piatra-sat (jud. Olt), punctele „Nucet” și „Vadul Codrii”	61
2306. PARASCHIVA VICTORIA BATARIUC, Ceramica monumentală descoperită la curți boierești din județul Suceava	71
2307. MIRCEA BABEȘ, Rolf Hachmann – membru de onoare al Academiei Române ..	85
2308. ALEXANDRU BARNEA, Colocviul internațional „Roma Traianea – La romanită orientale”, Roma, 25-27 martie 1993...	87

Recenzii, note bibliografice etc.

2309. RODICA MEDINCEANU, Miroslav Lazić, <i>Topografija i tipologija praistorijskih tumula u Srbiji i Crnoj Gore</i> , Belgrad, 1989	91
2310. LIANA OȚA, M. Macrea, N. Gudea, I. Moțu, <i>Praetorium. Castrul și așezarea romană de la Mehădia</i> , București, 1993	93
2311. ION BARNEA, Renate Pillinger, Andreas Pülz, Hermann Vetter (sub red.), <i>Die Schwarzmeerküste in der Spätantike und im frühen Mittelalter</i> . Viena, 1992	96

TOMUL 45

Nr. 2

aprilie-iunie 1994

2312. EUGEN COMȘA, Figurile neolitice din așezarea de la Fulga (jud. Buzău)	105
2313. AL. SUCEVEANU, 80 de ani de cercetări arheologice la Histria. Bilanț și perspective ...	123
2314. LIA BĂTRÎNA și ADRIAN BĂTRÎNA, Contribuția cercetărilor arheologice la cunoașterea arhitecturii ecleziastice din Moldova în secolele XIV-XV	145
2315. CATRINEL DOMĂNEANȚU, Importuri atice în bazinul Mării Negre în epoca arhaică. Grupul Lydos	171
2316. ION T. LIPOVAN, Opaite romane de la Ampelum (Ill)	179

Recenzii, note bibliografice etc.

2317. RODICA MEDINCEANU, Václav Furmánek, Ládislav Veliačik, Josef Vladár, <i>Slovensko v dobe bronzovej</i> , Bratislava, 1991	185
2318. RODICA MEDINCEANU, G. Kitov, I. Panayotov, P. Pavlov, <i>Mogilni nekropoli v Loveškija kraj. Ranna bronzova epoha (Necropolât Goran Slatina)</i> , Sofia, 1991 ..	187
2319. ALEXANDRU VULPE, Marian Gumă, <i>Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României</i> , București, 1993	188

2320. ADRIANA STOIA, Valentin Vasilev, Ioan I. Aldea, Horia Ciugudean, <i>Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României. Contribuții arheologice: Așezarea fortificată de la Teleac</i> , Cluj, 1991	191
--	-----

TOMUL 45	Nr. 3	iulie-septembrie 1994
-----------------	--------------	------------------------------

2321. ALEXANDRU PĂUNESCU, Viața și opera lui Nicolae N. Moroșan	199
2322. MIRCEA PETRESCU-DÎMBOVIȚA, Unele date în legătură cu participarea lui N. N. Moroșan la cel de-al XVII-lea Congres Internațional de Antropologie și Arheologie Preistorică, București, 1937	215
2323. VALERIU FLORIN DOBRINESCU, Un document englez despre N. N. Moroșan ..	225
2324. MIHAIL URȘU și GRIGORE CEMĂRTAN, Activitatea lui N. N. Moroșan în cadrul Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău	231
2325. LUCIAN BADEA, N. N. Moroșan – contribuții la cunoașterea cuaternarului	235
2326. C. MIHĂILESCU, Contribuția lui N. N. Moroșan la geomorfologia și paleogeografia Basarabiei	239
2327. ANATOLIE DAVID, N. N. Moroșan – cercetător al faunei de mamifere cuaternare în Basarabia ..	245
2328. THEODOR OBADĂ, ANATOLIE DAVID, ILIE BORZIAN, Fauna de mamut din stațiunea paleolitică Climăuș II din Basarabia ..	251
2329. COSTIN RĂDULESCU, N. N. Moroșan, cercetător al faunelor de mamifere neogene ..	257
2330. ALEXANDRU PĂUNESCU, Cercetările paleolitice ale lui Nicolae N. Moroșan de pe partea dreaptă a Prutului	261
2331. VASILE CHIRICA, Paleoliticul de la Mitoc	267
2332. MIHALACHE BRUDIU, Industria cornului și osului în paleoliticul superior din nord-estul României	273
2333. VASILE GROSU, N. N. Moroșan și începutul cercetărilor arheologice privind sarmații pe teritoriul Basarabiei	283
2334. CORNELIA-MAGDA MANTU și EMILIAN ALEXANDRESCU, Colecția „N. N. Moroșan” de la Laboratorul de geologie și paleontologie al Universității din Iași ..	289
2335. EMILIAN ALEXANDRESCU, Desfășurarea Simpozionului omagial „N. N. Moroșan – un destin românesc în Basarabia cotropită”	293

Recenzii, note bibliografice etc.

2336. ILIE BORZIAN, Alexandru Păunescu, <i>Ripiceni-Izvor. Paleolitic și mezolitic. Studiu monografic</i> , București, 1993	297
---	-----

TOMUL 45	Nr. 4	octombrie-decembrie 1994
-----------------	--------------	---------------------------------

2337. ALEXANDRU AVRAM, Καλλαπανά (I)	303
2338. IOANA BOGDAN CĂTĂNICIU, <i>Castella</i> de la Urluieni	327
2339. DĂNUȚ DOBOȘ, Dosarul epurărilor de la Universitatea „Cuza Vodă” din Iași: Cazul Radu Vulpe (1945)	357
2340. SABIN ADRIAN LUCA, Complexul ritual de la Orăștie – Dealul Pemilor, punct X ₂ (jud. Hunedoara)	363
2341. CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (XIII, 1993) ..	369
2342. ALEXANDRU BARNEA, Cronica cercetărilor arheologice efectuate de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București în 1993	375
2342. PETRE ALEXANDRESCU, Sesiunea memorială „D.M. Pippidi”	387

INDICE DE AUTORI

A

Adameșteanu, D. *p* 2278
 Aktan, N. *r* 2237
 Aldea, I. I. *r* 2320
 Alexandrescu, A. D. *c* 2099
 Alexandrescu, Em. 2334, 2335
 Alexandrescu, P. 2083, 2108, 2268, 2289, 2343, *c* 2279
 Alexandrescu Vianu, M. 2044, 2119, 2240
 Alföldy, G. *c* 2068
 Andronic, Al. *c* 2303, 2339, *r* 2091
 Andronic, M. 2148
 Antonescu, D. *c* 2225, *r* 2013
 Ardevan, R. 2187
 Artuk, C. *r* 2237
 Avram, Al. 2042, 2102, 2121, 2153, 2241, 2248, 2300, 2337
 Aydmlioglu, K. *r* 2237

B

Babeș, M. 1990, 2099, 2133, 2152, 2239, 2247, 2279, 2307, *c* 2100, 2224
 Babić, B. *r* 2064
 Bacqué-Grammont, J.-L. *r* 2237
 Badea, L. 2325
 Bader, T. *c* 2048
 Bakó, G. *c* 2074
 Baraschi, S. 2150, 2213, *p* 2210
 Barnea, Al. 2014, 2029, 2105, 2113, 2145, 2160, 2161, 2172, 2199, 2208, 2222, 2265, 2278, 2299, 2308, 2342
 Barnea, I. 2043, 2065, 2077, 2198, 2311, *c* 2205, 2311, *p* 2131, 2293
 Batariuc, P.-V. 2246, 2306, *r* 2016
 Bateson, J. D. *r* 2142
 Baumann, V. H. *r* 2014
 Bazarciuc, V. V. 2059
 Băluță, C. L. 2168, 2179
 Bănescu, N. *c* 2043, 2077
 Bănică, T. *r* 2311
 Bătrina, A. 2005, 2185, 2314, *r* 2016
 Bătrina, L. 2005, 2185, 2314, *r* 2016
 Bârzu, L. 2023
 Beaune, S. A. de *r* 2235
 Beckers, C. *c* 2259

Beldiceanu, N. *r* 2237
 Beldiceanu-Steinherr, I. *r* 2237
 Beldiman, C. 2181, 2187, 2230, 2233, 2249
 Belke, K. *r* 2311
 Benac, A. *c* 2183
 Benea, D. 2286, 2290, *c* 2202
 Benndorf, O. *c* 2060
 Berciu, D. 2037, *c* 2099, 2116
 Beșevliev, V. *c* 2029
 Bichir, Gh. 2137, 2280, *c* 2048, 2054
 Bilaniuk, B. P. T. *r* 2311
 Birley, A. R. *c* 2068
 Birley, E. *c* 2068
 Bitiri (Ciortescu), M. 2056, 2081
 Blasko, M. 2284
 Blăjan, M. 2245
 Bobi, V. 2082
 Bogdan-Cătănciu, I. 2338
 Bokelmann, K. *c* 2259
 Bolomey, Al. 2115, 2127, *p* 2301
 Bona, P. *c* 2165
 Borisov, B. *r* 2287
 Boroffka, N. 2259, 2291, 2302
 Boroneanș, V. *c* 2183, 2215
 Borzic, I. 2328, 2336
 Botezatu, D. 2101
 Bothmer, D. von *c* 2279
 Bounegru, O. 2042, 2159
 Božilova, V. *c* 2161
 Branga, N. *r* 2123
 Brijan, P. 2139
 Brinna, O. *r* 2032
 Brudiu, M. 1993, 2218, 2332, *c* 2191
 Busuioc, E. 2109
 Buzdugan, C. 2082

C

Cantacuzino, Gh. I. 2296
 Cărciumaru, M. 2001, 2010, 2016, 2041, 2098, 2110, 2139, 2215, 2234, 2235, 2260, *c* 2081, *r* 2177
 Ceaușescu, I. *c* 2214
 Ceaușu, M. *c* 2303
 Cehmistrenko, V. I. *c* 2136
 Cemărtan, Gr. 2324
 Cernea, N. 2082

Chera, C. *r* 2311
 Chicideanu, I. 2111, 2134, 2227, 2258, 2273, 2288
 Chiriac, C. 2087
 Chirica, V. 2331
 Chirilă, E. *c* 2093, *r* 2046
 Christescu, V. *c* 2338
 Čičikova, M. *r* 2161
 Ciucă, I. 2145
 Ciugudean, H. *r* 2320
 Ciurea, D. *c* 2030
 Cochină, N. 2167
 Cociș, S. 2073
 Comșa, E. 1998, 1999, 2008, 2047, 2067, 2095,
 2226, 2312, *c* 2018, 2099, *p* 2294
 Comșa, M. *c* 2214, 2297
 Condurachi, Em. *p* 2113
 Conovici, N. 2013, 2136, 2224, *c* 2070, 2263
 Covacef, P. 2283
 Covacef, Z. 2283
 Crawford, M. *c* 2006
 Crâșmaru, A. *c* 2156
 Crișan, I. H. 2225, *c* 2013, 2099
 Cucuș, Șt. 2276

D

Daicovicu, C. *c* 2007, 2058, 2074, 2216
 Daicovicu, H. *c* 2013, 2058, 2216, *p* 2000
 Damian, O. 2277, 2287
 Danilenko, N. V. *c* 2047
 Darley-Doran, R. E. *r* 2237
 David, A. 2327, 2328
 Deleanu, E. 2305
 Devijver, H. *r* 2154
 Diaconescu, Al. 2061
 Diaconu, Gh. 2048
 Diaconu, P. 2003, 2033, 2070, 2091, 2124, 2125,
 2126, 2131, 2162, 2173, 2177, 2206, 2210, *c*
 2215
 Dibble, L. H. *r* 2249
 Dimitrov, Ch. *r* 2311
 Dimitrova, Al. *c* 2022
 Dimitrova-Milčeva, A. *r* 2161
 Doboș, D. 2339
 Dobrescu, R. 2171
 Dobrinescu, F. V. 2323
 Dobson, B. *c* 2120
 Domăneanțu, C. 2315
 Döpelman, H. D. *r* 2311
 Dörner, E. *c* 2048

Dorușu-Boilă, Em. 2025, 2068, 2117, 2146,
 2163, 2193. *c* 2120, 2195
 Dragomir, I. T. 2053, *c* 2018
 Dragotă, Gh. 2086
 Drașoveanu, F. 2151, 2175
 Drexel, F. *c* 2069
 Dumitrașcu, S. *c* 2048
 Dumitrescu, Vl. 2032, 2271, *c* 2018, 2135, 2156,
 2260, 2276, *p* 2209
 Dunăreanu-Vulpe, Ec. 2270
 Duval, N. *c* 2029

E

Ebbesen, K. *c* 2259
 Eibl, K. *r* 2285
 Ellis, L. *r* 2001
 El Susi, G. 2166
 Emandi, I. E. *c* 2030, 2303
 Emödi, I. 1992
 Ender, C. *r* 2237
 Entz, G. *c* 1991
 Éry, K. *r* 2015

F

Fellmann, R. *c* 2069
 Ferri, S. *c* 2069
 Filipescu, B. 2060
 Fitz, J. *c* 2074, 2163
 Floca, O. *r* 2002
 Floroiu, Z. 2304
 Franga, L. 2049
 Florescu, F. B. *c* 2069
 Florescu, R. *c* 2069
 Furmanek, V. *r* 2317
 Furtwängler, A. *c* 2069

G

Gaál, A. *r* 2015
 Gabelmann, H. *r* 2036
 Gabler, D. *r* 2105, 2250
 Garland, Y. *r* 2152
 Gassauer, R. *c* 2246
 Gedai, I. *r* 2237
 Gedl, M. *r* 2026
 Gerevich, L. *r* 2250
 Gerov, B. *c* 2120, 2195
 Gheorghiu, T. O. 2186, 2303
 Gherasimov, Th. *c* 2070

Gherasimova-Tomova, V. *r* 2161, 2311

Gherghe, P. 2071

Gimbutas, M. *c* 2135

Gjuzelev, V. *r* 2311

Glodariu, I. *c* 2013

Göde, K. *r* 2237

Gomolka-Fuchs, G. *r* 2143

Gostar, N. *c* 2058, 2216

Gozalan, S. *r* 2237

Grace, V. *c* 2136, 2224

Grakov, B. N. *c* 2136

Gramatopol, M. *c* 2085. *r* 2044

Grigorovici, R. 2267

Grosu, V. I. 2333, *c* 2280

Gudea, N. *r* 2046, 2310

Gumă, M. *r* 2319

H

Habovstia, A. *r* 2045

Hachmann, R. *c* 1990, *p* 2307

Haimovici, S. 2052

Halasi, G. 1992

Hansen, S. 2261

Harhoiu, R. 2158, 2264, 2274

Haşotti, P. 2028, 2159

Hawkins, E. J. W. *r* 2065

Hălcescu, C. 2164

Hébert, R. J. *r* 2237

Heitel, R. R. 1991, 2039, 2220

Hening, J. *r* 2124

Holl, I. *r* 2250

Honea, K. 2051

Horedt, K. *c* 2099, 2263, *p* 2252

I

Ignat, M. *r* 2016

Iliescu, O. 2085, *c* 2996, 2093

Iliescu, V. 2232

Iliescu, Vl. *c* 2216, 2232

Ionescu, M. 2122

Ioniță, A. 2250, 2251, 2292

Iordanov, Iv. *c* 2033, 2043, 2070

Iorga, N. *c* 2216, *p* 2272

Irimia, M. 2100

Irmscher, J. *r* 2311

Iuga, G. M. 2090

Ivanciuc, C. 2217

Ivanov, T. *r* 2161

J

Jänecke, W. *c* 2069

K

Kacsó, C. 2026, 2140, 2192

Kalmar, Z. 2072, *r* 2046

Kellner, H.-J. *r* 2236

Kitov, G. *r* 2318

Konakci, S. *r* 2237

Korzuhina, G. F. *c* 2088

Kourtessi-Philippakis, G. *r* 2171

Kralovský, A. *r* 2250

Krämer, W. *c* 2099

Kubinyi, A. *r* 2250

Kühn, H. *c* 2259

Kürkman, G. *r* 2237

L

Lambrino, S. *c* 2337

Lazarovici, Gh. *c* 2135, *r* 2046

Lazić, M. *r* 2309

Leahu, V. 2116

Leroi-Gourhan, A. *p* 2098

Letica, Z. *c* 2183

Lica, V. 2216, *c* 2099

Lichiardopol, D. 2273

Lifshitz, B. *c* 2337

Lindner, R. P. *r* 2237

Lipovan, I. T. 2103, 2178, 2194, 2204, 2229, 2244, 2255, 2316

Luca, A. S. 2175, 2340

Lukács, A. 2015

Lungu, V. 2149

Luschey, H. *c* 2083

M

Mackenzie, K. M. *r* 2237

Macrea, M. *c* 1994, 2058, *r* 2310

Madgearu, Al. 2050, 2281

Mahdi, S. al *r* 2237

Man, V. 2052

Manea, D. 2167

Mantu, A. 2243

Mantu, C.-M. 2243, 2254, 2334

Marcu, D. 2075

Marinescu, G. *c* 2048

Marinescu-Bîlcu, S. 2127, 2156, 2211, 2260, 2301

Marinescu-Teposu, L. 2036
 Matasă, C. c 2010
 Mateescu, C. N. 2078
 Matei, Al. r 2046
 Matei, C. 2149, 2219
 Matei, M. D. 2030, c 2303
 Mavros, N. p 2238
 Maxfeld, V. A. c 2068
 Mănușu-Adameșteanu, Gh. 2088, 2203
 Mărghitan, L. 2123
 Mărgineanu-Cârstoiu, M. 2013, 2212
 Medinceanu, R. 2309, 2317, 2318
 Mihăilescu, C. 2326
 Mihăilescu-Bîrliba, V. 2275
 Mihalik, S. c 2138
 Mikeska, J. r 2237
 Milojević, Vl. c 2032
 Mincev, A. r 2311
 Mirițoiu, N. c 1990, 2048
 Miron, A. c 2099
 Mitrea, B. 1995, 2130, 2256, c 2006, 2085
 Mitrea, I. 2129
 Mitrofan, I. 2228
 Moga, V. 2245
 Mogoșanu, Fl. 2031, c 2183, 2191, p 2056
 Moisil, C. c 2006, 2085, 2093
 Mommsen, Th. c 2216
 Monah, F. 2010
 Montelius, O. c 2259
 Montet-White, A. r 2249
 Morintz, S. 2104, 2209
 Moroșan, N. N. c 2330–2335, p 2321–2327, 2329
 Moșu, I. r 2310
 Mouriki, D. r 2065
 Müller, S. c 2259
 Munteanu, M. 2242
 Murat, A. 2159
 Mușteanu, Cr. 2034, 2063, 2195

N

Najdenova, V. r 2161
 Nägler, T. 2106
 Naum, T. 2110
 Necrasov, O. c 1995
 Neergaard, C. c 2259
 Németh, E. 2285
 Némethi, I. 2038, 2107, 2176
 Nica, M. 2304, 2305, c 2135
 Nicolae, C. 2205
 Nicolae, E. 1996, 2237, 2284

Nicolae, V. 2205
 Nicolăescu-Plopșor, C. S. c 2041, 2058, 2081, 2139, 2191, 2332
 Nicorescu, P. c 2069
 Niculiță, I. T. r 2152
 Niemann, G. c 2069
 Niemeier, W.-D. r 2257
 Nikolov, D. r 2161
 Nițoi, E. 2110
 Nițu, A. c 2018

O

Obadă, Th. 2328
 Odobescu, Al. p 2239
 Ogdenova-Marinova, L. r 2161
 Oikonomides, N. c 2033
 Ölçer, C. r 2237
 Olshausen, E. r 2311
 Olteanu, Șt. 2080, 2297, c 2214
 Opaș, A. 2084, 2202, r 2311
 Opaș, C. r 2311
 Opreanu, C. 2061
 Oprinescu, A. 2076
 Oprîțescu-Dodd, A. c 2144
 Orvay, T. c 2290
 Oța, L. 2310
 Overbeck, B. c 2236

P

Pak, A. 2128, 2184
 Panayotov, I. r 2318
 Pascu, Șt. c 2214
 Paul, I. 2135
 Pavlov, P. r 2318
 Păunescu, Al. 2021, 2057, 2066, 2183, 2191, 2201, 2217, 2233, 2321, 2330, c 2081, 2310, r 2336
 Pârvan, V. c 2119, 2195, 2202, p 2260, 2272
 Pecurariu, D. p 2078
 Pančev, Vl. c 2070
 Petculescu, L. 2142
 Petolescu, C. C. 2002, 2011, 2012, 2024, 2055, 2058, 2074, 2097, 2120, 2132, 2147, 2154, 2155, 2157, 2170, 2182, 2207, 2223, 2266, 2298, 2341, c 1994, 2193
 Petre-Govora, Gh. 2009
 Petrescu-Dimbovița, M. 2322, c 2018, 2116
 Pfäum, H.-G. c 2058
 Pillinger, R. r 2311

Pinter, Z. 2035, 2169
 Pippidi, A. 2238, 2272
 Pippidi, D. M. c 2117, 2119, p 2011, 2200, 2300, 2343
 Piso, I. c 2068, 2074
 Polenz, H. c 2099
 Popa, C. 2197
 Popa, R. 2000, 2045, 2064, 2079, 2114, 2143, 2158, 2165, 2189, 2214, 2252, c 2297, p 2288
 Popescu, D. p 2104
 Popov, R. c 2260
 Popova-Moroz, V. r 2311
 Popovici, Dr. 2062, 2157
 Popp, V. r 2237
 Preda, C. 2006, 2017, 2046, 2054, 2093, 2236, 2282, c 2085, 2099, p 2020
 Protase, D. 1994, 2007, c 2074, 2099
 Prox, A. c 2201
 Puiu, G.-R. r 2237
 Pülz, A. r 2311

R

Rada, M. 2167
 Rașev, R. r 2125
 Rădulescu, C. 2329, c 2191
 Rechi, M. c 2259
 Reinecke, P. c 2259
 Rigaud, J.-P. r 2234
 Robert, J. c 2337
 Robert, L. c 2337
 Roman, P. 2004, 2019, 2038, 2094, c 2144, 2183
 Romantschuk, A. I. r 2126
 Rosetti, D. V. c 2116
 Roxan, M. c 2163
 Rușeva-Slokoska, L. r 2161
 Russu, I. I. c 2058, r 2002, 2046, 2182, p 2025
 Rust, A. c 2259
 Rusu, A. A. 2040

S

Salvanu, V. 2225
 Samson, P. c 2191
 Sandu, V. 2102
 Sanie, S. 2022, 2141, c 2092
 Sauciuc-Săveanu, T. c 2337
 Sayar, M. r 2311
 Săvulescu, Tr. c 2010
 Sâmpetru, M. 2020, 2069

Șandrovskaja, V. A. c 2043
 Șașel, A. r 2155
 Șașel, J. r 2155
 Schallmayer, E. r 2285
 Schuster, C. 2231
 Schwarcz, A. r 2311
 Șčjapova, I. L. r 2080
 Scorțanu, I. 2243
 Seibt, W. r 2311
 Simon, M. 2018, 2144, 2257, p 2248
 Sirbu, V. 2095, c 2099
 Slobozianu, H. c 2121
 Slușanschi, D. c 2022
 Soustal, P. r 2311
 Spânu, D. 2263
 Speidel, M. P. c 2058, 2120
 Srečković, S. c 2183, r 2237
 Stahl, H. H. c 2030
 Stančeva, M. r 2161
 Stanciu, S. r 2046
 Stanilov, St. r 2125
 Stângă, I. c 2279
 Stein, A. c 2163
 Stoia, A. 2262, 2295, 2320
 Suceveanu, Al. 2293, 2313
 Sultov, B. c 2034
 Sutz, M. C. p 2240
 Syme, R. c 2163
 Székely, Z. 2112, 2180, 2253, p 2256
 Szöny, E. r 2250

Ș

Șadurschi, P. 2101
 Șengün, T. r 2237
 Ștefan, Al. 1997
 Ștefan, Gh. c 2018, 2147, 2157, 2312

T

Tafrafi, O. c 2337
 Tallgren, M. A. c 2260
 Teleghin, D. J. c 2047
 Teodor, S. c 1990, 2224
 Teodorescu, D. M. c 2225
 Teodorescu, V. c 2274
 Terzea, E. c 2191
 Theodorescu, D. c 2069
 Theodorescu, R. c 2029
 Tocilescu, Gr. G. c 2069, p 2241
 Tomka, P. r 2250

Topoloveci, M. 2151
 Totev, T. *r* 2003, 2173
 Trynkowski, J. *c* 2216
 Tudor, D. *c* 2058, 2074, 2120, 2145

T

Teicu, D. 2138

U

Udrescu, M. *Șt.* 2089, 2096, 2188, 2196
 Uenze, S. *c* 2281
 Ursachi, V. *c* 2099, 2260
 Uisu, M. 2324
 Ursulescu, N. 2062, 2101, *c* 2135, *r* 2016

V

Vaday, A. H. *r* 2105, 2284, 2286
 Vasilescu, M. 2304
 Vasilev, V. P. *r* 2161
 Vasiliev, V. *r* 2320
 Vătășianu, V. *c* 1991
 Vážarova, Ž. *r* 2162
 Velkov, V. *r* 2311
 Veliacik, L. *r* 2317
 Velter, A.-M. 2118
 Velters, H. *r* 2311
 Vittinghoff, F. *c* 2058
 Vladár, J. *r* 2317

Vlassa, N. *c* 2135
 Vulpe, A. 2294, 2319, *c* 2099, 2116
 Vulpe, R. *c* 1990, 2195, *p* 2270, 2339

W

Wendel, M. *r* 2079
 Werner, J. *c* 2099
 Wilski, H. *r* 2237
 Winkelmann, F. *r* 2143
 Winkler, I. *c* 2093
 Wolff, H. *c* 2058
 Wollmann, V. *r* 2002

Z

Zaharia, N. N. *c* 2081, 2332
 Zahariade, M. *c* 2147, *r* 2172
 Zemigala, M. *r* 2114
 Zepeczaner, J. 2187
 Zimmermann, H. *r* 2106
 Zirra V. V. 2263
 Zlatkovskaja, D. T. *c* 2047
 Zoroliu, T. 2304
 Zub, Al. 2269

INDICE DE LOCALITĂȚI

A

Abrittus, v. Razgrad
 Acidava, v. Enoșești
 Adamclisi (Tropaeum Traiani), jud. Constanța
 2069, 2084, 2160, 2199, 2222, 2265, 2299,
 2342
 Aegyssus, v. Tulcea
 Afumați, SAI 2116
 Agighiol, com. Valea Nucarilor, jud. Tulcea 2084
 Ahrensburg, Germania 2259
 Alba Iulia (Apulum), jud. Alba 1991, 2039,
 2160, 2168, 2199, 2222, 2245, 2265, 2299
 Albești, jud. Constanța 2057, 2191
 Aldești, azi Cârliști, com. Filipești, jud. Bacău 2019
 Alexandria, jud. Teleorman 2265
 Altân Tepe, jud. Tulcea 2295
 Ampelum, v. Zlatna
 Amphipolis, Grecia 2121
 Ampoița, com. Meteș, jud. Alba 2019
 Anchialos, v. Pomorie
 Angheluș, com. Ghidfalău, jud. Covasna 2253
 Aniniș, com. Crasna, jud. Gorj 2071
 Anzabegovo, Macedonia 2135
 Apollonia, v. Sozopol
 Apulum, v. Alba Iulia
 Aquincum, v. Budapesta
 Arad-Vladimirescu, jud. Arad 2214
 Arbore, jud. Suceava 2306
 Argamum, v. Capul Dolojman
 Arpașu de Sus, com. Cârțișoara, jud. Sibiu 2217
 Arsa, com. Albești, jud. Constanța 2121
 Atena, Grecia 2117, 2136, 2315
 Augusta Traiana - Beroe, v. Stara Zagora
 Autostrada București - Constanța 2265
 Axiopolis, v. Cernavoda

B

Babadag, jud. Tulcea 2084, 2160, 2199, 2222,
 2265, 2295, 2299
 Baci (Gura Baciului), jud. Cluj 2072, 2135
 Baggeröd, Suedia 2259
 Baia, jud. Suceava 2185, 2186, 2246
 Balaci, jud. Teleorman 2226
 Balcic (Dionysopolis), Bulgaria 2117, 2121
 Balintești-Cioinagi, com. Berești-Meria, jud.
 Galați 2273
 Baloteasca, com. Leordeni, jud. Argeș 2217
 Barboși, or. Galați, jud. Galați 2141, 2280
 Bascov (Valea Bascovului), jud. Argeș 2217

Batovo, Bulgaria 2311
 Băiceni, com. Cucuteni, jud. Iași 2108
 Băiculești (Valea Argeșului), jud. Argeș 2217
 Băile Herculane, jud. Caraș-Severin 2058
 Bălinești, com. Grămești, jud. Suceava 2306
 Bălteni, com. C. A. Rosetti, jud. Buzău 2053
 Bălțișoara, com. Runcu, jud. Gorj 2299
 Bârlad, jud. Vaslui 2280
 Bârsești, com. Mihăești, jud. Vâlcea 2009
 Băzdâna, com. Calopăr, jud. Dolj 2299, 2342
 Bechet, com. Orodul, jud. Dolj 2217
 Bercioiu, com. Budești, jud. Vâlcea 2284
 Berea, com. Sanislău, jud. Satu Mare 2038, 2176
 Berezan, Ucraina 2315
 Berveni, jud. Satu Mare 2107, 2176
 Bezid-Sălaşuri, com. Sângeorgiu de Pădure, jud.
 Mureș 2112
 Biharia, jud. Bihor 2214
 Bistreț, jud. Dolj 2075, 2160, 2199, 2222, 2265,
 2299, 2342
 Bistricioara, com. Ceahlău, jud. Neamț 2041
 Bistrița, com. Vișoara, jud. Neamț 2314
 Bistrița, jud. Bistrița-Năsăud 2185
 Blandiana, jud. Alba 2039
 Bleșteni, Rep. Moldova 2333
 Bogdan Vodă (fost Cuhea), jud. Maramureș
 2160
 Boleślawiec, Polonia 2114
 Boloțești, jud. Vrancea 2082
 Bordu Mare (peștera), sat Ohaba Ponor, com.
 Pui, jud. Hunedoara 2041, 2201
 Bordușani, jud. Ialomița 2160, 2199, 2222,
 2265, 2299, 2342
 Bormiș, com. Dragomirești, jud. Neamț 1990, 2224
 Borosești, com. Scânteia, jud. Iași 1990
 Borosteni, com. Peștișani, jud. Gorj 2051, 2160,
 2222, 2265
 Botoșani, jud. Botoșani 2264
 Brad, com. Negri, jud. Bacău 2084, 2099, 2260
 Bradvari, Bulgaria 2077
 Braneț, com. Bârza, jud. Olt 2004, 2019
 Brașov, jud. Brașov 2160
 Brateiu, jud. Sibiu 2019, 2023, 2160, 2199, 2222
 Brateș, faleză lacului, or. Galați, jud. Galați 1993
 Brăduț, jud. Covasna 2019
 Brăilița, or. Brăila, jud. Brăila 2019
 Brebeni, jud. Olt 2217
 Brestovene, Bulgaria 2163
 București 2111

București – Băneasa 2116
 București – Cățelu Nou 2116
 București – Radu Vodă 2284
 București – Ziduri între Vii 2116
 Bucureștii Noi 2116
 Budapesta (Aquincum), Ungaria 2121
 Budești, jud. Călărași 2199
 Budești, Rep. Moldova 2333
 Bumbești – Jiu, jud. Gorj 2160, 2265, 2299, 2342
 Bunești, com. Averești, jud. Vaslui 2059, 2092
 Bungețu, com. Văcărești, jud. Dâmbovița 2019, 2116
 Buriș, com. Periş, SAI 2054
 Buridava, v. Ocnița
 Buridava romană, v. Stolniceni
 Bursucilor (peștera) sat Cheia, com. Târgușor,
 jud. Constanța 2021, 2191
 Butuceni, Rep. Moldova 2099, 2152, 2225
 Buzău, jud. Buzău 2274
 Byzantion, Turcia 2117

C

Cacica, jud. Suceava 2148
 Caliacra, Bulgaria 2070
 Callatis, v. Mangalia
 Calu, v. Piatra Șoimului
 Camena, com. Baia, jud. Tulcea 2160
 Cap Dolojman (Argamum), com. Jurilovca, jud.
 Tulcea 2160, 2281
 Capidava, com. Topalu, jud. Constanța 2150, 2219
 Caransebeș, jud. Caraș-Severin 2165
 Carei, jud. Satu Mare 2038, 2160, 2176, 2199
 Carsium, v. Hârșova
 Castelu, jud. Constanța 2191
 Çatal Hüyük, Turcia 2032
 Caverna, Bulgaria 2070
 Călățea - peștera, com. Aștileu, jud. Bihor 2038
 Călugărenii, com. Padeș, jud. Gorj 2160
 Căpleni, or. Carei, jud. Satu Mare 2038, 2176
 Căpreni, jud. Gorj 2071
 Căpriana (mănăstire), Rep. Moldova 2342
 Căscioarele, jud. Călărași 2226
 Căteasca (Valea Neajlovului), jud. Argeș 2217
 Căunița de Sus, com. Sichevița, jud. Caraș-
 Severin 2166
 Câmpulung, jud. Argeș 2160, 2199, 2222,
 2299, 2342
 Câmpulung la Tisa, jud. Maramureș 2217
 Căndești, com. Dumbrăveni, jud. Vrancea 2274,
 2280

Cârcea, com. Coșoveni, jud. Dolj 2135
 Cărlomănești, com. Vernești, jud. Buzău 2160, 2273
 Cârna (Dunăreni), com. Goicea, jud. Dolj 2227
 Ceahlău (punctul Cetățea), jud. Neamț 2066, 2160
 Ceamurlia de Sus, com. Baia, jud. Tulcea 2160
 Cechești, com. Avrămești, jud. Harghita 2185
 Celeiu (Sucidava), or. Corabia, jud. Olt 2198
 Cernat, jud. Covasna 2253, 2295
 Cernavoda (Axiopolis), jud. Constanța 2265, 2311
 Cernica, SAI 2116
 Certomlyk, kurgan, Rusia 2136
 Cetățeni, jud. Argeș 2099
 Cheile Aiudului, jud. Alba 2019
 Chersones Tauric, Ucraina 2121, 2126, 2136
 Chilia Veche, jud. Tulcea 2213
 Chios (insula), Grecia 2065
 Chițcani, Rep. Moldova 2333
 Cincșor, com. Voila, jud. Brașov 2086
 Cioarei (peștera), sat Boroșteni, com. Peștișani,
 jud. Gorj 2051, 2160, 2222, 2265
 Cipău Gârle, com. Iernut, jud. Mureș 2048
 Ciumești, com. Sanislău, jud. Satu Mare 2038, 2176
 Climăuții de Jos, Rep. Moldova 2328
 Cluj-Mănăstur, or. Cluj, jud. Cluj 2214
 Cluj (Napoca), jud. Cluj 2007
 Cnidos, Grecia 2102, 2121
 Cnossos, Grecia 2257
 Cogelalc, jud. Constanța 2160
 Comana de Sus, com. Comana de Jos, jud.
 Brașov 2094, 2096
 Constantinopol, v. Istanbul
 Constanța (Tomis), jud. Constanța 2029, 2084,
 2149, 2283, 2311
 Corlăteni, jud. Botoșani 2008, 2019
 Cormani, Rep. Moldova 2332
 Comești, com. Orțișoara, jud. Timiș 2167
 Corpaci, Rep. Moldova 2066, 2280, 2333
 Coslogeni, com. Dichiseni, jud. Ialomița 2265
 Costești (Valea Teleormanului), jud. Argeș 2217
 Coșeni, or. Sf. Gheorghe, jud. Covasna 2253
 Coșereni, jud. Ialomița 2019
 Cotmeana (Valea Cotmenei), jud. Argeș 2217
 Cotu Miculinți, com. Coțușca, jud. Botoșani 2332
 Coțofenii din Dos, jud. Dolj 2160, 2199, 2222
 Crasnaleuca, com. Coțușca, jud. Botoșani 2332
 Crăciunești, com. Bocicoiu Mare, jud.
 Maramureș 2158, 2192
 Crășanii de Jos (Piscu Crășani), com. Balaciu,
 jud. Ialomița 2099, 2160, 2280
 Cristian, jud. Brașov 2160

Cristuru Secuiesc, jud. Harghita 2112, 2185, 2230
 Cuciulat (peșteră), com. Letca, jud. Sălaj 2177
 Cucușești Vechi, Rep. Moldova 2330
 Cucorâni, com. Mihai Eminescu, jud. Botoșani 2092
 Cucuteni, jud. Iași 2019
 Cunești, com. Grădiștea, jud. Călărași 2160
 Curtea de Argeș, jud. Argeș 2160
 Cuza Vodă, com. Castelu, jud. Constanța 2057, 2191
 Crvena Stijena (adăpost sub stâncă), Muntenegru 2183
 Cyzic, Turcia 2117

D

Daia, jud. Giurgiu 2116
 Dăbâca, jud. Cluj 2019, 2214
 Dămieniști, jud. Bacău 2129
 Dănceni, Rep. Moldova 2333
 Dăneasa, com. Adunații-Copăceni, jud. Giurgiu 2231
 Debelt (Deultum), Bulgaria 2311
 Delfi, Grecia 2117
 Delnița, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita 2230
 Delos, Grecia 2117, 2136
 Densuș, jud. Hunedoara 2040
 Dervent, sat Galița, com. Ostrov, jud. Constanța 2019, 2100
 Deultum, v. Debelt
 Dierna v. Orșova
 Dindești, com. Andrid, jud. Satu Mare 2038
 Dionysopolis, v. Balci
 Djadovo, Bulgaria 2150, 2287
 Doboșeni, com. Brăduș, jud. Covasna 2295
 Dobrița, com. Runcu, jud. Gorj 2265
 Dodești, com. Viișoara, jud. Vaslui 2018
 Dolhești, jud. Suceava 2019
 Dolinjany, Ucraina 1990
 Dómbóvár-Békató, Ungaria 2015
 Donja Branjevina, Serbia, 2155
 Drachenloch, Elveția 2259
 Drăgănești-Olt, jud. Olt 2304
 Drăgoiești, jud. Suceava 2306
 Drăgușeni, jud. Botoșani 2127, 2156, 2160, 2226
 Dridu (Metereze), jud. Ialomița 2196, 2214
 Drista, v. Silistra
 Dumbrava, com. Ciurea, jud. Iași 2092, 2099
 Dumbrava de Sus, com. Dumbrava, jud. Mehedinți 2217
 Dunăvâp de Jos, com. Murighiol, jud. Tulcea 2160, 2199, 2222, 2265, 2342
 Durankulak, Bulgaria 2028
 Durostorum, v. Silistra

E

Elea, Turcia 2337
 Elisavetovskoe, Rusia 2136
 Eliseni, com. Secuieni, jud. Harghita, 2112
 Enisala, com. Sarichioi, jud. Tulcea 2099, 2100, 2160, 2213, 2265
 Enoșești (Acidava), com. Piatra-Olt, jud. Olt 2145, 2222, 2265
 Erbiceni, jud. Iași 2019
 Eresteghin, com. Moacăș, jud. Covasna 2220
 Euhaita, Paphlagonia 2033
 Ezerovo, Bulgaria 2047

F

Făclia, com. Mircea Vodă, jud. Constanța 2265
 Făget, jud. Timiș 2160, 2199, 2222, 2265
 Fântânele, com. Cogea, jud. Constanța 2042, 2160
 Feldioara, jud. Brașov 2106, 2222, 2299, 2342
 Ferigile, com. Costești, jud. Vâlcea 2263
 Fetești, jud. Ialomița 2160
 Foeni, jud. Satu Mare 2038
 Foltești, jud. Galați 2019
 Frătești, jud. Giurgiu 2116
 Frumușica, com. Boldești, jud. Neamț 2010, 2019
 Fulga, com. Cernătești, jud. Buzău 2160, 2312
 Furculești, or. Videle, jud. Teleorman 1996
 Furdulești, com. Rătești, jud. Argeș 2217

G

Galați, jud. Galați 1993, 2280
 Galița, com. Ostrov, jud. Constanța 2295
 Garvan, Bulgaria, 2162
 Garvăn (Dinogetia), com. Jijila, jud. Tulcea 2057, 2084, 2088, 2150, 2160, 2191, 2198, 2199, 2222, 2265, 2299, 2342
 Găiceana, jud. Bacău 2019
 Gălășeni-peșteră, com. Măgești, jud. Bihor 2038
 Gărceni, jud. Vaslui 2019
 Ghelăești, com. Bârgăuani, jud. Neamț 2276
 Gherghina, com. Mircea Vodă, jud. Constanța 2021, 2191
 Ghermani-Dumeni, Rep. Moldova 2330
 Ghighen (Oescus), Bulgaria 2121, 2161
 Ghigoiești, com. Ștefan cel Mare, jud. Neamț 2226
 Giulești, com. Boroaia, jud. Suceava 2306, 2314
 Giurcani, com. Găgești, jud. Vaslui 2280
 Giurgiu, jud. Giurgiu 2299, 2342
 Gladna Română, com. Fârdea, jud. Timiș 2160

Glăvăneștii Vechi, com. Andrieșeni, jud. Iași 2008, 2095
 Gluboke, Ucraina 2019
 Goran Slatina, Bulgaria 2318
 Goranu, jud. Vâlcea 2160
 Gornea - Căunița de Sus, com. Sichevița, jud. Caraș-Severin 2166
 Govora, com. Mihăești, jud. Vâlcea 2004
 Grădinile, com. Studina, jud. Olt 2135
 Grădiștea de Munte (Grădiștea Muncelului), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara 2013, 2225
 Grădiștea Muncelului, v. Grădiștea de Munte
 Greci, com. Grădiștea, jud. Giurgiu 2116
 Grojdibodu, jud. Olt 2160
 Giuru, com. Căteasca, jud. Argeș 2217
 Gurasada, jud. Hunedoara 2160
 Gara Cheii (peștera), or. Râșnov, jud. Brașov 2041, 2201
 Gura Chindiei, com. Pescari, jud. Caraș-Severin 2177
 Gura Haitii, com. Șaru Domii, jud. Suceava 2110
 Gura Văii (Ostrovul Banului), or. Drobeta-Turnu Severin, jud. Mehedinți 2226

H

Halmyris, v. Murighiol
 Hamangia, com. Baia, jud. Tulcea 2074
 Hansca, Rep. Moldova 2333
 Hăbășești, com. Strunga, jud. Iași 2019, 2260
 Hănțești, com. Adâncata, jud. Suceava 2306
 Hârșova (Carsium), jud. Constanța 2159, 2205, 2232, 2295
 Hârtop, com. Preutești, jud. Suceava 2062
 Heraclea Pontica, Turcia 2102, 2121, 2337
 Hinova, jud. Mehedinți 2006, 2085
 Histria, v. Istria
 Hoghiz, jud. Brașov 2197
 Holmskoe, Ucraina 2280
 Homești, com. Greabănu, jud. Buzău 2067
 Hotnița, Bulgaria 2018
 Humor, jud. Suceava 2246, 2314
 Hunea, Bulgaria 2125
 Hurezani, jud. Gorj 2071
 Huțani, com. Vlădeni, jud. Botoșani 2160

I

Iași, jud. Iași 2091, 2185, 2186, 2246
 Iatrus, v. Krivina
 Ibida, v. Slava Rusă
 Iglița, v. Turcoaia

Ildileni, com. Frumușița, jud. Galați 2218
 Independența, jud. Tulcea, v. Murighiol
 Ionești, jud. Vâlcea 2160
 Ipotești (Valea Oboga), com. Milcov, jud. Olt 2217
 Isaccea (Noviodunum), jud. Tulcea 2043, 2084, 2088, 2160, 2222
 Istanbul (Constantinopol), Turcia 2043, 2198
 Istria (Histria), jud. Constanța 2019, 2042, 2084, 2108, 2117, 2119, 2160, 2199, 2212, 2222, 2265, 2274, 2280, 2281, 2298, 2299, 2311, 2313, 2315, 2342
 Iulia, com. Izvoarele, jud. Tulcea 2295
 Izbucu Topliței - peșteră, com. Aștileu, jud. Bihor 1992, 2038
 Izvoare, com. suburbană Dumbrava Roșie, or. Piatra Neamț, jud. Neamț 2160, 2199, 2222, 2260
 Izvoarele, com. Hotarele, jud. Giurgiu 2116
 Izvoarele (Sucidava, Pârjoaia), com. Lipnița, jud. Constanța 2100, 2206, 2279
 Izvoru, com. Gogoșari, jud. Giurgiu 1995, 2130
 Izvoru Alb, or. Bicăz, jud. Neamț 2031, 2160

J

Jigodin, or. Miercurea Ciuc, jud. Harghita 2160
 Jupa (Tibiscum), or. Caransebeș, jud. Caraș-Severin 2169, 2290

K

Karanovo, Bulgaria 2028, 2135
 Kerkinitis, Ucraina 2136
 Kimmerik, Ucraina 2084
 Kjustendil (Pautalia), Bulgaria 2161
 Knossos, Grecia 2084
 Kodja Dermen, Bulgaria 2260
 Kostany, Slovacia 2038
 Kostinbrod, Bulgaria 2161
 Kovačev, Bulgaria 2150
 Krivina (Iatrus), Bulgaria 2043, 2079

L

Lapoș, jud. Prahova 2160
 Lazu, or. Techirghiol, jud. Constanța 2029
 La Adam (peștera), com. Târgușor, jud. Constanța 2021, 2057, 2191
 La Izvor (peștera), sat Cheia, com. Târgușor, jud. Constanța 2191

Leliceni, com. Sâncrăieni, jud. Harghita 2019
 Lepenski Vir, Serbia 2183
 Libida, v. Slava Rusă
 Lichitișeni, com. Vultureni, jud. Bacău 2019
 Licostomo 2213
 Liliecilor (peștera), sat Gura Dobrogei, com. Cogealac, jud. Constanța 2021, 2191
 Liliecilor (peștera), sat Peștera, com. Moieciu, jud. Brașov 2201
 Limanu (peșteră), com. Limanu, jud. Constanța 2177
 Lișcoteanca, com. Bordei Verde, jud. Brăila 2019
 Livezile, jud. Alba 2291
 Lucașevca (Lukaševka), Rep. Moldova 1990, 2224
 Lumina, com. Ovidiu, jud. Constanța 2191
 Lunca Ciurei, com. Ciurea, jud. Iași 2224

M

Malva 2058
 Mamaia-Sat, or. Năvodari, jud. Constanța 2191
 Manching, Germania 2236
 Mangalia (Callatis), jud. Constanța 2084, 2102, 2117, 2121, 2224, 2274, 2311, 2337, 2342
 Marcea, com. Ionești, jud. Vâlcea 2160
 Marcianopolis, Bulgaria 2121
 Marion, Cipru 2279
 Mas d'Azil, Franța 2259
 Matca, jud. Galați 2218
 Mănăstioara, com. Fitionești, jud. Vrancea 2018
 Măriuța, com. Belciugatele, jud. Călărași 2018, 2160, 2199, 2222
 Mărunței, jud. Olt 2233
 Mândrișca, com. Valea Seacă, jud. Bacău 2019
 Mânzătești, com. Ungheni, Rep. Moldova 2333
 Medgidia, jud. Constanța 2019, 2028, 2057, 2191, 2265
 Medieșu Aurit, jud. Satu Mare 2048
 Medișoru Mare, com. Șimonești, jud. Harghita 2112
 Megara, Grecia 2337
 Mehadia (Praetorium), jud. Caraș-Severin 2165, 2310
 Meindorf, Germania, 2259
 Mesembria, v. Nesebăr
 Micăsasa, jud. Sibiu 2228
 Micia, v. Veșel
 Mihailovgrad (Montana), Bulgaria 2161
 Mihăești, jud. Olt 2233
 Mihăeștii de Sus, com. Mihăilești, jud. Olt 2233

Mintia, com. Veșel, or. Deva, jud. Hunedoara 2175
 Mirmekion, Ucraina 2136
 Mironești, com. Gostinari, jud. Giurgiu, 2231
 Mitoc, jud. Botoșani 2031, 2051, 2066, 2081, 2331
 Mlăjet, com. Nehoiu, jud. Buzău 2019
 Moacșa, jud. Covasna 2019
 Moara Mocanului, com. Leordeni, jud. Argeș 2217
 Mogoșești, com. Adunații-Copăceni, jud. Giurgiu 2231
 Moigrad, com. Mirșid, jud. Sălaj 2099
 Moldova Veche, or. Moldova Nouă, jud. Caraș-Severin 2076
 Moldovița, jud. Suceava 2314
 Molodova, Rep. Moldova 2332
 Montana, v. Mihailovgrad
 Muchea, com. Siliștea, jud. Brăila 2218
 Murighiol (Independența), jud. Tulcea 2084, 2092, 2160, 2199, 2265, 2299, 2342

N

Nadlimanskoe, Ucraina 2136
 Nandru, com. Peștișu Mic, jud. Hunedoara 2160
 Năeni, jud. Buzău 2018, 2019, 2160, 2199, 2222, 2265, 2273, 2299, 2342
 Nea Moni (Chios), Grecia 2065
 Neamț (mănăstirea), jud. Neamț 2314
 Neapolis Scitica (Simferopol), Ucraina 2136
 Neptun, jud. Constanța 2019
 Nesebăr, Bulgaria 2117, 2311
 Netezi, com. Grumăzești, jud. Neamț 2005, 2314
 Nicolae Bălcescu, jud. Călărași 2242
 Nikolaevka, Ucraina 2136
 Novae, v. Șviștov
 Noviodunum, v. Isaccea
 Nucet, jud. Dâmbovița 2019
 Nufăru, jud. Tulcea 2043, 2077, 2150, 2160, 2199, 2203, 2213, 2222, 2265, 2277, 2299, 2342
 Nuntași, com. Istria, jud. Constanța 2160, 2199, 2222, 2265, 2299, 2342
 Nymphaion, Ucraina 2315

O

Oarța de Sus, com. Oarța de Jos, jud. Maramureș 2090
 Obreja, com. Mihalț, jud. Alba 2048
 Ocand, jud. Harghita 2019
 Ocna Sibiului, or. Sibiu, jud. Sibiu 2135

Ocnița (Buridava), com. Ocnele Mari, jud. Vâlcea 2092, 2099, 2160
 Odaia Turcului, com. Mătăsaru, jud. Dâmbovița 2004, 2019, 2160
 Odessos, v. Varna
 Odorheiu Secuiesc, jud. Harghita 2187
 Oescus, v. Ghighen
 Ohaba Ponor, com. Pui, jud. Hunedoara 2041, 2160
 Oinacu, jud. Giurgiu 2116
 Olbia (Parutino), Ucraina 2117, 2136, 2315
 Oltenița, jud. Călărași 2116, 2199
 Oltenița-Calomfirescu, jud. Călărași 2019
 Opișor, jud. Mehedinți 2279
 Orăștie, jud. Hunedoara 2340
 Orheiul Vechi, Rep. Moldova 2246
 Orlea, jud. Olt 2099
 Orșova (Dierna), jud. Mehedinți 2155
 Orșita, com. Oarța de Jos, jud. Maramureș 2140
 Ostrov, jud. Constanța 2311
 Ostrovu Banului, v. Gura Văii
 Ostrovul Corbului, com. Hinova, jud. Mehedinți 2004, 2019, 2094, 2144, 2160, 2180, 2183, 2226
 Ovidiu, or. Constanța, jud. Constanța 2191

P

Padina, Serbia 2183
 Panaguriște, Bulgaria 2279
 Pantikapaion, Ucraina 2117
 Păpa, Ungaria 2281
 Paros, Grecia 2102
 Pața, com. Șag, jud. Timiș 2115, 2151
 Pautalia, v. Kjiustendil
 Pavlikeni, Bulgaria, 2034
 Păciul lui Soare, com. Ostrov, jud. Constanța 2070, 2088, 2150, 2160, 2199, 2213, 2222, 2265, 2295, 2299, 2342
 Părâuți, com. Todirești, jud. Suceava 2306
 Pârjoaia, v. Izvoarele, jud. Constanța
 Pecica, jud. Arad 2342
 Perinthos-Herakleia, Turcia 2311
 Peștera, com. Densuș, jud. Hunedoara 2160
 Peștera, com. Moieciu, jud. Brașov 2160
 Peștera, jud. Constanța 2191
 Peștera cu incizii, sat Fânațe, com. Câmpani, jud. Bihor 2139
 Peteni, com. Zăbala, jud. Covasna 2180
 Petershohle, Germania 2259
 Piatra, com. Piatra-Olt, jud. Olt 2305

Piatra Neamț, jud. Neamț 2199
 Piatra Șoimului (Calu), jud. Neamț 2280
 Pietroasele (Pietroasa), jud. Buzău 2160, 2199, 2264
 Pietroiu, com. Borcea, jud. Ialomița 2136
 Piscu, jud. Galați 2218
 Piscu Crășani, v. Crășanii de Jos
 Pișcolț, jud. Satu Mare 2038, 2107
 Pitești, jud. Argeș 2186, 2217
 Pivdennoe, Ucraina 2136
 Plăcidol, Bulgaria 2047
 Pleașov, com. Lunca, jud. Teleorman 2160, 2282
 Pliska, Bulgaria 2164, 2311
 Poarta Albă, jud. Constanța 2191
 Poian, jud. Covasna 2253
 Poiana, or. Negrești, jud. Vaslui 2084
 Poiana (Poiana-Tecuci), com. Nicorești, jud. Galați 2092, 2280
 Poiana Aiudului, com. Livezile, jud. Alba 2302
 Poiana Mărului, jud. Caraș-Severin 2035
 Poiana-Tecuci, v. Poiana, com. Nicorești
 Poieniști, jud. Vaslui 1990, 2160, 2199, 2222, 2243, 2265, 2299
 Pomorie (Anchialos), Bulgaria 2311
 Pompei, Italia 2084
 Popești, com. Mihăilești, jud. Giurgiu 2160, 2199, 2222, 2265, 2299, 2342
 Porogi, Ucraina 2274
 Praetorium, v. Mehadia
 Prăjeni, jud. Botoșani 2101
 Presaca Ampoiului, com. Metes, jud. Alba 2199
 Preslav, Bulgaria 2033, 2043, 2173, 2311
 Prilep, Bulgaria 2064
 Probota, com. Dolhasca, jud. Suceava 2314
 Putna, jud. Suceava 2314

R

Raci, com. Negomir, jud. Gorj 2071
 Radovanu, jud. Călărași 2160, 2199, 2222, 2299
 Rasova-Malu Roșu, com. Rasova, jud. Constanța 2019
 Ravna (Timacum Minus), Iugoslavia 2145
 Razgrad (Abrittus), Bulgaria 2161
 Răcăciuni, jud. Bacău 2019
 Răcățiu de Jos, com. Horgești, jud. Bacău 2084, 2092, 2099, 2280
 Rădășeni, jud. Suceava 2019
 Rădăuți, jud. Suceava 2314
 Rădești (Valea Tesluiului), com. Oporelu, jud. Olt 2217

Războieni, jud. Neamț 2314
 Războieni-Cetate, or. Ocna Mureș, jud. Alba
 2179
 Râmnicelu, jud. Brăila 2018
 Râmnicu Vâlcea, jud. Vâlcea 2109
 Râpa, com. Tinca, jud. Bihor 2038
 Râșnov, jud. Brașov 2160
 Râu Bărbat, com. Pui, jud. Hunedoara 2160
 Recea, com. Valea Mare, jud. Olt 2217
 Reșița, jud. Caraș-Severin 2138
 Rétközberencs, Ungaria 2038
 Rhodos, Grecia 2102, 2117, 2121
 Ripiceni, jud. Botoșani 2031, 2041, 2066, 2160,
 2330, 2332, 2336
 Rogozen, Bulgaria 2083, 2108, 2279
 Roma, Italia 2084
 Roman, jud. Neamț 2186
 Roșia - Peștera Vacii, com. Roșia, jud. Bihor
 2038
 Roșiori de Vede, jud. Teleorman 2116, 2160
 Rudeni, com. Șuici, jud. Argeș 2160
 Ruginoasa, jud. Iași 2226
 Runcu, jud. Gorj 2299, 2342

S

Sadoveni, com. Manoleasa, jud. Botoșani 2066
 Saligny, com. Mircea Vodă, jud. Constanța 2191
 Sanislău, jud. Satu Mare 2038
 Sarasău, or. Sighetu Marmăției, jud. Maramureș
 2158, 2160
 Sarichioi, jud. Tulcea 2136
 Sarmizegetusa (Ulpia Traiana Sarmizegetusa),
 jud. Hunedoara 2073, 2074, 2128, 2184
 Satu Nou, com. Oltina, jud. Constanța 2100,
 2136, 2160, 2199, 2222, 2224, 2265, 2299
 Săcelu, jud. Gorj 2071
 Sărata Monteoru, com. Merei, jud. Buzău 2281
 Sâmbotin, com. Dăești, jud. Vâlcea 2160, 2222
 Sănnicolau de Beiuș, com. Șoimi, jud. Bihor
 2089, 2160, 2188
 Sânsimion, jud. Harghita 2160, 2181
 Sântana, jud. Arad 2048
 Sânzieni, jud. Covasna 2019
 Sborjanovo, Bulgaria 2136
 Scărișoara, com. Mihăești, jud. Vâlcea 2004
 Scânteia, jud. Iași 2254

Schitu, com. Tuzla, jud. Constanța 2121
 Sebeș-Alba, jud. Alba 2048
 Serdica, v. Sofia
 Sesklo, Grecia 2135
 Seuthopolis, Bulgaria 2136
 Sfântu Gheorghe, jud. Covasna 2019, 2253
 Sighetu Marmăției, jud. Maramureș 2160, 2217
 Sighișoara, jud. Mureș 2099, 2160, 2181, 2199,
 2222, 2299, 2342
 Sighiștel, com. Câmpani, jud. Bihor 2160
 Silistra (Drista, Durostorum), Bulgaria 2033,
 2043, 2063, 2070, 2077, 2195, 2213, 2311
 Sinope, Turcia 2102, 2117, 2121, 2136
 Siret, jud. Suceava 2160, 2199
 Siutghiol (Iac), jud. Constanța 2122
 Slava Rusă (Ibida, Libida), com. Slava Cercheză,
 jud. Tulcea 2202, 2311
 Slon, com. Cerașu, jud. Prahova 2160, 2199,
 2214, 2222
 Smeeni, jud. Buzău 2019
 Smyrna, Turcia 2117
 Sofia (Serdica), Bulgaria 2161
 Soporul de Câmpie, com. Frata, jud. Cluj 2048
 Sozopol (Apollonia), Bulgaria 2127
 Spătușești, com. Vadu Moldovei, jud. Suceava 2306
 Sprâncenata, jud. Olt 2160
 Stara Zagora (Augusta Traiana, Beroe), Bul-
 garia 2161
 Stashove More, Danemarca 2259
 Stâncă Ripiceni (peștera), v. Ripiceni
 Stellmoor, Germania 2259
 Stelnică, jud. Ialomița 2160, 2199, 2222, 2265,
 2299, 2342
 Stoicani, com. Foltești, jud. Galați 2018, 2019
 Stoicânești, jud. Olt 2199
 Stolniceni (Buridava romană), or. Râmnicu
 Vâlcea, jud. Vâlcea 2137, 2160, 2222, 2265
 Straja, com. Cumpăna, jud. Constanța 2057,
 2084, 2191
 Străoști, com. Iordăcheanu, jud. Prahova 2273
 Subcetate, com. Sântămăria-Orlea, jud.
 Hunedoara 2040
 Suceava, jud. Suceava 2030, 2062, 2160, 2186,
 2199, 2222, 2246, 2265, 2299, 2303, 2306,
 2314, 2342
 Sucidava, v. Celeiu
 Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași 2018, 2160
 Sviștov (Novae), Bulgaria 2068, 2161

Ș

Șeinoiu, com. Tămădău Mare, jud. Călărași 2160
 Șerbănești, com. Zvoriște, jud. Suceava 2062
 Șiacu, com. Sivilești, jud. Gorj 2160
 Șilindia, jud. Arad 2006
 Șimand, jud. Arad 2048
 Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj 2264
 Șimonești, jud. Harghita 2112
 Șirioara, com. Șieu-Odorhei, jud. Bistrița-Năsăud 2214
 Șima, jud. Prahova 2160, 2199, 2222, 2265, 2342
 Șopteriu, com. Urmeniș, jud. Bistrița-Năsăud 2048
 Ștefănești, jud. Botoșani 2280

T

Tanais, Rusia 2136
 Tangâru, com. Stoenesti, jud. Giurgiu 2226
 Tariverde, com. Cogea, jud. Constanța 2160
 Tămava, Bulgaria 2019
 Tărtăria, com. Săliște, jud. Alba 2211
 Tăuteu, jud. Bihor 2264
 Târgoviște, jud. Dâmbovița 2160, 2186
 Târgșoru Vechi, or. Ploiești, jud. Prahova 2160, 2199, 2222, 2265, 2299, 2342
 Târgușor, jud. Constanța 2057, 2191
 Târgu Jiu, jud. Gorj 2071
 Târpești, com. Petricani, jud. Neamț 2019, 2226
 Tecuci, jud. Galați 2084, 2280
 Teggerslev More I, Danemarca 2259
 Teleac, com. suburb. Ciugud, or. Alba Iulia, jud. Alba 2320
 Tețcani, Rep. Moldova 2333
 Thasos, Grecia 2102, 2121, 2136
 Theodoropolis, oraș bizantin nesigur localizat în Balcani 2033
 Tibiscum, v. Jupa
 Tigveni, jud. Argeș 2160
 Tilișca, jud. Sibiu 2263
 Timacum Minus, v. Ravna
 Tinosu, jud. Prahova 2160
 Tiream, jud. Satu Mare 2038
 Tiszaluc, Ungaria 2038
 Tișăuți, com. suburb. Ipotești, or. Suceava, jud. Suceava 2306
 Todirești, jud. Suceava 2306
 Tomis, v. Constanța
 Topalu (peștera din carierele de piatră), jud. Constanța 2191
 Törtel, Ungaria, 2220

Tószeg, Ungaria 2038

Troesmis, v. Turcoaia
 Troia, Turcia 2019, 2211
 Tropaeum Traiani, v. Adamclisi
 Tufa, com. Mihăilești, jud. Giurgiu 2116
 Tulcea (Aegyssus), jud. Tulcea 2084
 Tulova, v. Vormiceni Mar
 Turcoaia (Iglița, Troesmis), jud. Tulcea 2084
 Turia, jud. Covasna 2019, 2253
 Tutova, jud. Vaslui 2280
 Tuzlalăka, Bulgaria 2003
 Tyras (Cetatea Albă, Belgorod Dnestrovski), Ucraina 2117

Ț

Țânțăreni, jud. Gorj 2071
 Țepu, jud. Galați 2280
 Țibrinu, com. Mircea Vodă, jud. Constanța 2057, 2191
 Țicleni, jud. Gorj 2071

U

Uilac, com. Săcel, jud. Harghita 2230
 Ulmeni, jud. Călărași 2260
 Ulmi, com. Milcov, jud. Olt 2217
 Ulpia Traiana Șarmizegetusa, v. Sarmizegetusa
 Uricani, com. Miroslava, jud. Iași 2019
 Urlueni, com. Bârla, jud. Argeș 2338
 Urșeu, com. Vișnești, jud. Dâmbovița 2006, 2093
 Urziceni, jud. Satu Mare 2038

V

Vadu Izei, or. Sighetu Marmației, jud. Maramureș 2217
 Vaidei, com. Stănești, jud. Gorj 2342
 Valea Argeșului, v. Băiculești
 Valea Bascovului, vezi Bascov
 Valea Brazilor, com. Băiculești, jud. Argeș 2217
 Valea Calului, com. Șuici, jud. Argeș 2004
 Valea Cotnenei, v. Cotneana
 Valca Cufundoasă, or. Sighetu Marmației, jud. Maramureș 2217
 Valea Lupului, com. suburb. Rediu, or. Iași, jud. Iași 2010, 2019
 Valea Mare (Valea Dârjovului), jud. Olt 2217
 Valea Mânăstirii, com. Cătunele, jud. Gorj 2296
 Valea Neajlovului, v. Căteasca

Valea Oboga, v. Ipotești
 Valea Teleormanului, v. Costești
 Valea Tesluiului, v. Rădești
 Valea Vedei, v. Vineți
 Valea Ursului, com. Bascov, or. Pitești, jud. Argeș 2217
 Vani, Georgia 2136
 Varna (Odessos), Bulgaria 2019, 2164, 2337
 Vasilica, Rep. Moldova 2330, 2333
 Vaslui, jud. Vaslui 2280
 Vărzărești, Rep. Moldova 2342
 Vânători, or. Galați, jud. Galați 1993, 2218
 Vârșnik, Macedonia 2135
 Vedeia, jud. Teleorman 2160, 2265
 Velka Lomnica, Slovacia 2185
 Verbicioara, com. Verbița, jud. Dolj 2284
 Verbița, jud. Dolj 2004
 Veselinovo, Bulgaria 2028
 Vețel (Micia), or. Deva, jud. Hunedoara 2060
 Vicina 2070, 2213
 Vidra, jud. Giurgiu 2226

Vineți (Valea Vedei), com. Spineni, jud. Olț 2160, 2199, 2217, 2222
 Vlasac, Serbia 2183
 Vlădiceasca, com. Valea Argovei, jud. Călărași 2260
 Vlăsinești, jud. Botoșani 2280
 Voivozi, com. Popești, jud. Bihor 2160
 Volovăț, jud. Suceava 2314
 Vornicenii Mari (Tulova), com. Moara, jud. Suceava 2306, 2314
 Voroneț, jud. Suceava 2314

W

Weinberghöhlen, Germania 2259

Z

Zau de Câmpie, jud. Mureș 2052
 Zăbala, jud. Covasna 2019
 Zimnicea, jud. Teleorman 2019, 2092, 2099
 Zlatna (Ampelum), jud. Alba 2019, 2103, 2178, 2194, 2204, 2229, 2244, 2255, 2316

INDICE TEMATIC-CRONOLOGIC

EPOCA PALEOLITICĂ

geocronologia paleoliticului 2041
artă rupestră paleolitică (în general) 2177, 2215
rituri și ritualuri 2259
colecția N. N. Moroșan 2334

Paleolitic inferior

c. premusteriană 2191, 2217, 2330
-cioplitor bifacial (c. galetelor prelucrate) 2191
-cioplitoare unifaciale și bifaciale, piese
bifaciale de tip acheulean 2217

Paleolitic mijlociu

cronologie absolută 2051
c. musteriană 2191, 2201, 2217, 2330
-faună pleistocenă 2191, 2201, 2217, 2328, 2331
-vetre de foc 2201

Paleolitic superior

cronologie absolută 2051, 2066, 2201, 2328
c. aurignaciană 2191, 2201, 2217, 2242, 2330, 2331
-piese bifaciale 2066
-vatră de foc 2066
c. gravetiană 2021, 2031, 2191, 2201, 2217, 2328, 2330, 2331, 2332
-piese de obsidian 2217
-piese bifaciale în paleoliticul superior 2081
-unelte de os și corn 2332

Epipaleolitic

rituri și ritualuri 2259

Mezolitice

c. tardenoasiană 2057, 2191
c. Schela Cladovei 2094, 2183

EPOCA NEOLITICĂ

Neolitic timpuriu

c. Proto-Sesklo 2135
c. Preciș 2135

c. Starčevo-Criș 2094, 2183, 2226, 2243
c. Criș 2135
c. Vinča 2028, 2226
c. Vinča-Turdaș 2175, 2211 2226
c. Turdaș 2052, 2226, 2340
c. Dudești 2028
c. Tisa 2175

Neolitic mijlociu

c. Boian 2028, 2067, 2312
-faza Bolintineanu = Boian I 2028
-faza Giulești 2067, 2312
c. Precucuteni 2018, 2175, 2226
-faza III 2018, 2067

Neolitic târziu (eneolitic)

c. Gumelnița 2018, 2211, 2226; 2260, 2304
-fazele A și B 2304
-faza A1 2018
-faza A2 2260
c. Sălcuța 2094, 2144, 2211, 2304
-orizontul Bujanj-Sălcuța-Krivodol 2304
c. Stoicani-Aldeni 2018, 2312
-aspectul cultural Aldeni II 2312
c. Cucuteni 2148, 2156, 2211, 2226, 2254, 2260
-faza A2 2260
-faza A3 2254
-faza A-B 2156, 2276
-faza B 2148, 2276
ceramica tip Cucuteni C 2148

șanț de apărare al așezării c. Turdaș 2340
vatră de foc 2135
-vetre de foc, c. Starčevo-Criș 2243
-vetre de foc și cuptoare, c. Sălcuța 2144
plastica antropomorfă
-neolitică timpurie 2135
-c. Starčevo-Criș 2243
-c. Turdaș 2340
-c. Hamangia 2028
-neo-eneolitică 2226
-c. Gumelnița 2018, 2304
-c. Stoicani-Aldeni 2312
-c. Cucuteni 2254, 2276
plastica zoomorfă, c. Starčevo-Criș 2243
tăblițele de la Tărtăria 2211

complexe de cult

-c. Vinča 2151

-c. Turdaș 2340

-c. Cucuteni 2276

rituri și ritualuri 2259

-c. Hamangia 2028

-c. Cucuteni 2156

practici magico-religioase, c. Hamangia 2080

complex de cult 2340

piesă de cult, c. Vinča 2151

mormânt de înmormântare, c. Starčevo-Criș 2183, 2243

necropolă neolitică 2094

paleofloră (cucuteniană) 2010

faună 2052, 2115

depozite (votive)

-de piese de silex 2259

-de chihlimbar 2259

podoabe

-neolitice, c. Hamangia 2028

-eneolitice (coliere), c. Gumelnița și Cucuteni 2260

piese de obsidiană, c. Starčevo-Criș 2243

unelte

-obsidiană, c. Preciș 2135

-piatră șlefuită din neoliticul timpuriu, c. Preciș 2135

-piatră șlefuită (topoare neolitice), c. Starčevo-Criș 2243

-aramă eneolitică, c. Sălcuța 2144

-corn, c. Gumelnița 2304

-os și corn neolitice timpurii, c. Preciș și Criș 2135

-os și corn eneolitice, c. Sălcuța 2144

-os și corn eneolitice, c. Cucuteni 2127

metodologie în cercetarea neo-eneoliticului 2211

c. Coțofeni 2004, 2009, 2019, 2071, 2076, 2094, 2211, 2291

c. Kostolac 2019, 2038, 2076

c. Glockenbecher 2009, 2019, 2038

EPOCA BRONZULUI

Bronz timpuriu

c. Glina 2004, 2009, 2019, 2071, 2094, 2304

c. Schneckenberg 2009, 2019

asp. Năieni-Schneckenberg 2019

c. Zăbala 2019

asp. Bogdănești 2019

gr. Jigodin 2004, 2019

faza Govora Sat-Runcuri 2019

c. Vučedol 2004, 2019, 2076

gr. Vučedol-Zók 2038

c. Nir (Nyírség) 2004, 2019, 2038

c. Nyírség-Zatin 2038

c. Nagyrév 1992, 2019, 2038

c. Makó 2019, 2038

c. Ezerovo 2004

tip Cățelu Nou 2019

c. Kosihi-Čaka 2038

gr. Roșia 2038

gr. Călăștea-Gălășeni 1992

gr. Belotic-Bela Crkva 2019

tip Bungetu 2019

asp. Gornea-Vodneac-Orlești 2019, 2038, 2094

c. Kostany 2019

c. Mierzanowice 2019

c. Nitra 2019

c. Vinkovci-Somogyvár 2019, 2038

gr. ceramicii striate 2019

Bronz timpuriu-mijlociu

asp. Odaia Turcului 2019

c. Monteoru 1993, 2019, 2082, 2273

c. catacombilor (din complexul mormintelor tumulare cu ocră) 2019

c. Periam-Pecica 2019

Bronz mijlociu

c. Hatvan 2038

c. Costișa 2062, 2101

c. Otomani 2019, 2038, 2176

PERIOADA DE TRANZIȚIE
DE LA NEOLITIC
LA EPOCA BRONZULUI

c. Iamnaia 1993, 2008, 2095, 2318

Troia I-II 2019

c. Ezero 2019

c. Gorodsk 2019

c. Horodiștea-Erbiceni 2019

c. Usatovo 2019, 2085

c. Cernavoda II 1993, 2009

gr. Foltești II 2019

c. amforelor sferice 2019

gr. Orlea-Sadovec 2019

c. Verbicioara 2019, 2094
 c. Wietenberg 2019, 2291, 2302
 c. Tei 2019, 2116, 2231
 gr. Hajdubagos 2176
 Hügelgräberkultur 2291

Bronz mijlociu-târziu

c. Gârla Mare 2094, 2227
 asp. Petrișoru-Racovișeni 1993, 2273
 c. Komarow 2062
 c. Suci de Sus 2140, 2176
 tip Zimnicea 2019

Bronz târziu

c. Sabatinovca 1993
 c. Coslogeni 2053
 c. Igrița 2176
 gr. Bistreț-Ișalnița 2227
 gr. Lăpuș 2140
 c. Biharea 2176
 tip Cehăluț 2176
 civilizația minoică 2257
 civilizația miceniană 2257
 așezări 2004, 2019, 2038, 2167, 2273, 2304
 topoare de piatră 2071 2009
 metalurgia bronzului 2076, 2116, 2273
 topoare de bronz/cupru 2076, 2116, 2140; tip
 Baniabici 1992
 tipare 2004, 2019, 2076
 depozite de bronzuri 2140, 2176, 2192, 2258,
 2261, 2262, 2263, 2273
 bronzuri
 -ace 1993, 2116, 2231
 -brățări 2116, 2231
 -celt 2273
 -cuțit 2116, 2231
 -daltă 1993, 2231
 -pumnal 2231
 -seceri 2116, 2273
 obiecte de podoabă, bronz și aur 2116
 ceramică striată 2019, 2038
 ceramică șnurată 2019, 2038
 care de luptă 2261
 figurine
 -antropomorfe 2291
 -zoomorfe 2009

înmormântări 1992, 1993, 2004, 2008, 2019,
 2026, 2038, 2062, 2082, 2095, 2101, 2304,
 2309, 2318
 morminte
 -cu cistă de piatră 2004, 2019, 2062, 2082
 -în peșteră 1992, 2038
 -tumulare 1993, 2008, 2019, 2047, 2082, 2095,
 2309, 2318
 -de înhumare, c. Glina 2304
 statuia menhir de la Hamangia 2047
 megalitul de la Gura Haitii 2110

PRIMA EPOCĂ A FIERULUI (HALLSTATT)

Hallstatt 2094, 2111, 2148, 2261, 2295

Perioada timpurie (Hallstatt A - B)

Hallstatt timpuriu 1999, 2072, 2094, 2096, 2167,
 2176, 2218, 2227, 2262, 2319
 c. Gáva 2176
 c. Gáva-Holihady 2176
 gr. Tămăoani 2218
 gr. Susani 2319
 gr. Vârtop 2227
 asp. Chitila 1999
 Urnenfelderkultur 2261
 c. Lausitz 2026
 c. Babadag 2218, 2053

Perioada mijlocie (Hallstatt C)

Hallstatt mijlociu 2218, 2227, 2319
 c. Basarabi 1999, 2218, 2263, 2319

Perioada târzie (Hallstatt D)

gr. Sanislău-Nir 2107
 așezări fortificate 2167, 2320
 metalurgia fierului 1999, 2262, 2295
 depozite, dep. votive 2111, 2262
 vase 2176
 spade cu cupă la mâner 2111
 practici funerare 2072
 mormânt tumular 1999
 mormânt de incinerare 2227
 artă rupestră (gravuri) 2110, 2139

A DOUA EPOCĂ A FIERULUI (LATÈNE)

Geto-dacii (pe baza izvoarelor literare)

limba traco-geto-dacă 2083
 istorie politică
 -expediția lui Darius 2037
 -anexarea Dobrogei de către romani 2100
 triburile și localizarea lor 2152
 religie: Deceneu 2099

Civilizația geto-dacă

istoricul și stadiul cercetărilor 2152
 sinteze 2099, 2100, 2152
 colocvii și sesiuni tematice 1998
 geneza culturii geto-dace 2152

Așezări

perioada timpurie (sec. V-III a. Chr.)
 -locuire 2094
 -cetăți 2059, 2224, 2282
 -depozite votive 2059, 2092
 perioada clasică (sec. II a. Chr. - I p. Chr.)
 -așezări de tip dava 2059, 2100, 2141, 2282
 -cetăți cu ziduri de piatră 2013, 2224
 -arhitectura 2013
 -sanctuale 2013, 2099, 2152, 2225
 -depozite votive 2092

Necropole - morminte

perioada timpurie (sec. V-III a. Chr.) 2092
 perioada clasică (sec. II a. Chr. - I p. Chr.) 2099
 probleme de rit și ritual 2099
 -sacrificii umane 2099

Unelte de fier

perioada timpurie (sec. V-III a. Chr.) 2059, 2279
 perioada clasică (sec. II a. Chr. - I p. Chr.) 2282

Arme

perioada timpurie (sec. V-III a. Chr.) 2059

Podoabe și piese de port

perioada timpurie (sec. V-III a. Chr.)
 -tezaur 2059

-brățări, perle din aur și chihlimbar, corali 2059
 -talismane 2092
 -podoabe din aur 2274
 perioada clasică (sec. II a. Chr. - I p. Chr.)
 -tezaure de argint 2263; piepteni 2181

Artă figurativă (antropo- și zoomorfă)

perioada timpurie (sec. V-III a. Chr.) 2092
 -arta toreutică traco-getică 2083, 2108, 2279
 -plastică în lut 2059, 2092
 perioada clasică
 -arta argintului 2141, 2263
 -plastică în lut 2092

Ceramică

perioada timpurie (sec. V-III a. Chr.) 2059, 2107
 perioada clasică (sec. II a. Chr. - I p. Chr.) 2282

Monedele și circulația monetară (v. și indicele numismatic p. 341)

monede geto-dace
 -probleme generale 2006, 2085, 2093
 -stanțe monetare 2141
 monede celtice 2236
 monede grecești: Histria 2090; Apollonia,
 Dyrrhachium, Thasos 2263
 monede romane republicane și imperiale 2263

Obiecte de import

importuri grecești - ceramică (în principal
 amfore) 2107, 2224, 2282

Populații străine și cultura lor

bastarni (c. Poieniști-Lukasevka) 1990, 2224, 2274
 celți (cultura Latène) - pe plan european 2099;
 pe teritoriul României 2099, 2107
 sarmați 2274; descoperiri sarmatice timpurii 2280

EPOCA GRECO-ROMANĂ ÎN LUME

Epoca greacă arhaică, clasică și elenistică

social-economic 2153
 prosopografie, dinastii, comandanți: Darius I
 2037

Epoca romană. Republică și Principat

istorie, generalități 2311
 artă, viață spirituală, culte 2036, 2069, 2142
 ceramică 2105
 echipament militar, arme 2142
 obiecte de port și de podoabă 2142

Epoca romano-bizantină (sec. IV–VI p. Chr.)

ășezări, arhitectură, bazilici 2311
 artă 2311
 numismatică: sigilii 2311
 sticlărie 2311

EPOCA GRECO-ROMANĂ PE TERITORIUL ROMÂNIEI

Epoca greacă arhaică, clasică și elenistică

istorie social-economică, politică, administrație 2117, 2289, 2337
 epigrafie, în general: inscripții 2117, 2337;
 ștampile pe amfore 2102, 2121, 2135, 2224; ștampile de: Amphipolis 2121; Chersones 2121; Cnidos 2102, 2121; Heracleea Pontica 2102, 2121, 2224; Paros 2102; Rhodos 1990, 2102, 2121, 2153, 2224; Sinope 2102, 2121, 2136, 2224; Thasos 2102, 2121, 2153; ștampile pe țigle 2121
 prosopografie: dinaști, comandanți, personaje mai importante: Hegesagoras (Histria) 2119; Hippolochos (Histria) 2119, Lysimachos (Lisimah) 2117, 2337
 ășezări urbane, fortificații 2289, 2313
 urbanism, topografie, sisteme constructive 2289, 2313
 edificii de cult 2337
 viață spirituală, culte: Apollo Ietros 2119; Leto 2119
 ceramică 2289, 2315

Epoca romană (Principat)

Moesia Inferior (sec. I–III p. Chr.)

istorie politică, administrație 2068, 2146, 2163
 istorie social-economică 2014
 geografie istorică: Calabaeus 2049; Gabranus 2049; Marcianopolis 2020; Oescus 2120; Tyras 2120; Dionysopolis 2120
 surse: autori antici: P. Ovidius Naso 2274, 2283; M. Vitruvius Pollio 2212
 epigrafie, generalități 2012, 2022, 2055, 2097, 2120, 2132, 2146, 2147, 2157, 2163, 2170, 2193, 2207, 2223, 2266, 2298, 2341; inscripții latine 2022, 2068, 2121, 2157, 2161, 2163, 2205; tegulare 2195, 2205
 prosopografie, generalități 2146, 2163; împărați: Vespasian 2205; Traian 2205; Hadrian 2146, 2161, 2274; Antoninus Pius 2146, 2161; M. Aurelius 2068; Commodus 2161; Caracalla 2120; magistrați mai importanți 2068, 2120, 2146, 2163
 ășezări urbane fortificate, castre (general) 2068, 2122, 2161, 2195, 2202, 2313; ășezări civile 2139, 2195
 ășezări rurale 2014
 urbanism, sisteme constructive 2161
 piese de arhitectură 2212
 apeducte 2042, 2122, 2283
 limes 2068
 armată, generalități 2163; unități 2163; legiuni: I Italica 2147, 2193; I Iovia 2147, 2157; II Herculia 2147; V Macedonica 2193; XI Claudia 2147, 2193, 2195; alae: Gallorum Flaviana 2205; nave 2149; grade militare 2120, 2157
 armament, echipament militar 2202
 necropole, morminte 2149, 2159, 2232
 viață spirituală, culte (alfabetic) Apollo 2161; Bacchus/Dionysos 2034; Diana 2161; Eros 2219; Fortuna 2161; Mithras 2161
 artă: 2034, 2044, 2212, 2219; monumentul de la Adamclisi 2069; bronzuri figurate (strigil) 2149
 ceramică, diverse 2034, 2084, 2122, 2159, 2161, 2202; terra sigillata 2122, 2161; opaițe 2063, 2159, 2161; mortaria 2244; cuptoare 2034, 2100, 2161
 metale: obiecte diverse de metal 2149, 2161; bronzuri 2161; toreutică 2232

obiecte de port și podoabă 2202, 2219
 romanizare 2159
 autohtoni 2159
 autohtoni în curs de romanizare 2106
 populații în contact: bastarni 2274; goți 2311;
 sarmați 2233, 2274
 zone învecinate: Moesia Superior 2068; Thracia
 2161

Dacia (sec. II-III p. Chr.)

istorie politică, administrație 2068, 2290
 istorie social-economică 2184, 2290
 geografie istorică 2058, 2074, 2155, 2168, 2290
 surse: Aurelius Victor 2216; Dio Chrysostomos
 2216; Cassius Dio 2216; Tabula Peutingeriana,
 2290
 epigrafie: generalități 2002, 2012, 2055, 2097,
 2123, 2128, 2132, 2154, 2155, 2170, 2182,
 2184, 2185, 2207, 2223, 2266, 2298, 2341;
 inscripții latine 1994, 2002, 2024, 2058, 2074,
 2103, 2120, 2123, 2128, 2154, 2155, 2168,
 2178, 2179, 2182, 2184, 2187, 2193, 2255,
 2285; inscripții grecești 2022, regulare 2103,
 2137, 2145, 2178, 2255, 2310; graffiti și alte
 inscripții ceramice 2103, 2178, 2228, 2290
 prosopografie, generalități 2128, 2184; împărați:
 Hadrian 1994, 2182; Filip Arabul 2338; regi:
 daci: Decebalus 2216, Diurpaneus 2216
 Duras 2216, rege sarmat: Sardonius 2216,
 magistrați mai importanți 2074, 2103, 2120,
 2155, 2168, 2178, 2184, 2255
 monede: izolate - Hadrian 2197; izolate - Traian
 2197
 mari așezări urbane 2103, 2123, 2128, 2184,
 2290; castre 2086, 2187, 2310, 2338; așezări
 civile 2123, 2290, 2310
 așezări rurale 2290
 urbanism, sisteme constructive 2290
 terne 2310
 limes 2338
 armată: generalități 2290, 2310, 2338; unități:
 legiuni: I Italica 2137, 2193; I adiutrix 2182,
 III Flavia 2103; V Macedonica 2137, 2193;
 VII Claudia 2024; XI Claudia 2193; XIII
 Gemina 2002, 2074, 2103, 2155, 2178, 2182,
 2197, 2255, 2310; alae: I Asturum: 2197;
 I Batavorum 2182; Claudia nova miscellanea

2002; I Hisp(anorum) [Ant]oninian[a] 2074;
 I Hispanorum Campagonum 2002;
 I Tungrorum Frontoniana 1994, 2074;
 cohortes: I Aurelia Brittonum militaria
 Antoniniana 2074; I Flavia Commagenorum
 2145, 2338; I Sagittariorum 2290; I Thracum
 2145, 2338; I Vindelicorum 2182, 2290,
 II Flavia Bessorum 2086, 2182; II Fl(avia)
 Commagenorum 2002; III Gallorum 2197,
 numeri: Maurorum Hispanorum 2103,
 Palmyrenorum et Mauretanorum 2290;
 Illyricorum 2197; grade militare 2178, 2285
 garnizoane, fortificații, castre 2197
 armament, echipament militar 2086, 2338
 necropole, morminte 2245, 2290
 viață spirituală, culte (alfabetic) Abrasax 2022,
 Epona 2179; Fortuna 2204, 2255; Hercules
 2002; IAO Maria 2022; Iupiter Optimus
 Maximus 2103, 2178, 2290; Iupiter Tonans
 2290; Isis 2228; Serapis 2228
 artă 2044, 2178, 2179, 2194, 2204, 2229
 (choroplastică), 2245 (sculptură)
 ceramică: 2105, 2137, 2194, 2229, 2244, 2310,
 2338; terra sigillata 2310; tipare 2073, 2228,
 2290; opaite 2194, 2290, 2316, 2338;
 ștampilate 2229; cuptoare, officinae 2137,
 2194
 unelte: tipare pentru obiecte diverse de metal 2073
 metale 2204, 2310
 obiecte de port și podoabă 2310, fibule 2060, 2338
 romanizare 2187
 populații în contact: bastarni, 1990; carpi 2048,
 2120; celti 2187; iazigi 2286, goți 2311
 zone învecinate: Moesia Inferior 2145, Moesia
 Superior 2145; Pannonia 2105

EPOCA ROMANĂ TÂRZIE LA DUNĂREA DE JOS PÂNĂ LA CĂDEREA LIMESULUI

istorie, generalități 2311
 organizare administrativă și militară 2172, 2198
 social-economic 2014
 surse literare: Notitia Dignitatum 2172;
 Theophanes 2198; Zosimos 2311
 epigrafie: inscripții grecești 2198, 2202 (dipinti);
 inscripții latinești 2087
 prosopografie: împărați: Diocletian 2087;
 Iustinian 2198; magistrați mai importanți:
 Flavius Gerontius 2198
 numismatică: sigilii 2311

așezări urbane, fortificații 2172, 2202, 2313
 alte așezări 2014, 2172, 2311
 bazilici 2311
 apeducte 2122, 2283
 armată 2172
 armament 2202
 necropole 2311
 artă 2044, 2311
 ceramică 2084, 2122, 2202; opaițe 2202
 unelte 2202
 sticlă 2202
 obiecte de port și de podoabă 2202
 populații: avari 2311; sarmați 2048, 2333
 zone învecinate: Haemimontus 2311; Moesia
 Secunda 2161, 2172, 2311; Thracia 2161

SECOLELE II-X

Secolele II-IV. Daci liberi, daco-romani, populații în migrație, culturi materiale

c. carpică 2048, 2129
 c. Chilia-Militari 2054
 c. Lipița 2048, 2099
 c. Przeworsk 2048, 2099
 c. Sântana-Arad (daci liberi din vest) 2048
 c. Sântana de Mureș-Cerneahov 2060, 2158, 2230, 2333
 carpi 2048, 2129
 daci liberi 2048, 2054
 daco-romani 2007, 2039, 2048, 2060, 2094, 2158
 sarmați 2048, 2054, 2233, 2274, 2286, 2333
 așezări 2060
 ceramică 2080
 fibule 2060
 podoabe 2060
 oglinzi de tip sarmatic 2054
 tamgale 2333
 ritualuri: funerare 2048

Secolele V-VIII. Autohtoni (populație romanizată), populații în migrație, culturi materiale

autohtoni 1991, 2253
 avari 2039, 2281
 germani 2033, 2039, 2264

huni (epoca hunică) 2023, 2075
 slavi 2112, 2158, 2214, 2253
 c. Ipotești-Cândești 2112, 2305
 catarama tip Sucidava 1991, 2039
 fibule 2023, 2253, 2264
 monede bizantine 2130
 sigilii bizantine 2029

Secolele VIII-X. Desăvârșirea etnogenezei românești

cultura materială (evoluție) 2124
 etnogeneză 2214
 surse literare 1995 (Priscus din Panion), 2233 (Leon Diaconul), 2164
 geografie istorică 2164
 prosopografie (alfabetic): Asparuh 2164; Constantin al IV-lea 2164; Ioan Tzimiskes 2311; Krum 2164, 2311; Kubrat 2164; Nikephor Phocas II 2311; Simeon, țar al Bulgariei 2311;
 c. Dridu 1991, 1995, 2075, 2124, 2130, 2158, 2162, 2253
 -așezări 1991, 2125, 2158, 2162, 2166, 2253
 -necropole 1995, 2130
 -ceramică cu decor lustruit 1991, 2253
 -obol funerar 2130
 monede bizantine 2118
 faună 2166
 relații cu Bizanțul 2003, 2033, 2050, 2079
 populații diverse: avari 2164; (proto)bulgari 2033, 2079, 2162, 2164, 2173, 2214, 2311; maghiari 1991, 2039, 2118, 2164

SECOLELE XI-XVII

Cronologie

secolele X-XIII 2118, 2164, 2311
 secolul XI 2065
 secolele X-XIV 1991, 2033, 2088, 2165, 2220
 secolele XI-XIV 2039, 2043, 2065, 2077, 2089, 2150, 2188, 2277
 secolele XII-XIV 2126, 2180, 2203
 secolele XIII-XIV 2040, 2096
 secolul XIV 2035, 2070, 2169, 2296
 secolele XIV-XVII 2005, 2030, 2109, 2246, 2306, 2314
 secolele XV-XVII 2991, 2185

secolele XVI-XVII 2015, 2246

Tematică

surse literare: Constantin Porfirogenetul 2164
geografie istorică, habitat, aşezări rurale 1991, 2030, 2033, 2043, 2077, 2138, 2164, 2165, 2214, 2287, 2305

prosopografie (alfabetic): Ioan Tzimiskes 2033, 2043; Leon Nikerites 2043; Leon Sarakinopoulos 2033, 2043; Vasile al II-lea Bulgaroctonul 2164; Vasile Apokapes 2043, 2077

oraşe şi târguri 2030, 2091, 2109, 2164, 2213, 2186, 2250, 2303

conomie urbană 2030, 2109, 2213, 2246
necropole 1991, 2005, 2015, 2039, 2064, 2138, 2165, 2180, 2277, 2287, 2296, 2305, 2314

-inventare funerare 1991, 2005, 2039, 2138, 2180, 2277, 2305

morminte izolate 1991

meşteşuguri şi comerţ 2030, 2080, 2109, 2213

cuptoare pentru ars ceramică 2203, 2246

ceramică comună 1991, 2005, 2109, 2162, 2203, 2246, 2296

ceramica smălţuită 2109, 2203, 2246, 2296, 2305

forme ceramice speciale 2030, 2109, 2150, 2203
căldări de cult 1991, 2079, 2162

cahle de sobă şi ceramică decorativă 2005, 2114, 2185, 2246, 2306

mărci de olar 2203, 2246

case, locuinţe 2005, 2109, 2213

reşedinţe, curţi boiereşti 2005, 2030, 2089, 2114, 2138, 2296, 2306, 2314

cetăţi 2096, 2165, 2213, 2214, 2251, 2297

arme 2033, 2035, 2039, 2169, 2220, 2253

biserici şi mănăstiri 1991, 2005, 2065, 2138, 2165, 2213, 2246, 2296, 2314

engolpioane 2005, 2088

artă şi civilizaţie 1991, 2065, 2088, 2185, 2314
mozaicuri bizantine 2065

structuri socio-politice 2138, 2165, 2213, 2214
faună, floră 1995, 2089, 2096, 2188, 2196

relaţii cu Bizanţul; Bizanţul la Dunărea de Jos:
-organizare administrativă, politică şi militară 2033, 2043, 2164, 2213

-cetăţi şi oraşe 2088, 2126, 2150, 2164, 2203, 2277

-sigilii bizantine 2033, 2043, 2077

monede şi tezaure:

-bizantine 2253, 2277, 2287

-austriece 1991, 2005

-maghiare 1991, 2039, 2109, 2138, 2305

-româneşti 2005, 2030, 2070, 2213, 2296

-polone 2005

-turceşti 2305

-suedeze 2005

populaţii (alfabetic):

bulgari 2164, 2287

cumani 2185

genovezi 2213

germani 1991, 2106

maghiari 1991, 2214

pecenegi 2164

români sud-dunăreni 2015

ruşi 2164

secui 2180, 2214

slavi macedoneni 2064

prosopografie:

Dobrotici 2070

Ivanco 2070

Petru I 2030, 2246, 2314

Roman I 2030

Mircea cel Bătrân 2070

Alexandru cel Bun 2030, 2314

Ştefan cel Mare 2314

NUMISMATICĂ

probleme generale 2236, 2275

Monede greceşti autonome

Dyrrhachium: tezaure 1996

Histria: de argint 2093; de bronz 2090

Malus-Cilicia (Turcia) 2006, 2095

Maroneia 1996

Thasos: tezaure 1996

Monede macedonene

Attalos I şi neprecizate 2006

Monede „barbare”

celtice 2236

geto-dace: generalităţi 2006, 2085, 2093

-tip cu cap janiform 2006, 2085, 2093

-tip cu capul Romei 2006, 2093

-tip Adâncata 2085
 -tip Adâncata-Mănăstirea 2006, 2093
 -tip Aninoasa-Dobrești 2006
 -tip Apollo-Amphipolis 2006, 2085
 -tip Dumbrăveni 2006
 -tip Filip III Arrhidaios 2006
 -tip Inotești-Răcoasa 2006
 -tip Koson 2093
 -tip Larissa 2085, 2093
 -tip Larissa-Amphipolis 2006, 2085
 -tip Măcin 2085, 2093
 -tip Mănăstirea 2085
 -tip Petelea 2006
 -tip Prundu-Jibla 2006, 2085
 -tip Vârteju-București 2006, 2085

Monede romane

denari republicani: izolate 2090

Imperiale târzii, sec. IV p. Chr.

bronz 2130

Monede bizantine

sec. V-XII 2118

Monede medievale

generalități, monede arabe, maghiare (sec. XI-XII), occidentale (sec. XII) 2118; turcești 2237, 2284

DIVERSE

Faună

neo-eneolitică 2115

sec. VIII 2166

sec. XI-XIII 2196

sec. XII 2188

sec. XIII-XIV 2096

Paleobotanică 2010

Restaurare 2232

Cronologie absolută, paleolitic 2041

Cronici

-cronica săpăturilor arheologice 2160, 2199, 2222, 2265, 2299, 2342

-cronica epigrafică 2012, 2055, 2097, 2132, 2170, 2207, 2223, 2266, 2298, 2341 (din cauza restrângerii spațiului editorial, seria a XVI-a a Cronicii epigrafice se amână pentru tomul 47, 1996. Cu acest prilej, autorul cronicii va publica indicii seriilor VI-XV [1986-1995])

-cronica vieții științifice (sesiuni, comunicări etc.) 1997, 1998, 1999, 2017, 2133, 2134, 2189, 2208, 2247, 2258, 2267, 2292, 2307, 2308, 2335, 2343

Metodologie în cercetarea arheologică 2001, 2219

Metode de prospectare în arheologie 2001, aerofotogrammetrie 2167

Periegheze 2122

Istoria arheologiei

-istoricul MNA - Institutul de arheologie „Vasile Pârvan” 1997, 2238, 2241, 2268, 2313

-personalități 2238, 2239, 2240, 2241, 2269, 2270, 2271, 2272, 2321 - 2330, 2333 - 2334

editoriale 1983, 2027, 2174, 2190, 2221

personalia (necroloage, omagii) 2000, 2056, 2104, 2113, 2200, 2209, 2210, 2248, 2252, 2278, 2288, 2293, 2294, 2300, 2301

Sumar și indice general (1950-1984) 1984 - 1989

NORME DE ÎNTOCMIRE A MANUSCRISELOR DESTINATE PUBLICĂRII ÎN REVISTA *STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE*

1. INTRODUCERE

Prestigiul de care se bucură astăzi, după 45 de ani de apariție, revista *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie* (SCIVA) se datorează desigur, pe de o parte, importanței în sine a descoperirilor publicate și, pe de alta, valorii științifice deosebite a multor contribuții semnate de cei mai reputați reprezentanți ai arheologiei românești post-belice. Nu în ultimul rând, calitatea acestei publicații a fost determinată de competența și devotamentul ce au caracterizat activitatea membrilor comitetului (colegiului) și secretariatului de redacție. Sub conducerea succesivă a lui C. Balmuș (1950-1952), Gh. Ștefan (1953-1956), Em. Condurachi (1956-1970), D.M. Pippidi (1971-1972), S. Morintz (1972-1991) și P. Alexandrescu (1992-1994), revista a făcut progrese constante în ce privește conținutul și forma sa de prezentare. De-a lungul anilor, menținând standarde ridicate de exigență față de calitatea manuscriselor înaintate spre publicare, redacția s-a preocupat tot mai mult de fixarea unor reguli care să fie aplicate uniform și consecvent în editarea revistei.

Actualul colegiu de redacție pornește de la punctul de vedere că valoarea revistei, în primul rând calitatea intrinsecă a materialelor și ideilor publicate, nu poate fi influențată decât prin aplicarea consecventă a unor criterii severe de selecție a lucrărilor liber oferite de autori. În plus, stă pe deplin în competența acestui colegiu să stabilească reguli precise de prezentare a manuscriselor, care să le asigure conciziunea și claritatea și să garanteze accesibilitatea și utilitatea lor. Pe alt plan, aceasta ar duce la o mai bună folosire a spațiului revistei, la simplificarea și creșterea eficienței operațiunilor redacționale. Astfel de reguli, stabilite încă din anul 1972 și devenite "cutume", au fost în general respectate de colaboratorii revistei SCIVA. Faptul că ele nu au fost difuzate prin publicare a dus însă mereu la o supărătoare lipsă de uniformitate a manuscriselor, respectiv a lucrărilor publicate. Pornind de la aceste considerente, colegiul de redacție al revistei SCIVA a adoptat prezentele *Norme de întocmire a manuscriselor*, împreună cu lista abrevierilor curente (*Anexa 1*), lista titlurilor prescurtate de reviste și colecții (*Anexa 2*), lista titlurilor prescurtate de *corpora*, tratate, manuale, enciclopedii (*Anexa 3*) și normele internaționale de transcriere a cuvintelor din limbile care folosesc alfabetul chirilic (*Anexa 4*) și a hotărât publicarea lor în prezentul număr al revistei. Colegiul roagă insistent pe autori să țină seama de ele. Nerespectarea acestor norme poate duce la întârzierea publicării sau chiar la înapoierea manuscrisului în vederea refacerii.

2. NORME GENERALE

2.1. În revista SCIVA se publică lucrări de istorie veche, arheologie, artă și arhitectură, epigrafie, numismatică, precum și cercetări complementare făcute prin

metodele științelor naturale sau tehnice (antropologie, zoologie, palinologie, geologie, metalografie, analize chimice etc.). Cadrul cronologic se întinde de la paleolitic la evul mediu, iar cadrul geografic este în principal cel carpato-dunărean.

2.2. Lucrările se prezintă în limba română, însoțite de rezumate în limbile franceză, germană sau engleză. În chip excepțional, cu acordul prealabil al colegiului de redacție, pot fi prezentate lucrări într-una din limbile străine menționate, cu rezumate în limba română.

2.3. Manuscrisele se predau direct sau se trimit prin poștă la redacție, împreună cu o **Notă** cuprinzând următoarele date: *numele și prenumele autorului, instituția (cu adresă, numerele de telefon și telefax), adresa și telefonul privat, titlul lucrării (cu numărul de pagini, anexe, ilustrații etc.), data redactării, data predării*. Toate aceste date se înscriu în Registrul de redacție.

2.4. Sumarele celor patru fascicule trimestriale sunt alcătuite de către colegiul de redacție, care analizează lucrările din portofoliu pe bază de referate. Un referat este întocmit obligatoriu de acel membru al colegiului care este competent în problematica (epoca) tratată de lucrarea în cauză. Un referat suplimentar poate fi solicitat unui specialist din afara colegiului. În funcție de aceste referate și de prezentele norme, colegiul acceptă sau refuză lucrarea.

2.5. În cazul acceptării, colegiul de redacție își rezervă dreptul de a propune corectări și îmbunătățiri ale manuscrisului. Decizia și propunerile colegiului se aduc la cunoștința autorului *în scris*, în termen de cel mult trei luni de la predarea/înregistrarea lucrării la redacția SCIVA. Pentru rezolvarea operativă a eventualelor probleme legate de manuscris, ilustrație, corecturi etc., autorii sunt rugați să țină permanent legătura cu redacția. Lucrările respinse se înapoiază autorilor, cu excepția unui exemplar din text, care se păstrează în arhiva revistei.

2.6. În funcție de importanța descoperirilor prezentate sau a problemelor discutate, de calitatea cercetării, de întinderea textului, de cantitatea și calitatea ilustrației, ca și de alte criterii, colegiul stabilește ordinea publicării și încadrarea pe rubrici a lucrărilor acceptate. Rubricile revistei sunt următoarele (în paranteze se indică numărul optim de pagini de tipar):

- a. *Studii* (30)
- b. *Discuții* (15)
- c. *Cercetări arheologice de teren* (30)
- d. *Mici descoperiri* (4)
- e. *Cronica*
- f. *Personalii* (4)
- g. *Recenzii* (6)
- h. *Note bibliografice* (1)

2.7. Este de dorit ca, încă de la redactare, autorii să aibă în vedere încadrarea lucrărilor într-una dintre aceste rubrici și, în consecință, să nu depășească numărul optim de pagini indicat de prezentele norme. Manuscrisele trebuie întocmite cu maxim de concizie, renunțându-se la introducerile inutile, prea dezvoltate, la tratarea unor chestiuni teoretice, în general cunoscute de specialiști, la descrierile

amănunțite care pot fi suplinite printr-o ilustrație adecvată sau prin tabele, excursurile ce se îndepărtează de subiectul lucrării, la citarea excesivă etc. Colegiul își rezervă dreptul de a cere autorilor scurtarea textului și de a condiționa de aceasta publicarea lucrării respective.

2.8. Revista SCIVA nu publică lucrări ce au mai apărut sau apar simultan și în alte reviste. În chip cu totul excepțional pot fi acceptate articole care urmează să apară și în reviste străine greu accesibile cititorilor români.

2.9. Revista nu plătește drepturi de autor. Autorii beneficiază gratuit de 20 extrase. În cazul materialelor publicate la rubricile *Mici descoperiri*, *Cronica*, *Personalia*, *Recenzii* și *Note bibliografice* cele 20 extrase vor fi împărțite în funcție de numărul autorilor cuprinși în rubricile respective.

3. MANUSCRISELE

3.1. Lucrările trebuie să fie procesate pe computer și se înaintează la Redacție pe o dischetă de 3,5", însoțită de o copie imprimată a textului și de ilustrația originală. Pentru procesare se recomandă programele Word sub Windows, în chip special Word 6.0 (Windows), dar poate fi folosit și Word Perfect 5.1. Pe dischetă se indică programul folosit și numele fișierelor. După copiere și eventuala prelucrare redacțională, discheta se înapoiază autorului. Textul va fi scris la două rânduri, aliniat doar la marginea din stânga (nu bloc), fără despărțirea cuvintelor în silabe. Sintagme, cuvinte, litere sau cifre care trebuie evidențiate nu se subliniază, ci se formează ca atare *cursiv* sau **aldin**.

3.2. Manuscrisul este compus din următoarele părți, imprimate separat, pe pagini numerotate în continuare, în ordine:

3.2.1. Textul: Titlul lucrării și numele autorului/autorilor (cu majuscule); abstract de 5-8 rânduri conținând termenii-cheie pentru indexare, scriși cu **aldine**; textul propriu-zis, cu trimiteri (sigle numerice deasupra rândului) la notele infrapaginale, numerotate continuu. În cazul lucrărilor de mai mari dimensiuni, cu caracter de sinteză, la text se poate anexa o listă bibliografică ordonată alfabetic (după modelul: *numele autorului, anul apariției, cu sigle alfabetice atunci când sunt mai multe lucrări apărute în același an – titlul lucrării, revista sau locul apariției, paginile*). În aceste cazuri, citarea literaturii se face abreviat (*numele autorului, anul apariției, pagina*), dar tot în note infrapaginale, nu în paranteze în text.

3.2.2. Notele, numerotate continuu și imprimate separat, după text (*nu în text, nu în josul paginii de manuscris*).

3.2.3. Rezumatul tradus (în franceză, germană sau engleză), de dorit cu trimiteri la notele cele mai importante din textul românesc (bibliografia esențială) și la ilustrație. El nu trebuie să depășească o zecime din întinderea lucrării.

3.2.4. Explicația figurilor, tradusă (în aceeași limbă).

3.2.5. Rezumatul în limba română.

3.2.6. Explicația figurilor în limba română.

3.3. În cazul titlurilor lungi, autorii sunt rugați să propună singuri *colontitul*, având grijă ca acesta să nu depășească 65 semne (inclusiv spațiile dintre cuvinte)

3.4. Este de dorit ca la redactare autorii să acorde toată atenția împărțirii textului în capitole (cu subtitluri) și paragrafe. Pe marginea textului se vor indica, cu creionul, locurile unde urmează a fi inserate diferitele figuri. De asemenea în creion se pot face unele recomandări tehnoredacționale, cum ar fi culegerea cu literă mică sau cursivă, alinierea diferită a paragrafelor etc.

3.5. Pentru a se atinge o maximă concizie și exactitate a exprimării, precum și în scopul uniformizării redacționale, se stabilesc reguli obligatorii în următoarele privințe:

3.5.1. La prima citare a unor locuri de descoperire în titlu, text sau note, precum și în rezumat și în explicația figurilor, se indică **satul, comuna, județul** (de ex. *Frasinu, com. Poienesti, jud. Vaslui, nu Frasinu-Poienesti și nici Frasinu-Vaslui*), în conformitate cu "*Indicatorul localităților din România*" (București, 1974, cu actualizările necesare: schimbări de nume, grafia cu â). Pentru descoperirile intrate în literatură sub nume acum ieșite din circulație, respectiv din nomenclatura oficială (nume românești, ungurești, săsești, turcești etc.), denumirile vechi se vor indica în paranteze. În rezumate și explicația figurilor termenul de *județ* nu se traduce, ci se folosește abreviat *jud.*

3.5.2. În cazul descoperirilor din străinătate este obligatoriu a se face referențe la actuala nomenclură și împărțire politico-administrativă. Numele vechi, acum ieșite din uz (de ex. numele germane din Polonia) vor fi date în paranteză. Denumirile unităților teritoriale care nu au corespondent precis în limba română se dau în limba respectivă, de ex.: *powiat* (Polonia), *Landkreis* și *Kreis* (Germania), *okres* (Cehia). În schimb, *oblast'* și *rajon* (Rusia, Ucraina) se traduc prin "regiune" și "raion", iar *département* (Franța) prin "departament".

3.5.3. Numele de autori apar la prima citare în text sau note cu prenumele prescurtat, iar mai departe nu se mai dă decât numele de familie. Se exceptează cazurile când se citează omonimi (ex. D. Popescu – Em. Popescu, I. Barnea – Al. Barnea). Numele se citează neînsoțite de titluri (acad., prof., dr.); excepție se face atunci când se indică sursa unei informații inedite și/sau se aduc mulțumiri.

3.5.4. Citarea literaturii se face numai în notele infrapaginale, la care se face trimitere prin sigle numerice plasate în text la umărul ultimei litere a cuvântului ales, înaintea semnelor de punctuație. Pentru a evita abuzul de note, care îngreuiază lectura, autorii sunt rugați să concentreze în câte o singură notă trimiterile bibliografice referitoare la o simplă însușire de autori sau locuri de descoperire.

3.5.5. Citarea izvoarelor literare și epigrafice antice se poate face atât în text, în paranteze (autorul, opera, locul, *corpus*-ul), cât și în notele infrapaginale (în special atunci când se indică ediția și se fac comentarii).

3.5.6. În text, între paranteze, se fac trimiterile la ilustrația lucrării, la alte locuri și note ale aceleiași lucrări. De ex.: (fig. 12), (cf. supra p. 13) sau (infra nota 22). Pentru astfel de trimiteri nu se vor face deci note infrapaginale speciale.

3.5.7. Numele geografice străine se scriu cu ortografia limbilor respective, atunci când acestea folosesc alfabetul latin (Bordeaux, Köln, Zürich etc.) sau în transcrierea oficială a statului respectiv, atunci când alfabetul folosit este altul decât cel latin sau chirilic (Bangkok, Beijing, Ryad, Marrakech). Atunci când nu există grafii românești acreditate, numele slave se transliterează după normele internaționale (infra *Anexa 4*). Numele care au intrat de multă vreme în cultura noastră se scriu în grafia tradițională românească: Londra, Florența, Rin, Moscova, Plevna, Cernăuți (**nu** London, Firenze, Rhein, Moskva, Pleven, Černovcy). Se admite totuși grafia originală sau cea actuală în trimerile bibliografice și hărți.

3.5.8. Numele proprii grecești și latinești consacrate în uzul literar se scriu conform adaptării tradiționale, de ex. Apian, Aurelian, Horațiu, Istru, Lisimah, Pompei, Tacit (cf. *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*⁵, București, 1995, p. 267-272). Celelalte nume se scriu ca în limba latină sau se transliterează în cazul alfabetului grec (*Ibidem*, p. 39-42).

3.5.9. Termenii străini (substantive comune) sau citate în limbi străine moderne sau clasice se culeg cu litere *cursive* (de ex. *kammenaja haba*, *Kronenhalsring*). Când termenul respectiv a fost adaptat în limba română, el nu se mai diferențiază, de ex. castru, castel, canabe (dar și *castrum*, *castellum*, *canabae*). Pentru punerea în evidență, la indicația autorului se pot culege *cursiv* sau **aldin** subtitluri, nume de localități, de culturi, de persoane etc.

3.5.10. Secolul se indică numai cu cifre romane. Neprescurtat se scrie “secolul al III-lea”, iar prescurtat “**sec. III**”. Era se indică fie prin **a.Chr./p.Chr.**, fie prin **î.e.n./e.n.**

3.5.11. În textul curent, numerele până la 10 vor fi, de regulă, scrise în litere. Se exceptează cazurile când ele apar în legătură cu unități de măsură. De ex.: “opt morminte”, dar “8 km”.

3.5.12. Dimensiunile se dau în centimetri pentru obiecte și în metri pentru complexe (locuințe, gropi, morminte). La monede ele se indică în milimetri.

3.5.13. Unitățile de măsură se prescurtează fără punct: mm, cm, m, ha, g, kg etc. Unitățile de suprafață sau volum se scriu **mp**, **mc**, nu **m²**, **m³**.

3.5.14. Numele punctelor cardinale se prescurtează obligatoriu: **N**, **S**, **V**, **E**, **NE**, **SE**, **SSV**, **VNV** etc.

3.5.15. În *Anexa 1* se dă lista prescurtărilor curente admise.

3.5.16. Pentru problemele de ortografie și punctuație se recomandă autorilor să folosească *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație*⁶, elaborat de Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan” al Academiei Române și tipărit de Editura Univers Enciclopedic, București, 1995. În conformitate cu regulile de ortografie expuse în această lucrare și având în vedere Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17 februarie 1993, în textele publicate în revista SCIVA se revine la grafia cu “**ă**” și “**sunt**”. În citate, titluri de lucrări și toponime se va aplica fără excepție noua grafie, chiar dacă lucrările respective au apărut cu vechea grafie. În cazul numelor de persoane se va

respecta opțiunea personală a celui în cauză (de ex. L. Bârză, M. Sâmpetru, M. Petrescu-Dîmbovița, V. Mihăilescu-Bîrlița).

4. MODUL DE CITARE

4.1. Trimiterile la literatură se fac **numai** în notele infrapaginale, indicându-se în ordine: **numele autorului, titlul publicației, volumul, anul, pagina**. Nu se indică editura, iar la periodice nici locul de apărare (dacă acesta nu este cuprins cumva în titlul prescurtat, cf. *Anexa 2*).

4.2. Se tipăresc cu scriere cursivă titlurile de monografii, de volume colective (culegeri tematice, omagii, acte de congrese sau colocvii) și de articole; de asemenea cuvintele *ibidem*, *op. cit.* Se tipăresc cu literă dreaptă, obișnuită, numele revistelor și seriilor (colecțiilor) monografice, precum și trimiterile de felul: *idem*, p. (pagina, paginile), urm. (următoarea, următoarele), *passim* (în diverse locuri), cf. (confer = compară), *apud* (la), *supra*, *infra*.

4.3. Titlurile lucrărilor, precum și numele revistelor și seriilor apărute în limbi slave care folosesc alfabetul chirilic se transcriu în conformitate cu normele internaționale (vezi *Anexa 4*).

4.4. Indiferent de numerotarea originală, în cazul revistelor și seriilor, numărul tomului și fasciculei se indică cu **cifre arabe**, iar în cazul cărților (monografii, manuale, enciclopedii etc.) cu **cifre romane**. Trimiterile la ilustrații din lucrările citate se unifică folosindu-se numai **cifre arabe** și separând numărul figurii de numărul piesei prin bară oblică (ex. fig. 3/14; 5/6-8; 7/12c).

4.5. La prima citare a cărților este necesar să se dea titlul complet, fără prescurtări, urmat, acolo unde este cazul, de titlul seriei (colecției), numărul volumului, locul apariției, anul, pagina. Volumele colective se citează, ca și monografiile, cu titlul complet. Ediția a doua și următoarele se indică înscrind cifra respectivă după ultimul cuvânt din titlu deasupra rândului. La indicarea volumului se folosesc cifrele romane corespunzătoare, fără "volumul" sau "vol."

Exemple:

- D.M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*², București, 1967, p. 153 urm.
- K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV-XIII*, Biblioteca istorică 7, București, 1958.
- V.I. Țalkin, *Drevnee životnovodstvo plemen Vostočnoj Evropy i Srednej Azii*, MIA 135, Moscova, 1966, p. 23, fig. 1.
- A. Rangs-Borchling, *Das Urnengräberfeld von Hornbek in Holstein*, Offa-Bücher 18, Neumünster, 1963, pl. 15/1.
- *Actes du XIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques* IV, Bratislava, 1993.
- *Izvoarele istoriei României* II, București, 1970, p. 417.

4.6. Titlurile articolelor/studiilor apărute în periodice sau în volume colective nu se citează decât atunci când există motive speciale. De regulă, deci, se indică în ordine: autorul, revista, tomul, anul, fascicula, pagina. Atunci când revista citată a apărut cu o întârziere de cel puțin doi ani, la anul corespunzător tomului respectiv se adaugă în paranteză anul real al apariției (dacă acesta este imprimat). Atunci când este cazul se precizează și seria de apariție a revistei (de ex. seria nouă – S.N., N.F.). Cum s-a mai arătat, la precizarea tomului, fasciculei, paginii, planșei sau figurii se folosesc numai cifre arabe, chiar dacă publicația citată utilizează cifre romane.

4.7. Trimiterea la reviste se face prin juxtapunere, cu intercalarea unei virgule între numele autorului și numele revistei, în timp ce în cazul volumelor colective se folosește formula “(numele autorului, eventual titlul articolului), în (titlul volumului)”.

Exemple:

- D. Protase, *Matinale* 7, 1961, p. 423 urm.
- Gh. Pocnaru Bordea, *SCIV* 22, 1971, 3, p. 501.
- D. Popescu, *Dacia*, N.S. 2, 1958, p. 157.
- I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, *BerRGK* 22, 1932, pl. 16/1-2.
- R. Vulpe, *Argedava*, în *Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, București, 1960, p. 557 urm.
- R. Harhoiu, în *Goldhelm, Schwert und Silberschätze. Reichtümer aus 6000 Jahren rumänischer Vergangenheit*, Frankfurt/Main, 1994, p. 72-83.

4.8. La articolele de mare întindere, în care anumite lucrări vor fi mai des citate, se recomandă abrevierea titlurilor respective, urmând ca explicarea abrevierilor să se facă fie la prima citare, fie într-o listă aparte la sfârșitul textului.

Exemple.

- D. Tudor, *Orașe* = D. Tudor, *Orașe, târguri și sate în Dacia romană*, București, 1968.
 D. Protase 1966 = D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismatiei*, *BibArh* 9, București, 1966.

4.9. În rest, trimiterea la autori, respectiv lucrări citate într-o notă imediat anterioară se fac prin formulele tradiționale: *idem*, *ibidem*, *op. cit.*, *cf.*, *passim*, *apud*, *supra*, *infra*. Atunci când ultima citare este la o distanță mai mare de două pagini și deci greu de găsit, se va indica pagina și nota la care se află ea; ex.: D. Tudor, *op. cit.* (v. *supra* p. 21, nota 55), p. 231.

5. ILUSTRAȚIA

5.1. Ca material ilustrativ la revista SCIVA sunt admise: fotografii, desene, schițe, planuri, profile, grafice, hărți, care – separat sau grupate – formează **figuri** (abreviat **fig.**). Figurile se numerează cu cifre arabe, în ordinea menționării lor.

Plasarea lor în text este propusă de autor cu creionul pe marginea manuscrisului. Diferitele tablouri sinoptice care se culeg în text nu se numerotează ca figuri, ci separat ca anexe.

5.2. La executarea, selecția și gruparea materialului ilustrativ, autorii sunt rugați să țină seama de următoarele prevederi:

5.2.1. În actualele condiții tehnice și având în vedere costurile, desenele sunt preferate fotografiilor. Desenele se execută în tuș negru, pe calc sau carton de desen; se acceptă xerocopii după astfel de desene. Fotografiile trebuie reproduse după clișee de foarte bună calitate, pe hârtie lucioasă. Numai pentru un mic număr de ilustrații se poate asigura imprimarea pe hârtie cretată. Fotografiile sau desenele se pot reproduce în culori doar în cazuri excepționale.

5.2.2. Este de dorit ca desenele care ilustrează un articol să fie executate (sau cel puțin copiate) de aceeași mână. Se preferă ca vasele și fragmentele ceramice să fie desenate fără umbre, cu profilele plasate pe aceeași parte și hașurate în același sens. Recomandăm ca inscripționarea ilustrației să fie executată în întregime de aceeași mână, cu cifre și litere standard. Schițele și planurile trebuie să fie prevăzute cu săgeata care indică nordul; la profile trebuie de asemenea marcată orientarea.

5.2.3. Chiar dacă dimensiunile obiectelor sau complexelor sunt date în text sau în note, fotografiile, desenele, planurile și hărțile trebuie să fie întotdeauna prevăzute cu *scară grafică*. În afară de aceasta, în explicația figurilor se poate indica în fracții raportul față de mărimea naturală.

5.2.4. Dimensiunile maxime ale unei figuri în SCIVA corespund oglinzii paginii de 19 x 13,5 cm. Ca excepții se admit pliante pentru unele hărți, planuri, profile și tabele, care din cauza dimensiunilor sau formatului nu se încadrează în pagină.

5.3. O figură se poate compune din una sau mai multe fotografii, desene, schițe, planuri sau profile. La gruparea în figuri a materialului ilustrativ trebuie să se țină seama de următoarele reguli și criterii de ordin tehnoredacțional și științific:

5.3.1. Într-o figură se montează de regulă fie numai desene, fie numai fotografii.

5.3.2. Figurile care ocupă o pagină întreagă sunt cele mai convenabile din punct de vedere tehnoredacțional și facilitează consultarea lucrării de către cititori. Ele se confecționează la oglinda paginii (1/1) sau la dimensiuni mai mari (de preferat un multiplu rotund, de ex. 1,5x, 2x sau 3x), păstrându-se mereu același raport între înălțimea și lățimea paginii.

5.3.3. Cantitatea de ilustrație ce se introduce într-o figură, respectiv dimensiunile figurii în original se stabilesc în așa fel, încât detaliile imaginii, siglele, legenda etc. să rămână lizibile după reducerea la dimensiunile paginii. Proporția de reducere dorită se indică de către autor, cu creionul, pe marginea planșelor (de ex. 2/3, 1/2, 1/3).

5.3.4. Este de dorit ca obiectele ce intră în aceeași figură să fie inițial desenate sau fotografiate la aceeași scară, de regulă 1/1 pentru obiecte mărunte, 1/2-1/4 pentru ceramică, 1/10-1/20 pentru diferitele complexe (locuințe, gropi, cuptoare, morminte). Când într-o figură apar obiecte desenate la scări diferite, fiecare va fi însoțit de scara grafică respectivă.

5.3.5. Din punctul de vedere al conținutului, cel mai indicat criteriu de grupare a ilustrației este acela al provenienței. Gruparea pieselor după locul de descoperire și, mai ales, pe complexe închise este deci preferabilă celei pe criteriul tipologic, firește cu excepția studiilor care urmăresc tocmai acest criteriu specific.

5.3.6. Diferitele componente ale unei figuri se numerotează cu cifre arabe. Sigle alfabetice se folosesc pentru vederi diferite (plan, profil, secțiune etc.) ale aceluiași obiect. În trimiterile la ilustrație numărul figurii este separat de numărul piesei printr-o bară oblică (de ex. fig. 1/3; fig. 12/4d). În cazul figurilor în care se ilustrează mai multe inventare complete de morminte, locuințe sau gropi, cu cifre arabe se marchează chiar numerele complexelor respective, iar cu litere piesele componente, în concordanță cu descrierea din catalog. În aceeași figură inventarele diferitelor complexe se separă între ele prin linii.

5.4. Explicația figurilor trebuie să cuprindă pe scurt, telegrafic, în ordine, următoarele date: locul descoperirii și, dacă este cazul, complexul, săpătura, anul; obiectul, tipul, eventual cultura și datarea; materialul din care este confecționat obiectul respectiv; scara. Când o figură cuprinde mai multe obiecte din aceeași stațiune, ordinea în explicație rămâne aceeași, numai că indicarea complexului, tipului, materialului și scării se face pe grupe de obiecte. La figurile în care sunt ilustrate obiecte provenind din stațiuni diferite se indică mai întâi, după caz, tipul, cultura, datarea și, în al doilea rând, locurile de descoperire, apoi materialul și scara.

5.5. La schițe, planuri, profile, grafice, hărți, este preferabil ca explicarea semnelor convenționale să nu se facă prin inscripții în figură, ci prin trimiteri cu cifre sau sigle alfabetice la explicația figurii, care se culege

5.6. Identificarea punctelor de pe hărți se face fie prin înscrierea numelui localității pe hartă, fie prin numerotare și trimitere la o listă aflată în explicația figurii, în text sau în anexă. Se recomandă numerotarea localităților în ordinea alfabetică. În liste, la numele localității se adaugă numele comunei și/sau județului.

5.7. Atunci când se reproduce sau se adaptează o ilustrație deja publicată, este obligatoriu a se indica la sfârșitul explicației proveniența respectivei ilustrații (autorul). Tot acolo se poate face trimitere la altă figură, spre comparație.

Exemple:

Fig. 1. Ghelăiești, jud. Neamț. Fibulă „pomcraniană”. Bronz (scara 1/2).

Fig. 2. Târgșor, M. 187/1965. Fibulă cu piciorul întors pe dedesubt de tip gotic. Bronz (scara 1/1).

Fig. 3. Târpești. Ceramică precucuteniană: 1-4 faza Precucuteni II; 5-7 faza Precucuteni III (scara 1/2).

Fig. 4. Romula, 1970. 1-4 M.121; 5-9 M.201. 1, 2, 5-7 ceramică fină roșie; 3, 9 fibule; 4 brățară; 8 monedă de la Hadrian. 3, 4, 8 bronz; 9 argint (1, 2, 5-7 scara 1/4; restul 1/1).

Fig. 5. Obiecte de cult și podoabă din sec. IX-XI: 1, 2, 6-8 Arsura; 3 Holboca; 4 Vădeni; 5 Erbiceni. 1-4 bronz; 5-7 sticlă; 6, 8 os (toate scara 1/2). După D. Gh. Teodor.

Fig. 6. „Cătei de vatră” germanici din Latène-ul târziu: 1 Bastrup, Ribe amt (Danemarca); 2 Rantrum, Kr. Husum (Germania); 3 Wittenberge, Kr. Perleberg (Germania). Scara 1/3. După C. J. Becker, H. Hinz și H. Keiling.

Fig. 7. Vodița. Profilul peretelui de E al secțiunii VI. 1 sol vegetal; 2 pământ cenușiu-castaniu; 3 mortar; 4 cărbune; 6 dărmătură (scara 1/50). Compară cu planul fig. 12.

6. REGULI SPECIALE DE PUNCTUAȚIE

În afara regulilor generale de punctuație (cf. *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*⁵, București, 1995, p. 49-91), la redactarea lucrărilor destinate revistei SCIVA trebuie observate și unele reguli speciale privind trimiterile, explicația ilustrațiilor, anexele și chiar textul propriu-zis. În aceste cazuri, semnele de punctuație (punctul, virgula, punctul și virgula, cratima, parantezele) au rolul de a face cât mai evidentă distincția între diferitele elemente componente și de a ușura astfel consultarea acestor lucrări.

6.1. Punctul:

6.1.1. Se pune punct după unele prescurtări curente (p., fig., cf., etc. și altele). În cazul abrevierii titlurilor de reviste și serii (cf. *Anexa 2*) sau de *corpora*, enciclopedii etc. (*Anexa 3*), pentru simplificare se renunță a se mai pune punct după prima literă sau silabă a cuvântului prescurtat, iar elementele componente ale titlului abreviat se scriu fără pauză între ele. De ex.: se scrie SCIVA, MIA **nu** S.C.I.V.A. sau M.I.A.; de asemenea se scrie RevMuz sau DolgCluj, **nu** Rev. Muz. sau Dolg. Cluj.

6.1.2. Se pune punct după numerele care indică în legende figura, nu însă după acelea care indică componentele acesteia (ex. Fig. 2. Ciumești. 1 fibulă, 2-4 brățări... **nu**: Fig. 2. Ciumești. 1. fibulă; 2-4. brățări... sau 1, fibulă; 2-4, brățări...)

6.1.3. Se pune punct după numerele curente dintr-o listă sau dintr-un catalog de descoperiri (ex. 1. Popești, com. Mihăilești, jud. Giurgiu; 2. Tinosu, jud. Prahova...).

6.1.4. Se pune punct la sfârșitul titlurilor de paragrafe incluse în rând, al notelor și legendelor. După titlurile de capitole sau paragrafe scoase din rând nu se pune punct. După punct se scrie cu majusculă.

6.2. Virgula

6.2.1. În note virgula separă între ele elementele unei trimiteri: numele autorului (respectiv *idem*), după caz titlul lucrării (respectiv *ibidem* sau *op. cit.*) sau numele revistei, respectiv al scriei, volumul, locul, anul, pagina, figura etc. În aceste situații virgula nu poate fi înlocuită cu alte semne. Nu se pune nici un semn între numele revistei și numărul tomului (ex. Dacia 19, 1975... **nu** Dacia, 19, 1975...).

6.2.2. Atunci când în text sau note se face trimitere la ilustrația proprie sau din altă lucrare, între numărul figurii sau planșei și cifrele sau literele care marchează elementele lor componente **nu** se pune virgulă, ci o bară oblică (ex.: fig. 2/1, 2, 4-6; pl. 9/a, c, d).

6.2.3. Se folosește virgula atunci când se face trimitere la mai multe pagini sau la figuri diferite ale aceleiași lucrări (ex.: Werner, *op. cit.*, p. 51-53, 89, 95 și 120; *ibidem*, fig. 1, 3-5, 8).

6.3. Punct și virgulă

6.3.1. În note, punct și virgulă separă trimiteri la lucrări diferite. În cazul unei enumerări, separă numele unor locuri sau complexe de descoperire diferite, cu trimerile respective.

6.3.2. În explicația figurii, separă referiri la localități diferite, complexe diferite, tipuri, materiale diferite etc. (ex.: Fig. 3. Ceramică celtică din Transilvania: 1, 2, 5 Ciunești; 3, 6-8 Dezmir; 4 Apahida).

6.3.3. În cazul unei înșirui, separă trimerile la figurile sau planșele aceleiași lucrări, cu subdiviziunile lor (ex.: vezi fig. 2/3-5, 6, 9; 3/2, 4; 5/1). De asemenea, separă trimeri la ilustrație cu indicarea paginii (ex.: *Ibidem*, p. 121, fig. 26; p. 146, fig. 34/2; p. 150, fig. 38-39).

6.4. Cratima

6.4.1. Stă între cifre sau litere în cazul unei înșirui neîntrerupte de figuri sau pagini (ex.: fig. 1-3; pl. 14/1-2; pl. 3/b-c, f-h; p. 125-132).

6.5. Paranteza

6.5.1. Se pun în paranteze trimerile ce se fac în text la alt loc din același text sau la ilustrația proprie. de ex.: (cf. supra p. 21); (fig. 2); (vezi harta fig. 5) etc.

6.5.2. În notele mai ample sau în text, la enumerarea de descoperiri, se recomandă folosirea parantezelor pentru informații tehnice de genul: muzeul, numărul de inventar, literatura etc.

6.5.3. Se evită a pune paranteze în paranteze. La nevoie, se vor pune paranteze drepte [] în paranteze rotunde ().

7. CORECTURI

7.1. Atât corectura în pagini, cât și aceea pentru crată se efectuează de către editură și de către redacția revistei. Autorii din București sunt convocați la Redacție pentru a verifica corecturile, autorii din alte localități vor căpăta paginile de corecturi prin poștă, numai dacă cer în chip expres acest lucru.

7.2. Nu se pot opera modificări ale manuscriselor aflate sub tipar (în corectură) decât în cazuri bine întemeiate. În chip excepțional (noi descoperiri, apariția unor noi lucrări) se poate aproba anexarea unui *addendum*. Costurile suplimentare provocate de astfel de modificări sau de publicarea unor crate din vina autorilor vor fi suportate de autorii respectivi.

7.3. Semnele de corectură sunt semnele convenționale care se folosesc pentru îndepărtarea greșelilor și nepotrivirilor constatate în pagina de corectură, pentru introducerea modificărilor și completărilor, precum și pentru semnalarea defecțiunilor tehnice aflate în pagină.

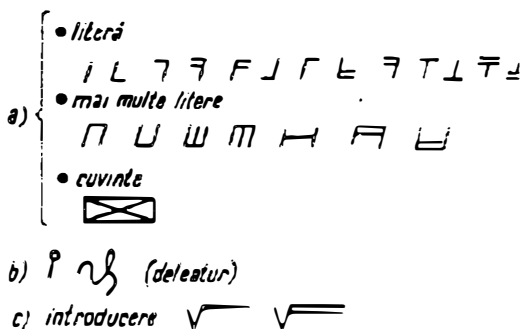
7.4. Orice semn de corectură se plasează în text la locul și elementul precis ce trebuie modificat. Semnul se repetă pe rama albă a paginii, în dreptul rândului

sau locul unde se află greșeala, iar la dreapta sa se scrie modificarea sau completarea necesară.

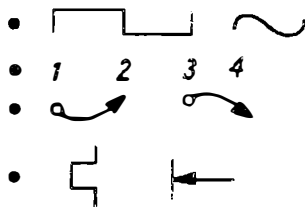
7.5. Semnele de corectură se înscriu în ordine de la stânga la dreapta, pe rama stângă pentru corecturile de pe jumătatea stângă a paginii și pe rama dreaptă pentru jumătatea dreaptă a paginii.

7.6. Următoarele semne convenționale pot fi folosite pentru îndreptarea greșelilor în diferite faze de corectură:

7.6.1. a) înlocuire; b) eliminare; c) introducere

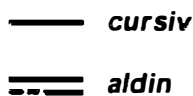
7.6.2. Rearanjarea materialului

7.6.3. Modificarea spațiilor

7.6.4. Culegere din alte familii

7.6.5. Defecte tehnice de culegere

7.6.6. Schimbarea unei indicații date

— — — (anulare)

Notă: Prezentele *Norme* au fost redactate într-o primă formă în anul 1972 de Mircea Babeș. La definitivarea lor, în prima jumătate a anului 1995, au fost luate în considerație cele mai multe dintre observațiile și sugestiile făcute de membrii actualului colegiu de redacție, precum și de alți specialiști.

Anexa 1:

PRESCURTAREA CUVINTELOR DES FOLOSITE

a. Chr.	<i>ante Christum</i>	Loc	locuința (nr.)
av.	avers	lung.	lungime
ad.	adâncime	m	metru
alt.	altitudine	M.	mormântul (nr.)
B.	bordeiul (nr.)	max.	maxim
buc.	bucată	măr. nat	mărime naturală
cap.	capitol	mil.	mileniu
cca	circa	mm	milimetru
cf.	<i>confer</i>	Muz.	Muzeul...
cm	centimetru	n.	nota
col.	colecție	N, NE, NV	nord, nord-est, nord-vest
colab.	colaborator/i	niv	nivel
com.	comuna	nr.	numărul
Cpl.	complexul (nr.)	obs.	observație
diam.	diametru	<i>op. cit.</i>	<i>opus citatum</i>
dr.	drept, (la) dreapta	p.	pagina, paginile
E	est	p. Chr	<i>post Christum</i>
e.n.	era noastră	pl.	planșa
etc.	<i>et caetera</i>	r.	rândul
ex.	(de) exemplu	reg.	regiune
fig.	figură	rn.	raion
fragm.	fragment/e, fragmentar	rv.	revers
g	gram	s.	secțiunea/suprafața (nr.)
Gr.	groapa (nr.)	S, SE, SV	sud, sud-est, sud-vest
greut.	greutate	sec.	secol
gros.	grosime	st.	stâng, (la) stânga
inf.	informație	T.	tumulul (nr.)
Inst.	Institutul...	tab.	tabel/a
inv.	inventar	urm.	următoarea, următoarele
i.	înălțime		(pagina/paginile)
i.e.n.	înaintea erei noastre	v.	vezi
jud.	județ, județean	V	vest
kg	kilogram	var.	variantă
km	kilometru		
lat.	lățime		
lit.	literatura		

Notă: În funcție de specificul anumitor lucrări, autorii pot folosi și alte prescurtări, imperios necesare, care nu apar în prezenta listă și pe care le vor explica într-o notă infrapaginală. În rezumatele și explicațiile figurilor în limbi străine se vor folosi abrevierile curente în limbile respective.

Anexa 2:**LISTA TITLURILOR PRESCURTATE DE PERIODICE ȘI SERII (COLECȚII)****A**

AAR	Analele Academiei Române, București
AAWW	Anzeiger der (Kaiserl.) Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-Historische Klasse, Viena
ABSA	Annual of the British School of Archaeology at Athens, Londra–Atena
Acme	Acme. Annali della Facoltà di Filosofia e Lettere dell'Università Statale di Milano, Milano
ACMI	Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, București
ACMIT	Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, Secția pentru Transilvania, Cluj
ActaAntArch	Acta Antiqua et Archaeologica, Szeged
ActaAntHung	Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapesta
ActaArchCarp	Acta Archaeologica Carpathica, Cracovia
ActaArchCopenhaga	Acta Archaeologica, Copenhaga
ActaArchHung	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapesta
ActaArchLodz	Acta Archaeologica Lodziensis, Łódź
ActaArchLund	Acta Archaeologica Lundensia, Lund
ActaBaltSlav	Acta Baltico-Slavica, Białystok
ActaBern	Acta Bernensia, Beiträge zur Prähistorischen, Klassischen und Jüngerer Archäologie, Berna
ActaMN	Acta Musei Napocensis, Cluj
ActaMP	Acta Musei Porolissensis, Zalău
ActaPraehArch	Acta Praehistorica et Archaeologica, Berlin
AEM	Archäologisch-Epigraphische Mitteilungen aus Österreich-Ungarn, Viena
AIGR	Anuarul Institutului Geologic al României, București
AIACluj	Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie, Cluj
AIAlași	Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie, Iași
AIIN	Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj
AIM	Arheologičeskie Issledovanija v Moldavii, Chișinău
AISC	Anuarul Institutului de Studii Clasice, Cluj
AISÉE	Annuaire de l'Institut des Études Sud-Est Européennes, București
AJA	American Journal of Archaeology, Boston
AJN	American Journal of Numismatics, New York
AJPh	American Journal of Philology, Baltimore
AnatSt	Anatolian Studies. Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara, Londra
AnB	Analele Banatului, Timișoara
AncSoc	Ancient Society, Leida
AnnÉp	L'Année Épigraphique, Paris
AnnIN	Annali. Istituto Italiano di Numismatica, Roma
AntClass	L'Antiquité Classique, Louvain
AntJournal	The Antiquaries Journal, Londra
AO	Arhivele Olteniei, Craiova
ArbForschberDresden	Arbeits- und Forschungsberichte zur Sächsischen Bodendenkmalpflege, Dresden

ArchAnz	Archäologischer Anzeiger, Berlin
ArchAustr	Archaeologia Austriaca, Viena
ArchBelg	Archaeologia Belgica, Bruxelles
ArchClass	Archeologia Classica, Roma
ArchÉrt	Archaeologiai Értesítő, Budapesta
ArchGeogr	Archaeologia Geographica, Hamburg
ArchHung	Archaeologia Hungarica, Budapesta
ArchIug	Archaeologia Iugoslavica, Belgrad
ArchKorr	Archäologisches Korrespondenzblatt, Mainz
ArchKözl	Archaeologiai Közlemények, Budapesta
ArchJournal	The Archaeological Journal, Londra
ArchPolona	Archaeologia Polona, Varşovia
ArchPolski	Archeologia Polski, Varşovia–Wrocław
ArchRozhledy	Archeologické Rozhledy, Praga
ArchŚląska	Archeologia Śląska, Wrocław
ArchSlov(Fontes)	Archaeologia Slovaca Fontes, Bratislava
ArchStudMat	Archeologické Studiijní Materiály, Praga
ArchTrésors	Archeologia. Trésors des Âges, Dijon–Paris
ArchWarszawa	Archeologia. Rocznik IHKM, Varşovia
ArheologijaKiev	Arheologija. Institut Arheologii, Kiev
ArheologijaSofia	Arheologija. Organ na Arheologičeskija Institut i Muzej, Sofia
ArheologijaSSSR	Arheologija SSSR. Svod Arheologičeskikh Istočnikov, Moscova
ArhMold	Arheologia Moldovei, Iaşi–Bucureşti
ArhPam	Arheologični Pam'jatky URSR, Kiev
ArhPregled	Arheološki Pregled, Belgrad
ArhRadRasprave	Arheološki Radovi i Rasprave, Zagreb
ArhSb	Arheologičeskij Sbornik. Gosudarstvennyj Ermitaž, St. Petersburg (Leningrad)
ArhVestnik	Arheološki Vestnik, Ljubljana
ARMSI	Academia Română. Memoriile Secţiunii Istorice, Bucureşti
ARMSS	Academia Română. Memoriile Secţiunii Ştiinţifice, Bucureşti
ArtArh	Artă şi Arheologia, Iaşi
ASAA	Annuario della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiane in Oriente, Bergamo–Roma
AŞUIaşi	Analele Ştiinţifice ale Universităţii, Iaşi
AthenMitt	Mitteilungen des (Kaiserl.) Deutschen Archäologischen Instituts. Athenische Abteilung, Berlin
AUB	Analele Universităţii din Bucureşti, Bucureşti
AusgrFunde	Ausgrabungen und Funde, Berlin
AVSL	Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, Sibiu - Braşov

B

BABesch	Bulletin van de Vereeniging tot Bevordering der Kennis van de Antieke Beschaving, Leida–Utrecht
BAR	British Archaeological Reports, Oxford
BASPR	Bulletin of the American School of Prehistoric Research, Cambridge, Mass.
BayerVbl	Bayerische Vorgeschichtsblätter, München
BCH	Bulletin de Correspondance Hellénique, Atena–Paris
BCMI	Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, Bucureşti
BerlinerJahrb	Berliner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte, Berlin

BerRGK	Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Frankfurt am Main
BerROB	Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort
BF	Byzantinische Forschungen, Berlin
BHR	Bibliotheca Historica Romaniae, București
BibIARh	Biblioteca de Arheologie, București
BJ	Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums in Bonn und des Vereins von Altertumsfreunden im Rheinlande, Bonn
BMI	Buletinul Monumentelor Istorice, București
BMMN	Buletinul Muzeului Militar Național, București
BollPaletnIt	Bolletino di Paleologia Italiana, Roma
BOR	Biserica Ortodoxă Română, București
BritMusQuart	The British Museum Quarterly, Londra
BSFN	Bulletin de la Société Française de Numismatique, Paris
BSNR	Buletinul Societății Numismatice Române, București
BSPF	Bulletin de la Société Préhistorique Française, Paris
BSRRG	Buletinul Societății Regale Române de Geografie, București
BudRég	Budapesti Régiségi, Budapesta
BullÉp.	Bulletin Épigraphique, Paris
BullInstArchLondon	Bulletin of the Institute of Archaeology, Londra
BullMusBruxelles	Bulletin des Musées Royaux d'Art et d'Histoire, Bruxelles
ByzBulg	Byzantinobulgarica, Sofia
ByzSlav	Byzantinoslavica, Sofia
ByzZ	Byzantinische Zeitschrift, München

C

CAB	Cercetări Arheologice în București, București
CahiersAls	Cahiers Alsaciens d'Archéologie, d'Art et d'Histoire, Strasbourg
CahiersArch	Cahiers Archéologiques, Paris
CahiersCivMéd	Cahiers de Civilisation Médiévale, Poitiers
ČasopisBrno	Časopis Moravského Musea, Brno
ČasopisPraha	Časopis Národního Musea v Praze, Praga
CAMNI	Cercetări Arheologice, Muzeul de Istorie al R.S. România/Muzeul Național de Istorie, București
CCDJ	Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași
CercetIstIași	Cercetări Istorice, Iași
CH	Coin Hoards, Londra
ClassRev	Classical Review, Oxford
CNA	Cronica Numismatică și Arheologică, București
CRAI	Comptes-Rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Paris
CreștCol	Creșterea Colecțiilor. Caiet Selectiv de Informare. Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei Române, București
CVA	Corpus Vasorum Antiquorum

D

Dacia	Dacia. Recherches et Découvertes Archéologiques en Roumanie, București; seria nouă (N.S.): Dacia. Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, București
DissBeograd	Dissertationes. Musej Grada Beograda, Beograd

DissPan	Dissertationes Pannonicae, Budapesta
DolgCluj	Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárából (Travaux de la Section Numismatique et Archéologique du Musée National de Transilvanie), Cluj
DolgSzeged	Dolgozatok. Arbeiten des Archäologischen Instituts der Universität, Szeged
DOP	Dumbarton Oaks Papers, Washington
E	
EAZ	Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift, Berlin
ÉBPB	Études Byzantines et Post-Byzantines, București
ED	Ephemeris Dacoromana, Annuario della Scuola Romana di Roma, București-Roma
EphemNap	Ephemeris Napocensis, Cluj
EpigrSt	Epigraphische Studien, Bonn-Düsseldorf
ÉRAUL	Études et Recherches Archéologiques de l'Université de Liège, Liège
ErdMúz	Erdélyi Múzeum, Cluj
ESA	Eurasia Septentrionalis Antiqua, Helsinki
ÉvkDebrecen	A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve, Debrecin
ÉvkEger	Az Egri Múzeum Évkönyve, Eger
ÉvkMiskolc	A Herman Ottó Múzeum, Évkönyve, Miskolc
ÉvkNyíregyháza	A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve, Nyíregyháza
ÉvkPécs	A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, Pécs
ÉvkSzeged	A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Szeged
F	
FastiArch	Fasti Archaeologici, Florența
FileIst	File de Istorie. Publicație a Muzeului Județean Bistrița-Năsăud, Bistrița
FolArch	Folia Archaeologica, Budapesta
FontesArchPrag	Fontes Archaeologici Pragenses, Praga
FontesPoznan	Fontes Archaeologici Posnanienses, Poznan
FVL	Forschungen zur Volks- und Landeskunde, Sibiu
FS	Deutsche Forschung im Südosten, Sibiu
FundberBaden- Württemberg	Fundberichte aus Baden-Württemberg, Stuttgart
FundberHessen	Fundberichte aus Hessen, Bonn
FundberSchwaben	Fundberichte aus Schwaben, Stuttgart
G	
GlasnikSarajevo	Glasnik Zemaljskog Muzeja Bosnie i Hercegovine. Arheologija, Sarajevo
GodišnikMuzPlovdiv	Godišnik na Narodnija Arheologičeski Muzej v Plovdiv, Plovdiv
GodišnikMuzSofia	Godišnik na Narodnija Arheologičeski Muzej, Sofia
Godišnik UnivSofia	Godišnik na Sofijskija Universitet, Sofia
GRBS	Greek, Roman & Byzantine Studies, Cambridge, Mass.

H

HBArch	Hamburger Beiträge zur Archäologie, Hamburg
HBM	Hamburger Beiträge zur Numismatik, Hamburg
HelvArch	Helvetica Archaeologica. Archäologie in der Schweiz, Zürich
HSCPh	Harvard Studies in Classical Philology, Cambridge, Mass.

I

IAK	Izvestija Imperatorskoj Arheologičeskoj Komissii, St. Petersburg
IMFAN	Izvestija Moldavskogo Filiala Akademii Nauk SSSR, Chișinău
InvArch	Inventaria Archaeologica. Corpus des Ensembles Archéologiques
IstMitt	Istanbuler Mitteilungen. Deutsches Archäologisches Institut, Abteilung Istanbul, Istanbul
IzvestijaBAD	Izvestija na Bălgarskoto Arheologičesko Družestvo, Sofia
IzvestijaBurgas	Izvestija na Narodnija Muzej, Burgas
IzvestijaMuzJB	Izvestija na Muzeite ot Jugoiztočna Bălgarija, Sofia
IzvestijaRuse	Izvestija na Narodnija Muzej, Ruse
IzvestijaSofia	Izvestija na Arheologičeskija Institut, Sofia
IzvestijaŠumen	Izvestija na Narodnija Muzej, Šumen
IzvestijaTymovo	Izvestija na Okražnija Istoričeski Muzej, Veliko Tămovo
IzvestijaVarna	Izvestija na Narodnija Muzej (Izvestija na Varnenskoto Arheologičesko Družestvo), Varna

J

JahrMecklenburg	Jahrbuch für Bodendenkmalpflege in Mecklenburg, Schwerin
JahrRGZM	Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Mainz
JahresschriftHalle	Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte, Halle
JDAI	Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts, Berlin
JHS	Journal of Hellenic Studies, Londra
JIES	The Journal of Indo-European Studies, Londra
JNG	Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte, München
JÖAI	Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts, Viena
JOMV	Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines, Linz
JPEK	Jahrbuch für Prähistorische und Ethnographische Kunst, Berlin
JRS	Journal of Roman Studies, Londra
JSGU	Jahrbuch der Schweizerischen Gesellschaft für Urgeschichte, Basel

K

KölnerJahr	Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte, Köln
KöziCluj	Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum, Érem- és Régiségtárából, Cluj
KSIMK	Kratkie Soobščeniia Instituta Istorii Material'noj Kul'tury Akademii Nauk SSSR, Moscova-Leningrad (St. Petersburg)
KSMoscova	Kratkie Soobščeniia Instituta Arheologii, Moscova
KSKiev	Kratkie Soobščeniia Instituta Arheologii, Kiev

KSOdessa	Kratkie Soobščeniia o Polevyh Arheologičeskikh Issledovanijah Odesskogo Gosudarstvennogo Arheologičeskogo Muzeja, Odesa
KVSL	Korrespondenzblatt des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde, Sibiu
M	
MadrMitt	Madriider Mitteilungen. Deutsches Archäologisches Institut, Abteilung Madrid, Heidelberg
MagIst	Magazin istoric, București
MAGW	Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, Viena
MagyarNumTársÉvk	A Magyar Numizmatikai Társulat Évkönyve, Budapesta
MainzerZ	Mainzer Zeitschrift, Mainz
MAR	Materialy po Arheologii Rossii, St. Petersburg
MASP	Materialy po Arheologii Severnogo Pričernomor'ja (= Materialy z Arheologii Pivničnogo Pričernomor'ja), Odesa
MatArch	Materiały Archeologiczne, Cracovia
MatDosKiev	Materiali i Doslidžennija z Arheologii Prikarpat'tja i Volyni, Kiev
Materiale	Materiale și Cercetări Arheologice, București
MatIstMuzBuc	Materiale de Istorie și Muzeografie, București
MatStar	Materiały Starożytne, Varșovia
MatWczesnośred	Materiały Wczesnośredniowieczne, Varșovia
MatZachPom	Materiały Zachodnio-Pomorskie, Szczecin
MBAH	Münstersche Beiträge zur Antiken Handelsgeschichte, Münster
MeddelandenLund	Meddelanden från Lunds Universitets Historiska Museum, Lund
MededelingenLeiden	Oudheidkundige Mededelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, Leida
MÉFRA	Mélanges de l'École Française de Rome, Antiquité, Paris–Roma
MemAntiq	Memoria Antiquitatis, Piața Neamț
MémSocAntiQNord	Mémoires de la Société Royale des Antiquaires du Nord, Copenhaga
MH	Museum Helveticum, Zürich
MIA	Materialy i Issledovanija po Arheologii SSSR, Moscova–Leningrad (St. Petersburg)
MitrBan	Mitropolia Banatului, Timișoara
MitrMoldSuc	Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași
MitrOlt	Mitropolia Olteniei, Craiova
MittArchInst	Mitteilungen des Archäologischen Institutes der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Budapesta
MitteilungenBerlin	Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Berlin
MitteilungenBrașov	Mitteilungen des Burzenländer Sächsischen Museums, Brașov
MitteilungenSibiu	Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museum, Sibiu
MittPrähistKomm	Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viena
MonPiot	Monuments et Mémoires. Fondation Eugène Piot, Paris
MuzNaț	Muzeul Național, București

N

NAC	Numismatica e Antichità Classiche. Quaderni Ticinesi, Lugano
NC	Numismatic Chronicle, Londra
NCirc	Numismatic Circular, Londra
NE	Numizmatika i Epigrafika, Moscova
NÉH	Nouvelles Études d'Histoire, București
NK	Numizmatikai Közlöny, Budapesta
NI	Numismatics International, Dallas
NL	Numismatic Literature, New York
NLis	Numismatické Listy, Praga
NNM	Numismatic Notes and Monographs, New York
NotSc	Notizie degli Scavi di Antichità, Milano-Roma
NSb(M)	Numizmatičeskij Sbornik. Materialy k Katalogu Numizmatičeskogo Sbranja. Gosudarstvennyj Istoričeskij Muzej, Moscova
NSb(P)	Numismatický Sbornik, Praga
NSfr	Numizmatika i Sfragistika, Kiev
NumČasopis	Numismatický Časopis Československý, Praga
NV	Numismatičke Vijesti, Hrvatsko Numismatičko Društvo, Zagreb
NZ	Numismatische Zeitschrift, Viena

O

ObzPrehist	Obzor Prehistorický, Praga
OpArch	Opuscula Archaeologica, Lund

P

PamArch	Památki Archeologické, Praga
PAPS	Proceedings of the American Philosophical Society, New York
PAS	Prähistorische Archäologie Südosteuropas, Berlin
PAV	Peterburgskij Arheologičeskij Vestnik, St. Petersburg
PBF	Prähistorische Bronzefunde, München
PBSR	Papers of the British School at Rome, Londra
PMMB	Publicațiile Muzeului Municipal București, București
PPS	Proceedings of the Prehistoric Society, Cambridge
PraceArch	Prace Archeologiczne, Cracovia
PraceMat	Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Seria Archeologiczna, Łódź
PreistAlp	Preistoria Alpina, Trento
PrzegArch	Przegląd Archeologiczny, Poznań
ProcCambrAntiqSoc	Proceedings of the Cambridge Antiquarian Society, Cambridge
ProclrishAcad	Proceedings of the Royal Irish Academy, Dublin
ProcSocAntiqLondon	Proceedings of the Society of Antiquaries of London, Londra
ProcSocAntiqScot	Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland, Edinburgh
PZ	Prähistorische Zeitschrift, Leipzig-Berlin

R

RA	Revue Archéologique, Paris
RACentre	Revue Archéologique du Centre de la France, Vichy
RadVM	Rad Vojvodjanskih Muzeja, Novi Sad
RAECE	Revue Archéologique de l'Est et du Centre-Est, Dijon

RANarb	Revue Archéologique de Narbonnaise, Montpellier
RazPr	Razkopki i Proučvanija, Sofia
RBN	Revue Belge de Numismatique et de Sigillographie, Bruxelles
RCRActa	Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta
RÉA	Revue des Études Anciennes, Bordeaux
RÉB	Revue des Études Byzantines, Paris
RÉG	Revue des Études Grecques, Paris
RégFüz	Régészeti Füzetek, Budapesta
RÉL	Revue des Études Latines, Paris
RÉS	Revue des Études Slaves, Paris
RÉSEE	Revue des Études Sud-Est Européennes, București
RevAnthr	Revue Anthropologique, Paris
RevHistRel	Revue d'Histoire des Religions, Paris
RevIst	Revista Istorică, București
RevMuz	Revista Muzeelor, București
RevRomIstMil	Revista Română de Istorie Militară, București
RGF	Römisch-Germanische Forschungen, Berlin
RHSEE	Revue Historique du Sud-Est Européen, București
RIAF	Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie, București
RIN	Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini, Milano
RIR	Revista Istorică Română, București
RivArchCrist	Rivista di Archeologia Cristiana, Roma
RivScPreist	Rivista di Scienze Preistoriche, Florența
RivStClass	Rivista di Studi Classici, Torino
RivStLig	Rivista di Studi Liguri, Bordighera
RLiÖ	Der Römische Limes in Österreich, Viena
RMM-M	Revista Muzeelor și Monumentelor, seria Muzee, București
RMM-MIA	Revista Muzeelor și Monumentelor, seria Monumente Istoric și de Artă, București
RMMN	Revista Muzeului Militar Național, București
RN	Revue Numismatique, Paris
RömMitt	Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Römische Abteilung, Heidelberg
RosArch	Rossijskaja Arheologija, Moscova
RPAN	Revista de Preistorie și Antichități Naționale, București
RRII	Revue Roumaine d'Histoire, București
RRIIA	Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, București

S

SaalburgJahrbr	Saalburg Jahrbuch. Bericht des Saalburg-Museums, Berlin
SAI	Studii și Articole de Istorie, București
SAO	Studia et Acta Orientalia, București
SbAkadBerlin	Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Phil.-Hist. Klasse, Berlin
SbAkadHeidelberg	Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Klasse, Heidelberg
SbAkadMünchen	Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Klasse, München
SbAkadWien	Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien, Phil.-Hist. Klasse, Viena
SbornikBratislava	Sbornik Slovenského Národného Múzea, Bratislava
SbornikBrno	Sbornik Praci Filosofické Fakulty Brněnské University, Rada E, Archeologicko-Klasická, Brno

SbornikČSSA	Sbornik Československé Společnosti Archeologické, Praga - Brno
SbornikPraha	Sbornik Národního Musea v Praze, Praga
SCA	Studii și Cercetări de Antropologie, București
SCIA	Studii și Cercetări de Istoria Artei, București
SCIV(A)	Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
SCL	Studii și Cercetări Lingvistice, București
SCN	Studii și Cercetări Numismatice, București
SCȘCluj	Studii și Cercetări Științifice, Cluj
SCȘIași	Studii și Cercetări Științifice, Iași
SGE	Soobščeniia Gosudarstvennogo Ermitaža. Leningrad (St. Petersburg)
SlovArch	Slovenská Archeológia, Nitra
SlovNum	Slovenská Numizmatika, Bratislava
SMIM	Studii și Materiale de Istorie Medie, București
SMMIM	Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară, București
SNR	Schweizerische Numismatische Rundschau, Lausanne
SovAntrop	Sovetskaja Antropologija, Moscova
SovArh	Sovetskaja Arheologija, Moscova
SprawArch	Sprawozdania Archeologiczne, Wrocław-Varșovia-Cracovia
StAlb	Studia Albanica, Tirana
StBalc	Studia Balcanica, Sofia
StCl	Studii Clasice, București
StComCaransebeș	Studii și Comunicări, Caransebeș
StComPitești	Studii și Comunicări, Pitești
StComSatu Mare	Studii și Comunicări, Satu Mare
StComSibiu	Studii și Comunicări, Muzeul Brukenthal, Arheologie-Istorie, Sibiu
StEtr	Studi Etruschi, Florența
StMatPloiești	Studii și Materiale Privitoare la Trecutul Istoric al Județului Prahova, Ploiești
StMatTârguMureș	Studii și Materiale, Târgu Mureș
StRom	Studi Romani, Roma
StUnivCluj	Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Cluj
StZvesti	Studijné Zvesti Archeologického Ústavu SAV, Nitra
T	
TM	Trésors Monétaires, Paris
TrierZ.	Trierer Zeitschrift für Geschichte und Kunst des Trierer Landes und seiner Nachbargebiete, Trier
TrudyErm	Trudy Gosudarstvennogo Ermitaža, Leningrad (St. Petersburg)
TrudyGIM	Trudy Gosudarstvennogo Istorického Muzeja, Moscova
V	
VAHD	Vjesnik za Arheologiju i Historiju Dalmatinsku, Split
VDI	Vestnik Drevnej Istorii, Moscova
VjesnikZagreb	Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu, Zagreb
W	
WiadArch	Wiadomości Archeologiczne, Varșovia
WMBH	Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegowina, Viena

WN	Wiadomości Numizmatyczne. Varșovia
WPZ	Wiener Prähistorische Zeitschrift. Viena

Z

ZapOdesa	Zapiski Odesskogo Obščestva Istorii i Drevnostej/Zapiski Odesskogo Arheologičeskogo Obščestva. Odesa
ZbornikBratislava	Zbornik (Sborník) Filozofickej Fakulty Univerzity Komenského, Historica, Bratislava
ZbornikMuzBratislava	Zborník (Sborník) Slovenského Národného Muzea, Bratislava
ZborRadBeograd	Zbornik Radova Vizantnoški Institut, Beograd
ZfA	Zeitschrift für Archäologie, Berlin
ZfE	Zeitschrift für Ethnologie, Berlin
ZfN	Zeitschrift für Numismatik, Berlin
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, Bonn
ZSAK	Zeitschrift für Schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte, Basel

Anexa 3:**LISTA TITLURILOR PRESCURTATE DE *CORPORA*,
TRATATE, MANUALE, ENCICLOPEDI****A**

ABV	J. D. Beazley, <i>Attic Blackfigure Vase-painters</i> , Oxford, 1956
ANRW	<i>Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt</i> , Berlin-New York
APÖ	D. Berciu, <i>Arheologia Preistorică a Olteniei</i> , Craiova, 1939
ARV	J. D. Beazley, <i>Attic Redfigure Vase-painters</i> , Oxford, 1956

B

BMC	H. Mattingly, <i>Coins of Roman Empire in the British Museum</i> , 6 vol., Londra, 1923-1962
BMC-Greek	<i>A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum</i> , Londra, 1870

C

CAH	<i>The Cambridge Ancient History</i> , Cambridge
CCET	N. Hampartumian, <i>Corpus Cultus Equiti Thraci</i> , Leida, 1979
Ceka	H. Ceka, <i>Questions de Numismatique Illyrienne</i> , Tirana, 1972
CEpR	C. C. Petolescu, <i>Cronica Epigrafică a României</i> , SCIVA, București
CIA	<i>Corpus Inscriptionum Atticarum</i> , ed. W. Dittenberger, A. Kirchhoff, J. Kirchner, U. Koehler, Berlin, 1873-1893
CIG	<i>Corpus Inscriptionum Graecarum</i> , Berlin, 4 vol., 1828-1877
CIL	<i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i> , 17 vol., Berlin, 1863 sqq
CIMRM	M. J. Vermaseren, <i>Corpus Inscriptionum et Monumentorum Religionis Mithriacae</i> , Haga, 2 vol., 1956-1960

- CIRB *Corpus Inscriptionum Regni Bosporani*, sub red. V. V. Struve, Moscova, 1965
- CivRom *Civiltà Romana in Romania*, Roma, 1971
- CNH L. Réthi, *Corpus Nummorum Hungariae*, Budapesta, 1901 sqq
- CNR-Rep A. Banti, *Corpus Nummorum Romanorum. Monetazione Repubblicana*, Florența
- Cohen H. Cohen, *Description des Monnaies Frappées sous l'Empire Romain Communément Appelées Médailles Impériales*, 2 vol., Paris, 1880-1892
- Crawford M. H. Crawford, *Roman Republican Coinage*, 2 vol., Cambridge, 1974
- D
- DA Ch. Daremberg, E. Saglio, *Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines*, Paris, 1877 sqq
- DACL F. Cabrol, H. Leclercq, *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*, Paris
- Dattari G. Dattari, *Nummi Augg. Alexandrini*, Cairo, 1901
- DER *Dicționar Enciclopedic Român*, 4 vol., București, 1966
- DID *Din Istoria Dobrogei*, București, 1965-1971
- DIR *Documente Privind Istoria României*, 32 vol., București, 1951-1960
- DIVR *Dicționar de Istorie Veche a României*, sub red. D.M. Pippidi, București, 1976
- DOW *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whitmore Collection*, 3 vol., Washington, 1968-1973
- DRH *Documenta Romaniae Historica*, București
- E
- EAA *Enciclopedia dell'Arte Antiqua Classica e Orientale*, Roma, 1963
- EAIVR *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României*, sub red. C. Preda, București, I, 1994
- Ebert, RL *Reallexikon der Vorgeschichte*, sub red. M. Ebert, Berlin
- ECR *Enciclopedia Civilizației Romane*, sub red. D. Tudor, București, 1982
- EphEp *Ephemeris Epigraphica. Corpus Inscriptionum Latinarum. Supplementum*, 9 vol., Berlin, 1872-1913
- ÉPRO M. J. Vemaseren (sub red.), *Études Préliminaires des Religions Orientales dans l'Empire Romain*, Leida
- F
- FHDR *Fontes Historiae Dacoromanae (= Izvoare privind Istoria României)*, 4 vol., București, 1964 sqq.
- FHG *Fragmenta Historicorum Graecorum*, 6 vol., Paris, 1855-1878
- Filip, EH *Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas*, ed. J. Filip, Praga, 1966
- FrGrHist *Die Fragmente der Griechischen Historiker*, ed. F. Jacoby, Berlin-Leida, 1923 sqq.

G

- GGM *Geographi Graeci Minores*, ed. C. Müller, Paris, 1882
 Göbl R. Göbl, *Moneta Imperii Romani et Byzantini*, Viena, 1989
 Grierson-Mays Ph. Grierson, Melinda Mays, *Catalogue of the Late Roman Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection. From Arcadius and Honorius to the Accession of Anastasius*, Washington DC, 1992
 Grueber H. A. Grueber, *Coins of the Roman Republic in the British Museum*, 3 vol., Londra, 1910-1970
 Grueber, Roman Medallions H. A. Grueber, *Roman Medallions in the British Museum*, Londra, 1874

H

- HAD R. Vulpe, *Histoire Ancienne de la Dobroudja*, București, 1938
 H-C *Catalogue de la Collection des Monnaies et Médailles Polonaises du Comte E. Hutten-Czapki*, 4 vol., Petersburg-Paris-Cracovia, 1871-1891
 Head B. V. Head, *Historia Numorum, A Manual of Greek Numismatics*, Oxford, 1911
 Hendy M. F. Hendy, *Coinage and Money in the Byzantine Empire, 1081-1261*, Washington, 1969
 Hill Ph. V. Hill, *The Dating and Arrangement of the Undated Coins of Rome, A.D. 98-148*, Londra, 1970
 Huszár L. Huszár, *Münzkatalog Ungarns von 1000 bis heute*, Battenberg, 1979

I

- ICVR I. B. De Rossi, *Inscriptiones Christianae Urbis Romae Septimo Saeculo Antiquiores*, 3 vol., Roma, 1857-1915
 ICVR, n.s. A. Silvagni, A. Ferma, *Inscriptiones Christianae Urbis Romae, nova series*, Roma, 1922-1983
 IDR *Inscripțiile Daciei Romane*, București
 IEW *Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch*, Berlin-München, 1959
 IG *Inscriptiones Graecae*, Berlin, 1903 sqq
 IGB *Inscriptiones Graecae in Bulgaria Repertae*, ed. G. Mihailov, 4 vol., Sofia, 1958-1970
 IGCH *An Inventory of Greek Coin Hoards*, New York, 1973
 IGLR Em. Popescu, *Inscripțiile Grecești și Latine din Secolele IV-XIII descoperite în România*, București, 1976
 IGRRP *Inscriptiones Graecae ad Res Romanas Pertinentes*, ed. R. Cagnat, J. Toutain, G. Lafaye, Paris
 IGLS *Inscriptions Grecques et Latines de la Syrie*, Paris, 1929-1967
 ILCV E. Diehl, *Inscriptiones Latinae Christianae Veteres*, 4 vol., Berlin
 ILIug A. & J. Šašel, *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter Annos MCMXL et MCMLX Repertae et Editae Sunt*, Ljubljana, 1963
 ILLRP A. Degrassi, *Inscriptiones Latinae Liberae Rei Publicae*, 2 vol., Florența, 1957-1963
 ILR *Istoria Limbii Române*, București, 1969
 ILS *Inscriptiones Latinae Selectae*, ed. H. Dessau, Berlin, 1892
 IMPR *Istoria Militară a Poporului Român*, București, 1988

- InscrIt *Inscriptiones Italiae*, Roma, 1931 sqq
- IOSPE *Inscriptiones Antiquae Orae Septentrionalis Ponti Euxini, Graecae et Latinae*, ed. B. Latyšev, St. Petersburg, 1914¹
- ISM *Inscripțiile din Scythia Minor*, București
- IstRom *Istoria României*, București, 4 vol., 1960 sqq
- L
- Le Rider G. Le Rider, *Le Monnayage d'Argent et d'Or de Philippe II en Macédoine de 359-294*, Paris, 1977
- LexMyth H. Roscher, *Ausführliches Lexikon der Griechischen und Römischen Mythologie*, Leipzig
- LGS *Leges Graecorum Sacrae et Titulis Collectae*, ed. I. von Protz & L. Ziehen, 2 vol., Leipzig, 1896-1906
- LIMC *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, Zürich München
- LRBC R. A. G. Carson, P. V. Hill, J. P. C. Kent, *Late Roman Bronze Coinage A. D. 328-498* (Part I, P. V. Hill, J. P. C. Kent, *The Bronze Coinage of the House of Constantine A. D. 324-346*, Part II, R. A. G. Carson, J. P. C. Kent, *Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire A. D. 346-498*), Londra, 1965
- M
- Maier A. Maier, *Die Silberprägung von Apollonia und Dyrrhachium* (NZ, N.F. 1), Viena, 1908
- MAMA *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*
- MBR C. Buzdugan, O. Luchian, C. Oprescu, *Monede și Bancnote Românești*, București, 1977
- MGH(AA) *Monumenta Germaniae Historica, Auctores Antiquissimi*, 12 vol., Berlin
- MIB W. Hahn, *Moneta Imperii Byzantini*, 3 vol., Viena, 1973 sqq
- Morrisson C. Morrisson, *Catalogue des Monnaies Byzantines de la Bibliothèque Nationale*, 2 vol., Paris, 1970
- O
- OCD *Omagiu C. Daicoviciu*, București, 1960
- OGIS *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae (Supplementum Sylloge Inscriptionum Graecarum)* Leipzig, 1903
- OMS L. Robert, *Opera Minora Selecta*, Amsterdam, 1969 sqq
- OR⁴ D. Tudor, *Oltenia Romană*, ed. a IV-a, București, 1978
- OTS D. Tudor, *Orașe, Târguri și Sate în Dacia Romană*, București, 1968

P

- Pere N. Pere, *Osmanlılarda Madeni Paralar (Coins of the Ottoman Empire)*, Istanbul, 1968
- PG J. P. Migne, *Patrologia, Cursus Completus. Series Graeca*, Paris, 1857
- Pick B. Pick, *Die Antiken Münzen Nord-Griechenlands, I. Die Antiken Münzen von Dacien und Moesien 1*, Berlin, 1898

- Pick-Regling B. Pick, K. Regling, *Die Antiken Münzen Nord-Griechenlands, I. Die Antiken Münzen von Dacien und Moesien* 2, Berlin, 1910 (Pick: Odessos; Regling: Tomis)
- Pink K. Pink, *Die Münzprägung der Ostkelten und ihrer Nachbarn*, DissPan, Seria II, fasc. 15, Budapesta, 1939
- PIR *Prosopographia Imperii Romani, saec. I-III*, ed. a II-a, Berlin-Leipzig
- PL J. P. Migne, *Patrologia. Cursus Completus. Series Latina*, Paris
- PME M. Devijver, *Prosopographia Militiarum Equestrium quae fuerunt ab Augusto ad Gallienum*, 4 vol., Louvain, 1976-1993
- Preda C. Preda, *Monedele Geto-Dacilor*, București, 1973
- Price M. J. Price, *The Coinage in the Name of Alexander the Great and Philip Arrhidaios. A British Museum Catalogue*, 2 vol., Zürich-Londra, 1991
- R**
- RAC *Reallexikon für Antike und Christentum*, Stuttgart
- RE *Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft*, sub red. A. Pauly, G. Wissowa, W. Kroll, K. Ziegler, Stuttgart, 1893 sqq
- RepTrans *Repertorium Arheologic al Transilvaniei* (mss. la Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj)
- RGA *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, Berlin
- RIB R.G. Collingwood, R. P. Wright, *The Roman Inscriptions of Britain*, Oxford, 1965
- RIC H. Mattingly, E.A. Sydenham, *Roman Imperial Coinage*, 10 vol., Londra, 1923-1994
- RIG Ch. Michel, *Recueil d'Inscriptions Grecques*, Bruxelles, 1900.
- RIU *Römische Inschriften Ungarns*, Budapesta
- RMD M. M. Roxan, *Roman Military Diplomas*, 2 vol., Londra, 1978 și 1985
- Robertson A. S. Robertson, *Roman Imperial Coins in the Hunter Coin Cabinet*, University of Glasgow. 4 vol., Oxford, 1962-1978
- Roska, Repertorium M. Roska, *Erdély Régészeti Repertórium*, Cluj, 1942
- RRCD M. Chișescu, *Numismatic Aspects of the History of the Dacian State. The Roman Republican Coinage in Dacia and Geto-Dacian Coins of Roman Type*, BAR, International Series, 112, Oxford, 1981
- RRCH M. H. Crawford, *Roman Republican Coin Hoards*, Londra, 1969
- S**
- SEG *Supplementum Epigraphicum Graecum*, Leida, 1924 sqq
- SEHRE M. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Roman Empire*, Oxford, 1957
- SGDI H. Collitz, F. Bechtel, *Sammlung der Griechischen Dialekt-Inschriften*, 4 vol., Göttingen, 1884-1919
- SHA *Scriptores Historiae Augustae*
- SNG *Sylloge Nummorum Graecorum*, 1931 sqq
- Srěcković S. Srěcković, *Osmanlijski Novac Kovan na Tlu Jugoslavije*, Beograd, 1987
- Sydenham E. A. Sydenham, *The Coinage of the Roman Republic*, Londra, 1952

Syll ³	<i>Sylloge Inscriptionum Graecarum</i> ³ , ed. G. Dittenberger, repr. Hildesheim, 1960
T	
TezMureș	E. Chirilă, N. Gudea, V. Lazăr, A. Zrinyi, <i>Tezaure și Descoperiri Monetare din Muzeul Județean Mureș</i> , Tg. Mureș, 1980
TIR	<i>Tabula Imperii Romani</i>
W	
Wroth	W. Wroth, <i>Catalogue of Greek Coins in the British Museum</i> , Londra, 1889

Notă: Titlurile care nu apar în lista de mai sus vor fi folosite, în general, în formă neprescurtată. Atunci când într-o lucrare astfel de titluri sunt frecvent citate și deci abrevierea lor este necesară, autorul le va putea utiliza așa cum sunt prescurtate chiar de revistele respective sau de bibliografiile de periodice cele mai cunoscute.

Pentru aceste cazuri se recomandă ca sursă de informare următoarele lucrări:

– O. von Müller, W. Nagel, E. Strommenger, *Siegelschlüssel der archäologischen Literatur (SAL) für den Bereich internationaler Zeitschriften, Serien, monographischer Sammelwerke und Lexica der europäisch-orientalischen Altertumskunde (Prähistorie – Archäologie Keilschriftwissenschaften – Ägyptologie)*, ActaPraehArch 9-10, 1978-1979, p. 167-383.

– Z. Krumphanzlová, J. Rataj, *Archeologická periodika a jejich zkratky (Archäologische Periodika und deren Abkürzungen)*, Praga, 1980, 314 p.

– T. Soroceanu, A. Soroceanu, *Repertoriu de periodice conținând articole de istorie veche, arheologie și muzeologie*. București, 1982, 271 p.

Anexa 4:

TRANSCRIEREA CUVINTELOR DIN LIMBILE CARE FOLOSESC ALFABETUL CHIRILIC, DUPĂ NORMELE INTERNAȚIONALE

a) Limba rusă

А а	А а	Р р	Р р
Б б	В в	С с	С с
В в	В в	Т т	Т т
Г г	Г г	У у	У у
Д д	Д д	Ф ф	Ф ф
Е е	Е е	Х х	Х х
Ё ё	Ю ю	Ц ц	Ц ц
Ж ж	Ж ж	Ч ч	Ч ч
З з	З з	Ш ш	Ш ш
И и	И и	Щ щ	Щ щ
Й й	Й й	Ъ ъ	Ъ ъ
К к	К к	Ы ы	Ы ы
Л л	Л л	Ь ь	Ь ь
М м	М м	Э э	Э э
Н н	Н н	Ю ю	Ю ю
О о	О о	Я я	Я я
П п	П п		

b) Limba ucraineană, ca la limba rusă, cu următoarele adaosuri:

Є є	E e
І і	I i
Ї ї	J j

c) Limba bulgară, ca la limba rusă, cu următoarele adaosuri:

Гъ гъ	Gi gi
Къ къ	Ki ki
Ш ш	Șt șt
Ъ ъ	Ă ă

d) Limba serbo-croată, ca la limba rusă, cu următoarele adaosuri:

Ђ ђ	Dj dj
Ј ј	J j
Љ љ	Lj lj
Њ њ	Nj nj
Ћ ћ	Č č
Џ џ	Dž dž

Notă: Aceste reguli de transliterare se folosesc pentru transcrierea titlurilor de lucrări și a toponimilor. Pentru transcrierea numelor rusești, ucrainene și bulgărești de persoane se vor utiliza normele acreditate în *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, București, 1995, p. 42-46. În cazul toponimelor intrate de mai multă vreme în cultura noastră, se va folosi grația tradițională românească.

INDICE

TOM 46, 1995

ANIVERSAREA MUZEULUI NAȚIONAL DE ANTICHITĂȚI ȘI A INSTITUTULUI DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

		Nr.	p.
ALEXANDRESCU PETRE	160 de ani sub semnul continuității	1	7-16
CONSTANTINESCU V.N.	Cuvânt de salut	1	3-6

CENTENAR ODOBESCU

NESTOR ION	Odobescu arheolog	3-4	207-212
------------	-------------------	-----	---------

STUDII

AVRAM ALEXANDRU	Καλλοπιανιά (I)	1	17-34
AVRAM ALEXANDRU	Καλλοπιανιά (II)	2	105-117
MANTU CORNELIA-MAGDA	Câteva considerații privind cronologia absolută a neo-eneoliticului din România	3-4	213-235
PALINCAȘ NONA	Figurină de lut de epocă Latène cu caracter magic descoperită la Popești	2	93-104
PETOLESCU CONSTANTIN C.	Unitățile auxiliare din Dacia romană (I)	1	35-50
PETOLESCU CONSTANTIN C.	Unitățile auxiliare din Dacia romană (II)	3-4	257-275

DISCUȚII

ALEXANDRESCU PETRE	Însemnări arheologice ● vizită la ●lbia și trei lucrări despre teritoriul ei rural	2	119-132
--------------------	--	---	---------

MATERIALE ȘI CERCETĂRI ARHEOLOGICE

DOLÎNESCU-FERCHE SUZANA	Cuptoare din interiorul locuințelor în secolul al VI-lea e.n. de la Dulceanca	2	161-191
HEITEL RADU R.	Spade din secolul al XII-lea în muzeele din România	1	63-70
MEGEI V.F.	Vezi G.I. Smirnova		
SMIRNOVA G.I. și MEGEI F.G.	Necropola plană de tip Poienestî-Lukaševka de la Dolinjanj	2	133-160
STOIAN LILIANA	Studiul palinologic al depozitelor cuaternare din așezarea paleolitică de la Giurgiu-Malu Roșu	1	51-62

NOTE ARHEOLOGICE

AVASILOAIEI D.	Vezi Avram R.		
AVRAM R. și AVASILOAIEI D.	Garnizoana romană de la Castra Traiana	2	193-195
IONIȚĂ ADRIAN	Un topor de fier descoperit la Feldioara (jud. Buzău)	3-4	277-280

Nr.	p.
-----	----

CRONICA

BARNEA AL.	Cronica cercetărilor arheologice efectuate în 1994 de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București	3-4	281	290
------------	--	-----	-----	-----

NECROLOG

ALEXANDRESCU PETRE	Ecaterina Dunăreanu-Vulpe	3-4	291	293
ALEXANDRESCU VIANU MARIA	Gabriella Bordenache	2	199	200
BABEȘ MIRCEA	Emil Moscalu	1	67	70
BABEȘ MIRCEA	Radu R. Heitel	3 4	295	297
DOMĂNEANȚU CATRINEL	Ana Suzana Dumitriu	2	197	198

RECENZII

BELDIMAN CORNELIU	B. Schmider (sub dir.), <i>Marsangy. Un campament des derniers chasseurs magdaléniens sur les bords de Yonne</i> , Liège, 1992	1	71	72
BELDIMAN CORNELIU	J.K. Kozlovski (sub red.), <i>Feuilles de pierre. Les industries à pointes foliacées du Paléolithique supérieur européen</i> , Liège, 1992	1	72	73
BELDIMAN CORNELIU	T. Shay, J. Clottes (sub red.), <i>The Limitation of Archaeological Knowledge</i> , Liège, 1992	1	87	87
BOROFFKA NIKOLAUS	Heidi Peter-Röcher, <i>Kannibalismus in der prähistorischen Forschung. Studien zu einer paradigmatischen Deutung und ihren Grundlagen</i> , Bonn, 1994	1	83	86
CÂRCIUMARU MARIN	Alexandru Păunescu, <i>Ripiceni-Izvor. Paleolitic și mezolitic. Studiu monografic</i> , București, 1993	1	73	80
CHICIDEANU ION și IONIȚĂ ADRIAN	<i>Régészeti kutatások az MO autópályá nyomvonalán</i> , Budapest 1992	1	80	82
IONIȚĂ ADRIAN	Vezi Chicideanu Ion			

INDICELE REVISTEI SCIVA, tomurile 36, 1985 – 45, 1994

Introducere	3 4	299	302
Sumar general	3 4	303	317
Indice de autori	3 4	319	324
Indice de localități	3-4	325	333
Indice tematic-cronologic	3-4	334	342

*NORME DE ÎNTOCMIRE A MANUSCRISELOR DESTINATE PUBLICĂRII
ÎN REVISTA STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE*

	Nr.	p
1. Introducere	3-4	343
2. Norme generale	3-4	343-345
3. Manuscritele	3-4	345-348
4. Modul de citare	3-4	348-349
5. Ilustrația	3-4	349-352
6. Reguli speciale de punctuație	3-4	352-353
7. Corecturi	3-4	353-355
<i>Anexa 1:</i> Prescurtarea cuvintelor des folosite	3-4	355
<i>Anexa 2:</i> Lista titlurilor prescurtate de periodice și serii (colecții)	3-4	356-365
<i>Anexa 3:</i> Lista titlurilor prescurtate de corpora, tratate, manuale, enciclopedii	3-4	365-370
<i>Anexa 4:</i> Transcrierea cuvintelor din limbile care folosesc alfabetul chirilic, după normele internaționale	3-4	370-371

•

**REVISTE PUBLICATE
ÎN EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE**

REVISTA ISTORICĂ
REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE
STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE
DACIA. REVUE D'ARCHÉOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE
MATERIALE ȘI CERCETĂRI ARHEOLOGICE
REVUE DES ÉTUDES SUD-EST EUROPÉENNES
THRACO-DACICA
ARHEOLOGIA MOLDOVEI
ARHIVELE OLTENIEI
STUDII ȘI CERCETĂRI DE NUMISMATICĂ
STUDII ȘI MATERIALE DE ISTORIE MEDIE
STUDII ȘI MATERIALE DE ISTORIE MODERNĂ
STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEI
- SERIA ARTĂ PLASTICĂ
- SERIA TEATRU-MUZICĂ-CINEMATOGRAFIE
REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE DE L'ART
- SÉRIE BEAUX-ARTS
- SÉRIE THÉÂTRE-MUSIQUE-CINÉMA

La publication „STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE”, paraît 4 fois par an. Toute commande de l'étranger sera adressée à: RODIPET S.A., Piața Presei Libere nr. 1, P.O. Box 33-57, Fax 401-2226407, Tel. 6185103; 2224126, București, ROMÂNIA; ORION PRESS INTERNAȚIONAL S.R.L., Șos. Olteniței 33-37, P.O. Box 61-170, Fax 401-3122425, 401-6347145, Tel. 401-6346345, București, ROMÂNIA.

Adresse du Collège de rédaction: str. Henri Coandă nr. 11, RO-71119 București; Tel. 401-6597152, Fax 401-6503410.

LUCRĂRI DE ARHEOLOGIE ȘI DE ISTORIE VECHĂ PUBLICATE ÎN EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

- D. M. PIPPIDI, *Inscripțiile din Scythia Minor*, I, 1984, 544 p.
- MIHAI SÂMPETRU, *Tropaeum Traiani. Monumentele romane*, 1984, 198 p.
- I. T. DRAGOMIR, *Eneoliticul din sud-estul României. Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, 1984, 194 p.
- DAN G. TEODOR, *Civilizația romană la est de Carpați în secolele V–VII e.n. Așezarea de la Botoșana-Suceava*, 1984, 182 p.
- N. CONSTANTINESCU, *Curtea de Argeș (1200–1400). Asupra începuturilor Țării Românești*, 1984, 170 p.
- GH. BICHER, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, 1984, 188 p.
- C. PREDĂ, *Geto-dacii din bazinul Oltului Inferior. Dava de la Sprâncenata*, 1986, 200 p.
- EUGEN COMȘA, *Neoliticul pe teritoriul României. Considerații*, 1987, 198 p.
- IORGU STOIAN, *Inscripțiile din Scythia Minor*, II, 1987, 436 p.
- MIHAIL ZAHARIADE, *Moesia Secunda, Scythia și Notitia Dignitatum*, 1988, 200 p.
- MIRCEA D. MATEI, *Civilizație urbană românească. Contribuții (Suceava până la mijlocul secolului al XVI-lea)*, 1989, 222 p.
- D. M. PIPPIDI, *Studii de istorie și epigrafie*, 1990, 279 p.
- CONSTANTIN C. PETOLESCU, *Decebal, regele dacilor*, 1991, 112 p.
- GH. SĂULESCU, *Descrierea istorico-geografică a cetății Caput Bovis (Capul Boului sau Ghertina)*, 1991, 128 p.
- ALEXANDRU PĂUNESCU, *Ripiceni–Izvor. Paleolitic și mezolitic*, 1993, 228 p.
- M. MACREA, N. GUDEA, I. MOȚU, *Praetorium. Castrul și așezarea romană de la Mehadia*, 1993, 214 p.
- ALEXANDRU SUCEVEANU, *Alexandru cel Mare*, 1993, 340 p.
- EUGEN COMȘA, *Figurinele antropomorfe din epoca neolitică pe teritoriul României*, 1995, 224 p.

ISSN 1220-4781

S C I V A, tomul 46, nr. 3-4, București, iulie-decembrie 1995, p. 203-378